

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijk en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

B 2c

2

R E I S
RONDOM DE WERELD;

IN DE JAREN 1803 TOT 1807.

D O O R

G. H. VAN LANGSDORFF.

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK UTRECHT

3587 0181

PKF 313

R E I S
R O N D O M D E
W E R E L D ,

~~Stk 2~~
~~X~~

IN DE JAREN 1803 tot 1807.

DOOR
G. H. van Langsdorff.

EERSTE DEEL.

met platen.

Nieuwe uitgave.

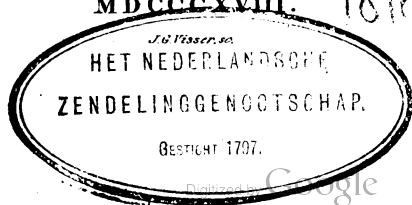
A. L. Zeelander, sc.

TE AMSTERDAM, BY
J. C. VAN KESTEREN.

MDCCCXVIII.

1818

DE UITGEVER

AAN DEN

L E Z E R!

Onder de waarlijk zeer weinige, in onze taal overgebragte en uitgegevene Reisbeschrijvingen, die zich door belangrijkheid van inhoud en eenen onderhoudenden, ja boeienden stijl gunstig aanbevelen, en in hare soort klassiek verdienen genoemd te worden, bekleedt deze van den heer VAN LANGSDORFF, volgens het eenparig oordeel van bevoegde kunstregters, eene der eerste plaatsen. Groot was in Rusland en Duitschland de verwachting, toen de Schrijver dit werk ter uitgave aankondigde (), en, bij het in het licht verschijnen van hetzelfde, werd die verwachting niet alleen niet te leur gesteld, maar zelfs verre overtroffen.*

Nadat het eerste Deel dezer Reisbeschrijving in het jaar 1812 in het oorspronkelijke was uitgegeven, werd er van dezelve in het jaar 1813 eene Nederduitsche vertaling ondernomen, welke zich echter, door omstandigheden, voor den le-

(*) Dit getuigt de zeer aanzienlijke lijst van inteekenaren, voor het eerste deel van het oorspronkelijke geplaatst, en met de namen van eenen ALEXANDER I., FREDRIK WILLEM III. en van meer dan 50 andere vorstelijke personen prijkende. Het werk zelf is opgedragen aan Zijne Majesteit, den Keizer ALEXANDER.

lezer van geen belang, slechts tot de uitgave der twee eerste deelen, of eigenlijk van het eerste Hoogduitsche deel, bepaald heeft (*).

Door aankoop eigenaar geworden zijnde van het regt van kopij dezès werks en van de overige exemplaren der beide eerste Nederduitsche deelen, heb ik besloten, onzen landgenooten deze uitmuntende Reisbeschrijving volledig te leveren, en derhalve ook het tweede en laatste deel van het oorspronkelijke, hetwelk het derde en vierde deel der Nederduitsche vertaling zal uitmaken, zoo spoedig eene goede uitvoering toelaat, in onze taal uit te geven, met bijvoeging van zoodanige platen, als ik, zonder het werk te kostbaar te maken, tot sieraad van hetzelfde, en ook tot onderrigting van den lezer, noodig zal oordeelen.

De vertaling der beide eerste (Nederduitsche) deelen is door eene zeer bekwame hand vervaardigd: de vertaling der beide laatste heb ik aan eene insgelijks zeer bekwame hand toevertrouwd.

Amsterdam. September,
1818.

J. C. VAN KESTEREN.

(*) Deze beide deelen werden toenmaals uitgegeven door de boekhandelaren F. BOHN, te Haarlem, en J. VAN DER HEU, te Amsterdam.

VOORBERIGT.

Velen schijnt het eene gewaagde onderneming, mijne op eene der belangrijkste reizen rondom de wereld gemaakte opmerkingen aan het algemeen mede te deelen ten zelfden tijde, dat men de beschrijving van dezen zeetogt uit de pen van deszelfs verdienstelijken Scheepsbevelhebber reeds gedeeltelijk in handen heeft. Voor dezulken heb ik slechts aan te merken, dat de voorname grond mijner onderneming ontleend is uit mijne verpligting, om als Geneesheer en Natuuronderzoeker mijn doel tot andere voorwerpen te bepalen, dan zich deze geleerde en wetenschappelijke Zeeman heeft voorgesteld, en dat ik dezen zeetogt zelve in het jaar 1805 op *Kamtschatka* heb verlaten, zoodat mijne reis ten laatste eene geheel andere rigting heeft gekregen, vermits ik naderhand de *Aleutische* eilanden en de Noordwestkust van *Amerika* heb bezocht en eindelijk te land door *Siberie* naar *Rusland* ben wedergekeerd.

IV V O O R B E R I G T.

Elk waarnemer heeft zijn eigen gezigtpunt, waaruit hij nieuwe voorwerpen beschouwt en beoordeelt, zijnen eigen kring, waarin hij alles tracht terug te brengen, wat in nadere betrekking staat met zijnen weetlust, zijne wetenschap en zijn belang in het algemeen. Uit dien hoofde zal men in mijn werk mischien ook veel aangeroerd vinden, het welk men in dat van KRUSENSTERN te vergeefs zoekt, maar veel ook in het geheel niet of wel anders aantreffen, dan het geen in dat algemeen voortreffelijk geachte werk voorkomt.

Het kon mijn oogmerk niet wezen, eene zeevaarkundige beschrijving van deze reis te leveren, of mij met het staatkundige of handeldrijvende doel van dezen togt, met het ontwerp der reis, met de aanschaffing en uitrusting der schepen bezig te houden. Dit alles zou, na het uitgeven van het werk onzes waardigen Scheepsbevelhebbers overtollig zijn en op eene ongeschikte plaats staan. Ik heb getracht, de voorwerpen, die mij algemeen belangrijk voorkwamen, de zeden en gebruiken van onderscheidene volkeren, derzelver leefwijze, de voortbrengfelen der landen in het algemeen, en het geschiedkundig beloop onzer reize uit te kippen, en alleen zulke bijzon-

V O O R B E R I G T. *

zonderheden in eene algemeen bevattelijke voordragt mede te deelen, welke ik vooronderstellen mogt, dat voor lezers van allerlei standen leerszaam en aangenaam zouden zijn. In hoe verre ik mijn doel getroffen hebbe: dit moet ik aan het oordeel van anderen overlaten.

Strengte waarheidsliefde is geene voortreffelijkheid maar een volstreckte pligt in elken reisbeschrijver, en men behoeft waarlijk bij eene reis van zoo grooten omvang geene avonturen te verdenken of vertellingen te verzinnen, daar zulk eene uit eigen aard en op zich zelve zoo veel merkwaardigs en belangrijks oplevert, dat men werks genoeg heeft, om alles op te teekenen en niets over het hoofd te zien.

Vermits ik geloof, dat zuiver wetenschappelijke, natuurkundige beschrijvingen van planten en dieren niet behooren in een boek, het welk algemeene tafereelen leveren en lezers van alle standen onderhouden moet, zoo heb ik deze beschrijvingen daar geheel buiten gehouden, en zal ik die naderhand in afzonderlijke stukken uitgeven; ik heb dit reeds begonnen met het kruidkundig gedeelte, wyl de kennis der planten de meest geliefkoosde tak is geworden van de natuurlijke historie. Bijdragen tot de kennis van insekten, vischen, vogelen enz.,

VI V O O R B E R I G T.

enz., zullen daarop geregeld volgen, in geval tijd en krachten zulks toelaten.

Om nuttig te reizen, heeft men in zekeren zin eene bijzondere kracht noodig, welke men zich niet wel anders kan eigen maken, dan door herhaald reizen. Ik heb het geluk gehad, mij door vroegere kleinere togten tot deze grootere voor te bereiden. Nadat ik in den jare 1797 de Doctorale waardigheid in de genees- en heilkunde te *Göttingen* had verkregen, vergezelde ik den Prins CHRISTIAAN VAN WALDECK, die als Generalissimus naar het *Portugefche* leger ging, naar *Lisfabon*.

In mijne vroegere jaren beminde ik reeds de voorwerpen der natuur; het onderwijs van BLUMENBACH gaf eene meer bepaalde rigting aan deze neiging, en in *Portugal* opende zich een ruim veld ter waarneming en ter voldoening van mijnen weetlust.

Mijne beroepsbezigheden, als lijfarts, trokken mij niet af van mijne geliefkoosde neiging tot de natuurlijke historie, en bij den persoon van den genoemden Prins, die zelf een geleerde en vriend der wetenschappen was, vond ik alle mogelijke ondersteuning en aanmoediging.

In de lente van 1798 vergezelde ik hem
op

op eenen krijgstogt door verscheidene gewesten van *Portugal*: doch hij zelf overleefde dien niet lang, stervende in het volgende jaar aan het water in de borst, na het verlies van zijnen arm ontstaan.

Op raad van den toenmaligen, *Portugesehen* Minister LOUIS PINTO DE SOUZA COUTINHO verkoos ik, onder eene schoone luchtstreek en in den vriendschappelijken kring van beschaafde en minnenswaardige personen in *Lisfabon*, de loopbaan van eenen oefenenden Arts aan te vangen, liever dan naar *Duitschland* terug te keeren. Weldra kreeg ik eene uitgebreide bekendheid en vertrouwen als Geneesheer in *Duitsche*, *Engelsche* en *Portugesehe* huizen, het welk mij echter naauwelijks tijds genoeg overliet, om dagelijks eenige uren toe te wijden aan het onderzoek der, zich in menigte voordoende, nieuwe en onbekende voortbrengfels der natuur. Dit bewoog mij, het aanbod eener plaats als Chirurgijn-majoor bij de, toen in *Portugal* staande, *Engelsche* hulptroepen, met name bij het regiment van CASTRIER aan te nemen, vermits ik mij bij een sijkelijk inkomen, in mijne tusschenuren, als dan, geheel kon overgeven aan deze geliefkoosde studie. Met die troepen woonde ik in

VIII V O O R B E R I G T.

den jare 1801 den veldtocht in *Spanje* bijeen, toen wij na den vrede van *Amiens* (1802) ons afscheid kregen en naar *Engeland* ingescheept werden, bediende ik mij van deze gelegenheid en keerde over *Londen* en *Parys*, in het voorjaar van 1803, naar mijn vaderland weder.

Inmiddels had ik mijne, toen reeds aanzienlijke, verzameling voor de natuurlijke historie van *Lisfabon* naar *Hamburg* en *Göttingen* laten komen, werwaarts ik zelf mij begaf, om aldaar mijne aanmerkingen op mijne reizen door *Portugal* uit te werken.

De vriendschap, welke mij de voornaamste natuuronderzoekers van *Frankryk*, met name HAUY, OLIVIER, BOSE, D'ANTIN, LATREILLE, GEOFFROY, PROGNAZ, DUMERIL en anderen schonken, en de eer, welke mij de Keizerlijke Akademie der wetenschappen te *Petersburg* schier gelijktijdig bewees, door mij tot éénen harer correspondenten te benoemen, dit alles boezemde mij geen gering vertrouwen in en verwekte zelfs terstond na mijne aankomst in *Göttingen* bij mij den vurigsten wensch, om eene grootere reis, eeniglijk de natuurlijke geschiedenis ten doel hebbende, te kunnen ondernemen. Hiertoe kon zich geene betere
of

of meer gewenschte gelegenheid voordoen, dan die, om de eerste *Russische* omzeilers der wereld te vergezellen.

Als correspondent der Akademie meende ik eenig regt te hebben, om hare ondersteuning van mijn voornemen zonder eenigen omweg in te roepen. Ik wendde mij alzoo schriftelijk tot haar: doch hoezeer de waardige Heer Staatsraad en Ridder VAN KRAFFT en de Heer Collegieraad en Ridder VAN ADELUNG al, wat mogelijk was, deden, om mijn aanzoek te ondersteunen, ontving ik echter op den 18den Augustus 1803 te *Gottingen* eenen brief van den eerstgenoemden, waarin hij zich beklagde, mijnen wensch niet vroeger gekend te hebben, wyl de tijd nu te kort was, zullende de schepen *Nadeshda* en *Newa* met den eersten gunstigen wind uitzeilen en zich op zijn langst acht dagen te *Kopenhagen* ophouden; en daar voor het overige de Heer Doctor TILESUS reeds als Natuuronderzoeker voor dezen togt was benoemd, dien men te *Helsingoer* verwachtte, en ik waarschijnlijk niet in het onzekere en op eigene kosten eene reis zou willen ondernemen, zoo kon men mij ook niets bepaalds ten aanzien van mijn aanzoek beloven enz.

8 V O O R B E R I G T.

Ik bleef nogtans bij mijn voornemen en wilde er niet eer geheel van afzien, voor dat ik van de onmogelijkheid der uitvoering volkomen overtuigd zou zijn. Ik nam dus spoedig mijn besluit, en reisde zonder tijdverzuim den zelfden dag nog naar *Kopenhagen*. Den 21sten Augustus kwam ik des morgens te *Lubeck* en vond al ten eerste in *Travemond* een schip, hetwelk naar *Kopenhagen* zeilree lag, waarop ik aan boord ging. In den nacht van den 22sten en 23sten ligteden wij het anker en kwamen met eenen voordeeligen wind op den 24sten des morgens vroeg te *Kopenhagen*.

Ik nam mijnen intrek in het logement van den Heer RAU, waar ik tot mijne groote vreugde en voldoening de meeste Officiers, die tot den togt van den Heer KRUSENSTERN behoorden, gelogeerd vond: eene omstandigheid, die mij nieuwe hoop gaf en door mij voor een gunstig voortteeken werd gehouden. De uitkomst beantwoordde volkomen aan mijne wenschen, want ik hield zoo ernstig bij den, naar *Japan* bestemden, Gezant en Kamerheer VAN RESANOFF aan, dat dezelve eindelijk op voordragt en voorspraak van den voortreffelijken Kapitein VAN KRUSENSTERN, den

den eigenlijken Bevelhebber van den togt, mij vergunde, een deelgenoot van denzelven te worden.

Ik kan mij niet wederhouden van onzen waardigen Aanvoerder, den Heer VAN KRUSENSTERN, wiens algemeen erkende verdienste mijne lofspraak ver te boven gaat, hier openlijk mijnen schuldigsten dank te betuigen voor zijne goedhartige ondersteuning en voor al de vriendschap, die hij mij op deze reis en ook daarna heeft bewezen.

Niet min danke ik mijnen vriend en reisgenoot den Heer VAN TILESUS, die zeer ongemeene talenten voor de schoone kunsten vereenigt met de uitgebreidste wetenschappelijke kundigheden, en mij niet slechts reeds verscheidene teekeningen van zijne hand heeft medegedeeld, maar mij tevens beloofd heeft, het vervolg mijner reisbeschrijving met nog meer schetsen te zullen verrijken. Aan hem, en geenszins aan den Schilder, die tot den togt behoorde, hebben wij al de geschiedkundige tafereelen in den atlas van KRUSENSTERN te danken, en boven dien bezit hij nog eene talrijke verzameling van afbeeldingen uit de natuurlijke historie, welke hij van tijd tot tijd zal afwerken en aan de geleerde wereld mededeelen.

Het

III V O O R B E R I G T.

Het wetenschappelijk gedeelte van mijn werk, de geographie van *Japan* en de taal van *Tschoka* betreffende, heeft door de belangrijke aanmerkingen van den Heer Hofraad JULIUS VAN KLAPROTH eene aanzienlijke bijdrage gekregen, daar mij deze geleerde vriend en ambtgenoot uit *Japansche* kaarten en geographische werken van dat volk verscheidene aangelegene kundigheden bij derzelver overzetting wel heeft willen mededeelen. Aan de goedheid van den talentvollen kunstenaar, den Heer ALEXANDER ORLOFSKY ben ik het portret verschuldigd van den Franschman JEAN CABRI en eenige andere teekeningen, en aan den Scheepsstuurman, den Heer IWAN PETROWITSCH KORJUKIN de zeer naauwkeurige en zuiver geteekende omtrekken en beschrijvingen van alle de vaartuigen der volkeren, die wij bezocht hebben.

Aan elk van deze werkzame mannen zij hiermede openlijk ten bewijze mijner erken-
tenis, de hartelijkste en vurigste dank betuigd voor derzelver vriendelijke dienstvaardigheden en gulle mededeelingen.

St. Petersburg
den 12den Junij 1844.

G. H. VAN LANGSDORFF,

VOOR-

VOORREDE

VAN DEN

VERTALER.

De Heer VAN LANGSDORFF heeft zich niet laten wederhouden van de uitgaaf zijner reisbeschrijving door die van den Heer VAN KRUSENSTERN zelven, en heeft daartoe gevonden de hoogstvereerende aanmoediging van het ganfche Rusfifche Hof. De voortreffelijke vertaling van de reisbeschrijving door den Bevelhebber van dien zeetogt heeft mij even min doen aarzelen, om deze te ondernemen, niet twijfelende, of het Publiek zal dezelve gunftig ontvāngen. De beschrijving van den Bevelhebber zelven is voorzeker zeer voortreffelijk, en munt, in mijn oog, uit boven alle zeereizen, hoe fraai ook beschreven, door

XIV V O O R R E D E v a n

door de allernaauwkeurigste opnemingen, bepalingen en beschrijvingen van de lengten, breedten, gelegenheden, gronden en kusten der plaatsen, na gemaakte vergelijkingen en middelingen uit een aantal waarnemingen, die alle zorgvuldig worden opgegeven: doch zij is ook daardoor meer een onschatbaar werk voor den zeereiziger, die bij zulk een geleide niet schijnt te kunnen dwalen, dan wel, ondanks alle hare overige belangrijke beschrijvingen van voorvallen en ontmoetingen zoo wel, als van den aard en zeden veler volkeren, een aangenaam onderhoudend of ook genoegzaam voldoende werk voor den algemeenen Lezer, die zich met de uitkomst der gedane waarnemingen gaarne te vrede houdt en naar meerdere bijzonderheden voor zijne natuurschennis- en volkerenkennis verlangt. De Heer VAN LANGSDORFF, door den Heer VAN KRUSENSTERN niet min hoog geacht, dan hij zelf zich steeds vol eerbied voor den Bevelhebber van dezen togt uitdrukt, heeft deze algemeene behoefte in het oog gehouden bij zijne beschrijving, en is daarin zoo volkomen geslaagd, dat geen Lezer ergens neiging zal gevoelen, om iets van zijne uitvoerige berigten

ten over te slaan. Daar beide deze werken elkander alzoo geenszins krenken, maar nevens elkanderen verdienen of wel behooren geplaatst te worden, als makende te zamen het schoonste geheel uit over den allerbelangrijksten en eersten Zeetogt der Rusfen rondom de wereld, (behalve dat dit ook slechts de helft dezer reize betreft) heb ik den Uitgeveren geenszins mijne pen tot deze Vertaling willen weigeren. Om echter dit dubbelde niet te bezwarende te maken door den prijs des werks, heb ik gaarne toegestemd in het weglaten van het grootste gedeelte van den Atlas, bij de oorspronkelijke uitgaaf gevoegd, en uit dezelve slechts zulke voorwerpen gekozen, die door bevalligheid zoo wel, als belangrijkheid, boven de overigen uitmunten. Daartegen heb ik mij veroorloofd, het werk te begeleiden met zoodanige aanteeeningen, als mij of de redeneerwijze van den Schrijver of het verschil van opgave bij andere Reizigers, of mijne gelegenheid tot sommige nasporingen aan de hand gaven. Gelijk ik hier door op de aangenaamste wijze terug ben gekomen tot eenen arbeid, waar aan de dood van eenen voortreffelijken medearbeider voor vijf jaren een
perk

XVI VOORREDE VAN DEN VERTALER.

perk stelde, zoo heb ik daar door tevens de aangelegenheden van mijne nieuwe betrekkingen leeren waarden, als die mij, vooral ten aanzien van Japan, tot menige bijdrage van bijzonderheden, uit de oorspronkelijke bronnen gehaald, heeft in staat gesteld. Mogt mijn aandeel aan dit werk almede niet ongunstig worden ontvangen.

IN

I N H O U D.

E E R S T E H O O F D S T U K .

Vertrek van Koppenhagen naar Engeland. Verblijf in Falmouth. Zeereis naar Teneriffe. Beschrijving van het eiland en deszelfs piek. Reis naar Brasilië Bladz. 3.

T W E E D E H O O F D S T U K .

Aankomst in Brasilië. Verblijf op St. Catharina. Villa Nossa Senhora do Desterro. Zeden en gebruiken. Dans van negerflaven. Uitstap naar het vaste land. Kunsten, wetenschappen en openbare inrigtingen. Traankokerij. Geneeskundige en tot de natuurlijke geschiedenis betrekkelijke waarnemingen 49.

D E R D E H O O F D S T U K .

Vertrek van Brasilië. Omzeiling van kaap Horn. Het Paasch - eiland. Aankomst op Nukahiva, een der Washingtons - eilanden. Eerste gewaarwording. 123.

V I E R D E H O O F D S T U K .

Beschrijving van het eiland Nukahiva. Inleiding. Kort overzicht van de Marquesas- en Washingtons-eilanden. Beschrijving van het eiland. Luchtsfreek. Ligging.

ging. Bevolking. Voortbrengfelen des lands. Inwo-
ners Bladz. 153.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Tatuëring. Kleeding. Voedsel. Broodboom. Woning-
gen 181.

ZESDE HOOFDSTUK.

Maatschappelijke inrigting. Godsdienst en Wetten. 205.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Zeden en gebruiken der Nukahiwers. Menschkunde.
Oorlog. Geboorte. Huwelijk. Begrafenis. Toove-
rij. Befnijdenis. Dansfeesten. Muzijk. Steltenloo-
pen. Zwemmen. Sieraden. Gereedschappen. Speel-
tuig. Kanoos. Korte aanmerkingen. Taalproe-
ven 218.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Vertrek van Nukahiwa. Komst op Owaihi. Aanmer-
kingen over dit eiland. Affcheid van de Nawa. Reis
naar Kamtschatka. Komst en verblijf aldaar. 296.

REIS

R E I S

VAN

KOPPENHAGEN NAAR BRASILIE,

DE ZUIDZEE,

KAMSCHATKA EN JAPAN.

I. DEEL.

EERSTE HOOFDSTUK.

*Vertrek van Koppenhagen naar Engeland.
Verblijf in Falmouth. Zeereis naar Tene-
riffe. Beschrijving van het eiland en des-
zelfs piek. Reis naar Braslie.*

Alhoewel de ankers op den 8sten september 1803 voor *Koppenhagen* werden geligt, moesten wij echter wegens tegenwind ons vertrek nog verscheidene dagen uitstellen, zoodat wij eerst op den 15den *Helsingör* konden verlaten. In den nacht van den 18den en 19den werden wij, tot eene vriendelijke welkomst in het *Skaggerak*, op eenen zwaren storm onthaald: de meesten onzer, aan de zee ongewoone, reizigers, waartoe inzonderheid de Heeren gezantschaps-ridders behoorden, waren regt hartelijk zeeziek. Het schip slingerde ver-

4 REIS ROND OM

schrikkelijk, en aan eene warme keuken was volstrekt niet te denken.

Het huilen van den wind, het geklots der tegen het schip aanstootende en verstuivende golven, het rinkinken, ratelen en stampen, het geschreeuw en getier der menschen, dit alles was voor velen een nieuw en ongewoon tooneel. — Den 19den des avonds zagen wij een uitnemend schoon noorderlicht, hetwelk onzer aller opmerking tot zich trok. — Aan den west-noordwestelijken gezigteinder stegen vuurkolommen op, die, elkander vervangende of gezamenlijk oprijzende, nu eens lichter dan eens bleeker werden. De terugkaatsing of de dampen dezer zuilen vormden eenen helderen cirkelvormigen glans, die zich al wijder en wijder uitbreidde en tot aan het zenith oprees, alwaar dezelve, al bleeker en bleeker worden, eindelijk in den dampkring verdween.

Met veranderlijk weder kwamen wij onder storm en stilte, regen en zonneschijn den 28sten des morgens vroeg de haven van *Falmouth* binnen, welke Kapitein KRUSENSTERN inliep om zich nog al meer te voorzien van levensmiddelen, sterrekundige werktuigen en andere noodwendigheden.

Falmouth, aan den zuidwestelijken uithoek
van

van *Engeland*, heeft eene zeer goede haven, die door een kasteel aan de eene en door eene kleine sterkte aan de andere zijde verdedigd wordt. Ten aanzien van de ligging en den ankergrond is zij voor eene der beste havens van *Engeland* te houden.

De stad zelve is klein en onbeduidend. — Alle pakketbooten op *Portugal* en *Oost- en West-indie* loopen hier uit en in. Die geregde scheepvaart en eene aanzienlijke visfcherij zijn de voornamc bronnen van bestaan te dezer plaatse, waar men, alhoewel op eenen afstand van meer dan 700 *Engelsche* mijlen van de hoofdstad, zeer belangrijke magazijnen van allerlei goederen vindt.

Falmouth ligt in het graafschap *Cornwallis*, hetwelk zich door een woest, dor en onvruchtbaar voorkomen van alle andere *Engelsche* provinciën onderscheidt: evenwel bedriegt de schijn, en *Cornwallis*, zijne schatten in de ingewanden dragende, is een der rijkste en aangelegenste gewesten, hetwelk eene groote hoeveelheid van het beste tin, het voortreffelijkste koper, eenig zilver en steenkolen opbrengt.

De delfstofkundige vindt hier geheel uitfluitende zeldzaamheden, te weten arsenikaalzure

6 REIS RONDOM

kopererts, houtachtig tinerts en tinkies. De bij *Falmouth* naastgelegene bergwerken zijn de veel opbrengende kopermijnen in *Redruth*.

Slechts weinige *Engelsche* mijlen van *Falmouth* ligt een klein dorpje *Menacan*, waaraan het *menacaniet* of titanzand deszelfs naam verplicht is. Om hetzelfde zuiver te bekomen, moet het zeer zorgvuldig uit het zand worden afgespoeld (*).

De schachten en gangen der mijnen in *Pensance* en andere plaatsen van *Cornwallis* behooren al mede tot de gedenkwaardigste van onzen aardbol, wijl zij tot op eene aanmerkelijke diepte beneden het oppervlak der zee worden bearbeid.

De kust is rijk in visch, kreeften en oesters. — De vischmarkt wordt altijd overvloedig voorzien van allerlei visch, waaronder ik gedurende mijn verblijf inzonderheid de volgende heb opgemerkt: vleet en rog (*Raja Batis*, *Raja Rubus Gmel.*) geep (*Essex Belone*) barbeel (*Mallus Barbatius*) zee-aal (*Muraena*)

(*) De Heer Hofstraad KLAPROTH te *Berlijn*, die door Sir JOHN HAWKINS eene volledige verzameling van *Cornwalsche* delfstoffen magtig is geworden, heeft hetzelfde scheikundig onderzocht en er de bestanddeelen van bepaald.

raena conger) en eenige foorten van baars (*Perca*) lipvisch (*Labrus*) en platvisch (*Pleuronecten*). *Squali* of haaivisfchen worden ook wel dikwijls gevangen, maar niet ter markt gebragt; flechts worden zij tot aas aan hoeken gebruikt.

De gestreepte zeehaan (*Trigla Linata*) is alleen hier in *Cornwallis* te huis, en de pelfer (*Clupea Pilchardus*) eene geheel bijzondere en nog zeer weinig bekende foort van kleine haring, trok mijne oplettendheid inzonderheid. Deze visch wordt veel gevangen, komt op de tafel der rijke en der arme lieden, en wordt in groote hoeveelheid ingezouten en voornamelijk naar *Gibraltar* en de Middellandsche Zee verzonden.

Nadat wij ons van den besten voorraad voorzien hadden, en alles aan boord geloofden te hebben, wat ons voor eene zoo belangrijke en verre reis noodig scheen, begroeteden wij de vesting en het wachtschip en verlieten op den 5den october met goeden wind en schoon weder de kust van *Europa*.

Ieders verwachting was gespannen op het geen ons stond overtekomen. Van de overige wereld afgescheiden, aan winden en golven ter prooije gegeven, met het uitzigt om,

van heden af ten minste zes of acht maanden lang, van uur tot uur al verder van ouders, zusters, bloedverwanten, vrienden, in één woord van al, wat ons lief en dierbaar is, verwijderd te worden, zou het onnatuurlijk geweest zijn, indien het hart der meesten niet vele zeer tegenstrijdige aandoeningen had gevoeld.

Kapitein KRUSENSTERN verkoos tot onze eerste plaats van verversching *Teneriffe* boven het eiland *Madras*, omdat ter laatstgenoemde plaats de landing veel kostbaarder en alle foorten van leefmiddelen veel duurder zijn. Alzoo werd onze koers regt aangelegd op de *Canarische* eilanden. Weldra geraakte de *Engelsche* kust uit het gezigt, en lag de groote *Atlantische* oceaen voor ons open.

Menig een is in het begrip, dat eene groote langdurige zeereis (*) hoogst vervelend zijn moet, wijl men dagelijks niets dan lucht en water ziet, en verbeeldt zich, dat eens ieders geest door dit altijd eenzelvige moet worden afgemat. Zulks heeft echter maar zelden of nimmer plaats, en is alleen het geval bij zulke

men-

(*) Ik spreek hier van eene zeereis in den eigenlijken zin, want aan eene overvaart van *Douvres* naar *Calais*, of van *Cuxhaven* naar *Londen* kan hier niet gedacht worden.

menschen, die ook aan den vasten wal overal verveling vinden, waar zij door geen tooneel, bal, concert of speeltafel worden bezig gehouden.

Op eenen togt, als de onze, in een talrijk gezelschap van mannen van wetenschap en weetlust, was het schier onmogelijk, zich te vervelen, en kon men met even veel regt beweren, dat niemand op zich zelve tijds genoeg had, om denzelven naar zijnen wensch voordeelig genoeg te besteden.

Ik zal een tafereel trachten te geven van het beloop van eenen gewonen dag, ten einde elk in staat te stellen, om hier over beter te oordeelen.

Zij, die des morgens een weinig later opstonden, vervoegden zich toch uiterlijk om acht uren bij de thee of koffij. Het algemeene gesprek bestond in het verhaal der bijzondere gebeurtenissen van den nacht; hoe wind en weder waren veranderd, en hoe ver men gevorderd was.

Na het ontbijt begon ieders bijzondere bezigheid. Bij eene uitgelezene en talrijke boekery, bijzonder van reisbeschrijvingen en kaarten, welke men aan boord had, en welke Kapitein KRUSENSTERN, met de hem eige-

ne voorkomendheid, eenen ieder ten gebruike vergunde, viel het niet moeilijk, een zeer belangrijk onderhoud in het lezen te vinden. De voormiddag werd dan ook met lezen, schrijven, teekenen, zonshoogte te nemen en maans-afstanden te berekenen doorgebracht.

De *Canarische* eilanden, bij welke wij binnen weinige dagen hoopten te komen, hielden natuurlijk elks geest bezig. Alle beschrijvingen van vroegere reizigers, die deze eilanden hadden bezocht, werden nu voornamelijk ter hand genomen. Elk had voor zich zelve reeds de ontdekking, geschiedenis, ligging en voortbrengzelen derzelve, benevens de leefwijze der bewoners enz., om zoo te zeggen, bestudeerd; er werden vergelijkingen van de verschillende reisbeschrijvers gemaakt, de voormalige en tegenwoordige regeringsvorm, de krijgsgeschiedenis, de mislukte aanval der *Engelsen*, waar bij de dappere NELSON zijnen regterarm verloor enz. enz. herinnerd, en dit alles gaf stof tot wetenschappelijk onderhoud, tot aangename en leerzame gesprekken, tot vernuft en scherts. Was men bij deze gesprekken een weinig verhit geworden, men ging eenigen tijd op het dek wandelen, schep- te eens frische lucht, en koelde zich daar-
me-

mede af. De scharen van bruinvischen of
dolfijnen (*Delphinus Delphis L.*) bonieten
(*Scomber Pelamys*) vliegende vischen (*Exocoetus evolans L.*) het op den oceaan drijven-
de zeegras (*Fucus*) — de haai-visch, die
het schip volgde, — vele te voren door ons
niet geziene zeevogels, — de walvischen, —
een arm landvogeltje, hetwelk door eenen
sterken wind van het land afgeslagen, het schip
tot zijne redding vond, — een vreemd aan
den gezigteinder bemerkt vaarttuig, — de ver-
wachting van het nabijgelegen land, dit alles
en duizend andere omstandigheden hielden ons
 bezig, vervrolijkten en verstrooiden ons, zoo
dat ik mij zeer geneigd gevoel, om te bewe-
ren, dat eene reis ter zee even zoo onderhou-
dend is, als te land, mits men zich niet aan
alle posthuizen en in elk stadje ophoudt. —
En waarom zou toch zulk eene leefwijze
meer vermoeijende zijn, dan die van eenen
geleerden? Waarom meer vervelende, dan die
van eenen handwerksman? — Alzoo liep de
voormiddag onder velerleije bezigheden en af-
wisselingen ten einde. Tegen twee uren be-
gaf men zich aan eene tafel, met goede spijs
voorzien, waaraan dagelijks twee en twint-
tig personen aanzaten. — Na het eten werd
we-

weder gewerkt tot aan den theetijd. — Het dagboek gaf aan ieder bezigheid, en men bracht den dag ten einde in vrolijke avondgesprekken bij eene kom punch, die, matig gebruikt, bij de vochtige lucht en vooral bij zeereizen als zeer gezond en voor elk gestel als hoogst voordeelig is aan te prijzen. — Verscheidene onzer reisgenooten waren liefhebbers van muziek, en dus gebeurde het dikwijls, dat op eenen schoonen stillen avond eenige *duetten* of *quartetten* gemaakt werden.

Het weder was ons redelijk gunstig; met elken dag naderden wij eene betere luchtstreek, en op den 19den october kregen wij bij helder weder den zilveren sneeuwkrui van de vermaarde piek van *Teneriffe*, op eenen afstand van omtrent twee graden breedte, in het gezicht.

Op den 20sten lieten wij voor *Santa-Cruz*, aan de oostzijde der reede, met zes en dertig vademen diepte op $28^{\circ} 27' 33''$ noorderbreedte en $16^{\circ} 15' 50''$ westerlengte van *Greenwich* het anker vallen.

Santa-Cruz, de noordoostzijde van het eiland *Teneriffe*, heeft eene tamelijk goede baai, die nogtans tegen de ooste en zuid-ooste winden weinig of geheel niet gedekt is. Het stadje, in eenige honderd huizen bestaande, maakt op

eenen afstand van den oever eene zeer goede vertooning. — De huizen zijn meestal een of twee verdiepingen hoog; eenige weinigen hebben balkons; de meesten zijn met houten traliwerk voor de vensters voorzien, zoo als in *Spanje* en *Portugal* gebruikelijk is. De straten zijn regelmatig, zindelijk, met *lava* wel genoeg geplaveid en aan beide kanten met voetpaden of breede, gedeeltelijk iets hooger liggende, steenen voor de voetgangers voorzien, zoo dat het zeer aangenaam is, een zoo net gebouwd stadje onder eene zoo ver van ons verwijderde luchtsreek aan te treffen. De inwendige inrigting der huizen, kleederen, zeden en gewoonten des lands verschillen zoo weinig van de *Spaansche*, dat men zich verbeelden kan in het moederland verplaatst te zijn. De straten zijn altijd vol van menschen, doch meer van vrouwen dan mans, en, des avonds inzonderheid, van onbeschaamde liederlijke vrouwspersonen en verplukte vinken van allerlei soort, die meer naar bandieten, dan naar beschaafde menschen, gelijken; bovendien is er eene menigte bedelaars, die, in gescheurde kleederen en half naakt, den vreemdeling door eenen afschuwelijken huiduitslag walgen en het voorkomen hebben van roovers en spitsboeven.

Aan

14 REIS ROND OM

Aan de scheepvaart heeft deze plaats haren tegenwoordigen bloei voornamelijk te danken. Zeer kort bij den oever vindt men ankergrond op 15, 20 en 30 vademen; de schepen kunnen, vooral wanneer zij ééne maand vroeger, dan wij, aankomen, zich zeer goed en goedkoop provianderen. Druiven, perfiken, peren, citroenen, sinaasappels, bananen, amandelen, kastanjes, vijgen, meloenen, aardappelen, uijen en moeskruiden zijn voortbrengfelen des lands en worden uit de ommeftreken in overvloed aangebragt. Graan wordt gedeeltelijk op dit, en nog meer op de naburige eilanden, gebouwd, doch aan zout is gebrek, zoodat het, gelijk men mij verzekerde, fomtijds uit *Portugal* wordt aangevoerd. De wijn, een der voornaamfte handeltakken der *Canarifche* eilanden, is goed en wel de helft goedkooper dan op *Madera*: het is hoogst waarfchijnlijk, dat in *Engeland*, *Frankrijk* en *Duitschland* veel *Teneriffa*-wijn voor *Madera*-wijn wordt verkocht. — Een voornaam koopman beweerde, dat de deugd van den laatften en deszelfs onderscheid van den eerften voornamelijk bestond in een gering toevoegfel van *Franschen* brandewijn, dien men zich niet met voordeel op *Teneriffa* kon

kon aanschaffen. — Herbergen vindt men hier eigenlijk niet, maar des te grooter is de herbergzaamheid, waarvan ons de Heer ARMSTRONG de hartelijkste blijken heeft gegeven. — Onder de lagere volksklasse schijnt groote armoede te heerschen; velen eten zelfs geen gebakken brood, maar malen het koren tusfchen twee steenen tot meel, en gebruiken het, na hetzelfde met water of melk in de hand gekneet te hebben. Soms tijds voeden zij zich eeniglijk met geroost koren.

De vischmarkt was rijkelijk voorzien: evenwel heb ik gedurende ons kort verblijf geene groote verscheidenheid van visch bemerkt. — Makreel (*Scomber Scomber*) kwam dagelijks in groote menigte ter markt; haaivisch werd door de arme lieden gegeten. Van rog (*Raja*) bemerkte ik twee soorten; van beide was de staart afgesneden, waarschijnlijk wijl men hier, even als in *Europa* de harde stekels van den staart voor vergiftigd houdt. De eene soort schein de *Raja aquila* te zijn; de andere, die geheel gevild was en eenen zeer spitfen kop had, durf ik naar een zoo onvolkomen exemplaar niet bepalen. Behalve deze zag ik nog andere vischsoorten als de geep (*Esox Belone*) de moer-zal (*Murana He-*
le-

lena,) de brazem (*Sparus*,) den lipvisch (*Labrus*,) den klipvisch (*Chetodon*) en eenen salm.

Meestal wordt de visch met den hoek gevangen; in plaats van snoeren bedient men zich van koperdraad, hetwelk van *Cadix* wordt aangebragt. Om makreel te hengelen begeven zich zes tot acht mannen des avonds in eene kleine boot, waarop zij, zoodra het donker wordt, aan beide zijde, eenig teer in brand steken. De hoeken gaan niet diep in het water en schier ieder oogenblik wordt er een visch afgeslagen. Deze visfcherij duurt dikwijls den ganschen nacht door, en het staat aardig, midden in de duisternis zoo veel helbrandend vuur op het water te zien.

Op St. *Cruz* zijn twee monniken-kloosters. De stad heeft verscheidene opene plaatsen en eenige publieke wandelwegen, die evenwel, behalvé des zondaags, weinig worden bezocht. Op de markt staat een gedenkstuk van wit marmer, hetwelk ter eere van de Moedermaagd *Maria du Candellaria* op koste eenes edelmans in *Italië* gemaakt en hier opgetregt is geworden. Men zegt dat de stichter het grootst gedeelte van zijn vermogen daaraan besteed, en zich daardoor voor zijne

ci-

eigene huisfelijke omftandigheden in groote on-
gelegenheid gebragt heeft.

De ftad, de zetel des tegenwoordigen Gou-
verneurs, en het eiland zijn van fchanzen en
vestingen voorzien, en met een regiment fol-
daten bezet.

Het eiland bestaat uit fteile, fchier ontoe-
gankelijke, bergen en rotfen, die de fprekend-
fte blijken dragen van vroegere vulkanen.
Werwaarts men het oog flaat, ziet men *lava*
van onderscheidene foort; alle huizen en ves-
tingwerken zijn daarvan gebouwd, alle ftraten
daarmede geplaveid.

Op eene wandeling langs het ftrand naar den
noord-oostelijken hoek van het eiland, kwam
ik, na een goed uur gaans, ~~aan een klein dorp,~~
St. Andreas. Op het nabij gelegen gebergte
merkte ik vulkanifche voortbrengzels op; die
met IJslandsche *lava* (*Obsidiaan*), *Schoorl* en
Pyroxen vermengd waren. Bij de verftafge-
legene vond ik meer fponsachtige en poreufe
lava, vermengd met eene ijzerachtige, nage-
noeg verbrande, kleiaarde. Hier en daar zag ik
in groote, ongelijkvormige klompen kleine en
groote zoogenaamde *basalt*-kogels; op andere
re plaatfen weder een kleiaardig gefteente,
hetwelk met kalkfpath gedeeltelijk doortrok-

I. DEEL.

B

ken;

ken, gedeeltelijk overgoten was. Omtrent een half uur gaans van *St. Andreas* bestaat de onderste laag van het gebergte uit ware trapp, waarop de *lava* ligt. — In een diep dal, in de nabijheid dezer plaats, bemerkten wij fijnkorligen, met schoorl vermengden, graniet. — Aan den steilen afgang der bergen vindt men op verscheidene plaatsen van het eiland eenige grotten of onderaardsche hollen, die men zegt, dat in aloude tijden door de eerste bewoners van het eiland, de *Guanchen*, bewoond zijn geweest. — Dit is zeker, dat in deze hollen nog heden eene menigte menschen-beenderen, en somtijds, schoon zeer zeldzaam, ook geheele in leder genaaide en uitgedroogde lijken worden gevonden. Zulk ~~eene natuurlijke mynne~~ ziet men in het museum te *Parys*: wij hadden het geluk eene tweede magtig te worden voor het museum te *Petersburg*. Wegens de oorspronkelijke inwoners, de *Guanchen*, konden wij geen bevredigend of nauwkeurig bericht krijgen. Men verzekerde ons, dat hier en daar nog familiën op het eiland bestonden, die, tot heden onvermengd van het *Spaansche* bloed, als afstammelingen der *Guanchen* zijn aantemerkten. Wij hebben ook lieden gezien, die een zeer affchuwe-

welijk voorkomen hadden, en veeleer naar ruwe en wilde, dan naar beschaafde, menschen geleken; hunne morsige bruingele kleur, hunne armoede en schamele lijfsbedekking, hunne onreine leefwijze, alles werkte mede, om bij ons *Europeërs* eenen ongunstigen indruk te maken, en om het grootste gedeelte der tegenwoordige bewoners eer voor *Guanchen*, dan voor beschaafde *Spanjaards*, te houden.

De luchtstreek is zoo zacht, dat men zelfs in den winter met de dunste kleederen kan gaan. Wij hebben vele kinders naakt op straat zien spelen, en jongens van twaalf tot veertien jaar zonder eenig dekfel aan strand bezig gevonden. — De gemiddelde stand van den thermometer was gedurende ons verblijf van 18° tot 22° op de schaal van REAUMUR.

In de omliggende streken zijn verscheidene windmolens; doch arme lieden wrijven, zoo als reeds is gezegd, hun koren tusschen twee ronde steenen, waarvan de bovenste en kleinste van eene ligte en losse, doch de onderste en grootste van eene vaste en dichte lava is.

Santa-Cruz is ook ten aanzien der gezelschappelijke verkeering niet geheel doodsch. Ons reisgezelschap vond aan het huis van den

Heer ARMSTRONG, een *Engelsch* kantoor, elken avond een aangenaam onderhoud. — Op den voorslag en met behulp van dezen vriendelijken man, vingen verscheidene onzer reisgenooten eene kleine landreis aan door het binnenste des eilands, en wel naar deszelfs noord-noord-westelijke gedeelte, te weten naar *Porto de l'Orotava*. Deszelfs afstand van *Santa-Cruz* bedraagt omtrent acht of negen uren gaans of $4\frac{1}{2}$ duitfche mijlen. Naar landsgebruik doet men hier zulke togten op ezels, muilezels of kleine paarden. De Gezant RESANOFF, de Majoor FRIDERICI, Doctor LABAND, de Hofraad TILESUS en ik verkozen de laatsten, en alzoo begaven wij ons op den 21sten vroeg op reis. De weg liep over *la Laguna*, *la Mantanga*, *la Victoria* en *Santa Ursula*. Na verloop van omtrent één uur kwamen wij in *la Laguna* aan. De grond is hier meestal rijzende over *lava*-schachten, en krijgt een vrij kaal en niet zeer onderhoudend aanzien. *La Laguna* is de hoofdstad van het eiland, gelegen in eene zeer vruchtbare streek, waar veel graan wordt gebouwd; de stad op zich zelve is veel minder regelmatig, zindelijk en schoon, en veel slechter bestraat dan *Santa-Cruz*. — Hier zijn
twee

twee nonnen - en twee monniken - kloosters.

Wij bezochten het dominicaner - klooster, waarin wij een groot aantal monniken vonden, die ons zeer beleefd ontvingen, doch in hunne gesprekken de grootste onkunde aan den dag legden, zoodat wij zelfs over het plaatselijke geene berigten hoegenaamd konden erlangen, zijnde hun de oorsprong of geschiedenis van hun klooster niet eens bekend. De boekerij bestond uit een klein aantal kerkboeken, levensbeschrijvingen van vermaarde heiligen enz. — Wij wilden ook een nonnenklooster bezoeken, maar werden aan de poort van hetzelfde door eene oude nonnen - opsluiter op eene beleefde wijze en met eenen geheimzinnigen grimlach afgewezen. Het kwam ons daarbij voor, dat wij waarschijnlijk tegen den avond door de goede vrouw vriendelijker ontvangen zouden zijn geworden. — Door de hitte der zon en het omwandelen vermoeid, zagen wij vergeefs naar eene herberg uit, en vonden ons verplicht, de gastvrijheid van eenen onbekenden burger in te roepen, in wiens huis wij een weinig uitrusteden, ons door vruchten, wijn en gekookte eijeren, welke wij lieten koopen, ververschten en daarna onzen weg vervolgden.

Op eenen kleinen afstand van de stad *Laguna* opent zich een nieuw, fraai, met koren bebouwd dal. — De grond, die uit verbrijzelde *lava* bestond, scheen in den hoogsten graad vruchtbaar, schoon dezelve voor het oog ledig en vermoeijende was, wijl men naauwelijks eenen struik of gewasch in den omtrek bemerkte. Cactus — vijgen — en moerbeziën, boomen waren schier de eenigen, welke wij zagen. Omtrent anderhalf of twee uren gaans verwisfelden wij deze vruchtbare met eene steenachtige en bergachtige landstreek. Hier werden veel wijngaarden gekweekt, en hoe meer wij *la Mantança, la Victoria* enz. naderden, te veelvuldiger werden de wijnbergen. Met het vallen van den avond kwamen wij in *Santa Ursula*, een vrij aanzienlijk dorp. Het geheele dorp en de omliggende streek was hier te zamen, om den geboortedag van de heilige *URSULA* te vieren. Te dien einde was in de nabuurschap en dicht bij de kerk eene menigte kramen opgeslagen, waarin ververfchingen en allerlei kleinigheden werden verkocht. Hier en daar zag men groepen van danfers en danferessen, die door een ruw gezang, van eenen guitar begeleid, in de maat werden gehouden. — De dans be-

bestond in eene schier zwevende, zeer langzame, beweging, zoodat de personen naauwelijks derzelver standplaats verlieten en op zijn hoogst somtijds eene *demi-chaine* maakten. De menigte volks bij de duisterheid van den nacht gaf aan dit alles meer het voorkomen van eene jaarmarkt, dan van een kerkfeest (*). — Wij hadden nu nog drie uren gaans van hier naar *Porto de l'Orotava* afteleggen, en vertrokken dus, zoodra wij onze nieuwsgierigheid hadden voldaan.

De weg buiten *Santa Ursula* was slecht, steenachtig en ongemakkelijk; intrusfchen hield ons de hooge *Piek* bezig, die ons zeer nabij voor oogen scheen te staan, alhoewel wij van dezelve nog vijf duitfche mijlen verwijderd waren. De meesten onzer reisgenooten vertrouwden in den donker den onzekeren tred hunner paarden niet; weshalve zij afstegen, om den berg af te gaan, aan wiens voet

(*) Ons *kermis* is de verbastering van *kerkmis*, hetwelk die plegtige *mis* beduidde, die jaarlijks op zekeren dag gehouden werd ter gedachtenis van de stichting en inwijding eener kerk, en dan tevens vergezeld ging met een vrolijk feest en het openlijk aanbod van allerlei koopwaren, waarvan de jaarmarkten ontstaan zijn, die nog *kerkmisfen* genoemd worden, schoon er geene *kerkmisfen* plaats hebben. — *De Vert.*

voet men reeds van verre bij het helder maanlicht de stad *Orotava* kon zien. Wij kwamen aldaar, na vele bogten van den weg, eindelijk tegen negen uren zeer vermoeid aan. — Wij stapten bij den compagnon van den Heer ARMSTRONG, den Heer BARRY, af, die ons; daar hij vooraf van onze aankomst was verwittigd geworden, zeer vriendelijk en met veel gulheid in zijn huis ontving.

Porto de l'Orotava is een klein stadje, het welk van eenige vischershutten al meer en meer vergroot en thans de woonplaats van de rijkste kooplieden van het eiland geworden is. — De straten zijn meestal breed, zindelijk en redelijk wel geplaveid. De kust is hier op verre na zoo goed niet, als die van *Santa-Cruz*. Kort bij den oever zijn vele rotsen en sterke brandingen. — De stad en de omliggende landstreek heeft de schoonste ligging, en lijdt weinig van de brandende hitte der zon, zijnde aan de noordzijde van de *Piek* gelegen. — De meeste wijnbouw van het eiland heeft in hare nabuurschap plaats, daarom liggen de schepen dikwijls op eenigen afstand van den oever voor anker, om den wijn in te laden, doch worden telkens, wanneer zich de wind verheft, genoodzaakt weder in zee te gaan. Het

Het belangrijkste dezer stad is eene schoone kruidtuin, door den Marquis DE NAVA, een rijk man, die in *Laguna* zijn verblijf houdt, in het jaar 1795 aangelegd. — Hij had, als beminnaar der wetenschappen, aan het *Spaansche* hof een ontwerp voorgedragen, om alle planten uit alle werelddeelen alhier aan te kweken, en eene proef te nemen, of men niet de nuttigste gewassen van onder de verzengde luchtstreek op deze wijze langzamerhand aan de kouder luchtstreek van *Europa* zou kunnen gewinnen. — Het ontwerp werd goedgekeurd en de regering beloofde, de onderneming te zullen ondersteunen. De Marquis zelf liet het aan niets ontbreken, en om het werk zoo veel te spoediger in werking te zien, deed hij zelf daartoe voor de regering aanzienlijke uitschotten. Thans is hij sedert verscheidene jaren werkzaam, om de zoo belangrijke uitschotten terug te vorderen, maar nog al te vergeefs; zoodat het hoogstwaarschijnlijk is, dat dit ontwerp, hetwelk der natie en dezen bijzonderen persoon tot eer verstrekt zou hebben, weldra geheel zal vervallen; hetwelk des te meer te bejammeren is, daar hier reeds omtrent drie duizend van de zeldzaamste planten, voornamelijk uit *Mexico*,

Peru, *Chili* en van de *Kaap de Goede Hoop* overgeplant zijn, die onder de leiding van eenen bekwamen tuinman, dien men uit *Engeland* had laten komen, in den schoonsten bloei staan. Deze tuinman had zich ook de moeite gegeven, om de planten, die aan de *Canarische* eilanden eigen zijn, alhier in tuinen aan te kweeken: doch alles zal weldra te niet loopen, wijl de Marquis zich in zijne huisfelijke aangelegenheden zeer verachtert ziet, en de Staat daar aan geen deel schijnt te willen nemen.

Drakenbloed-boomen (*Dracæna draco L.*) zijn op deze eilanden inheemsch. De inwoners, schoon bekend met derzelver nut, bemoeijen zich weinig, om het meest mogelijke voordeel van dezelve te trekken. Slechts een uur gaans van *Porto de l'Orosaya* ligt de *Villa* van denzelfden naam, alwaar, bij het huis van DON PEDRO FRANCHY, een drakenbloed-boom staat, wiens omvang 42 *Engelsche* voeten zal bedragen. De tijd vergunde ons niet, deze zeldzame merkwaardigheid der natuur te bezigtigen. Op den 23sten kwamen wij te *Santa-Cruz* weder. Middelerwijl had Kapitein KRUSENSTERN gezorgd voor water, hout, wijn en andere scheepsbehoefden; en van onze officieren

ren vernamen wij, dat zij, terwijl wij ons in *Orotava* vermaakten, aan boord van den *Nadeschda* een bal hadden gegeven.

De manschap was versterkt en verkwikt, en allen waren wij op den 26sten October reisvaardig.

Alvorens ik echter van dit eiland aftappe, moet ik toch wel iet zeggen van de vermaarde piek van *Teneriffe*. Voorzeker is deze van alle de hooge bergen onzes aardbols de meest bekende. Men stelt hare hoogte, volgens de beste meetkundige bepalingen van BORDA op 1905, volgens anderen slechts op 1901 toisen. Na dat wij meer kennis gekregen hebben aan de nieuwe wereld en na dat wij weten, dat de *Chimborazo* 3357, de *Cayambe Urku* 3030, de *Antisana* 2993, de *Cotopaxi* 2952 toisen hoog zijn, en dat nog een groot aantal andere bergen de hoogte van de piek ver overtreffen, heeft zij echter veel van haar aanzien verloren.

Schoon velen van ons gezelschap dezen berg gaarne zouden beklommen hebben, was hun de kortheid en onzekerheid van ons verblijf ter dezer plaatse hier in hinderlijk. Ook verzekerden ons de inwoners, dat wij, in het reeds ver gevorderd jaargetijde, de groo-

groote zwarigheden daarvan niet zouden te boven komen, maar hoogstwaarschijnlijk onverrigter zake terug keeren. — Wij moesten alzoo van ons voornemen afzien. Daar echter deze, in vele opzigten hoogst merkwaardige, berg, in de lente van dit zelfde jaar bezocht is door den Heer CORDIER, wiens ijver en kunde vooral in de delfstoffen, over bekend zijn, zoo wil ik mijne lezers de flotsom der nieuwste waarnemingen van dezen geleerden reiziger kortelijk uit zijn handschrift alhier mededeelen.

Den 16den April verliet hij *Porto de l'Orotava* om de piek te beklimmen. Hij vond de vlakte waarop dezen berg staat (*las faldas de las Canadas*) 1100 toisen boven het oppervlak der zee verheven, en met niets dan verglaasde lava en puimsteen bedekt. Eene groote menigte brem (*Spartium Supranubium*) deelde het bezit dezer groote woestenij met eenige mosplanten. Bij de *Stancia de los Ingleses* werd de stand van den barometer op 190 duim 9,05 lijnen, en de warmte + 4°,09 R. waargenomen. — Volgens overeenstemmende waarnemingen is de *Stancia* 1529 toisen boven de oppervlakte der zee. De brem groeit nog op deze hoogte, schoon dezelve zeer verschrompeld is. Den 19den ten 4½ uur viel de
ther-

-thermometer tot $+ 3^{\circ}$. De koude was nogtans zeer lijdelijk. Binnen drie uren bereikte CORDIER de spits van de piek. — Om dezelve te bestijgen klimt men over hoopen van verglaasde *lava*, die uit zeer groote, ruwe en scherpe stukken bestaat. De steile helling, die naar den kruin voert, is bezaaid met verbrijzelden puimsteen, die door zijne onvastheid zeer vermoeit. Bij eenen helderen dampkring en zacht weder kan men alleen de eilanden *Hierro Gomera*, *Palma* en *Canaria* zien. — De wanden van den krater zijn van binnen steil, en hooger aan de noordzijde. Men kan slechts door drie barsten daarin naar beneden gaan. De binnenste ruimte is elliptisch, omtrent 1200 voeten in den omtrek en 110 diep. De steile wanden, die naar de diepte van den krater leiden, bestaan uit eene witte aarde, welke eene ontbinding van glazige *lava* is. — Zwavelkristallen van de schoonste kleuren en den schitterendsten gloed versieren de binnen-wanden. De heete dampen, die van alle zijden rijkelijk opstijgen, komen zekerlijk eenige uren ver uit de diepte. Zij deden den thermometer, die in eenen bars gehouden werd, tot boven de 80° , R. rijzen; Dezelve bestaan eeniglijk uit zwavel en een vol.

30. REIS ROND OM

volkomen smakeloos water. Het is opmerkelijk, dat nevens de verkórstingen van zwavel, die in korten tijd door deze dampen worden gevormd, de opaalsteen in verscheidene gedaanten wordt gevonden.

Om acht uren was de Heer CORDIER nog $1\frac{1}{2}$ toise van den top verwijderd; de barometer stond op 18 duim 4 lijnen, de thermometer op $-6^{\circ},09$. Ten zelfden tijde stond de barometer in *Porto de l'Orotava* op $28^{\circ}5''06$, de thermometer op $+19^{\circ},09$. Het standpunt dezer laatste waarneming was 7 toisen boven de oppervlakte der zee en de uitkomst van het geheel met $8\frac{1}{2}$ toise vermeerderd, brengt de hoogte van de piek op 1901,02 *Fransche toisen*. De afwijking der magneetnaald bleef ~~bestendig meer dan~~ 5° naar de zuidpool gericht.

Al wat men van de vinnige koude, van de zwakheid der geestrijke vochten, van de bezwarelijkheid der ademhaling, van het voorkomen der zonneschijf beweert, vond de Heer CORDIER zeer overdreven en ongegrond. Hij verzekert, dat de koude zeer lijdelijk was, dat de sterke dranken niets in kracht verloren hadden, dat de waterzwavelige dampen geenen hinder bij de inademing veroorzaakten,

ten, en dat hem de verdunning der lucht volstrekt niet hinderde, schoon zij hem dikwijls genoeg verplichtede, stil te staan, wanneer hij den top naderde. Alhoewel deze waarnemingen van den Heer CORDIER verschillen met die van vroegere reizigers, zijn zij met dezelfde echter bestaanbaar genoeg, want het is bekend, dat op de *Alpen* dikwijls de koude binnen een uur aanmerkelijk kan verschillen. De Heer CORDIER is dus zeer gelukkig geweest, bij het beklimmen van de *Piek* een allergunstigst tijdstip getroffen te hebben. Hij verliet deze belangrijke plaats, na er zich $3\frac{1}{2}$ uur te hebben opgehouden. — Bij het afklimmen kwam hij weldra aan de *Narices del Pico* of de neusgaten van de *Piek*. Dit zijn twee kleine kloven aan den voet van den kruin, die bestendig waterdampen opgeven. Hier in de nabijheid is het hol *Cueva del gelo*, waarvan men duizenderlei avonturen vertelt. Men kan zich van hetzelfde eenig begrip vormen, wanneer men zich eene grot voorstelt, door de vloeiende *lava* somtijds gevormd, wanneer zij over eene ledige ruimte heen spat. De grond van het hol is gewoonlijk met eene menigte sneeuwwater gevuld, maar wordt des zomers ook meermalen geheel droog.

De

De onderscheidene *lava's*, die men op deze reis vindt, hebben dit bijzondere, dat zij den overgang van het *Obsidiaan* in puimsteen aantoonen. — Er zijn nog eenige andere vulkanen.

De krater van den vulkaan, die de haven, van *Garachico* met *lava* overstroomd heeft, is vijf uren gaans van *Orotava*. De nieuwe vulkaan is zeven uren van *Trod de los vinos* verwijderd. — De drie monden, welke de *lava* in de vlakte *de las Canadas* hebben uitgestort, liggen boven elkander aan de steile helling van den berg *de la Chahorra*, die zelf eene ongemeene verlenging is van den voet der *Piek* aan de zuidzijde. De grootste heeft 1200 schreden in den omtrek; zijne randen zijn omtrent 1300 *toisen* boven het oppervlak der zee verheven. In de twee andere kan men alleen afklimmen. De zwavel is er in geringe menigte en de dampen zijn schier van geene beduiding meer. Bij het beklimmen van den kruin des bergs *de la Chahorra* heeft de Heer CORDIER eenen nieuwen krater ontdekt, die voor hem nog niet was opgemerkt. Dezelve ligt omtrent 1600 *toisen* boven de oppervlakte der zee en is fraaijer, dan al de bekenden. Hij zal omtrent $1\frac{1}{2}$ gaans in den omtrek hebben, is zeer oud, en vertoont nog

aan

van zijne steile binnenwanden de duidelijke sporen van het verschrikkelijkste vuur. De *Piek* rijst uit deszelfs randen op. De onkunde, waarin men tot dusverre ten aanzien van dit schoon natuurverschijnsel heeft verkeerd, werd daardoor veroorzaakt, dat het onmogelijk is, de randen van de *Piek* van de noordzijde te beklimmen.

De vulkaan van *Guimar* is 670 toisen boven de oppervlakte der zee, in de steile helling, die naar *la Cumbre* leidt. Na dat een klomp van meer dan een uur gaans in het vierkant op de steilste helling was gevormd, verbreidde zich de *lava* in de vlakten van *los barraneos*, die zich aan den voet van deze steile hoogte uitstrekten. Een gedeelte daarvan breidde zich uit tot op een kwartier uurs van zee en derdehalf uur van den krater. De *lava's* zijn graauw, vuursteenachtig, met kristallen van *augiet* (vulkanische schoorl) en *olivin* (olijf groene of basaltische chrysolith). De slakken ontbinden zich thans en brengen een fijn zand voort, het welk men misschien door bebouwing bruikbaar zou kunnen maken.

In den namiddag van den 29sten October werden de ankers geligt, en vingen wij on-

I. DEEL.

C

der

der het losbranden van het kanon onze reis naar *Brasilië* aan. De dampkring was ongemeen helder, zoo dat wij op den 29sten des morgens om 6 uren de *Piek* nog konden onderscheiden op eenen afstand van meer dan 100 zeemijlen. Wij hadden nu eenen zeetogt te doen van omtrent derdehalve maand, die, hoe schrikkelijk vervelend zij menig een ook voorkomen mag, nogtans voor elk onzer zeer onderhoudend was.

Weinige dagen na ons vertrek zagen wij ons tuschen de keerkringen gebragt en hadden wij, door de zoogenaamde pasfaatwinden begunstigd, de aangenaamste scheepvaart. De thermometer stond meestal op 20° tot 22°, en door eene dunne kleeding, vooral van *Nankin*, wisten wij ons de hitte dragelijk te maken. Het schip kliefde de golven nu zoo rustig, dat hevige rukwinden alleen ons somtijds onze zeereis moesten herinneren. De nachten waren koel en dikwijls vochtig. Kapitein KRUSENSTERN hield een waakzaam oog, dat noch officieren, noch matrozen des nachts dun gekleed of geheel ongekleed op het dek sliepen. Menig een hield dit waarlijk voor eene te strenge tucht: maar het goed gevolg, het behoud der gezondheid van allen, die

aan

aan boord waren, toonde genoegzaam, dat men gezamenlijk dezen uitmuntenden man den grootsten dank verschuldigd was voor zijne wijze zorgvuldigheid.

Onze meeste noordsche reizigers vonden de warme luchtstreek zeer aangenaam, en kwamen overeen, dat men bij 20° tot 24° koude wel voor het bevrozen van neus en ooren te vreezen heeft, maar voor geen nadeel der gezondheid bij denzelfden graad van warmte. De rijkdom der zuidelijke landen, waar de natuur zonder eenig toedoen van den mensch, vruchten en levensmiddelen van allerlei aard voortbrengt, waar men noch voor warme woning en brandstof, noch voor warme kleeding heeft te zorgen, bewijst toch genoegzaam, dat het leven van den mensch onder zachte hemelstreken een natuurlijk-, doch onder koude een kunst-leven is: maar juist daarom moet ook aldaar, waar de nood ons dwingt den geest in te spannen, en waar wederkeerige nijverheid de bevrediging van natuurbehoeften ten doel heeft, verre de hoogste beschaving gezocht worden.

Slechts een enkele *Rus*, wiens gestel reeds te voren ontfeld was, klaagde over de ondragelijkheid der hitte.

Dagelijks hadden wij nieuwe tooneelen en onderhoud van allerlei aard.

De keerringvogels (*Phaëton æthereus* L.) de vliegende visfchen (*Exocoetus et Triglæ volitans*) de bonieten en thonijnen (*Scomber pelamys* en *Scomber Thynnus*) enz. lieten zich nu dikwijls in deze streken zien. Soms werd ook de een of andere visch met de harpoen getroffen. Deze jagt viel echter minder bij ons voor, dan wel andere reizigers vertellen, wanneer zij voorgeven zeer dikwijls en in groote menigte visch gevangen te hebben. — Meermalen doodden wij ook kleine haaijen (*Squalus coeruleus* L.) die door de matrozen, bij gebrek van een versch maal, met genoegen gegeten werden, en wij verwonderden ons dan daarbij over derzelver gewone metgezellen (*Echeneis remora* en *Gasterosteus dactor*) den scheepszuiger of klemvisch en het lootsmannetje. Bij stilte beschouwden wij ook wel het met moeite gevangen bezaantje of de zeeblaas (*Physalis pelagica*). Het zonderbaar maakfel of de gedaante van dit schepsel, het welk naar eene kleine blaas gelijkt, waar aan vele vezels hangen, de schoone kleuren en de nieuwhed van het voorwerp vermaakten ons allen. De enkelde zuigvrat ten der vezelen veroorzaakten bij het
aan-

aanraken eene hevige pijn en sterke ontfeking van de huid, even als ware daar een spaansche-vlieg-pleister aangelegd (*). Bij goed weder werd somtijds eene boot uitgezet, om de doorschijnendheid en temperatuur van het water, of den stroom der zee enz. te onderzoeken, om *Molluscen* (†) te vischen of bij onze reisgenooten de *Neva* onze opwachting te maken. Zulke kleine uitstappen in de volle zee hebben veel bekoorlijks en thans waren daar toe meer liefhebbers dan plaatsen in de boot.

Hoe meer wij de evenachtslijn naderden, des te onbestendiger werd het weder. Stilte, rukwinden en stortregens wisselden dikwijls af met onweder; bewolkten hemel en zonneschijn; de hitte was dragelijk en kwam zelden boven 22° R.

Den 26sten November des voormiddags passeerden wij, op 24° 20' wester lengte van de middaglijn van *Greenwich*, de linie. Deze gebeur-

(*) Dit schepsel wordt in het *Fransch la galère* genoemd, omdat hetzelfde, zijnde een zeeworm, een vlies heeft, waarvan het zich als van een zeil bedient, door hetzelfde tegen den wind op te spannen. *De Vert.*

(†) Dus worden alle ongewervelde, weeke, of zacht-huidige dieren genoemd, die een hart hebben, als zee-katten, slakken, schulpdieren enz. *De Vert.*

beurtenis is elken *Europeër* belangrijk genoeg, om in zijn dagboek te worden aanteekend. Veel merkwaardiger moest echter deze dag voor de *Rusfen* zijn, daar zich de scheepvaart dier groote natie nog nimmer tot in deze wateren had uitgebreid, en onze vaartuigen de eerste waren, die aan het zuidelijk halfrond van den aardbol kwamen. — In elk eigen boezem ontvlamde dit nationaal gevoel, en ook bij ons buitenlanders sloeg het hart, daar wij een gelijk aandeel namen aan deze eer, en den grond waanden te leggen tot eenen actieven *Rusfischen* handel, die in de gevolgen van de grootste aangelegenheid zijn kon. De vrolijkste stemming had bij eenen ieder plaats, en voor allen werd deze dag een algemeene feestdag. Wanneer wij des morgens om tien uren de evenachtslijn doorsneden, haalden de beide schepen, de *Nadeschda* en *Neva* de *Rusfische* vlag op. Naar oud gebruik wordt elk, die voor het eerst de linie passeert, in het water gedompeld of ten minste met water overgoten: ook bij ons werd dit gebruik in acht genomen. — Een matroos, dien het niet aan natuurlijke vrolijkheid en levendigheid mangelde, had zich, om aan het geheel bedrijf meer geur te geven, als een *Neptunus*

mus verkleed. De zeegod was geheel in het kostuum van den noord- of zuidpoot, maar onder de evenachtslijn had hij zich voorzeker nooit in zoo zonderbaren toot vertoond. In zijne hand hield de noordsche Neptunus in plaats van den drietand eenen harpoen, waarmede hij den visch achter na zat; voorts schepte hij met eene onbegrijpelijke vlugheid den eenen emmer water voor en den anderen na, om de omstanders te begieten. Wanneer men daarbij nu bedenkt, dat wij tuschen de 22° en 23° R. hitte hadden, dan kan men zich ligt verbeelden, hoe warm het dezen goeden matroos moest worden, die, onder zijn masker en in eenen dikken pels gehuld, eenige uren lang op het dek omsprong, om zijne verhevene rol tot algemeen genoegen uit te voeren.

De Commandant van het andere schip, de *New*, Kapitein LISIARSKY, liet op het oogenblik, als de *Russische* vlag de evenachtslijn begroetede, zijn schip wenden, en zeilde voor den wind, onder een driewerf herhaald hoezee van al de in de, masten gezeten, matrozen, ons dicht voorbij, welk hoezee wij met een vrolijk hart en uit eene ruime borst beantwoordden.

De zeegod maakte nog allerlei kuren, en

om hem zelve zoo wel als het overige scheepsvolk dezen, voor de *Russische* scheepvaart zoo merkwaardigen, dag te doen geheugen, liet de Gezant VAN RESANOFF al de matrozen naar derzelver rol plegtig op het dek roepen en aan elk eenen piaster (*Spaanschen* daalder) uitdeelen. Inmiddels was het schaftijd geworden en ging men met den blijmoedigsten geest aan tafel. Onder het eten werd, bij het gelulder van het kanon, op de gezondheid gedronken van zijne keizerlijke Majesteit, en voorts de tafel besloten met teugen ter eere van de Ministers van koophandel en van het zeezezen, van den Voorzitter der akademie der wetenschappen te *Petersburg*, van den Directeur der *Russische-Amerikaansche* handelcompagnie, van onzen braven Commandant KRUSENSTERN, van den Gezant, en alle onze vrienden, bloedverwanten en wien wij dierbaar waren. Men was juist tot zulk eenen graad van vrolijkheid gekomen, die zich gevoelen maar niet beschrijven laat, als men van tafel opstond en op het dek kwam. Hier ving het gejuich op nieuw aan. Kapitein KRUSENSTERN, de Gezant en alle Officieren werden, de een na den anderen, met vreugdegeschreeuw en onder hoezee! opgenomen en op de handen gedragen. Dit is
bij

bij de *Rusfen* een gebruik, het welk de grootste achting en eerbied aanduidt, welke men aldus bewijst. De vreugde van dezen merkwaardigen dag eindigde met eene punchpartij.

De hitte onder de linie en in het algemeen tusſchen de keerkringen is geheel zoo ondragelijk niet, als men zich gemeenlijk verbeeldt. Om naar mijne gewaarwording te oordeelen, moet ik bekennen, dat de hitte van eenen regt warmen zomerschen dag in het noordelijkst *Europa* veel drukkender is, dan de, dag en nacht aanhoudende, warmte onder de linie, want in die streken gaat zelden een dag voorbij, waarop niet eene kleine onweersbui de gansche natuur verkwikt.

Zoo als men zich in het noorden door warme kleeding en ruige mutsen tegen de winterkoude tracht te beveiligen, even zoo beschermt men zich in de warme luchtstreken door eene zeer dunne en ligte kleeding en eenen grooten ligten strooijen-hoed voor de zonnehitte.

Onze Neptunus, die bij 22° tot 23° R. met een masker, eenen dikken pels en in bestendig bedrijf, verscheidene uren omsprong, had voorzeker eenen zeer buitengewonen graad

van warmte verduurd en hij bevond zich daarna zoo wel, als te voren. Misschien bragt de gewoonte en het gebruik der *Russische* damp-baden veel toe, om hem zijnen toestand dragelijker te maken. Over het geheel is het opmerkelijk, de maatregelen der tegenwoordige scheepvaart met die der ouden te vergelijken, welke ons zeer belagchelijk voorkomen, wanneer wij op de voorzorgen dier tijden letten. Zoo zegt bij voorbeeld NARBOROUGH (*) in het jaar 1670: „dat hij, uit voorzorg, zijn volk onder de warme luchtstreek dikwijls liet aderlaten, en dat de ondervinding hem heeft getoond, dat daar door de heete koortsen werden voorkomen.” Deze zeeman moet al zeer gezond volk gehad hebben, want men zou hem op duchtige gronden hebben kunnen bewijzen, dat juist zijn voorbehoedmiddel in staat geweest zou zijn, om een ieder te verzwakken en slepende rot-koortsen, scorbut enz. te verwekken.

Veel gegronder is de ondervinding van Kapitein COOK en KRUSENSTERN, die door middel van goed voedsel te geven, door hun volk te sparen, door

(*) *Histoire des navigations aux terres Australes*, Vol. II. p. 5.

door zuiver water, door zindelijkheid, en door een glaasje krok (*), wijn, of punsch op behoorlijken tijd en met mate uitte deelen, het volle getal van hunne manschap, hetwelk zonder veelvuldige aderlatingen viermaal de linie pasfeerde, gezond in *Europa* hebben te huis gebragt.

Onze hoenders, die wij gedeeltelijk uit *Europa*, gedeeltelijk van *Teneriffe* hadden medegenomen, konden de verzengde luchtstreek of de lange zeereis niet zoo goed verdragen, als wij. Wat hiervan de oorzaak zijn mag, wage ik niet te bepalen. LA BILLARDIERE, die de zelfde ziekelijkheid der hoenders waarnam, schreef haar aan den invloed der lucht toe. Mischien heeft die van het zeewater daar aan nog meer deel, wijl het onvermijdelijk is, dat bij het veelvuldig spoelen van het schip, bij sterke winden enz. vrij wat van het zeewater in de etens- en drinkens-bakken komt.

Elke kleine of onbeduidend schijnende omstandigheid verschaft op eene reis, zoo als de onze was, onderhoud, en daarom kan ik met geen stilzwijgen voorbij gaan, dat wij op den 22sten november een schip ontdekten, hetwelk naar *Europa* scheen te zeilen, weshalve KRUSENSTERN daarop aanhield, en eenen Of-

(*) Een mengfel van brandewijn en water.

ficier met brieven aan deszelfs boord zond. Ik mogt hem vergezellen en vermeldde dit, om dat zulk eene spelevaart in eene kleine boot op den grooten oceaan niet dagelijks voorvalt. Wij vernamen, dat het schip uit de Vereenigde Staten van *Amerika* kwam en bestemd was naar *Batavia*. De schipper deed deze belangrijke reis, even als vele anderen, zonder veel van de sterrekunde te weten, of eenen chronometer te hebben: volgens zijne scheepsberekening bevond hij zich drie graden te westelijk, en was zeer dankbaar, dat KRUSENSTERN hem de ware lengte, waarop zich het schip bevond, opgaf, waar na hij ook terstond zijne koers veranderde.

Den 7den en 8sten December besteedde Kapitein KRUSENSTERN, om het raadfelachtige eiland *Ascensio* op te zoeken, welks bestaan door de laatste zeereizigers, inzonderheid door LA PEROUSE, in twijfel is getrokken. Wij stuurden westelijk en bevonden ons tegen den avond op $20^{\circ} 42'$ zuider breedte en 37° lengte, zijnde $2^{\circ} 1'$ westelijker, dan die ongelukkige zeereiziger: maar wij bemerkten geen eiland. Wanneer hetzelfde dan al bestaat, ligt het ten minste niet aldaar, waar het tot heden door de geographisten op de kaarten wordt aangewezen. Se,

Sedert verscheidene weken, van den 27sten October af, dreven wij op den grooten oceaan, aan winden en golven overgelaten, wanneer wij eindelijk op den 12den December de lang gewenschte kust van *Brasilie* en wel kaap *Frio* ontdekten. Dit goud- en diamantrijke land was nevens deszelfs glansrijke steden en rijke voortbrengfels, sedert vele weken reeds, het hoofdonderwerp van onze opmerkzaamheid, onze dagelijksche gesprekken, onze nieuwsgierigheid en ons verlangen. Velen onzer reisgenooten hadden wel gewenscht, de voorname koopstad *Rio Janeiro*, in de nabijheid dier kaap gelegen, te mogen bezoeken: maar Kapitein KRUSENSTERN berekende de zwarigheden, die wij te verwinnen hadden. Hij zag zeer wel in, dat wij ons, buiten nood, zouden bloot stellen aan een streng toezigt, een naauwkeurig tolonderzoek, en bijzonderlijk, zoo als in alle groote steden, aan vele onkosten en onherstelbaar tijdverlies; en verkoos daarom liever, het nog eenige graden zuidelijker gelegen eiland *St. Catharina* aan te doen, het welk zeer vele voordeelen boven andere ververschingplaatsen bezit en ook door de onsterfelijke LA PEROUSE, bezocht is. Wij vergenoegden ons intusschen

ſchen met de vele nieuwe voorwerpen, welke ons de zee en de nabijheid van het land hier aanbod. Wij waren 25 tot 30 zeemijlen van het land verwijderd, en zagen in de nabijheid onzer ſchepen vele viſchers-ſchuiten, die ons onverſchillig voorbijzeilden, omdat zij waarſchijnlijk niets hadden, om ons ter ruiling of ten verkoop aan te bieden.

Het land vertoonde op zeer verren aſtand zijnen rijkdom. De zee ſcheen zeer bevolkt; in 40 vadem diepte vingen wij eene zoogenaamde dorade, de gouddorade of groene koningsviſch, (*Coryphæna Hippurus*), die ons heerlijk ſmaakte. Wij bemerkten tevens een ongewone menigte van ſalpen, beroën, meduſen of kwalen, en andere geleiachtige, ſlijmerige en dooſchijnende ſchepfels, die men onder den algemeenen naam van *Zoophyten* en *Molluſcen* (ſlijmviſchen) kent. Bijzonder opmerkelyk was het, de zee op eenige plaatſen volkōmen rood te zien. Een naauwkeuriger onderzoek toonde ons, dat deze kleur ontſtond door eene onbeſchryfelijke menigte kleine kreeften, die op het oppervlak van het water zwommen.

Vele zilverſchubbige en op zeer groote diepte zichtbare *Onisci* of piſfebedden (*Ligia Fabr.*) waarvan er eenige werden opgeviſcht,

be-

bewonderd en onderzocht, schenen haar zilveren opschik van het nabijgelegen moederland te hebben ontvangen (*).

Den 18den December kwamen wij in het
ge-

(*) Zie ooks derde ontdekkingsreis in de Zuidzee Maart 1778. — In de Nederduitsche vertaling D. X. bl. 399 en 400, waar derzelver keurige beschrijving aldus voorkomt. „In een glas met zout water vertoonden zij zich, in rust zijnde en voorover liggende, als kleine schubbetjes of stukjes zilver. Wanneer zij begonnen rond te zwemmen, dat zij even gemakkelijk op hunnen rug, hunne zijden of hunnen buik deden, vertoonden zij de helderste kleuren van het kostbaarste gesteente, naar hunne plaatsing met betrekking tot het licht. Soms tijds schenen zij geheel doorschijnende, op andere tijden namen zij verschillende blaauwe tinten aan van een bleek saphier-blaauw tot eene donker paarsche kleur, die dikwijls vermengd waren met een robijnachtig of opaalachtig rood, en zoo sterk gloeiden, dat zij het schip en water geheel verlichteden. Deze kleuren vertoonden zich levendigst, als het glas in een sterk licht gehouden werd, en verdwenen voor het grootste gedeelte, als de diertjes naar den bodem zonken, wanneer zij eene bruine tint hadden. Doch bij het kaarslicht was de kleur voornamelijk een fraai bleek groen, met gebruieneerden glans getint, en in het donker had zij een blaauw voorkomen van gloeiend vuur. Zij bleken eene nieuwe soort van *Oniscus* of pissebed te zijn, en werden door den Heer ANDERSON naar hunne eigenschappen *Oniscus Fulgens* of lichtende pissebed genoemd; dit diertje brengt waarschijnlijk mede dat licht voort, dat men dikwijls bij nacht in zee om de schepen ziet.” — *De Vert.*

gezig van het eiland *St. Catharina*, en op den afstand van 60 tot 80 zeemijlen verwelkomden ons reeds vele vlinders aan boord van het schip, zijnde waarschijnlijk door eenen hevigen wind van land gedreven. Het weder was zeer schoon, de gezigteinder helder, en wij hielden regt op de kust aan. De wind blies zacht in de zeilen en des namiddags tegen 4½ uur waren wij zoo kort bij de kust, dat wij boomen, rotsen en andere voorwerpen nauwkeurig konden onderscheiden. Reeds dien avond of uiterlijk des morgens vroeg meenden wij voor anker te zullen liggen en de heerlijkste vruchten van *Brafilie* te proeven, wanneer onverwacht een hevig onweder met eenen geweldigen wind en regen ons noodzaakten, het land en de vele voor ons liggende groene eilanden te verlaten, om bij eenen sterken zuid-oosten wind onze veiligheid op de hooge baren der opene zee te zoeken. Deze frische wind hield langer aan, dan wij wenschten, en den 20sten konden wij het eerst wagen, de kust weder te naderen om de haven op te zoeken.

TWEE-

TWEEDE HOOFDSTUK.

Aankomst in Brasilië. Verblijf op St. Catharina. Villa Nossa Senhora do Desterro. Zeden en gebruiken. Dans van neger-slaven. Uitstap naar het vaste land. Kunsten, wetenschappen en openbare inrigtingen. Traankokerij. Geneeskundige en tot de natuurlijke geschiedenis betrekkelijke waarnemingen.

Het voorkomen van het voor ons liggende land, hetwelk met een gewaad van het schoonste groen en veelverwige bloemen was bedekt, beloofde ons op verre afstand reeds het aangenaamste verblijf en overvloedige versiering. Het eiland *St. Catharina* en het tegenoverliggend gedeelte van het vaste land van *Amerika* vertoont een hoog land. Deszelfs hoogste bergen zijn echter slechts middelmatig en tot op den kruin met zwaart geboomte begroeid; meestal zijn zij steil en van vele dalen doorsneden. Langs de kust bemerkten wij zeer vele bogten en eilanden, die door een menigte bronnen, meren, berg-

I. DEEL.

D

stroo-

stroomen, vloed en moerassen bewaterd worden. De oevers zijn deels zandig en onge-
naakbaar, deels met graniet-rotfen omzet, bij
welke hevige brandingen de landing onmo-
gelijk maken.

Het gezigt van elk land, ja zelfs ook van
het dorste, is na eene zeereis van twee maan-
den aangenaam. Hoe veel meer moest dit het
geval zijn bij een land, hetwelk in alle op-
zigten door de natuur zoo zeer is bevoorregt;
een land, hetwelk met alle denkbare schoon-
heid en aanminnigheid praat. — Van het
zeestrand af verhief zich een prachtig land-
schap, waarvan het groen der bergen door
den zoom van het gouden avondrood in brand-
vuur stond. Wij zagen in de zeeëngte, die
wij ongewoelig waren genaderd, eenige vaartui-
gen, en lieten den risten ons anker vallen
in de nabuurschap van eene kleine vesting
St. Cruz op het eiland *Atomeri*.

Naauwelijks kon ik, door zoo menig schoon
voorwerp mijner verbeeldingskracht ontvonkt,
de wederkeerende zon afwachten, om dit zoo
nabij zijnde paradijs te bezoeken. Mijne denk-
beelden waren, ik bekenne het, groot en ge-
zwollen, nogtans overtrof, hoe meer ik het
land naderde, de wezenlijkheid mijne ver-
wachting. De

De in kleuren, kloekte, vorm en verscheidenheid veelvuldige bloemen wafelden in den dampkring een mengfel van reukwerk uit, hetwelk bij iedere ademhaling het ligchaam versterkte en den geest vervrolijkte.

Groote kapellen, die ik tot dusver slechts als zeldzaamheden in onze *Europefche* kabinetten had gezien, fladderden rondom vele, nog nimmer of slechts als kreupelkruid in onze trekkasten aanschouwde, doch hier in weelderigen wasdom bloeiende, praalplanten. — De van goud schitterende kolibrieten scheerden rondom de honigrijke bloemen der bananenboschen, en het wedergalmend gezang van nog nooit gehoorde vogels klonk door de waterrijke dalen en verrukte hart en oor. — Donker overschaduwde dreven flingerden van de eene vreedzame hut naar de andere, en gingen in schoonheid, in aanminnigheid, in verscheidenheid en eenvoudigheid den kunstigsten aanleg onzer *Europefche* tuinen te boven. — Al wat ik rondom mij zag, bragt mij door nieuwhed in verrukking en maakte eenen indruk, die zich alleen laat gevoelen, maar niet beschrijven. — Tegen den avond keerde ik geheel opgetogen en rijk aan planten en infekten terug naar het fchip, waar alle aanwezigen

gen zich over de menigte der medegebragte voorwerpen, de grootheid, verscheidenheid, pracht en kleurmenging der vlinders, met mij verwonderden.

Het eiland *St. Catharina* maakt het kleinste deel uit van het gouvernement van dien naam; het is 25 mijlen lang, en drie tot vier, gedeeltelijk acht tot negen mijlen, breed. De noord noordoostelijke hoek van hetzelfde ligt op $27^{\circ} 19' 10''$ zuider breedte en $47^{\circ} 49' 20''$ wester lengte volgens KRUSENSTERN's en Doct. HORNER's (*) waarnemingen. Het is van het vaste land afgescheiden door eene zeeëngte, die op de smalste plaats niet boven de

(*) Doctor HORNER van *Zurich* werd op aanbeveling van den Baron VAN ZACH als sterrekundige tot dezen togt geroepen. Kapitein KRUSENSTERN laat bij vele gelegenheden in zijn werk het hoogste regt wedervaren aan de werkzaamheid en geleerdheid van dezen uitmuntenden man, die daarenboven door regtschapenheid, opregtheid en voortreffelijkheid van karakter, aller vriendschap en achting heeft weggedragen. — *De Schr.* „Het zij mij vergund, den waardigen leermeester van dien bekwaam, men sterrekundigen openlijk mijnen dank te betuigen, omdat hij eenen zoo uitmuntenden man, wiens vriendschap ik altijd op den hoogsten prijs zal stellen, mij tot gezelschap en reisgenoot uitgekozen heeft.” Dit zijn de eigene woorden van KRUSENSTERN. D. I. bl. 47, van de Nederd. Vertaling zijner reize. — *De Verh.*

de twee honderd vademmen breed is. Alle deszelfs toegangen zijn wel met sterkten, geschut en manschap bezet, nogtans zou hetzelfde zich bij eenen vijandelijken aanval niet lang kunnen verdedigen. Kleine vaartuigen, zoo als kotters, brikken enz. kunnen wel door den zuidelijken ingang der zeeëngte tot voor het etablissement naderen: maar groote schepen moeten den veel verkieslijker en veiliger noordelijken ingang nemen. Dezelve wordt door twee kleine vestingen of forten verdedigd, waarvan het eene, op den noordwesthoek van het eiland *St. Catharina* gelegen *forte da ponta Grosa*, en het andere, in de nabijheid van het vaste land op een klein eiland *Atomeri*, geheeten, *forte de St. Cruz* genoemd wordt. In de nabijheid van dit laatste vinden de hier inloopende schepen eene veilige en gemakkelijke ankerplaats.

De hoofdplaats van het eiland en van het gouvernement, en tevens de residentie van den tegenwoordigen Gouverneur is de *Villa Nossa Senhora do Desterro*. Dit kleine stadje ligt in het zuidwestelijke gedeelte van het eiland *St. Catharina* en omtrent tien mijlen van de zoogenoemde ankerplaats aan den voet van eenen middelmatigen berg, op eene heuvelach-

tige landtong van eene glooiende helling, en telt tusſchen de 400 en 500 huizen. Het aantal der inwoners van het geheele eiland zal omtrent 10,000, en van het gouvernement van 25 tot 30,000 zielen uitmaken. Vele welgeſtelde, maar weinig of geene rijke, lieden wonen hier: men bemerkt eene algemeene welvaart zonder rijkdom. De huizen zijn alle van ſteen en geſtampde of gedroogde kleiſtede, de ſtraten meestal regelmatig. Men vindt er kooplieden of liever winkeliers en handwerkslieden van allerlei ſoort; en zeer vele ververſchingen en levensmiddelen worden dagelijks uit de omliggende ſtreken ter markt gebragt. In de talrijke winkels treft men ſchier alle, ten behoeve en gemakke des levens noodwendige, uit *Europa* aangebragte waren aan, als ijzer, glaswerk, porſelein, zijden en katoenen ſtoffen, doeken, ſpiegels, kandelaars, papier enz.: doch dit alles is, zoo als men wel kan denken, zeer duur. De inwoners der geheele provincie zijn gediensfig, vriendelijk en voorkomende: er heerscht veel gaeſtvrijheid en een zeer gezellig leven. Des avonds komt men in kleine familie-gezelschappen bij een, waarin geheel naar *Portugeeſchen* trant gedanst, gelagchen, ge-

BRASILIAANSCH E ARIA.

Modinha.

Quan - do o mal a - ca - ba, O bem princi - pi - a quando o mal a - ca - ba O bem princi - pi - a Meu mal a - ca - bou O

bem se se - guia, O bem se se - guia, O bem se segui - a - Pois sim, meu senhor Meu mal a - ca - bou Mas pen - so que

vou — De mal a pe - or — — De mal a pe - or — De mal a pe - or — De mal a pe - or — De mal a pe - or —

1) Quando o mal acaba
O bem principia
Meu mal acabou
O bem se seguia
Pois sim, meu senhor,
Meu mal acabou
Mas penso que vou
De mal a peor.

2) Vem a noite escura
Succedes o dia
Depois da tormenta
Vem a calmeria
Pois sim, meu senhor,
Meu mal acabou
Mas penso que vou
De mal a peor.

gefchierst, gezongen en gespeeld wordt. De gebruikelijkste speeltuigen zijn de guitar en het hakkebord. De muziek is vol uitdrukking, teeder en medeslepend. De gezangen zijn, wat den inhoud betreft, zedig, en behelzen gemeenlijk eene veelvuldige herhaling van liefde en van meisjes, van minnewonden en bloedende harten, van zuchten en verlangen. Mischien zal voor mijne lezers eene *Brasiliaan-*sche aria aangenamer zijn, dan eene kale beschrijving: ik aarzel daarom niet, er eene hiernevens te voegen.

Het vrouwelijke geslacht is niet leelijk. Onder de vrouwen van aanzien zagen wij eenigen, die zelfs in *Europa* regtmatige aanspraak op schoonheid zouden gemaakt hebben. Zij zijn doorgaans van middelbare kloekte, welgemaakt, wat bruin van kleur (*basané*), schoon ook eenige zeer blank zijn, en hebben zwaar zwart haar en donkere vurige oogen. Daarbij komt nog, dat het schoone geslacht de gasten zeer gul ontvangt, en op verre na zoo ingetrokken en ingetogen niet leeft, als in het eigenlijke moederland *Portugal*, waar de vrouwen het gansche jaar door opgesloten worden, zich achter de deur verschuilen en de vreemdelingen door het sleutelgat

en de reten van de deur bekluren. Hoe gering deze plaats ook zijn mag, het ontbreekt toch niet aan vele kleine minnelisten, die hier gesponnen worden. Weinig beduidende *Europefche* geschenken, pronkerij, linten, oorringen enz. worden zeer dankbaar aangenomen.

De kleeding van beide de fexen is *Euro-peesch*, uitgezonderd, dat alles van de dunste en lichtste stof en doek is; gevolgelyk worden mousfelinen, fijn linnen, nankins en zijden kleederen zeer veel gedragen.

Het gouvernement is eerst in later tijd ontstaan. Het strekt zich uit van *Rio Grande* op 32° zuiderbreedte tot het gouvernement van *St. Paul* op 23°, van waar het ook voornamelyk zal bevolkt zijn geworden. De *Portugefche* regering heeft aan hetzelfde vele vrijheden vergund: zoo betalen, bij voorbeeld, al de hier in- en uitgaande fchepen, vreemde zoo wel als inlandfche, veel minder, dan in andere havens van *Braslie*. De provincie is vruchtbaar, en alle levens noodwendigheden zijn zeer goedkoop. De natuur brengt zonder veel oppaffing of verzorging alles voort. Vruchten van allerlei aard zijn er in overvloed, als orange-appelen, citroenen, limoenen,

nen, bananen, ananasen, perliken, zoeten watermeloenen, vijgen, kokos- en andere noten, druiven, peulvruchten, *Turksch* koren, rijst, vele eetbare en gezonde wortelen als patatten (*Convolvulus Batatas Linn.*) uijen, yam (*Dioscorea alata et sativa*) en andere meer. De in *Brasilie* zoogenaamde *Tapiocca*, die ook op andere plaatsen *Mandiocca* of *Manhiocca* of *Casavi*-wortel heet (*Jatropha manihot Linn.*) maakt bij de tegenwoordige inwoners het voornaamste voedsel uit, en dient hun voor brood; de fijnste soort noemt men *Tapiocca*, eene echte witte *Sago*; de grofste heet *Farinha de pao* en wordt alleen in de laagste klasfen en van de arme lieden gegeten. Koren en wittebrood vindt men weinig en slechts bij de rijkste en welvarendste personen. De *Indiaansche* aardeikel (*Arachis hypogaea*) wordt ook veelvuldig gebouwd; hare meeldraden neigen zich na het uitbloeyen, naar den grond en alzoo stort zij hare vrucht in de aarde, welke daarin rijpt. Men zegt, dat zij thans ook op eenige plaatsen in het zuiden van *Frankrijk* wordt geteeld.

Bijna ieder landman houdt vele huisdieren, als ossen, koeijen, varkens, paarden, eenden, ganzen, kalkoenen enz. Het vleesch is daar-

58 REIS ROND OM

om ook in overvloed en tot geringen prijs te koop. Een gansche os van ten minste 400 pond kost op zijn hoogst acht *Spaansche* daalders. Eene arbeidfame en tevens goede melkkoe 12 tot 16 *Spaansche* daalders. Een vet varken van 200 pond tien piasters of *Spaansche* daalders. Een vet hoen $\frac{1}{3}$ *Spaansche* daalder. — Visch, mosselen en kreeften, inzonderheid garnalen van eene groote soort, zijn er ook in overvloed, evenwel in evenredigheid duurder dan de overige leefmiddelen, omdat elke strandbewoner die voor eigen gebruik behoudt en er dus maar weinig van ter markt komt. Meestal bezorgen de neger-slaven de vischerij.

Een groot vruchtbaar landgoed met eenige honderd akkers land, met boschen en weiden, kost omtrent 300 of 400 *Spaansche* daalders. Is men in het bezit van zulk een goed en van eenige goede slaven, dan kan men als een welgesteld man onbezorgd en in overvloed van zijne inkomsten leven. Zindelijkheid onderscheidt de tegenwoordige inwoners zeer gunstig van de morsige *Portugeesen*. De soldaten, boeren en armste lieden zorgen niet slechts voor zuiverheid in zijn en goed linen, maar ook in hun geheele overige huishouden.

Het

Het grootste gedeelte van het gouvernement van *St. Catharina* is in eigenlijken zin een kustland, hetwelk slechts zes tot acht duitsche mijlen landwaarts in, dat is, naar het westen, wordt bewoond. Op den afstand reeds van twee uren gaans, of eene duitsche mijl, ontmoet men slechts enkelde van elkander veraf gelegene hutten van arme landlieden, wier hoofdbestaan de veefokkerij uitmaakt. Zij bezitten ontelbare kudden van horence, het welk in wijd uitgestrekte weiden is opgesloten, en daarin zonder verder opzicht het gansche jaar door in vrijheid rondloopt en zich vermenigvuldigt, zonder dat de eigenaar zelf de grootheid zijner kudde kan bepalen. Zulke wilde of liever verwilderde stieren kosten, ter plaatse en zoo als zij zijn, maar twee of drie *Spaansche* daalders en worden in grooten getale naar de kust en de stad *Nossa Senhora do Desterro* gedreven. De grootste moeite bestaat in ze uit de kudde op te vangen. Verscheidene personen te paard en te voet, trachten hiertoe eenen stier te omringen, en hem door middel van eenen langen en aan het einde met eenen toeschietenden knoop voorzienen strik, die om de horens of om eenen poot geworpen wordt, op te vangen.

gen. Het dier wordt na eenigen tijd afgemat, ter aarde geworpen, en op die wijze geweldig getemd, om vervolgens naar de hoofdplaats van het eiland gedreven te worden. Het vervoeren van zulk eene drift gaat echter met vele zwarigheden vergezeld, en dit doet den prijs van elken stier ten minste eens zoo hoog worden, alvorens hij het eiland *St. Catharina* bereikt.

De bewoners der verst van zee afgelegene etablissementen zijn niet slechts de armste der provincie, maar tevens van tijd tot tijd aan aanvallen van de oorspronkelijke bewoners des lands, van de *Indianen*, die hier *Gentio brava*, wilde volkeren, of *Caboccos* genoemd worden, blootgesteld. Gedurende ons verblijf had zulks plaats, en was de Gouverneur verplicht, een detachement soldaten te hulp te zenden. Dergelijke aanvallen moeten nog al dikwijls geschieden.

Wat de luchtstreek betreft, wij vonden de zomerhitte niet zoo ondragelijk, als men zich zou verbeelden. Gedurende de maanden December en Januarij, die op het zuidelijke half-rond met onze zomermaanden overeenkomen, was het gewone standpunt van den thermometer aan wal in de schaduw 20° tot 22° warm-

te op de schaal van REAUMUR. De grootste hitte was 26° . De Gouverneur verhaalde ons, als iet ongewoons, dat hij alhier eens in den winter 10° , te weten van warmte, beleefd had, hetwelk in dit land de grootste koude is.

Bijna dagelijks en doorgaans tegen den avond hadden wij regen en onweder. Dit is echter alleen het geval in dit jaargetijde; want de winter der natuur, die, zoo als wij even aanmerkten, op het zuidelijk halfrond gedurende de zomermaanden van het noordelijke invalt, moet, volgens de verzekering der inwoners, het aangenaamste jaargetijde en eene aanhoudende bekoorlijke lente zijn.

De lucht is bestendig vochtig. De hooge met eeuwig groen bedekte bergketen trekt de wolken aan, die naar de dalen afzakken, het planten- en dierenrijk op nieuw van voedsel voorzien, en aan beken en vloeiden nieuwe bronnen toevoeren. Hoe warmer of heeter het over dag is, des te zekerder kan men 'savonds op onweder en regen staat maken. Deze heerschende vochtigheid nevens de aanhoudende warmte kunnen wel met grond voor de hoofdoorzaken worden gehouden van den grooten rijkdom en verscheidenheid in het planten- en dierenrijk, maar zijn tevens den
na-

natuuronderzoeker zeer hinderlijk in het bewaren van voorwerpen voor de natuurlijke historie, want kevers, kreeften, zwaarlijvige dag- en nachtkapellen, sprinkhanen, groote spinnen enz., die bij ons ligtelijk uitdroogen, verrotten hier meestal, wanneer men deze ongelegenheid niet eenigzins weet te voorkomen, door ze met de uiterste behoedzaamheid op drooge en afgeslotene plaatsen te bewaren. Ik verloor, helaas! uit onkunde van dezen invloed der luchtstreek en het daaruit ontstaande gebrek aan noodige voorzorg, het grootste gedeelte van mijne verzameling van planten, die ik, om eenen verderen uitstap binnen 'slands te doen, voor eenige dagen half droog verliet, en bij mijne terugkomst meest alle verrot vond.

De nachten zijn inzonderheid vochtig; nogtans schijnt de luchtstreek geene schadelijke werking te doen op de gezondheid der inwoners. Men houdt ten minste dit gouvernement, deszelfs noordelijk deel, te weten *Sao Francisco*, uitgezonderd, voor zeer gezond. In het zoo even genoemd gedeelte moeten echter vele moerassen en stilstaande wateren door derzelver uitdampingen groot nadeel aan de gezondheid doen.

De

De zeden en gewoonten des lands zijn over het algemeen van die in *Portugal* maar weinig en voornamelijk dan alleen verschillende, wanneer de luchtstreek en de voortbrengfelen van den grond, benevens de daaruit ontstaande leefwijze, eenige gebruiken veroorzaken. Zoo vordert de warme luchtstreek, bij voorbeeld, maar weinig dekfel; daarom bestaat het huisgewaad des vrouwelijken geslachts in eene zeer eenvoudige kleeding, in een hemd en eenen dunnen rok. Bij de voornaamsten is het hemd van fijn linnen, of karoen en rondom fraai gestikt; daarbij dragen zij ook nog eenen mousfelen halsdoek. Des avonds in de gezelschappen verschijnen deze dames in *Europefchen* tooi, met vele linten en kleinigheden opgeschikt; hoe bonter en veelverwiger dit alles is, des te fraaijer gelooven zij haar toilet gemaakt te hebben. De mans zijn insgelijks luchtig, maar geheel *Europeesch*, gekleed. De negerflaven gaan schier zonder eenig dekfel, zoodat de mannelijke alleen met eene korte broek, de vrouwelijke met eenen korten rok en op zija hoogst een oud hemd of eenen lap, die van de schouders over de borst afhangt, bedekt zijn.

De menigte der negerflaven van beide de geslachten, welke men hier ontmoet, zal het on-

ongewone oog van elken *Europeër* zeer zeker bevreemden. In mij ontstond eene geheel nieuwe en stuitende aandoening, toen ik voor het eerst te *Nossa Senhora do Desterro* kwam en eene menigte dezer ellendige, hulpelooze menschelijke schepsels, naakt en bloot op de kruisstraten voor de deuren te koop zag liggen. De schaamdeelen alleen waren in het eerst met eenig oud versleten lijnwaad, maar eenige dagen daarna slechts met eenen lap van ruw grof blaauw doek, bedekt. — Het is bekend, dat er jaarlijks groote transporten met neger-slaven uit de *Portugeesche* bezittingen in *Afrika*, inzonderheid uit *Angola*, *Benguella*, *Mosambique* enz., naar de havens van *Brasilie* worden verzonden. Bij die gelegenheid waren ook deze ellendige schepsels ohlangs naar *Rio Janeiro* gebragt, en van daar weder, waarschijnlijk voordeels-halve, herwaarts gezonden. Met deze menschen werd, even als met koopwaren, gewoekerd, en naar gelang zij oud of jong, sterk of zwak, gezond of ziekelijk, van het mannelijke of vrouwelijke geslacht waren, werden zij met min of meer geld betaald. Bij dezen handel, die, hoezeer dan ook in latere tijden zelfs door vele aanzienlijke mannen verdedigd, naar mijn oordeel, zoo als dezelve

ve

ve hier gedreven wordt, het fijn gevoel van eenen beschaafden *Europëer* moet stuiten (*), wordt van de zijde des kooopers wel inzonderheid ook daarop gezien, of de slaven, die geveild worden, gepokt hebben, in welk geval zij duurder worden betaald. Gedurende de reis uit *Afrika* naar *Brasilie* sterven de meesten aan de kinderziekte, aan rokoortsen en aan het heimwee, of aan eene treurige gemoedsgesteldheid en melancholie, die hun, eenmaal bij hen stand gegrepen hebbende, doorgaans den dood doet. — Een jonge gezonde neger kost in *Brasilie* van honderd tot honderd en vijftig *Spaansche* daalders. Is hij echter in den landbouw bedreven, of verstaat hij eenig handwerk en de *Portugeesche* taal, dan neemt de prijs toe met de bekwaamheid, die hij bezit. Velen maken een kostbaar kapitaal uit, hetwelk jaarlijks vele duizenden aan renten opbrengt, want men moet in het oog houden, dat al wat deze slaven als handwerkslieden of daglooners verdienen, niet ten hunnen beste, maar ten voordeele hunner

(*) De zwakheid dezer uitdrukking van den Schrijver is reeds zeer stuitend voor elk hart, waarin de regten der menschheid onschendbare heilighdommen zijn. *De Vert.*

ner Heeren komt, en dat zij door hunne eigenaars tegen eenen, naar den arbeid berekenden, prijs voor den dag of bij de week, even als bij ons de trek- en lastbeesten, tot maaijen, torschen, bouwen en zoo voorts verhuurd worden.

Het zijn deze ongelukkigen voornamelijk, die het land bearbeiten en het zwaarste werk van allerlei aard moeten verrigten. De rijkdom der inwoners dezer plaats wordt meestal naar het aantal slaven, die zij bezitten, berekend. De slaven zelve kunnen zich gelukkig achten, wanneer zij in goede handen van menschen-vrienden vallen: maar wee hunner, die in de magt van strenge meesters komen! Soms tijds worden zij zeer onmenschenlijk mishandeld, het geen dikwijls te weeg brengt, dat het, naar vrijheid strevende, gevoel in deze onderdrukte menschen wakker wordt en zij hunne gruwzame meesters heimelijk ontloopen, zich naar het afgelegen gebergte begeven, en aldaar liever van de jagt, van kruiden, vruchten en wortelen leven, dan eenen dwingeland te dienen. In zulke gevallen maken zij ook wel eene gemeene zaak met de wilden uit het binnenste des lands, en doen dan ook het hunne tot de, reeds vermelde, aanvallen op de afgelegene woningen.

In

In enkele gevallen heeft zelfs de groote mishandeling der slaven hun tot vermoordung hunner Heeren verbitterd. Zulk een voorbeeld had men nog kort voor onze aankomst op *St. Catharina* gezien.

Wijl de kusten van *Brazilië* over het geheel zwak bevolkt zijn, zou de jaarlijksche aanwas van deze arbeidzame slaven eene ware weldaad en een aanmerkelijk voordeel voor de bevolking en bebouwing des lands zijn, en daarom behoorde de regering billijker wijze een bijzonder werk te maken van de zorg voor de goede behandeling dezer menschen; maar het schijnt, dat het gouvernement nog niet eens gedacht heeft over de verzachting van hun lot, want juist die, welke in werkplaatsen van de kroon, namelijk, in suikerbakkerijen, ter walvischvangst en in de mijnen gebruikt worden, ondergaan, volgens berigt van zeer geloofwaardige personen, de hardste en wreedste behandeling van allen.

De voortbrengselen van dit land zijn zeer menigvuldig en konden als onuitsprekelijke bronnen van eenen zeer rijken handel gebruikt worden, wanneer dezelve niet te zeer bepaald en meestal van *Rio Janeiro* afhankelijk was, wijl de inwoners hunne waren

daar ter plaatse alleen mogen verkoopen. Indien deze voortreffelijke oorden in het vervolg meer bevolkt en van den kant der Regering minder verwaarloosd werden, zoo zouden alle die voortbrengfelen, die zich schier van lieverlede uit den haren des overvloeds eener milde natuur uitstorten, binnen weinige jaren dit eiland tot eene der belangrijkste handelplaatsen van *Brazilië* vormen. Het bouwen van de koffij en de katoen zou een rijk voordeel geven. Rijst en suiker vindt men zelfs in overvloed om uitgevoerd te worden, en echter heeft men gebrek aan rum en arak. — Indigo, peper, banille, balsam-copaïve (*) en eene menigte ande-

re

(*) De boom, die den balsam-copaïve levert (*Copaifera Officinalis*) wordt hier *Oleo preto* (zwarte olijfbom) genoemd, en is veelvuldig in de bosschen te vinden: nogtans wordt er maar zeldzaam en zeer weinig nut van getrokken. Men heeft mij verzekerd, dat op het oogenblik, als men in den boom de kers maakt, om de hars te krijgen, hetwelk in de warmste zomermaanden moet geschieden, de boom een zwaar geluid geeft, en de zoogenaamde balsam met eene groote kracht en sterk geruisch uitbarst; het welk men bij het aderslaten van een mensch vergeleek. — *Relata refero.* — De Schr. Soms tijds vloeit in den tijd van drie uren wel twaalf pond balsam uit den stam van dezen boom: maar de insnijding moet daartoe diep, regt en zes of zeven duim lang

re artikelen konden zonder moeite worden gewonnen, doch het ontbreekt aan vlijt.

De fijnste en veelvuldigste foorten van hout tot den scheepsbouw en schrijnwerk wasfen in naburige bosfchen en zouden tevens een belangrijk artikel van handel kumen worden, wanneer de uitvoer daarvan niet was verboden.

In het zuidelijk gedeelte van het gouvernement, te weten in *Rio Grande* komen de meeste voortbrengfelen van het zuidelijk *Europa* voort, zoo als de wijngaard, en echter bemoeit zich fchier niemand met denzelven. Uit deze en foortgelijke omftandigheden kan men den overigen ftaat van deze provincie beoordeelen.

Die de ftatsgefteldheid van *Portugal* van naderbij kent, moet zich in der daad verwonderen, in deze bezitting, waar zoo groote welvaart kon heerfchen, zoo weinig geordende geestelijken te vinden. Zij hebben wel dikwijls bij het *Portugeefche* hof de vrijheid

ver-

lang zijn, in welke opening men een ftuk van een calabas steekt, om de balfem-olie te geleiden en in eene heele calabas te doen vallen. Deze fmede wordt, zoodra de vloeijing ophoudt, met wasch of klei dicht geftreken, en laar een veertien dagen daarna nog eene vrijgroote hoeveelheid van dit harsachtige vocht loopen. *Dict. de VALMONT BOMARE. — De Verr.*

verzocht, om hier een klooster te mogen stichten; doch de tegenwoordige Gouverneur, de Overste JOAQUIM XAVIER CURADO heeft steeds en onlang nog, voor onze aankomst, door eene voordragt van zeer wijze redenen getracht deze stichting als ondoelmatig te verhinderen: met dat alles is het nogtans wel te vermoeden, dat bij de toeneming van de bevolking en den rijkdom der provincie zich de monniken ten laatste wel zullen weten intedringen.

Van de bijzondere zeden en gebruiken, welke ik gedurende mijn verblijf te *St. Catharina* gelegenheid had optemerkten, zal ik eenige der voornaamste trachten voor te stellen.

De inwoners te dezer plaats drinken veel thee, of een opgietsel op bladeren, die men *herba do matto* (boschkruid) noemt. De meeste menschen zijn even zoo sterk aan het gebruik van dezen drank gehecht, als vele *Europeërs* aan koffij, thee enz. De plant, welke deze thee levert, kon ik niet magtig worden. Zij groeit niet op het eiland *St. Catharina* maar in de noordelijke streken van dit gouvernement, namelijk op *Sao Francisco*, waar de bladeren geplukt en in langwerpige manden, die omtrent twee of drie pond bevatten,

ten, hier gebragt worden (*). Om ze te gebruiken, giet men kokend water op de bladeren, maakt men het aftrekfel met suiker zoet en dient men hetzelfde alsdan aan de gasten voor. Om bij het drinken geene bladeren in den mond te krijgen, bedient men zich van een klein zuigpijpje, ter dikte van eenen pijpsteel, omtrent een halven voet lang en van onderen trechtervormig en met vele kleine gaatjes, van fijne houtvezelen, als een mandje, gevlochten, waarmede men het theewater opslurpt. Bij arme *Portugeezen* zijn de theekommetjes, *Cuja* genaamd, zeer eenvoudig en bestaan gemeenlijk in een kokosnoot, of in eene soort van kauwoerden (misschien de *Cucurbita Siceraria*) of ook wel in een van aarde gebakken potje, hetwelk op en met eenen kleinen bonten handdoek, zoo als men in *Engeland* op de nacht-tafel gebruikt, aangeboden wordt, op dat de, door het heete water warm geworden, drinkschaal zonder hinder in de hand kan worden gehouden. Bij welgestelde burgers vindt men zeer keurig gesne-

(*) Naar den vorm der bladeren te oordeelen, moet de plant een *Ilex* en misschien wel de *Ilex vomitoria* (de *Paraguaische*-thee) kunnen zijn.

snedene en ook geschilderde en verlakte kokosnoten, en bij anderen zag ik drinkschalen en zuigpijpen, die fraai waren gemaakt van zilver, en in plaats van den handdoek een schoteltje van hetzelfde metaal.

Men heeft mij verzekerd, dat het gebruik van dezen drank hier overgekomen is uit de *Spaansche* bezittingen, en reeds voor langen tijd algemeen in zwang gebragt.

In plaats van jachtroeren en schietgeweer bedienen zich de inwoners van eene foort van bogen, *Betocca* genaamd, welke men niet gebruikt om met pijlen, maar met kleine steentjes en hard geworden kleikogels, te schieten. Het is verwonderlijk, met welke juistheid zelfs de kleinste jongens deze wapenen weten te gebruiken, waarmede zij zelfs op eenen aanzienlijken afstand even zoo wis treffen, als wij met ons jachtgeweer. Ook is dit geen bloot kinderspel, om kleine vogeltjes te schieten, maar men heeft mij verzekerd, dat er geoefende schutters zijn, die telkens zoo vele vogels van aanzienlijke kloekte te huis brengen, als zij kleikogels ter jacht hebben medegenomen. Dit schijnt mij niet overdreven (*),
daar

(*) Het zou zeker overdreven zijn, als zij meer vogels

daar de kleine jongens, die mij dikwijls op mijne wandelingen vergezelden, reeds de grootste vaardigheid in dit schieten bezaten, en ik een knaapje van tien jaar, op mijn verzoek, een klein kapelletje, op zes treden afftands, zoo fiks van eene bloem heb zien schieten, dat het ligchaam en de vleugels van hetzelfde terstond in honderd stukken vlogen. Eenen anderen zag ik eenen aangewezen sinaasappel met zulk eenen kogel bij den steel van den boom affschieten en verscheidene kolibrietten treffen, die om de bloemen rondvlogen. Vermits men in *Brafilie* een goed jagtgeweer als een duur, kostbaar, uit *Europa* ingevoerd werktuig, zou moeten betalen, en men dikwijls het buskruid niet eens voor geld kan krijgen, wordt deze soort van jagt zoo veel belangrijker. Voor de natuurlijke historie, vooral der vogelen, verdient dit geweer zelfs algemeener gebruikt te worden, want alle vogels, het kleinste kolibrietje niet uitgezonderd, hetwelk ik op deze wijze geschoten in handen kreeg, waren niet in het minste beschadigd, maar slechts door den schok van den kleikogel gedood.

Een

gels geschoten hadden, dan zij zelfs kogels hadden medegenomen! — *De Vert.*

E 5

Een ander algemeen landsgebruik is het wasfchen der voeten met warm water, des avonds bevorens men ter ruste gaat. Alle personen van beide de geflachten, van den vermogendften grondeigenaar tot den geringften slaaf, in de aanzienlijkfte huizen zoo wel, als in de fchamelste hutten, nemen dit gebruik in acht, met dit verfchil alleen, dat de voeten van den vader des huisgezins of van den bevelhebber eerst worden gewasfchen door de flaven, en deze daarna hunne eigene voeten zelve moeten wasfchen. De hoofdoorzaak van dit algemeen gebruik zal gezocht mogen worden in het veelvuldig barrevoets gaan van den gemeenen man. De daglooner en de slaaf, die van hun dagwerk vermoeid, des avonds in zijne hut terugkomen, vinden natuurlijk in dit gebruik verkwikking en verfterking, en worden inzonderheid door hetzelfde bevrijd van den overlast van fchadelijke infekten, die zich open in de huid vastgezet hebben; zoo als de aardvloer bij voorbeeld (*Pulex penetrans*), die zich bij onachtzame of onreine barrevoetsgangers innestelt en fomtijds langdurige zweren aan den voet veroorzaakt, welk infekt hier niet vreemd is.

In de *Villa Nossa Senhora do Desterro* viel het

het ons in het oog, dat men lange nagels aan de vingers bij de voornaamste personen, inzonderheid bij derzelver vrouwen, als een groot sieraad aanmerkte. Zulks is hier even als op vele andere plaatsen van *Oostindie* een teeken van fatsoen, waardoor men wil doen zien, dat men weinig of geen handwerk behoeft te verrigten.

In onze steden van *Europa* rijden wij in kostbare koetsen rond, om staatsbezoeken afteleggen, of om ten trouw of ten doop met kinderen te gaan: in deze kleine steden van de nieuwe wereld bedient men zich bij zulke gelegenheden van eene soort van draagkoetsen, *Cadeirinhas*, dat is, kleine stoelen, genaamd, waarin zich de rijke lieden door hunne neger-slaven vorstelijk laten ronddragen. Deze draagkoetsen zijn echter niet, als in *Europa*, met glazen en portieren afgesloten, maar gelijken meer naar eenen leuningstoel, van eene stevige, regtopstaande, rugleuning voorzien en bedekt met eenen hemel, die rondom met bont gekleurde, meestal scharlaken en rijkelijk met gouden franjes geboorde, gordijnen omhangen is, zoo dat het geheele voertuig, wanneer dit voorhangsel ter wederszijde is opgenomen, zich ten naasten bij als de troon van eenen Vorst vertoont. —

Wij

Wij hadden het genoegen, alhier het nieuwjaarsfeest van 1804 te vieren, en konden ons deel nemen aan de vermakelijkheden, die bij deze gelegenheid gewoonlijk plaats hebben. De negerflaven, namelijk, die het gansche jaar door zeer streng aan den arbeid worden gehouden, krijgen eeniglijk en alleen bij elke jaarverwisseling voor eenige dagen hunne vrijheid, en vermaken zich alsdan op hunne wijze, door zich, gedurende die dagen, op nieuw te oefenen in hunne volksdansen, hetwelk men niet zonder deelneming kan aanschouwen. Alhoewel de beschrijving van deze karakteristieke dansen slechts een hoogst onvolledig denkbeeld van de zaak kan geven, wil ik het beproeven, al zijn het dan maar eenige tooneelen daarvan, dezelve te beschrijven.

Gemeenlijk loopen als dan de negerflaven met veel woestheid en geschreeuw langs de straten: maar ditmaal regende het zoo sterk, dat zij genoodzaakt werden, hunne *Bacchanaliën* in eenige armoedige hutten, gemeene kroegen en drinkgelagen te vieren. De dansplaats was gemakkelijk te vinden, want van verre hoorde men reeds de muziek en het gejuich der dansers. Ik zeg de muziek, alhoewel geen een onzer *Europeesche* blaas- of snaar-speeltuigen, zelfs

zelfs geen doedelzak, daarbij te vernemen was. Een ceentoonig gefchreeuw, een ruw, luidruchtig, maar toch in de maat gaande getrommel, een geklap op bekkens, een gerammel, gerinkel en handgeklap duidde op verre afstand reeds de verzamelplaats aan. Bij het inkomen in deze vreugdezaal zou de tegemoet komende wanriekende walm van vele, in eene enge ruimte ingeslotene en door het hevig dansen en springen fterk uitwafemende, negers al genoeg geweest zijn, om de nieuwsgierigheid der meesten te verzadigen of liever afteschrikken: kwam men echter, met eenige zelfsverwining, wat verder, dan had men het vermaak, de inboorlingen van *Afrika* te zien dansen in *Amerika*. De koning of aanvoerder eener dansende horde viel terstond in het oog door de kloekte, rijzigheid en schoonheid van zijne gestalte boven het overige dansgezelschap. Hij voerde zijn volk, hetwelk in eenen kring rondom hem bij een was, als een krijgsheld aan. In plaats van den staalblauwen helm, was zijn hoofd met glinsterend goud-papier en bonte vederen versierd, en de plaats van het ijzeren borst-harnas werd door kleine spiegels, gouden franjes en klatergoud vervangen; zonnen en sterren van goud- en zilver-papier blonken

ken van alle kanten in menigte. In de linkerhand droeg de held eenen rietstaf, van omtrent twee voet lang, zijnde met vele kort bij een staande geledingen, waarover hij onophoudelijk met een klein stokje, in de rechterhand, henen en weder raspte. Het overige dansende koor had soortgelijke rietstokjes, rateltjes en belletjes, of liever in één woord allerlei geraasmakend tuig. In plaats van muzikanten zat een neger in eenen hoek op den grond en floeg met de handen op eene osenhuid, die over een uitgehold boomblok gespannen was. — Dit was de trommel. De meeste aanwezigen van het dansgezelschap waren, de gordel en halve beenkleederen uitgezonderd, schier zonder eenig dekfel, maar met vele bonte pluimen, zijden linten en eene diadeem van verguld papier opgeschikt. Sommigen hadden momtuigen voor het gezicht, anderen hadden hetzelfde met roode, witte en andere afstekende kleuren verschrikkelijk en afschuwelijk beschilderd. Negers en negerinnen maakten, zoo als gezegd is, eenen kring rondom den aanvoerder, traden voorts, naar mate zij zich mindere of meerdere bekwaamheid toeëigenden, in het midden als *solo-danzers* en maakten als zoodanige de zonderlingste

ste en zeldzaamste bewegingen. De overigen zongen of schreeuwden veel eer daarbij eenige onverstaanbare *Afrikaansche* liederen. Zij draaiden de heupen en de beenderen van het bekken op eene ongeloofelijk snelle wijze in eene horizontale kringvormige beweging, terwijl het bovenste deel des ligchaams schier stil stond, en op het onderste, herwelk in de hevigste wendingen was, scheen te balansen. Even zoo schuddeden zij de hals-, oksel-, schouder- en rugspieren op eene zoo onbeschrijfelijke wijze, dat zij elk dezer spieren geheel in hunne magt schenen te hebben. De grootste bekwaamheid toonde eene halfnaakte negerin, die met de geweldigste beweging van spieren en heupen eene ongemeene vlugheid en tevens de kunstigste verzetting der voeten wist te verbinden. Het vertrekken der gelaatsspieren, het opblazen der wangen en andere affschuwelijke gebaren maakten daarenboven een wezenlijk deel uit der volkomenheid van dezen dans.

De veelvuldige schakeringen van de velerlei, met affstroomend zweet vermengde, verven, waarmede de zwarte lichamen waren besmeerd, laten zich ligter verbeelden dan door woorden afmalen. Het voornamelijk onderwerp van

van deze dansen bestaat in de afbeelding van de gewone bedrijven des levens; zoo als de visfcherij, de jagt, de krijg enz., en dit doel treffen zij door de naauwkeurigste voorftelling zoo juist, dat zij aan onze *Europefche* balletmeesters zeer veel nieuwe ftof tot verdere uitvoering van foortgelijke onderwerpen zouden kunnen aan de hand geven. Wanneer men daarbij nu aan de warmte der luchtftreek en de menigte van menfchen denkt, die in eene naauwe plaats bijeen gefloten waren, zoo kan men zich ligt verbeelden, hoe de, door zulke onnatuurlijke inftanningen verhitte, ligchamen fchier wegfmolten van zweet, en moet men deswege de langdurigheid dezer dansen bewonderen, die fomtijds geheele uren lang aanhielden.

In den nacht van het feest van drie koningen is her gebruikelijk, dat de minnaars aan hunne beminden, de vriend aan zijnen vriend, en de een aan den ander eene *Serenade* of nachtmuziek geeft. Wij waren onkundig van dit gebruik, en werden op eens in den stillen middernacht opgewekt door zachte en zoete harmonifche liederen, die met fluiten en guitars werden begeleid. De uitwerking der be-
tooverende toonkunst, vooral bij nacht, is
ee-

eenen ieder bekend, en het zou overtoellig zijn den aangenamen indruk te schilderen, dien de kwijnende en medellepende overgangen der moltoonen op ons slaapdronken oor maakten. Den volgenden morgen vernamen wij eerst, dat dit een bewijs was van de genegenheid en vriendschap, welke wij ons bij velen der inwoners gedurende ons verblijf hadden verworven.

Het was mij zoo onverwacht als hoogstaangenaam, bij den Gouverneur dezer plaats te vernemen, dat er een persoon was, die zich reeds sedert verscheidene jaren op hield met het vangen van insekten. Ik trachtete van deze zeldzame en gunstige gelegenheid eenig voordeel te trekken, en verzocht den Gouverneur mij in kennis met dien man te brengen: maar dit was bezwaarlijk, wijl hij zich niet op het eiland bevond, maar omtrent eene *duitsche* mijl ver aan de vaste kust van *Amerika* woonde, en men zijn verblijf niet regt wist. Men liet hem echter in de omstreek zoeken, en eenige dagen later had ik het genoeg, hem bij mij te zien. Mijn eerste werk was, hem te verzoeken, mij de infektijkste plaatsen aan te wijzen en mij op eene insektenjagt medetenemen, waartoe

I. DEEL.

F

hij

hij zich tevens zoo minzaam als dienstvaardig aanbood (*).

Dien zelfden middag nog, als ik kennis met hem had gemaakt, verliet ik op zijne nadrukkelijke uitnoodiging de *Villa Nossa Senhora do Desterro*, en volgde mijnen nieuwen leidsman naar het vaste land aan gene zijde der zeeëngte, alwaar wij des avonds tegen vijf uren aan zijne verblijf kwamen.

Een klein huisje, in een aangenaam en vruchtbaar landschap op eenige honderd schreden van den oever gelegen, bevattede hem en zijn gezin. Een groot stuk lands, hetwelk daarbij behoorde, verschaftte hem de middelen, om rijkelijk in zijne levensbehoefte te voorzien. Drie slaven, acht koeijen, eenige varkens, hoenders, eenden en kalkoenen, maakten zijn beslag uit; de wacht over zijne bezitting was aan eenige wakkere honden toevertrouwd. De vrouw, eene arbeidzame en in vrouwelijke bezigheden bekwaame huismoeder, was meesteresfe van een meisjeschool en had het huis vol kleine leerlingen. Bij mijn inkomen in de kamer

(*) De naam en woonplaats van dezen hupschen man is: *Sr. Matheos Cardoso Caldeira, nos carneiros, Freguesia Sao José, Governo da Ilha St. Catharina.*

mer zag ik eenige jonge meisjes op eene, over den grond gespreidde, stroomat zitten, waarvan de eene spon, de andere naaide, de derde breidde, de vierde spelden of lezen leerde, de vijfde borduurde, die, in één woord, alle bezig waren, zoodat het geheel eenen zeer levendigen indruk op mij maakte, en mij de beste gedachten inboezemde van de vlijt en arbeidzaamheid mijner nieuwe huisgenoten. — Ik werd op het minzaamst ontvangen, op het geschiktst onthaald en zoo goed vergast als in het vermogen van deze goede menschen stond. Twee reeds volwasfene dochters, die voor haren stand zeer wel waren opgevoed, zongen, op mijn verzoek, na hare taak te hebben afgewerkt, eenige aangename en gevoelvolle arias, en alhoewel zij geen muziekinstrument speelden, begeleidden zij evenwel haar gezang door middel van eene schelp, waarin een steentje was gedaan en die zij zeer aardig in de hand wisten te draaijen en in de maat te laten rammelen en klapperen, zoodat dit eenvoudig geratel, hetwelk eenige overeenkomst had met de castagnetten der *Spanjaarden*, eene zeer goede werking deed.

Na dit aangenaam onderhoud verwijderden zij zich voor korten tijd en bragten mij daarna

F 2

vrien-

vriendelijk, de eene eenige vijgen, de andere eenige bloemen, die zij zoo even in den tuin achter het huis hadden geplukt. In beider ganfche voorkomen heerschte landelijke aanminnige onfchuld. Het was eene fchoone maanlichte avond, en de vader deed mij het voorftel, om nog eene kleine wandeling naar het nabijgelegen ftrand te doen, hetwelk ik met te meer genoegen aannam, wijl zijne beide dochters ons daarbij zouden vergezellen.

Bij onze tehuiskomst vonden wij een zeer goed avondmaal bereid, hetwelk de moeder intrufchen had bezorgd. — De gekookte bananen, die ik hier voor het eerst op deze wijze toebereid proefde, waren uitftekend goed (*). De avond liep zeer aangenaam ten einde, en onze groote togt werd tegen den volgenden morgen vroeg bepaald.

Al-

(*) De banaan (*Musa Sapientum*) en eenige andere foorten derzelve is eene vrucht, die alleen te huis is onder warme luchtftreken, en welke men het ganfche jaar door kan hebben. Zij is een weldadig gefchenk der natuur en eene aangename, gezonde en voedzame fpijs, wier fmaak wel het meest met een mengzel van meel, zuiker, boter en eijeren kan worden vergeleken. Men eet haar raauw, of flechts in water gekookt, of ook gekookt en in boter geftoofd, wanneer zij den volmaakten fmaak heeft van eenen heerlijken eijer- of pannekoek.

Alvorens ik mij te rust begaf, bragt een slaaf, naar lands gebruik, waar van ik boven reeds heb gesproken, een warm voetbad voor mijn bed, en zoo dra ik mijne voeten in het water stak, wiesch, drukte en wreef mij deze mensch dezelve zoo zacht, dat ik opregt bekennen moet, dat mij deze behandeling ongemeen behaagde, en mijne vermoeide leden, toen en altijd daarna, in dit gebruik verkwikking en genoegten vonden. Bij deze aangename bewerking schoot mij de overleden FORSTER te binnen, die met alle rondborstigheid erkende (*), dat het beste middel, om aan zijne verslapte spieren de veërkracht weder te geven, daar in bestaan had, dat hem de dochter van zijnen gastheer, die alle *Otahitische* schoonheden in voortreffelijke gestalte, heldere kleur en aangename gelaatstreken te boven ging, met hare zachte handen zijne armen en schenkels mollig wreef en daarbij zijne spieren tusschen hare vingers zachtjes zamendrukte. — Naar dit alles zoude ik mij, ik bekennne het, zeer gaarne geschikt en hetzelfde met genoegten aan de dochter van mijnen

(*) *Geschichte der Seereisen und Entdeckungen in Sudmeer von G. FORSTER.* Berlin 1778. 4. I Th. p. 266,

nen gastheer, in plaats van den negerlaaf, hebben overgelaten. — De uitwerking van deze behandeling is voorzeker niet veel onderscheiden van die van het dierelijke *magnetismus*.

Den volgenden morgen vingen wij, na een goed ontbijt, het welk uit bananen en melk bestond, hebbende ik voor koffij bedankt, onze wandeling aan voor de naturelijke geschiedenis. Wij verwijderden ons naauwelijks eene *duitsche* mijl van huis en kwamen nog lang voor den avond te huis, rijkelijk met insekten en kapellen beladen. Ik voor mij ving alles, wat mij voorkwam, en had vier middelmatig groote doozen, die ik mij door een kleinen jongen liet nadragen, vol van de voortreffelijkste en zeldzaamste kapellen en kevers. Mijn leidsman had slechts eene doos vol, maar die veel keuriger was verzameld. Na onze terugkomst en na mij met spijs en drank regt hartelijk verkwikt te hebben, gaf ik den wensch te kennen, nog dien zelfden avond terug te keeren naar *Villa Nossa Senhora do Desterro*, wijl ik geene ledige doozen meer bij mij had voor eenen volgenden togt. Ik had dus mijnen vriendelijken gastheer, mij de gelegenheid daartoe te willen verzorgen, waarop hij terstond eenen zijner slaven naar den

oe-

oever zond en zijne eigene kanoo tot den overtocht in gereedheid liet brengen; ja hij zelf bragt mij op het eiland rering, alhoewel hij er niets voor zich had te verrigten.

In plaats van meerdere togten te beschrijven, die wij vervolgens met elkanderen ondernamen, wil ik nog maar van eenen gewagen, dien ik deed naar een gebergte, *Sertao das picadas* genaamd, en eene groote beek, *Ribeirao* geheten, omtrent derdehalve *duitsche* mijlen landwaarts in gelegen. Volgens de verzekering van mijnen leidsman moest dit het hoofdverblijf zijn van de zeldzaamste en grootste vlin-
ders, onder welke inzonderheid de *Papil. Adonis Crameri*, *Pap. Epistrophus Weberi*, *Pap. Helenor. Cram.*, *P. Lyfimnia*, *P. Februa Hoffmansseggi*, *P. Thoas*, *P. Archidamas* en vele andere mijne nieuwsgierigheid hadden opgewekt.

Voor het aanbreken van den dag begaven wij ons al op weg. Een vrolijke *Portugeesche* jongen, die ik had medegenomen, droeg de doozen en de noodige ververschingen, terwijl ik met vangklappen, vangnetten, botanifeeren infektendoozen, spelden, mesfen en andere werktuigen was voorzien. Naauwelijks had ik de mij reeds bekende streken nabij de zee kust,

die mij steeds zoo rijken oogst geschonken hadden, achter den rug en bereikte nu den mij nog onbekenden weg, wanneer ik bij elke schrede, die ik deed, op nieuw in verwondering werd gebracht en de veelvuldige voorwerpen met diep zuchten en verbazen aanstaarde.

Betoverd en dronken van weelde door de schoonheden der natuur, liet ik meermalen stilhouden, om mij eenige minuten langer te onthalen. Mijne leidslieden konden het naauwelijks begrijpen, hoe het mogelijk was, dat ik mij zoo zeer verwonderde over de hun zoo gemeenzame voorwerpen, over de verscheidenheid en den wasdom der, met bloemkranfen omringde, reus-boomen; over de welriekendheid van den dampkring, over de nieuwe figuren en gestalten der swammen, over de kloekte en wonderbare verscheidenheid der varenkruiden (*), en hoe toch dat alles, wat ik

(*) Meer dan de namen kon ik niet vernemen, want om de bladeren of bloemen van deze boomen te bekomen, had men elken stam moeten omhakken. Een botanist, die zich niet dagen en weken, maar jaren lang alhier kon ophouden, zou er met wiggen en bijlen op uit moeten gaan, doch daarvoor dan ook door de ontdekking van eene menigte nieuwe geslachten en foorten van planten beloond worden.

ik rondom mij zag die blijde verrukking bij mij kon voortbrengen. — In plaats van kokos- en bananen-boomen, in plaats van koffij- zuiker- rijst- en katoen-plantagiën, in plaats van *tapiocca*- en *manduin*-velden, wier aanblik mij langs den zeekant had verrukt, zag ik nu in donkere, schaduwrijke en ondoordringbare bosfchen: *Beroba*, *Oleo*, *Figueira*, *Gara-bifi*, *Garaberi*, *Garaxuba*, *Garabrura*, *Cédro* (*) en meer andere, zijnde alle de hoogste, dikste, en rijzigste boomen, die mijne oogen immer aanschouwden. Deze hooge stammen wier kruin uit schaduwrijk loof bestond en wier takken met bloemen en vruchten bedekt waren, maakten eenen geheel nieuwen indruk op mijnen geest; dit deden ook de veelvuldige slingerplanten, *Bouchiniën*, *Aristolochiën* en andere, die zich tot aan den hoogsten top om deze praal-boomen slingerden, waar van nog duizenderleije foorten van *parasite*-planten (bijplanten) hingen, die nu hier dan daar de schoonste, met bloemsnoeren behangene, groepen vormden,

De

(*) *Voyez les plantes recueillies pendant le voyage des Russes autour du monde par LANGSDORF et FISCHER. Tübingen chez COTTA, 1810. Fol. avec des figures.*

F 5

De weelderige natuur, welke ter dezer plaatse het hoogste ideaal zeer ver overtreft, het welk men slechts van vruchtbaarheid, van afwisseling in kleuren, van schoonheid in geboomte, van aanminnigheid en rijkdom kan droomen, bevolkte deze boschen tevens met oneindig verschillende schepselen. Zoogdieren, vogelen, infekten, tweeslachtige diëren, welke wij *Europeërs* maar zelden of nooit in groote verzamelingen van naturaliën opgezet of in wijngeest bewaard te zien krijgen, wekten nu elk oogenblik mijne opmerkzaamheid op het allerlevendigst.

Hier, regts af, zag men papegaaijen van velerlei grootte en kleur, die met luid geschreeuw schuw en snel voorbij vlogen; daar, links af, eenen groot gesnavelden, nu rood- dan geel-borsrigen, pepervraat (*Ramphastos*), die, van alle vervolging onkundig, de mij onbekende vruchten van den naburigen boom voor mijne oogen verflond; dieper in het bosch klonk het geschreeuw en geloei der apen; voor mijne voeten openden zich de hollen van het pantherdier (*Taxu*, *Dasytus*, Linn.); dan zag ik eenen bonten vlinder, die, grooter dan een vogel, bij voorbeeld *Pap. Idomineus*, deftig van boom tot boom zweefde; dan weder eenen wonderfchoonen co-
li-

libriet, die snorrend den zoeten honig uit de welriekende bloefems zoog; hier eene giftige slang, die, zich dwars over het smalle voerpad kronkelende, den vreemden wandelaar verschrikte; terwijl de hemelsche harmonie der veelverwinge zingende vogels deszelfs oog en oor met genoegen en verrukking vervulden. Onder zulke en voortgelijke beelden, die mij als een droom omzweefden, bereikten wij den rug van eenen steilen, uit roode vochtige kleiaarde bestaanden, berg, waarna ons eensklaps het uitzigt in een uitgestrekt openliggend dal op nieuw verraste. Nu wisselden wij de, door de schaduwen van het geboomte verkoelde, boschen met eene, voor de brandende zonnestralen blootliggende, landstreek af, en waren reeds meer uren lang op den been geweest, dan de maag hare schatring wilde uitstellen. Op onzen afgelegden weg, die langer dan eene *duitsche* mijl was geweest, hadden wij tot dus ver nog maar één enkeld ellendig hutje aangetroffen, welks bewoners wij te vergeefs om wat melk of andere verversching hadden aangesproken. Midden in het dal, waar wij inmiddels waren afgedaald, kwamen wij tegen tien uren bij eene andere kleine hut, waarin wij wel geene *Europesche* keuken, maar

maar eene voortreffelijke watermeloen vonden, die men ons, schoon zij de eenige was in het huis, nogtans gewillig en gastvrij nevens eene pompoenschaal vol *Tapiocca*-meel, zonder eenige betaling te begeren, voorzette. Een mond vol brandewijn en een stuk brood, welk beide wij als voorraad hadden medegenomen, beslooten onzen maaltijd. Wij gaven bij het heengaan aan de huislieden, die voor de ons voorgezette verfrisching zelfs geen geld wilden aannemen, een klein broodje, hetwelk zij in dank ontvingen, vermits de gemeene man maar zelden brood krijgt en in plaats daarvan doorgaans slechts den wortel van den *Mandiocca* gebruikt. — Genoegzaam versterkt, hervatte wij onze wandeling en gingen het dal dieper in. Wij hadden reeds het bepaalde doel van onze tegenwoordige reis, namelijk de beek *Ribeirao*, bereikt, wanneer mij de gids raadde, mijne laarfen en kousen uit te trekken, dezelve in het bijgelegen bosch te verfteken, en hem barvoets te volgen. Alhoewel mij deze voorslag voor, namelijk daarom niet zeer behaagde, omdat mij de vergiftigde slangen nog versch in het geheugen lagen: mij bleef echter, ter bevrediging mijner nieuwsgierigheid, geene keus

keus over, wyl het onmogelyk was in de dikste en ondoordringelykste moerasfige wouden anders voort te komen, dan door de beek gaande, die zich door het bosch slingerde. Laarfen en koufen werden dan tot de spoedige terugkomst in het hout achtergelaten, en nu doorwandelden wij tot aan de knie het kristal-helder water. Naauwelijks waren wij tien schreden voortgegaan, wanneer zich reeds de, met de schoonste kleuren schitterende, vlinders in onbeschrijfelyke menigte vertoonden. Mijne geleiders hadden niets anders te doen dan de, door mij gevangene, Helden (*) vast te steken: daar het echter ons oogmerk niet was, op eenen zeer verafgelegen en moeilijken weg voorwerpen te verzamelen, die wij ook in de nabijheid der kust, alhoewel niet zoo gemakkelijk en in zoo groote menigte, konden krijgen, zoo trachteten wij slechts ons hoofdoel te bereiken en gingen even als de jagers, die in den sneeuw op het wild loeren, op eenigen afstand van elkanderen zitten, om met uitgespannen netten de praalvlinders op te wachten, die zich

spaar-

(*) De Natuurkundigen hebben vermaak gevonden, de schoonste vlinders te noemen naar de Helden van den *Troijaanschen* krijg. — *De Fort.*

spaarzamer vertoonden. Het duurde niet lang of de schoone *Adonis* verscheen met de *P. Epistrophus Weberi*: de eerste verhief zich als het sieraad van alle dagcapellen met snelle vlucht hoog boven de horizon en schitterde met zijne atlas- of liever metaal-glanzige vleugels op verren afstand; de andere zweefde, als spottende met de lichtzinnigheid en trotsheid der eerste, langzaam en vol heerlijkheid over de kristalheldere beek.

De zon brandde drukkend heet in schier loodlijnige rigting op onzen schedel, terwijl wij onze ontbloote voeten nu eens in het koele water van het vlietend beekje, dan eens in de heete plasfen van het overgestroomde en stilstaande water, zetteden.

Mijn leidsman was aan dit slag van insekten-jagt meer gewoon dan ik; want, nadat wij eenige uren zeer vermoeijend hadden doorgebracht, werd ik de hevigste pijn aan mijne beenen gewaar, die, zoo ver zij ontbloot waren en door de beek gewaad hadden, van de zon en het heete water der stilstaande plasfen zoo verbrand, rood en tevens verbroeid werden, dat zij in dezen staat van ontsteking aanmerkelijk begonnen te zwellen. Wij waren hier wel met het oogmerk gekomen, om den vol-
gen-

genden dag nog door te brengen in dezen rijken oord: maar van dit voornemen moest ik afzien, wjl ik vreesde den volgenden morgen niet te zullen kunnen gaan. Wij namen alzoo dadelijk den terugtocht aan. De veelvuldige schoonheden der zoo vele nieuwe voorwerpen, die ik nogmaals gelegenheid had om te bewonderen, verzachteten mijne smarten, en, in weerwil der toenemende zwelling, keerde ik wel te vreden en rijk vergolden terug en bereikte des avonds laat, ten uiterste vermoeid, de woning van mijnen gids, onder wiens geleide mij deze dag een der merkwaardigste was geworden van mijn verblijf alhier.

Het landvolk was alzins gediensfig, voorkomend en gastvrij. Elk huisgezin, waarbij ik kwam, bood zich op het vriendelijkst aan, om mijnen honger te verzadigen en zijne eigene spijs met mij te deelen. Soms tijds kon ik een hoen, eenige eijers, melk, visch of ook bananen, sinaasappels en watermeloenen krijgen; op eenen anderen tijd moest ik weder *Tapiocca* en drooge boonen voor lief nemen, en vond als dan het spreekwoord bevestigd: honger maakt rauwe boonen zoet.

In dit jaargetijde regent het schier alle dag.

Een-

Eenmaal moest ik, door een onweder en stortregen overvallen en tot op het lijf toe nat, eene schuilplaats en herberg zoeken in eene bijgelegene kleine hut. Men bood mij vrijwillig en ongevergd schoon linnen aan, waschte met den meesten spoed het geen aan mijne klederen vuil was geworden, en droogde dezelve, terwijl men zich beijverde, om mij met spijs te verkwikken. Wanneer ik nu of dan het schip, of mijne bepaalde woonplaats in de *Villa Nossa Senhora do Desterro*, niet vóór den nacht kon bereiken, verleende men mij steeds een zeer zuiver en, naar het vermogen der lieden, nu eens beter dan eens geringer, nachtleger. — Hetzelve bestond meestal uit een of twee fijne stroomatten, op den grond uitgespreid en met een schoon beddelaken overdekt, uit een zacht hoofdkusfen en eene ligte katoenen deken, of in de plaats daarvan, een tweede laken. Hoe hard en ongemakkelijk mij in het eerst zulk eene legerstede mogt voorkomen, ik gewende daaraan echter weldra, en leerde bij deze gelegenheid inzien, met hoe weinig de mensch zich kan vergenoegen, en hoe zeer hij door hoogere beschaving en weelde is vertroeteld: want die zelfde eenvoudige stroomat, waar-
van

van ik in het eerst, aan zulk een leger ongewoon, even zoo afgemat opstond, als ik mij had nedergelegd, versterkte en verkwikte in het vervolg meermalen mijne vermoeide leden.

Die zelfde stroomat, die tot nachtleger dient, of eene voortgelijke, werdt tegen etens-tijd midden in de kamer uitgespreid en met een tafellaken overdekt. Het gansche huisgezin legt zich dan rondom dezelve neder, de mans geheel uitgestrekt en gemeenelijk met den arm op een klein kussen rustende, de vrouwen, op de oosterfche wijze, met de beenen kruisling over elkander onder het lijf geflagen, omtrent zoo als de kleermakers bij ons plegen te zitten. Het gebruik van den stoel is hier te land schier even min bekend, als dat van de tafel. In plaats van stoelen ziet men fomtijds eene foort van kleine voetbankjes, wier bovenstuk evenwel niet horizontaal is, maar uit twee naar elkander nederwaarts hellende plankjes bestaat, in de gedaante eener M.

Boven heb ik reeds gesproken van de *Mandiocça*-wortel (*Jatropha manihot* Linn.), waarvan zich de gemeene man in plaats van brood bedient, en zal hier slechts van de wijze spre-

I. DEEL.

G

ken,

kén, waarop dezelve gebruikt wordt. Eene half doorgesneden kleine en gedroogde pompoenschil wordt met dit broodmeel en eenige houte lepels voorgezet, welk meel dan zoo droog op zich zelve of met de spijs, die op het bord genomen is, vermengd, genuttigd wordt. Het was mij zeer vreemd, eene aanzienelijke vrouw in *Nossa Senhora do Desterro* te zien, die, naar landsgebruik en zonder aan iet onvoegzaams te denken, dit wörtelmeel met hare spijs op haar bord vermengde en met de vingers in den mond stak.

Over de vaardigheid der genen, die de *Mandioca* droog eten als brood, moet men zich niet weinig verwonderen, daar zij de korrels met de vingers of met den lepel, zelfs op aanmerkelijken afstand, zoo knap in den mond weten te werpen, dat er niet één korreltje bezijden valt. De gewoonte, om met de vingers te eten, heeft eene andere ten gevolge, dat men altijd na het eindigen van den maaltijd water voordient, om de handen en den mond te waschen. — Dit gebruik heb ik overal en zelfs in de armoedigste boerenhutten gevonden, ook dan, wanneer men de spijs met mes en vork en niet met de vingers naar den mond bragt.

De

De boeren-huizen zijn klein, gemakkelijk ingerigt en gewonelijk fraai en aangenaam gelegen. Van binnen bestaan dezelve meestal in een woonvertrek, eene of twee kamers en eene keuken. De keuken is somtijds ook in een afgezonderd nevenstaande gebouw, en voorzien van eene kamer, die voor de slaven tot verblijf- en slaappleats dient. Bij welgestelde landlieden is de groote kamer met een planken vloer belegd; bij arme heeft dit geene plaats: maar weinigen zijn met steenen bevloerd; het grootste aantal is met palmbladen van eene, waarschijnlijk nog onbekende, palmsoort belegd. Dorpen, zoo als bij ons, vindt men weinig of niet: de huizen liggen eenzaam en afgezonderd op grooteren of kleineren afstand van elkander. Elk landman heeft zijne bezittingen en landerijen rondom zijn huis. De meeste woningen staan langs strand in een orangebosch, met koffij- bananen- en katoen-plantsoen omgeven. In de nabijheid van elk huis treft men gemeenlijk eene, door orangeboomen overfchaduwde, bron aan van kristalhelder water.

De kleine, uit eenen boomstam vervaardigde, kanoos, waar van zich de inwoners tot de vischvangst en hunne gemeenschap te water

G 2

be-

bedienen en die doorgaans 24 tot 32 voet lang en omtrent drie voet breed zijn, liggen langs den oever op het strand getrokken, zonder vastgesloten of bewaakt te zijn, doch onder een afdak voor den regen en de zonnestralen beschut. — Allerwege bespeurde ik eendragt, welvaart en gastvrijheid.

Zelden verstaan deze lieden een bijzonder handwerk; elk is, als een echt wereldburger, zijn eigen ambachts-man (*). Zij slachten zelve hun vee, zijn metzelaars, timmerlieden, kleermakers, vischERS, jagers enz. en velen onder anderen ook wevers.

Wat kunsten, wetenschappen en openbare inrigtingen betreft, daarvan kan men naturelijker wijze in dit opzigt niet veel verwachten. De werktuigen en gereedschappen der huishouding en des akkerbouws zijn slecht en gebrek-

(*) Dit is zeker de zonderlingste opvatting van het wereldburgerschap. Men stelt hetzelfde anders doorgaans over tegen de vooringenomenheid met zijne landgenooten. Ook beteekent het woord iemand, die zich als burger der wereld beschouwt en gedraagt, en alle menschen als medeburgers bemint, hetwelk het hoogste toppunt der verlichting en beschaving is: terwijl deze opvatting meer den onmaatschappelijken mensch kenmerkt. — *De Vert.*

brekkig. Alles zucht onder het juk van eene staatsgesteldenis, wier staatkunde het is, de onderdanen niet te verlichten, opdat zij in het vervolg niet vermogend genoeg worden, om aan het kleine *Portugeſche* rijk het hoofd te bieden en het juk der onderdrukking aftewerpen.

Aan de werkzaamheid en vlijt van eenen ieder, die zich door zijne wakkerheid boven zijne medeburgers wil onderscheiden, ſtelt men, in plaats van ze aantemoedigen en te ondersteunen, de grootste zwarigheden in den weg. Dit was, bij voorbeeld, het geval van eenen man, die hier eene fabriek van Indigo wilde oprigten, en met dit oogmerk groote Indigo-plantagiën had aangelegd, welke bij gebrek aan ondersteuning van den kant des Gouvernements weder in verval geraakten.

De wijze, om brandewijn te krijgen, en de werktuigen, om denzelven over te halen, die ik evenwel niet gezien heb, moeten zeer onvolkomen zijn, want de rum is vrij ſlecht. Zoo ver ik weet, tracht men niet eens de rijst tot arak te gebruiken. Men kon en moest beide in overvloed en van voortreffelijken aard, zelfs tot den uitvoer, bereiden: maar er wordt zelfs van *Lisabon* herwaarts brandewijn gebragt en onder den

naam van *aqua ardente do reino* verkocht.

Ten einde het katoen van de pit aftefcheiden, bedient men zich van zeer onvolmaakte werktuigen, waarbij steeds twee personen vereischt worden, om twee tegen elkander loopende rollen om te draaijen.

De weversstoelen zijn in derzelver kindsheid, de molens gebrekkig: doch bij zoo vele onvolkomenheden mag ik niet vergeten te vermelden, dat in *Villa Nossa Senhora do Deserto* zeer voortreffelijk aardewerk gemaakt wordt. Eene fijne roode en eene andere zwarte kleiaarde wordt in menigte en zeer wel verarbeit en gedeeltelijk zelfs van hier naar *Rio grande* en *Rio Janeiro* uitgevoerd; ook is hier eene zeer goede pannebakkerij.

Van de zuikerkokerijen heb ik geene bijzondere berigten gekregen: doch de walvischvangst en traankokerijen in dit gouvernement verdienen eene bijzondere opmerking en vermelding. Zij werden weleer aan eene handelscompagnie als eene monopolie verpacht en waren toen zeer voordeelig; doch sedert eenige jaren heeft de regering alles zelf overgenomen. Mischien vonden de pachters, met de jaarlijksche vermindering der walvischen, daarbij geen groot gewin; mischien dacht ook de regering,

ring, bij eigene uitrusting van alles, grootere voordeelen te behalen: wat hier van zijn mag, de inrigtingen tot de walvischvangst en de traankokerij zijn zeer groot en onderhouden eenige duizend menschen, inzonderheid veel negerflaven, die het gansche jaar door den zwaarsten arbeid om hun dagelijksch brood moeten verrigten.

De onderscheidene inrigtingen ter dezer plaatse tot de walvischvangst zijn, van het zuiden naar het noorden geteld, de volgende:

1) *Armacao da baleia da freguesia de Villa nova*: dat is, het magazijn der walvischerij in het kerspel *Villa nova*.

2) *Armacao de Garopaba*.

3) *Armacao de baleias na ilha*. Magazijn aan den zuidoostkant van het eiland *St. Christina*.

4) *Armacao de baleias na entrada*. Magazijn bij de noordelijke invaart in de zee-
engte.

5) *Armacao de rio do gravato*. Magazijn bij de rivier *Gravato*.

Het magazijn No. 4, tegen over den noordwester hoek van het eiland, lag het naast bij onze ankerplaats. Ik nam uit dien hoofde met eenige onzer reisgenooten de gelegenheid waar,

om hetzelfde te bezigtigen. In den laatsten winter van 1801 had men slechts tien kachelotten (*Phyfeter macrocephalus* Linn.) gevangen, en de opzigter verzekerde mij, dat men hier nog nimmer eene andere soort van walvisfchen had gedood. De grootste hielden, volgens zijne opgaaf 35; de meesten zelden meer dan 24 voeten. — De walvischvangst is ter dezer plaatse zeer geschikt ingerigt; des morgens varen de floepen twee aan twee ter visfcherije uit, en des avonds keeren zij weder naar het magazijn terug; nimmer gaan zij verder dan tot het naburig eiland *Alvoredø*; dikwijls komen de walvisfchen tot in de zee-engte. In den aanvang dezer inrigting zou men in éénen winter omtrent 400 kachelotten hebben gevangen; het grootste getal zou 500 geweest zijn. — Wanneer men bedenkt, dat men in staat was, zulk eene menigte in éénen winter te verkoken, kan men zich een gering denkbeeld maken van de menigte van ketels, ovens en vaatwerken, die men hier aantreft. Het voordeel van een enkel magazijn, het welk 500 walvisfchen doodt, bedraagt 346,000 rijksdaalders. Het aantal der walvisfchen neemt echter van jaar tot jaar af en gevolglijk ook het voordeel, in-

zon-

zonderheid nadat de *Engelschen* en de schrandere kooplieden der Vereenigde *Amerikaansche* Staten begonnen hebben, in de nabuurschap en wel bij *Falklands* eilanden daarop jagt te maken. — Zou ook niet eene hoofdoorzaak der vermindering van de walvischvangst gelegen zijn, in den overgang van dezelve uit de handen van bijzondere personen in die van den Staat? Men weet, met welk eene werkzaamheid bijzondere kooplieden hun voordeel zoeken, en hoe onverschillig somtijds voortgelijke inrigtingen behartigd worden, wanneer bij eene goede befoldinging der Bewindhebbers de keus ongelukkig op zulke personen valt, die zich meer laten gelegen zijn aan de gereede betaling hunner traktementen, dan aan het voordeel, hetwelk zij aan de regering kunnen en moeten toebrengen (*).

Be-

(*) Wanneer het om de uitroeijing van schadelijk gedierte te doen is, wordt zeker het eigenbelang der jagers het werkzaamste middel daartoe bevonden: maar wanneer het om het doorgaand voordeel eener vischerij te doen is, behoort het eigenbelang der vischers zorgvuldig beperkt te worden. — De wetten des Franschen rijks ten aanzien der wolven-jagt aan de eene zijde en der vischerij van den anderen kant staven deze aanmerking, die in de redenering van KRUSENSTERN over de *Russische* pelterij-jagers op de noordwestkust van

G 5

Ame-

Behalve de bovengenoemde vijf magazijnen, zijn ook nog aan de zuidelijker liggende *Brafilische* kusten van *Rio Grande* meerdere nieuwe inrigtingen van dit slag, wier aantal ik echter niet vernomen heb.

Wanneer ik nu nog eenige geneeskundige aanmerkingen mededeelde, dan spreekt het van zelf, dat zij slechts algemeene en vluchtig bijeen gezamelde waarnemingen zijn; want geen billijk beoordeelaar zal eene uitvoerige geschiedenis der ziekten verwachten, die tot de luchtstreek, huishouding, leefwijze, zeden en gebruiken des lands dikwijls in zeer naauwe betrekking staan, en die men voor eenen vreemdeling, die zich slechts weinige dagen of weken op eene plaats ophoudt, en die het vertrouwen der inwoners zoo niet ten eerste kan winnen, maar al te dikwijls verbergt of in een valsch licht voorstelt. — Ik bepale mij dus slechts tot de volgende weinige daadzaken.

De geneeskundige godspraak van het eiland en het gansche Gouvernement is de regimentsheelmeeester, die in *Nossa Senhora do Desterro* woont,

Amerika alzins ontwikkeld wordt. Zie zijne reis D.
1. bl. 21. — *De Vert.*

woont, en het opzigt over twee, aldaar bestaande, gasthuizen heeft, namelijk een burger- en een soldaten-gasthuis. — Schoon beide welgelegen en nog al ruim zijn, nogtans zouden, wanneer het ongeluk wilde, dat er rotkoortsen en kwaadaardige ziekten ontstonden, de aan de meeste *Europefche* gasthuizen eigene gebreken ook hier voor den dag komen, dat er namelijk te veel zieken in ééne gemeenschappelijke en naar vereisch te bekrompene plaats bij een zijn, en zich door den invloed eener dorvene lucht onderling aansteken. In eene zaal van het soldaten-gasthuis, die naauwelijks voor vijftig bedden ruim genoeg was, raakte de eene bedstede aan de andere, zoodat men er tachtig telde. — De groote zindelijkheid, die ik schier overal bij de inwoners heb gevonden, ontbreekt hier, waar zij het noodzakelijkste is. Schoon deze provincie in het algemeen als zeer gezond wordt aangeprezen, nogtans heerschte hier, eenige jaren geleden, eene aanstekende ziekte, die aan vele duizende menschen het leven kostede. Volgens de berichten, die ik daarvan heb bekomen, scheen dezelve de roode loop, met rotkoorts vereenigd, te zijn geweest. — Het aanmerkelijk verlies van vele duizenden is voor eene kleine

en

en zoo weinig bevolkte kolonie onherstelbaar: nogtans was hetzelfde ontoereikend, de *Portugese* regering te bewegen, om eenen wetenschappelijken geneesheer herwaarts te zenden.

De eenige geneeswijze van den tegenwoordigen arts bestaat in braken, buikzuiveren en aderlaten. De gemeene man bedient zich van meerdere hulpmiddelen, die dikwijls even zoo schadelijk zijn, als slechte heilkundige hulp. In *Nossa Senhora do Desterro* zijn drie huizen, welke men apotheken noemt, en wier eigenaars voorgeven eenen voorraad van geneesmiddelen te bezitten: maar zelfs de geneeskundige voortbrengfels des lands waren er niet voorhanden, en men vroeg te vergeefs naar eenige oncen balsam-*copaïve* of olie van *ricinus*. — De kinderpokken zijn hier eene geduchte en ontëmbare ziekte. — Wanneer eene besmetting van kinderziekte aanvangt, dan kost zij aan vele duizenden het leven, en wordt zij inzonderheid voor de negerflaven gevaarlijk. Van inenting der kinderziekte weet men niet; en van het goddelijk geschenk der koepokstof (*vaccine*) nog minder.

Men vindt hier huidziekten van allerlei aard in menigte, zoo als onder alle warme luchtstreken, en onder velerleije gedaanten en wij-

wijzigingen. Schurft en schurftachtige huid-uitslag ontmoet men in de aanzienlijkste huisgezinnen en schier in ieder boerenhuis; dezelve schijnt echter niet door aanraking voort te planten, wijl niemand van ons scheepsvolk werd aangestoken.

Het venusfmet is almede zeer algemeen verspreid. De geslachtsdrift ontwaakt hier, zoo als in alle warme luchtstreken, zeer vroeg, en knapen van twaalf tot dertien jaar, die om hunne zinnelijkheid in te volgen zich met flavinnen en liederlijke vrouwlieden ophouden, loopen reeds met deze afschuwelijke kwaal om.

Een hier gemeenzaam kwaad is de *Bichos dos pés* (*Pulex penetrans* Linn.) of de zogenaaemde zandvloo, zijnde een klein infekt, hetwelk in de huid en het vleesch der barrevoetsgaande perfoonen invreet, en zich door eene jeukende en stekende pijn openbaart, en somtijds, wanneer men het niet bij tijds weet weg te nemen of uit te halen, langdurige voetverzweringen veroorzaakt. — De flaven, die barrevoets in het land werken, staan voornamelijk aan dit ongemak bloot; ook werden de meesten onzer reisgenooten, die in dunne zijden kousen of ook wel eens met bloote beenen gingen, daarvan aangetast. Bij twee hun-

hunner ontstond de jeukende pijn eerst zes weken later, wanneer wij reeds *Brafilie* verlaten en kaap *Horn* omgezeild hadden. — Wanneer men dit diertje, het welk terstond in den voet zijn nest maakt en zich weldra vermenigvuldigt, slechts als eenen splinter zuiver uittrekt, dan heeft men geen kwaad gevolg te wachten. — Het is zonderling, dat de meeste vrouwen alhier slechte en bedorvene tanden hebben, daar toch de geborene *Portugefche* vrouwen door de schoonheid der tanden voornamelijk uitmunten. Bij vele jonge meisjes van veertien tot zestien jaar ontbraken reeds een of meer vóórtanden. Zou misfchien ook het *Mandiocca*-meel, het algemeenste voedsel, hier iets toe bijdragen? — Tegen hoofdpijnen bedient men zich van eene roode, met water gemengde, kleiaarde, waarmede men het voorhoofd en de slapen besmeert; het aangezigt van eenen neger, op deze wijze beschilderd, krijgt, zoo als ik dikwijls gezien heb, een zeer belagchelijk gelaat.

Aan de oefening der verloskunde door eene welonderwezene vroedvrouw is nog minder te denken, dan aan eenen wetenschappelijken geneesheer. De hulp bij de verlossing wordt
aan

aan eene vrouw, die reeds meermalen ge-
 baard heeft, of aan eene huisvriendin toever-
 trouwd. Uit het verhaal van eenige geloofwaar-
 dige huismoeders kon ik opmaken, dat onna-
 turelijke geboorten hier niet ongewoon zijn,
 en dat vele vrouwen aan de daarop volgende
 hevige stormingen het leven verliezen; ja dat
 er veel meer tegennaturelijke en moeilijke
 verlosingen plaats hebben, dan men in an-
 dere warme luchtstreken meent te hebben waar-
 genomen. Ik bragt op verscheidene, van el-
 kander verafgelegene, plaatsen het gesprek op
 dit onderwerp, en elke huismoeder wist mij
 terstond verscheidene voorbeelden van onge-
 lukkige kramen mede te deelen. Voor het
 overige is de vruchtbaarheid der vrouwen hier,
 even als in *Portugal* en in eenige provinciën
 van *Spanje*, zeer groot. Het is in het geheel
 geene zeldzaamheid, huisgezinnen te vinden,
 waarin vijftien tot twintig kinders zijn. Al-
 le straten en wegen zijn er mede gevuld en
 de bevolking van *Brasilia* neemt met snelle
 schreden toe. Wanneer men nagaat, zoo als
 uit het voorgaande blijkt, dat de burger hier
 ter plaatse, zonder velen en zwaren arbeid,
 zijne nooddrift rijkelijk vindt en geene ge-
 wigtiger bezigheid, dan de vervulling zij-
 ner

112 REIS ROND OM

ner huwelijkspligten, heeft in acht te nemen, zoo mag zulks, benevens de warme luchtstreek, eene hoofdoorzaak der zoo talrijke familiën geacht worden. De kinders worden in de vroegste jeugd rijkelijk met *bananen* gevoed. Vele moeders echter trachten hare kinders zoo lang aan de borst te houden, als mogelijk is: van daar ziet men somtijds zuigelingen van drie tot vier jaar, het welk, volgens de eigene bekendtenis van sommigen, met het oogmerk geschiedt, om daar door de vermeerdering van het huisgezin te ontwijken, wijl het bekend en ondervonden is, dat eene moeder, zoo lang zij haar kind zoogt, doorgaans minder kans heeft op een volgend.

Vermits de eigenlijke natuurlijke historie, buiten het ontwerp van deze reisbeschrijving, is gesloten, zoo schiet mij hier niets meer over, dan eenige opmerkingen mede te deelen, welke ik geloof, dat algemeen belangrijk zullen zijn.

Hoe bekorelijk ook de schoone wouden, en hoe verrukkend de streken zijn, die ik boven getracht heb aftehalen, zoo bevinden er zich echter eene menigte slangen en verscheurende dieren, die den wandelaar zijnen weg gevaarlijk maken.

On-

Onder de eersten munten inzonderheid uit de koraalslang (*Cobra Coral*) en de schiraraka (*Xiraracca*). De koraalslang is de giftigste en gevaarlijkste van allen. Wanneer de inwoners van haar spreken, dan voegen zij er gewoonlijk met schrik en siddering bij: *gewisse dood!* Deze slang heeft eene zeer langzame beweging, vermits zij zich, even als onze blinde slang (*Anguis fragilis* Linn.) door zijdelingsche bewegingen voorwaarts wringt. In het vlakke veld of aan het strand kan men haar ligt ontwijken of dooden. Ik zelf heb dit eens gedaan. Meestal tracht zij op het naderen van een mensch te ontvlugten. Dan alleen stellen zich de inwoners aan het gevaar van haren beet bloot, wanneer zij barrevoets in dikke en ondoordringbare boschen hout hakken, en bij toeval op eene, onder de dikke ruigte verborgene, slang trappen. De voorbeelden, dat zij den dood veroorzaakt hebben, zijn intusfchen niet zeldzaam. De gewone gevolgen van den beet zouden zijn een plotselijk opzwellen van het geheele ligchaam en uitbarsten van het bloed uit neus, ooren, oogen en vingertoppen. Zelden wordt zij langer dan een en een half el. — De schiraraka wordt ook voor zeer giftig gehouden, en vele menschen zijn

I. DEEL.

H

aan

aan derzelver beet gestorven. Haar beet is echter niet zoo volstrekt doodelijk, als die van de andere. Soms wordt deze slang van twee tot drie ellen lang.

Op mijne vraag, of er geen tegengift bekend was, kreeg ik ten antwoord, dat verscheidene personen in staat waren den zegen te spreken, en dat dit het beste bekende tegengift was. — Redelijker lieden hebben met meer voordeel het onmiddelijk uitbranden der wonden beproefd.

Men treft dikwijls des avonds, bijzonderlijk in lage vochtige streken, binnen den omtrek van twaalf tot vijftien schreden, plaatsen aan, die van eenen waren muskusreuk vervuld zijn. Ik heb dit meermalen waargenomen en als dan naauwkeurig naar de oorzaak daarvan onderzocht. — De algemeene vertelling van het landvolk is, dat deze reuk van de schiraraka ontstaat. Te bepalen, of en in hoe verre dit waar zij, moet ik voor toekomstende natuuronderzoekende reisbeschrijvers overlaten. Misschien waarschuwt de natuur den mensch door dezen reuk, zoo als zij de zeer venijnige ratelslang zich door haar geratel doet verraden. — Nogtans heb ik verscheidene schirarakas gedood en gestroopt, en nimmer iets van dezen, anders zoop door.

doordringenden reuk, dien men haar toeschrijft, waargenomen; en waarom zou dit des avonds alleen en niet even goed over dag te bemerken zijn? Naar mijne gedachten moet dit in iet anders, dan in de nabijheid van deze slang, te zoeken zijn.

De vogelspin (*Aranea avicularis* Linn.) *araa caranguexeira* is algemeen bekend; de Heer Hofraad TILESUS heeft er ter zijner plaatse eene zeer getrouwe afbeelding van geleverd. Men noemt haar de vogelspin, om dat zij gezegd wordt somtijds kolibrieten aan te vallen en te verslinden. Dit gerucht echter is volslagen valsch.

Deze spin maakt geen web, maar leeft bestendig onder de aarde in gaten, die zij slechts bij zeer heeten zonneschijn en op zijn hoogst eene schrede ver verlaat. — Zij leeft bijna zoo als eene krab, en van daar draagt zij haren *Portugefchen* naam *Caranguexeira*, dat is, *krabspin*. Ik heb zelf er drie gevangen, en bij veertien andere exemplaren, die mij gebragt zijn, mij naauwkeurig wegens hare leefwijze en voedsel doen onderrigten. Wanneer ik de landlieden vroeg, of deze spin somtijds ook kolibrieten verslond, dan ontkenden zij dit altijd lagchende, en

H a

ver-

verzekerden mij, dat zij van niet anders leefde dan van velerlei infekten, bij voorbeeld, groote vliegen, mieren, bijen, wespen, kevers enz, welke verzekeringen met mijne eigene ondervinding overeenkwamen. De vorm en gesteldheid van haren bek strijd onmiddelijk met dit oude vooroordeel, wijl dezelve niet anders is dan een zuigcilinder, waarmede zij op zijn hoogst het bloed van zulk een vogeltje zou kunnen uitzuigen. De kolibrieten scheren ook met eene snelle vlugt van de eene bloem naar de andere: hoe zou dan een vogel in de lucht en eene spin op den grond bijeenkomen? Voorts is de krabspin langzaam en veel eer traag in hare bewegingen, en, ook om die reden, zou zij nimmer eene snelle kolibriet kunnen verrassen. Het is dus moeijelijk te verklaren, hoe men op de gedachten is gekomen, om aan deze spin eenen vogel tot voornaam voedsel toe te schrijven. Hare beet is noch gevaarlijk noch doodelijk, doch kan hevige ontsteking veroorzaken. De haren, waarmede haar ligchaam rondom bedekt is, gaan bij de minste aanraking los en veroorzaken in de huid een zeer ondragelijk en pijnlijk gejeuk en gesteeek, hetwelk ik bij het toebereiden en opzetten derzel-

zelve dikwijls heb ondervonden. Tegen vijandelijke aanvallen schijnt deze spin maar zeer weinig spierkrachten ter verdediging te gebruiken: zij wordt, even als vele andere dieren, planten en infekten niet gevonden op het eiland *St. Catharina*, maar veelvuldig op het vaste land, voornamelijk in eene streek *Os barreiros* genoemd, die sterk met *Turksch* koren is beplant.

In den aanvang van den zomer en gedurende denzelven vertoonen zich maar weinige en kleine vlinders van verscheidene foorten: de schoonste en grootste komen eerst nadat de zwaarste hitte voorbij is. Alhoewel ik met de hier gemaakte verzameling zeer te vreden was, zoo verzekerde mij echter mijn *Portugese* gids Sr. CALDEIRO, dat dit alles niet was te vergelijken met de schoonheid der foorten, die in de maanden van Februarij en Maart voorkomen; en in der daad waren de laatste dagen van ons verblijf de belangrijkste voor de vangst. De natuur en leefwijze dezer zoo prachtige kapellen is in vele opzigten van die der onzen even zoo verschillend als de luchtstreek. Gedeeltelijk verheffen zij zich met eene ligte en snelle vlugt in de hoogte en fladderen om de bloesems der opgaande boomen; zij

zijn schuw en rusteloos, en zetten zich zoodzelden op bloemen, dat men ze meestal in de vlugt moet vangen. — Wilde men zich van de, in *Europa* gebruikelijke, vangklappen bedienen, men zou zeker niet zeer te vreden naar huis keeren. Hier zijn volstrekt groote vangnetten noodig, die in lange en ligte rietstokken zijn vastgemaakt. Ik herinnerde mij bij deze gelegenheid een vangnet, hetwelk ik voor vele jaren bij den Heer LATHAM in *Londen* gezien had, en liet mij in allerijl zulk een maken, hetwelk mij de voortreffelijkste diensten deed. Met de grootste verwondering bemerkte ik op eenen mijner togten eene bijzondere soort (*P. N. Februa Hoffmansaggi*) die, wanneer zij van eenen boom afvloog, of wanneer het mannerje een wijfje vervolgde, een zeer helder en duidelijk geklap, waar-schijnlijk met de vleugelen, liet hooren. Deze soort leeft in dichte orangeboschen, gaat met uitgebreide vleugelen aan den stam zitten en is wegens hare, naar boomschors gelijkende kleur, moeilijk te onderscheiden; wanneer men nader bij komt, dan vliegt zij al klappende zeer ver van daar. *P. E. T. Archidamas* is een vlinder, die eenen zachten, niet doordringenden, maar fijnen, en, wanneer ik het

zoo noemen mag, honigzoeten muskusreuk verspreidt; hij leeft op bloemen, heeft een hardnekkig en taai leven, en vliegt snel en hoog.

Een ander merkwaardig verschijnsel werd ik bij eenen vlinder gewaar, dien ik voor den *P. Catilina Crameri* hield; dezelve gaf door eene bijzondere opening in het borstschild eene ongeloofelijke menigte schuimachtige vochtigheid van zich, waarfschijnlijk om zich daardoor tegen den aanval zijner vijanden te verdedigen, zoo als de rups van den *P. Machaon* pleegt te doen.

Vele onderscheidene foorten van gele dagvlinders, die hier tot de gemeenste foorten behooren, namelijk: *P. Dan. Philea*, *D. Trieste*, *D. Alcmeona*, *D. Sennæ*, *D. Eubule*, *D. Argante* en anderen, leven in gezelschap en in groote menigte bij elkander, en blijven bij honderden, ja bij duizenden, bijeen. Derzelver geliefde verblijf zijn lage, zandige en revens vochtige streken in de nabijheid van vloed en beken, alwaar zij zich, troepsgewijze en ten zelfden tijde op het vochtige zand nederzetten. Wanneer men eenen dezer vlinders gevangen heeft, hem aan eene speld in den grond

H 4

steekt

steekt, en zich daarnevens stil nederzet, zoo kan men verzekerd zijn, binnen het uur, ten minste veertig of vijftig exemplaren te kunnen krijgen.

Niet alleen op het land, maar ook in het water, vinden de inwoners vijanden, die wij in *Europa* niet kennen. Er moet namelijk in de nabijheid van het eiland *St. Catharina* en voornamelijk bij *Alvaredo* en de nabijgelegene eilanden, eene groote foort van inktvisch (*Sepia*) worden gevonden, die men *Polvo* noemt. Vischers verzekerden mij, dat zij somtijds van meer dan manskrootte gezien worden en menigen mensch het leven hebben gekost, wijl zij de personen, die zich baden of in het water staan te vischen, in dier voege met hunne zuigers omvatten, dat het onmogelijk is, zich er van los te maken. Indien dan niet een ander spoedig te hulp snelt, om dit dier in kleine stukken van het lijf af te snijden, zoo is de dood onvermijdelijk. Dat eene zeer groote *Sepia* den mensch op die wijs doodelijk kan worden, wil ik toegeven: maar dat er eene foort zou zijn, die in de opene zee, groote driemastschepen zoude omvat en derzelver ondergang veroorzaakt hebben, is voorzeker eene fabel, die echter
in

In latere tijden in *Frankryk* weder is opgewarmd (*).

Gedurende ons verblijf werd er maar weinig visch ter markt gebragt. De brandende hitte der zon van het tegenwoordige jaargetijde, waardoor dezelve spoedig tot bederf overging, was hier van wel de voornaamste oorzaak. — Inzonderheid heb ik opgemerkt den groenen koningsvisch (*Coryphæna Hippurus*), de bagre, eene soort van meerval (*Silurus bagre*) den marsbanker (*Scomber Trachurus*) de kruishaaï of balansvisch (*Squalus Zygaena*) den dunstaart of scherpstaart (*Trichurus Cepturus*) den zilveren springvisch (*Salius Argentinus*) den boniet (*Scomber Pelamys*) eenige soorten van klipvisch (*Chaetodon*) en stekelbuiken (*Tetrodon*) (†), den brasem (*Sparus*) den egelvisch (*Diodon*) en eenige anderen, waarvan de Heer TILESIIUS eene naamlijst heeft opgemaakt.

De groote menigte der nog onbekende dieren,

(*) *Histoire naturelle des mollusques par Denys-Montfort, Paris. An. X. T. I-IV. T. II. pag. 256. pl. XXVI. Le poulpe colossal.*

(†) In den tekst staat *Fetraodon*, welke naam, geheel onbekend zijnde, mij aan eene drukfout heeft doen denken en denzelven in *Tetrodon* doen veranderen. — *De Vert.*

ren, de waarneming van derzelver leefwijze onder eene, van de onze zoo ver afgelegene, luchtfreek, de rijkdom en de menigvuldigheid van het plantenrijk, zouden honderden van natuuronderzoekers jaren lang kunnen bezig houden. Ons kort verblijf en de geringe wezenlijke ondersteuning, welke de Heer TILESIIUS en ik hadden tot onderzoekingen en aankopen voor de natuurlijke historie, noodzaakten ons, met het weinige te vreden te zijn, wat wij uit onze eigene middelen gelegenheid vonden ons aantefchaffen.

DER.

DERDE HOOFDSTUK.

Vertrek van Brasílie. Omzeiling van kaap Horn. Het Paasch-eiland. Aankomst op Nukahíwa, een der Washingtons-eilanden. Eerste gewaarwording.

De schepen waren met het laatst van Januarij weder zeilvaardig. Alle hadden wij ons verscheidene weken met het voortreffelijkste voedsel verkwikt; de manschap van beide de vaartuigen was gezond, en Kapitein KRUSENSTERN, van eenen grooten voorraad van allerlei leeftogt voorzien, gaf nu aan eenen ieder, die zich tot dien tijd toe aan wal in de *Villa Nossa Senhora do Desterro* had opgehouden, bevel, om met den eersten Februarij, aan boord te komen. Wij moesten alzoo het schoonste en rijkste land der aarde verlaten. Het herdenken aan mijn verblijf in *Brasílie* zal mij, zoo lang ik leef, onvergetelijk blijven.

Op den 2den Februarij kwam de Gouverneur, die ons gedurende ons verblijf zeer veel vriendschap had bewezen, met een talrijk gezelschap van beiderlei geslacht aan boord, om ons vaarwel te zeggen.

Ka-

Kapitein KRUSENSTERN achtete het noodig, het vertrek van *Brasilie* zoo veel mogelijk te bespoedigen, vermits het uitzigt, om kaap *Horn* in een zoo laat jaargetijde om te zeilen, niet het allervrolijkste was.

Vele verschrikkelijke taferelen van den Admiraal ANSON, en de herinneringen aan de groote bezwaren, welke Kapitein BLIGH, WILSON en anderen moesten verduren, en wier beschrijvingen stoffen tot ons dagelijksch gesprek leverden, zweefden eenen ieder voor den geest en maakten ons het vertrek van *Brasilie* nog smartelijker.

De dag van ons vertrek was op den 3den Februarij bepaald; doch een storm uit het noorden was zoo hevig, dat Kapitein KRUSENSTERN het raadzaam vond, in de haven te blijven en eene gunstiger gelegenheid af te wachten. Eerst op den 4den Februarij in den namiddag werden de ankers, bij het opkomen van eenen hevigen zuiden wind, geligt en tegen den avond waren de beide schepen onder zeil. Het weêr was triestig, het regende schier zonder ophouden op dezen en de naastvolgende dagen, doch bij eenen steilen zuiden wind zagen wij ons weldra van de *Brasilsche* kust verwijderd. Het weder veranderde

de op den 6den, het werd helder en wij zeilden met eenen oostelijken wind zeer snel zuidelijk, zoo dat wij ons met den 9den Februarij reeds op de breedte van *Rio de la Plata* bevonden, in wier nabijheid een klein vaartuig aan den zuidoostelijken gezigteinder onze opmerking tot zich trok. Het zou onverstandig geweest zijn, onze nieuwsgierigheid met tijdverlies te willen boeten: wij zetten daarom onzen koers met eenen voordeeligen wind onverhinderd voort. — Nieuwe voorwerpen van velerlei aard gaven ons in deze zuidelijke luchtfreek bezigheid en onderhoud.

De vliegende visfchen, bonieten, tuimelaars of dolfinen, doraden, keerkringvogels en andere voorwerpen der warmere luchtfreek waren thans verdwenen: wij hadden nu albatrosfen (*Diomedea exulans*), onweersvogels (*Procellaria*) en walvisfchen tot ons dagelijksch gezelschap. Op 40° zuider breedte bemerkten wij veelvuldig zee gras (*Fucus*) van eene bijzondere foort, alhoewel wij omtrent 610 mijlen van het naastgelegen land waren verwijderd. Het volk van de *Newa* werd in den nacht van den 20sten Februarij niet weinig verschrikt. Het fchip kreeg op eenmaal eenen

eenen zoo geweldigen schok, dat ieder een aan boord meende, op eene rots of ten minste op eene zandbank te stooten. Vol ontsteltenis kwam elk op het dek, om naar de oorzaak van dien schok te vernemen, doch werd weldra gerust gesteld, daar men ontdekke, dat het gansche geval aan eenen dooden of levenden walvisch was toe te schrijven.

Bij afwisselend en tot nog toe meestal gunstig weder bevonden wij ons op den 25sten Februarij in de nabijheid van het *Staten-land*, en leverde ons het voorkomen van dit woeste en onbewoonde eiland, welks steile en spitse rotzen onzen zuidelijken gezigteinder beperkten, bij eenen helderen horizon menige verscheidenheid. Wij zagen kaap *Sao Joao*, waarvan wij omtrent 33 zeemijlen verwijderd zullen geweest zijn. Dit voorgebergte, op $63^{\circ} 47'$ westelijker lengte, moet voor elken zeereiziger van hooge aangelegenheid zijn, wijl deszelfs ligging zoo ongemeen naauwkeurig bepaald is, dat het grootste verschil bij de bekwaamste sterrekundigen en stuurlieden slechts eenige minuten uitmaakt. Deze kaap kan voor elken koopvaardijshipper, die niet altijd de middelen voorhanden heeft, om naauwkeurige bepalingen der lengte te maken

ken (*), tot een zeker merkteeken dienen, om zijne scheepsberekening te kunnen nagaan, herwelk dubbeld belangrijk is in een gewest, waar in de scheepvaart met zoo veel gevaars vergezeld gaat, en waar dikwijls de gelukkige omzeiling van kaap *Horn* afhangt van de juiste bepaling der lengte. — De hoeveelheid der albatrossen en onweersvogels nam toe, hoe verder wij zuidelijk kwamen, en het spuiten der walvisfchen, aan het springen van fonteinen gelijk, herwelk wij des nachts somtijds voor de branding van eenige onbekende rots hadden aangezien, werd ons reeds zoo gewoon, dat het naauwelijks meer onze opmerking wekte.

Hier en daar zag men groote streken of vlekken op zee, die van verre reeds door derzelver gladde oppervlakte en de geringe golving van het water in het oog vielen. Deze vlekken ontstaan uit de traanachtige en vette bestanddeelen, die door de ademhaling, het geblaas en de uitwerpselen der walvisfchen aan het water worden medegedeeld. Het is bekend en merkwaardig, hoe weinig olie er vereischt wordt, om zich op eene onbegrijpe-

(*) Men herinnere zich den *Amerikaner*, die drie graden te westelijk was. Zie boven bl. 44.

pelijke groote watervlakte te verspreiden. Op deze proef steunt dan ook de voorslag, (ik meen van FRANKLIN), om bij storm de zee met olie te doen bedaren.

De schier altijd gunstige wind, waarmede wij van *St. Catharina* tot dusver waren voortgezeild, bezielde onze wenschen en verlevendigde onze droomen, om in weinige dagen met het schoonste weder de zoo geduchte kaap *Horn* omgezeild te zullen wezen: maar deze vreugde was van korten duur; want naauwelijks waren wij kaap *Sao Joao* te boven en hadden op den 26sten Februarij des morgens maar even de breedte van het beruchte voorgebergte bereikt, wanneer zich een sterke storm uit het zuid-zuid-westen verhief en met hevige rukwinden onder hâgel en regen ons deden bemerken, welke gewesten wij bevoeren.

Wij waren zoo gewoon geworden aan de warme luchtstreek en hadden bestendig eene zoo gematigde temperatuur gehad, dat wij tot op den 25sten Februarij, wanneer wij ons des middags op $54^{\circ} 12'$ zuider breedte bevonden, zelden beneden de 12° warmte R. hadden waargenomen. Op dien dag, (den 25sten) viel de thermometer bij regen en wind op 8° warmte, waar voor wij alle zeer ge-

gevoelig waren; den 27sten klaarde het weêr wat op; met den middag werd de zuiderbreedte op $57^{\circ} 19'$ en de warmte op $5\frac{1}{2}^{\circ}$ waargenomen. De baren gingen van den storm des vorigen dags nog zeer hoog, en tobden ons en het flingerende schip even zeer af. De hoop op eene stiller zee, waarmede wij ons reeds vleiden, werd weldra verijdelde; want den 28sten vingen de verschrikkelijkste, met nevels, regen en hagel vergezelde, zuidweste winden op nieuw aan, en duurden over de vier en twintig uren, tot eindelijk op den eersten Maart de storm bedaarde, terwijl de wind meer naar het noorden liep; het water was gedurende denzelfden schier overal in het schip gedrongen.

Den 2den Maart was een der schoonste dagen, welke wij na vele op deze zuidelijke breedte hadden gezien; de verkwikkende zonnestralen verwarmden ons heden meer dan immer, en had de aanhoudende mist, de regen en het onaangename triestige weder tot nu toe eenen ieder, die niet van noode had op het dek te komen, weêrhouden, om versche lucht te scheppen, thans trachtete men zich deswege schadeloos te stellen. Ook werd nu voor het eerst weder, na drie dagen,

I. DEEL.

I

zons-

zonshoogte genomen, maar ook onze vreugde gedeeltelijk gestoord, toen wij vernamen, dat wij sedert dien tijd slechts naar het zuiden en volstrekt niet naar het oosten gevorderd waren.

Onze vurigste wenschen, om weldra uit deze koude onstuimige streken weg te komen, schenen eindelijk verhoord te worden, wijf in den namiddag een zachte noordooste wind opkwam, die tegen den avond zoo frisch woei, dat wij in één uur tien zeemijlen naar het westen terugkeerden, en 'smorgens van den 3den Maart het vermaak hadden, onzen voortreffelijken Kapitein, die ons aanwees, dat wij kaap *Horn* reeds waren omgezeild, op het hartelijkst daarmede geluk te wenschen en voor zijne zorgen te bedanken.

Sedert den 17den Februarij stond de thermometer gewoonlijk op $1\frac{1}{2}$ tot $3\frac{1}{2}$ graden warmte; in den nacht van den 1sten Maart was hij slechts 1° boven het vriespunt.

De laagste stand van den barometer was op den 28sten Februarij gedurende den storm 28" 5, deszelfs hoogste stand op den 2den Maart 20" 50.

Naauwelijks waren wij in de Zuidzee gekomen, of de noordooste wind verliet ons, en

en in deszelfs plaats woei nu een niet zeer gunstige weste wind, die ons door zijne steile dwong, het al zuidelijker te houden, zoo dat wij ons den 5den Maart op den 60sten graad bevonden, zijnde de zuidelijkste breedte, welke wij op deze reis bevaren hebben.

Na het omzeilen van kaap *Horn* werd het echter, alhoewel wij zuidelijker voeren, van dag tot dag warmer, hoe verder wij in het westen kwamen. Van den 3den tot den 13den van deze maand was de gewone stand van den thermometer 4° , de laagste 3° en de hoogste 5° boven het vriespunt.

Stilte, nevel en zonneschijn met veranderlijken, in den beginne matigen, oosten, en daarna van den 12den tot den 16den sterken noord-noord-westelijken wind vergezelden ons.

In den nacht van den 17den tuschen 3 en 7 uren viel de kwik in den Barometer van $29''$ 10 op $28''$ 45, en bragt ons door dezen, nog niet waargenomen, stand in nieuwe vrees voor eenen storm, zoo als wij er geen hadden gehad. Nogtans ving met den 18den het schoonste weder aan. Er was schier geen wind, de zon scheen warm, de thermometer was met den middag in de schaduw op 7° wafmte, en eene menigte albatrosfen (*Diomedea*

exulans) zwommen, even als ganzen, om ons schip, op 55° 46' zuider breedte, en 89° 51' wester lengte. Men poogde, maar te vergeefs, eenigen derzelve met jagtgeweer te treffen; zoodra het schot gedaan was, trachteden zij weg te vliegen, doch konden zich zeer bezwaarlijk opbeuren, en liepen eerst eene groote streek over de rijzende baren der zee, alvorens zij wind genoeg hadden gevat, om zich met hunne smalle en lange vlerken te kunnen opheffen. — Dit was ons een nieuw en zeer vermakelijk schouwspel.

Alhoewel wij het dikwijls beproefden, dezen vogel, even als andere zeelieden deden, met hoeken te vangen, waren wij echter zoo gelukkig niet, dat wij er eenen eenigen magtig werden. Kapitein BLIGH zegt (*): „de manier, waarop de matrozen trachteden albatrossen te vangen, bestond hierin, dat zij het aas een of twee voet voor den hoek vastmaakten; als dan de vogel aan het aas kwam en men den snoer op eens sterk naar zich trok, dan werd hij op die wijze, nu eens bij den poot, dan bij het lijf, door den hoek gevat. Albatrossen en andere vogels, op de-

(*) Zie BLIGH, *Voyage to the South-Sea*. p. 39.

deze wijs gevangen, worden opgesloten en vet gemest, en krijgen daardoor geen minder goeden smaak, dan ganzen."

De volgende week was aangenaam en tot aan den 24sten Maart viel niets merkwaardigs voor: doch op dien dag kwam er een zeer sterke noord-noord-weste wind op, die tot het laatst van Maart aanhield en ons toen, onder eene aanhoudende dikke mist, tot ons groot leedwezen, van de *Newa*, onze tot dus verre zoo getrouwe gezellin, afscheidde.

Onze Kommandant KRUSENSTERN had in dit geval aan den Kapitein LISIANSKY het *Paasch-eiland* tot vereenigingsplaats aangewezen, waar op nu onze bijzondere opmerkzaamheid gerigt was.

Alle reisbeschrijvingen van zeelieden, die dit eiland hadden aangedaan, werden bijeengehaald; zij maakten ons nieuwsgierig, om deszelfs tegenwoordige gesteldheid met de voormalige te vergelijken, en gade te slaan, of deszelfs ongelukkige inwoners zich door de geschenken, welke LA PEROUSE hun had achtergelaten (*), in eenen beteren toestand bevonden.

De

(*) Zij bestonden in bokken, zwijnen, citroenboomen, katoen, *Turksch* koren en allerlei zaden.

De geschiedenis van dit, in den grooten ocea-
aan geheel afgezonderd, eiland en de aanmer-
kelijke veranderingen, die hetzelfde in korten
tijd moet ondergaan hebben, zijn hoogstmerk-
waardig. Bijzondere omstandigheden en on-
gunstige winden deden Kapitein KRUSENSTERN
zijn voornemen, om hetzelfde aan te doen,
opgeven, alhoewel wij maar 500 zeemijlen
oostelijk daar van verwijderd waren. De
jongste toestand van het eiland is uit de wer-
ken van COOK, FORSTER EN LA PEROUSE ge-
noegzaam bekend: nogtans kan ik niet mala-
ten, uit de weinig [bij de *Duitschers*] beken-
de reisbeschrijving van deszelfs eersten ontdek-
ker, eenige plaatsen hier bij te brengen, waar
uit men ziet, met welke overdrijvingen men
de ontdekkingen van dien tijd heeft bekend
gemaakt.

ROGGEVEEN heeft dit eiland den 6den April
1722 ontdekt, en in een werk, welk deze reis
beschrijft, wordt onder anderen gezegd (*):

„Deze wilden gaan niet naakt, maar zijn
in

Zie *Voyage DE LA PEROUSE* etc. T. II. p. 94. *Ned. Vert.*
D. I. bl. 84.

(*) *Tweejarige Reize rondom de Wereld enz. Te*
Dordrecht bij Johannes van Braam 1728. in 4to.

in katoën doek omhuld. Het zonderbaarste zijn hunne lange ooren, welke een groot sieraad uitmaken: bij eenigen zijn daarin zulke groote gaten, dat men er de hand gemakkelijk door kan steken. Tot dus ver zal men mijn verhaal wel willen gelooven, vermits het niets buitengewoons behelst: maar nu moet ik ook nog zeggen, dat alle deze wilden van eene meer dan reusachtige gestalte zijn, en dat de mans meer dan tweemaal zoo groot en dik zijn als de zwaarste van onze lieden. De meesten waren twaalf voet hoog, zoo dat wij zeer gemakkelijk — wie zal zich hier over niet verwonderen? — zonder te bukken tuschen de beenen van deze Goliaths-kinderen hadden kunnen doorgaan. Allen waren zij wel geëvenredigd, zoodat schier elk voor een HERCULES kon doorgaan. Niet eene der vrouwen bereikte de lengte der mans, want zij waren niet boven de tien of elf voet lang. Ik vermoede, dat de meesten, die dit lezen, mijn verhaal niet zullen gelooven, en hetzelfde voor een verlichtfel houden, daarom verklare ik nogmaals, dat ik niets schrijve dan de zuivere waarheid, en dat dit volk bij het naauwkeurigste onderzoek in der daad was van die, meer dan natuurlijke, kloekte, zoo

als ik ze heb beschreven" enz. De Heer FORSTER zegt van de bewoners van dit eiland: „wij vonden niet eenen eenigen onder hen, dien men groot kon noemen; daarbij waren zij mager. De vrouwen zijn klein en teeder.”

Zoo zeer verschillen vroegere en latere reisbeschrijvers. Het speet ons allen zeer, dit klein en belangwekkend eiland niet te hebben kunnen bezoeken (*).

Wij waren intusschen ongevoelig bij onstuwig weder in warmer luchtstreek gekomen. Met den 1sten April ging de wind liggen, en den volgenden dag wisselden helder weder, regenbuijen en stilte elkanderen af. De thermometer rees van 13° tot 15°. Den 5den verhief zich weder een zoo hevige westewind, dat door het sterk overhellen het

eene

(*) Ook ons spijt het zeer, dat de Heer LANGSDORFF de *Paasch-eilanders* niet heeft gezien. Wij beschreven ze naar COOK en LA PEROÛSE in ons werk *den Mensch* D. I. bl. 214-234, als middelmatig van lengte, rank en schraal van gestalte, hoogbruin van kleur, zwart doch dun van haar en baard; een weinig plat van neus, zwaar van lippen, schier ongedekt van ligchaam, de ooren, door uitrekking, afschuwelijk lang. — *De Vert.*

eene boord van het schip meer dan drie duim in het water ging en het fokkezeil nat werd. — Den 17den doorsneden wij den keerkring van den steenbok, en vonden bij eene, tot hier toe zeer moeilijke, zeevaart, het bestendiger warme weder zeer aangenaam en voordeelig. Na weinige dagen (den 22sten) kregen wij den pasfaatwind (op $18^{\circ} 45'$ zuiderbreedte en $114^{\circ} 50'$ westerlengte); en bij helder en fraai weder met eene warmte van 18° tot 23° waren wij de *Marquisas-eilanden* genaderd, en zagen wij den 6den Mei des morgens met het aanbreken van den dag, het eene derzelven, het welk COOK *Hoods-eiland* genoemd heeft, op eenen afstand van 30 zeemijlen.

De korte beschrijving van de nieuwe *Marquesas-* of *Washingtons-*eilanden, die ons HERGEST, MARCHAND en andere hebben geleverd, scheen over het geheel zoo voordeelig en veelbelovende, dat Kapitein KRUSENSTERN durfde vermoeden, op het grootste derzelven *Nukakiwa*, verversching in overvloed te zullen kunnen bekomen; in welk opzigt hij hetzelfde dan ook boven het anders meermaalen bezochte en in de nabijheid liggende eiland *St. Christina* verkoos.

Eene ongewone menigte vogels en groote

scharen van kleine vischen, die den haring niet ongelijk schenen te zijn, waarschijnlijk de makreel (*Scomber Scomber Linn.*) verkondigden ons den 5den Mei de nabijheid des lands.

Den 6den hadden wij met den dageraad het genoeg, *Fetugu*, of het door cook ontdekte *Hoods-eiland*, te zien. Hetzelve gelijk naar eene steile, zich uit de zee verheffende, rots, en schijnt, ten minste van de noordzijde, geheel kaal, woest en onvruchtbaar te zijn. Omstreeks zeven uren zagen wij, een weinig verder in het zuid-westen, aan den neveligen gezigteinder de eilanden *Dominico* en *St. Pedro*. Tegen negen uren kregen wij *Riou's* eiland. (*Uahuga*) in het gezigt. Deszelfs kaal voorkomen en ruwe, steile, piekvormige rotsen deden ons juist niet veel vermaak. Wij bemerkten eene menigte vogels, en om het schip zwommen bruinvischen (*Delphinus phocaena Linn.*) in groote scharen. Des avonds om vijf uren zagen wij de ververschingsplaats, het eiland *Nukakiwa*, in eenen nevel liggen. Schier gelijktijdig kwam er eene regenbui en rukwind, zoodat nu bij het vallen van den avond de meeste zeilen werden ingehaald, om het schip, bij vrij sterken wind en regen, zoo veel doenlijk

lijk van het land af te houden. Met den vroegen morgen, als zich de nevels even verspreid hadden, werd het eiland *Nukahiwa* weder zichtbaar. Hoe meer wij hetzelfde naderden, te grooter werd onze nieuwsgierigheid, en met de grootste opmerkzaamheid doorliepen wij met onze kijkers de ons reeds zeer nabijgelegene zuid-oostelijke kust. Vol verlangens zochten wij, na eene lange en moeilijke zeereis, naar die vruchtbare, van COOK, FORSTER en anderen zoo hoog geprezene, met de heerlijkste broodbootmen, kokos- en bananen-boschjes beplante dalen der Zuidzee-eilanden, en proefden reeds in gedachten de heerlijkste vruchten, schoon wij nog niets dan kale en woeste rotsklippen gewaar werden. Den geheelen nacht had het sterk geregend, en vele watervallen, waarvan zich eenige van eene hoogte, die weinig minder dan duizend voeten bedroeg, over de donkere rotsen in de klotfende branding der zee storteden, bezielde alleen dit anders zoo doode en schraal bedeelde landschap, hetwelk nu echter een tooneel werd, dat zich aan onze oogen in een te treffender en aangenaamer licht vertoonde, daar wij reeds sedert eenige weken groot gebrek aan water hadden geleden en op een dagelijksch waterrantsoen gesteld waren.

Her

Het voor ons liggende land was van middelbare hoogte. Steile en kortafgebrokene rotsstukken wisfelden af, met nu eens vooruitspringende, dan eens schuins opstaande, kale steenklompen, die geheel onregelmatig en als bij toeval daarhenen geworpen schenen. Wij meenden weder naar *Teneriffa* gebragt te zijn. Naar het uiterlijk aanzien scheen hetzelfde als verbrand, en verraadde de eerste aanblik eenen gelijken oorsprong met al de overige zoogenaamde *Vulkanische* eilanden. Slechts hier en daar zag men eenig hout of eenige struiken, die den kruin der donkere rotskegels fierden, of eenen boom, die zich aan eene, naauwelijks met eenige aarde bedekte, doch zwarte rots vasthectede. De weinige zachtgloojenden heuvels waren echter met een bevallig grastapijt overtoegen. Zoo bekoorlijk als in het eerst deze landstreek scheen, zoo vermoeide zij echter het oog spoedig door het eeuwig eenzelvige, daar zij door geen menschen, noch ook ergens door eene, in de helling des bergs weidende, kudde werd verlevendigd.

De sterke branding der golven, die op de gespletene rotsen schuimden, werd meer en meer duidelijk, en wij waren reeds zoo na
bij

bij het land, dat wij ons uiterste best deden om eenige inwoners of eene kanoo te ontdekken, welke wij meenden, dat ons uit eenen nabij zijnde bogt, door de nieuwhed van een *Euro-peesch* schip uitgelokt, wel zouden te gemoet snellen, maar te vergeefs. Nu en dan zagen wij enkele uit het water opstekende rotsen, in onze gespannene verwachting, voor eene kanoo aan. Eindelijk gaven wij alle hoop op, door de bewoners in zee verwelkomd te zullen worden. — Kapitein KRUSENSTERN liet derhalve twee sloepen uitzetten, om de nabijzijnde, onbevolkte, kust en de haven op te nemen: maar intuschen bemerkten wij eenige eilanders, die aan den rotsachtigen oever vischten en ons, voor zoo veel wij konden onderscheiden, zeer onverschillig aankeken, als wij voorbij zeilden. Kort daar na zagen wij ten laatste, tot onze groote blijdschap, eene kanoo met eenen witten vlag aankomen, waarin acht naakte menschen zaten, die regstreeks op de, door ons uitgezette sloepen, aanroeiden. Wij trachteten ze op eenen afstand waartenemen, en verheugden ons eindelijk, wanneer wij eenen dezer wilden, zonder eenige schuwheid, uit de kanoo in den sloep zagen springen, welke daarop terstond naar

naar ons schip terug kwam. Menig vermoeden werd geopperd, doch wij stonden niet weinig verfteld, wanneer wij op eens, in plaats van eenen Zuidzee-eilander, eenen *Euro-pëer*, doch naar 'slands wijze geheel naakt en bloot, behalve eenen smallen schaamdoek, op ons dek zagen. — Een *Engelsche* matroos, die zich ROBERTS noemde, en die, wie weet bij welke gelegenheid en door welk toeval (*), hier henen gekomen was, stond voor ons en verzekerde, daar hij redelijk goed *Engelsch* sprak, dit eiland reeds sedert verscheidene jaren bewoond te hebben. Wat de kleur betreft, verschilde hij weinig of niet van de overige eilanders. Zoo grooten invloed heeft de luchtstreek op de huid. Verscheidene aanbevelingsgeschriften van andere Scheepskapiteins (†), die hier geweest waren en welken hij trou-

(*) Hij verhaalde, dat hij sedert zeven jaar zich op dit eiland bevond, na dat hij twee jaren op het eiland *St. Christina* had geleefd. Op dit eiland was hij door *Engelsche* matrozen, die tegen hunnen Kapitein waren opgestaan en hem niet hadden kunnen bewegen, om hunne partij te kiezen, aan wal gezet. Te *Nukahiva* had hij onlangs eene bloedverwante des Konings getrouwd, en daarom stond hij hier in groot aanzien. — Dus luidt het betrigt bij KRUSENSTERN D. I. bl. 186. — *De Vert.*

(†) Van twee *Amerikanen*, die hij bij derzelver verblijf

trouwe en hulprijke diensten bewezen had, door hem aan ons vertoond, moesten ons natuurlijk meer vertrouwen inboezemen, dan zijn verwilderd voorkomen; en nu verheugden wij ons niet weinig, zoo geheel onverwacht op eenmaal eenen *Europefchen* loots aan boord te hebben, die ons beloofde, ons naauwkeurig berigt te zullen geven van alles, wat dit eiland en deszelfs bewoners betreft.

Met duizend en duizenderlei vragen werd hij bestormd, en elk wenschte, het eerst door zijn antwoord voldaan te worden. Wanneer wij naar den Chef of het Opperhoofd van het eiland vernamen, zeide hij, dat er een Koning heerschte en dat deszelfs broeder met hem in de, naast ons fchip roeiende, kanoo was medegekomen. Dit fcheen ons belagchelijk: evenwel vergunden wij terftond aan zijne koninklijke majesteit bij ons te komen. — Een welgemaakt, over het geheele ligchaam *getatueerd* man, enterde nu tegen het fchip op. Hij was, even als zijn overig gevolg, geheel naakt, had geen bijzonder aanzien, noch eenig bijzonder-

blijf aan dit eiland, bijzonder in het bezorgen van hout en water, behulpzaam was geweest. — KRUSENST. D. I. bl. 185. — *De Vert.*

zonder onderscheidingteeken , en was daarbij zoo bloode en schuw , dat het ons allen trof bij eenen zoo sterk gespierden en kloeken man eene zoo kinderachtige schroomvalligheid en vrees te vinden. — In het eerst weigerde hij de hand , welke hem geboden werd , aan te nemen ; hij bleef echter weinige oogenblikken later bij eenen ieder , die hem eenen vriendelijken blik gaf , doch had naauwelijks moeds genoeg , om eenen oogenblik op zich zelve alleen te blijven (*).

Na

(*) Deze zeldzame vrees laat zich misfchien verklaren uit het gefchil , het welk het , voor VANCOUVER bestemde , proviantfchip *Dædalus* met de inwoners had gekregen , wanneer hij , in Februarij 1793 van de noordwestkust van *Amerika* komende , in deze haven (*port Anna Maria*) ankerde. De aanvankelijke vriendfchappelijke omgang werd door eenen twist tufchen eenen matroos en eenen eilander afgebroken. De laafte floeg den eerften en werd terftond , als hij van boord gefprongen was , door den matroos gefchoten. Luitenant HANSEN , die het fchip kommandeerde , werd hierop door de vijandelijkheden der eilanders gedwongen , de haven te verlaten , en dit geval , het welk , zoo als wij naderhand hoorden , eenen perfoon van aanzien trof , fcheen nog in verfch geheugen te zijn en deze vrees te regtvaardigen. — (Cook bevond de *Markiezen* - eilanders reeds fchuw jegens vreemdelingen , met knods en fpies gewapend , doch uit vrees en ter verwerping alleen , zijnde anders handelgezind en zeer gediensig. — D. V. bl. 230 , 236 , 238. — *De Vert.*)

Nadat die zonderlinge gasten op ons schip eenen tijd lang schuw hadden rond gekeken en weder naar hunne kanoo wilden, werden zij met eenige spijkers, mesfen, rood doek en andere voorwerpen beschonken, waarmede zij vergenoegd over boord sprongen en al zwemmende naar hun vaartuig terug keerden.

Inmiddels hadden wij met onzen loots, onder veelvuldig vragen en antwoorden, de haven bereikt, waarin wij tegen één uur in den namiddag, op den afstand van omtrent eene halve zeemijl van wal, het anker lieten vallen.

Nog scheen alles op den naburigen, meestal zandigen, oever zonder leven: het duurde echter niet lang, of eene menigte menschen van beide geslachten kwamen aan denzelven bij een. De vrouwen kon men op verren afstand onderscheiden aan eenen, van den papier-moerbeziën-boom vervaardigten, meestal gelen doek, dien zij zich hadden omgeslagen.

Nu kwamen vele eilanders van den tegen ons over liggenden en omtrent drie zeemijlen afgelegen noordwestelijken oever aanzwemmen. In het eerst konden wij op verren afstand slechts een groot aantal uit het water opstekende en zwartharige hoofden gewaar worden.

I. DEEL.

K

den,

den: doch kort daarna hadden wij het zonderlinge schouwspel, eenige honderd naakte mans, vrouwen en meisjes rondom ons schip te zien zwemmen, waarvan de meesten kokosnoten, bananen en broodvruchten te koop bragten.

Het geschreeuw, gelach en getier van deze altijd blijgeestige menschen was onbeschrijfelijk, en maakte op elk onzer denzelfden eigenaardigen indruk. — Aan maar weinige eilanders, die de Engelschman ROBERTS de voornaamsten noemde, werd de toegang tot het schip veroorloofd: de overigen dartelden onderling, terwijl zij, naar *Sirenen* gelijkende, rondom het schip zwommen. Het onophoudelijk getier was grooter, dan op de volkrijkste kermis, en naauwelijks konden wij aan tafel een enkel woord verstaan. De jonge meisjes en vrouwen, die zich even als de mans, geheel naakt en in geen kleiner aantal verzameld hadden, waren uitermate luidruchtig en snapachtig, en daarbij, naar onze *Europeesche* denkwijze, zonder eenige schaamte. Zij barsteden bij elke beweging, die wij maakten, of bij elk bedrijf, welk wij verrigteden, in een luid en vrolijk gelach uit, en daar wij niet een eenig woord van de vele fraaije dingen, die zij ons vertelden, konden verstaan,

staan, zoo maakten zij zich zeer spoedig door de oneerbaarste en onvoegzaamste gebaren en pantomimen, waarmede zij hunne bekoorlijkheden aanboden, zeer verstaanbaar. Eenigen wezen spottende op hare groote gezellinnen, en poogden voor zich de voorkeur te verwerven, door met luide stemme *wahine iti-iti*, dat is, *klein meisje*, te roepen en haar aanbod door *huka-huka* meer nadruk te geven. Anderen toonden de lenigheid van haar ligchaam, duikelden in het water, keerden zich om en zwommen op den rug. Zij schenen uitgelaten van vreugde, wanneer zij bemerkten, dat de eene of andere grap de opmerking van eenen aanschouwer had getroffen. Er is schier geene onvoegzame houding te denken, welke zij ons niet vertoonden. — De mans, die nevens haar kwamen aanzwemmen, waren volstrekt niet jaloersch; in tegendeel scheen de man de voortreffelijkheid zijner vrouw, de broeder die zijner zuster, de vader die zijner dochter, de minnaar die zijner minnares aan te prijzen.

Tegen den avond trokken de meeste eilanders, op ons dringend verlangen, naar wal terug, nadat eenigen hunner ten minste vier of vijf uren lang onder aanhoudend geschreeuw

K 2

en

en getier onze ooren waarlijk niet weinig hadden afgemat.

De vrouwen en meisjes toonden zich, zoo als schier overal, halsstarriger en minder gehoorzaam, dan de mans: misfchien wisten zij ook, door vroegere bezoeken der *Europeërs* geleerd, dat aankomende vreemdelingen en goedhartige menschen eindelijk toch niet gewoon zijn, een afwijzend antwoord te geven. Gerroeg, de schoonen van het eiland stonden zoo onverzettelijk op haar verzoek, om aan boord te mogen komen, dat men ten laatste, alleen om een eind aan het getier te maken, wel gehoor moest verleen en aan het, gedeeltelijk regt jammerend, bidden, en ten minste aan eenigen derzelven den toegang op het schip vergunnen.

En nu verschenen de bevalligheden in derzelver volle naaktheid; want of zij het land al niet hadden verlaten zonder ten minste eenige groene bladeren om te doen, deze zorgelooze bedekking was toch, door het lang zwemmen en de veelvuldige bewegingen in het water, bij de meesten reeds weggeraakt. Slechts bij eenigen was het weinigje loof nog behouden, en, ten gelukke voor dezen, hadden wij geene bokken of schapen aan boord, die waar-

waarschijnlijk al even hongrig naar deze bladeren, als wij naar de ons aangebragte bananen, kokosnoten en broodvruchten zouden geweest zijn, wanneer wij met WILSON (*) zouden hebben moeten zeggen: „ook konden de ondeugende geiten, die wij in ons fchip hadden, niet dulden, dat zij groene bladeren om haar middel hadden, en toen zij deze dieren wilden belettén, dezelve er af te halen, werden zij van alle kanten er door aangevallen, zoodat zij binnen weinig tijds volftrekt moeder naakt waren.”

Hoe dienstvaardig deze fchoonen met het toestaan harer gunften mogten wezen, en hoe gewillig zij elken matroos, die haar de hand bood, volgden, heerschte er echter bij allen zeker fchaamachtigheid. Zij die hare bladeren hadden verløren, waren niet weinig bezorgd, dat men een gedeelte harer verborgene bekoorlijkheden mogt zien. Om zulks te vermijden, gingen zij met zeer kleine fchre-

(*) *A missionary voyage to the Southern pacific ocean, performed in the years 1796, 97-98 in the fhipp DUFF commanded by Capt. WILSON. Lond. 1799. 4. with maps, charts and views. — De Nederduitfche vertaling D. II. bl. 104. — De Vert.*

schreden, naauwelijks den eenen voet voor den anderen zettende, in eene gebogene houding, niet ingetrokkene en naauw te zamen gesloote knieën en schenkels, terwijl zij het verloren blad door hare hand trachtten te vergoeden, zoodat zij in dezen stand, naar de *Venus van Medicis* gelijkende, den wijsgeerigen beschouwer van den mensch een schoon tafereel opleverden. De zulken daarentegen, die nog een enkeld blaadje hadden behouden, waren bij elke beweging, welke zij maakten, bezig, om hetzelfde weder op de regte plaats te schikken.

Wij verwonderden ons niet weinig, onder de meisjes, die vrijwillig medekwamen, eenigen te bemerken, die naauwelijks acht of negen jaar oud konden zijn, en die, bij een nog in verre na niet volwasen ligchaam, in alle opzigte als kinders waren aantemerken, terwijl zij nogtans, als lustige en vrolijke deernen, hare kinderlijke bekoorlijkheden even vergenoegd te markt bragten, als hare oudere gezellinnen. Bij uitdrukkelijke navraag en onderzoek hier over, vernam ik van ROBERTS, dat deze gewaande kinders reeds lang niet meer hadden, het geen men bij haar zou vermoeden; hij verzekerde mij zelfs, dat het voor een vol-

was-

wasfen meisje fchande werd gerekend, wanneer zij, door de mans veracht, geene gunst zou kunnen bewijzen, vermits een ongehuwd meisje te hooger wordt geacht, hoe meer minnaars zij gehad heeft. Een ander kind, dat op zijn hoogst tien of elf jaar oud kon wezen, was, volgens het zeggen van onzen getuige, de erkende vrouw van eenen eilander.

Wij konden onze wijsgeerige overdenkingen niet lang involgen, want weldra werd de eene *Sirene* na de andere, met eenen matroos hand aan hand, onzichtbaar in het ruim van het fchip, en bedekte de Godin der nacht alles, wat daar mag voorgevallen zijn, met haren donkeren fluijer.

Dus eindigde onder nieuwe, wonderbare en nooit aanschouwde tooneelen de eerfte dag van ons verblijf alhier. Den volgenden morgen vroeg fprong de eene fchoone na de andere over boord en zwom behendig, met gefchenken van velerleije foort, naar den naaften wal.

De matroozen, die juist niet veel mededeelen hadden, vereerden hare fchoonen met fleschen, gebrokene potten, porfelein-fcher-ven, bonte lapjes enz. welk alles den eer-

sten dag eenen zeer levendigen indruk van vreugde scheen te maken. Een onder anderen, die in de haast niet wist, waarmede hij zijne erkentelijkheid zou bewijzen, scheurde de banden van eene oude afgesleten onderbroek af en hing ze om den hals zijner schoone, die met een zoo zeldzaam *Europeesch* geschenk rijkelijk beloond, trotscher en vergenoegder naar huis keerde, dan menig Ridder met zijn ordelint, en waarschijnlijk bij zich zelve dacht:

Honni soit qui mal y pense.

VIER.

VIERDE HOOFDSTUK.

Beschrijving van het eiland Nukahiwa. Inleiding. Kort overzicht van de Marquesas- en Washingtons - eilanden. Beschrijving van het eiland. Luchtstreek. Ligging. Bevolking. Voortbrengselen des lands. Inwoners.

In plaats van de voorgevallene bijzonderheden journaals-gewijze te verhalen, schijnt het mij doelmatiger, de slotsom mijner waarnemingen, gedurende ons verblijf op *Nukahiwa* gedaan, op te maken en op die wijze eenen algemeenen blik over dezen archipel en deszelfs bewoners, benevens derzelver zeden en gewoonten, te werpen. Tot dit oogmerk vinde ik het echter noodzakelijk, de volgende aanmerkingen voor af te zenden.

Het is reeds uit het voorgaande bekend, dat wij door eenen Engelschman, ROBERTS genaamd, ontvangen waren. Dezelve onderrigtede ons tevens, dat wij ook eenen Franschman op het eiland zouden vinden, dien hij echter in een zeer ongunstig licht trachtte te

stellen, waarschuwende den Kapitein KRUSENSTERN tevens, zich met dien mensch niet in te laten. Had de Franschman het geluk gehad, het eerst bij ons gekomen te zijn, hij zou ons mischien hetzelfde van ROBERTS, zijnen gezworen vijand, gezegd hebben. Dit zij zoo het wil. Schoon deze Engelschman alle gemeenschap tusschen ons en den Franschman wilde voorkomen, wist echter de laatste het zoo wel aan te leggen, dat hij terstond na onze aankomst in gezelschap van den zoogenaamden Koning aan boord kwam. Hij noemde zich JEAN BAPTISTE CABRI, geboortig van *Bordeaux*. Op den vriendelijken aandrang van onzen waardigen Kommandant KRUSENSTERN, die zich alzins toelagde om rust, vrede en eendragt tusschen de partijen te herstellen, schenen zij zich ook waarlijk met elkander te verzoenen, en boden zij beide ons gedurende ons verblijf gemeenschappelijk de behulpzame hand. De Engelschman ROBERTS inzonderheid, dien wij, wegens zijn ordenlijk gedrag in den omgang, een grooter vertrouwen meenden te mogen schenken, gedroeg zich gedurende al dien tijd op de onbaatzuchtigste en onberispelijkste wijze, en deed zijn uiterste best, om onze wenschen te voorkomen.

De

- Deze twee *Europeërs* leefden reeds verscheidene jaren nu eens op dit, dan op een ander, eiland van dezen groep; en hadden beide, de Franschman inzonderheid, derzelver taal geleerd. Zij konden ons dus als tolken de beste berigten geven van deze eilanden, als mede van de zeden, gebruiken en gewoonten van derzelver inwoners, zoo ver zich hunne eigene kennis uitstreckte. Jammer maar, dat wij eene zoo zeldzame gelegenheid ons slechts weinige dagen konden ten nutte maken (*).

De volgende aanmerkingen zijn dus geene bloote vermoedens, die uit eene wijsgeerige beoordeeling over eenen tot dus ver onbekenden groep van eilanden zijn ontstaan; maar leveren eene trouwe voorstelling derzelven volgens opgaaft van twee personen, die reeds verscheidene jaren onder deze volkeren geleefd en niet de minste reden gehad hebben, om ons iets te verzwijgen; die ook zelve niet slim genoeg waren, om ons doellooze verdichtingen op den mouw te spelden. Ik trachtete

zoo

(*) Wij waren maartien dagen op *Nukahtwa*. — *De Schr.*
Wel jammer! want twee zulke getuigen, als deze *Europeërs*, zijn van onvergelykelijke waarde boven alle andere reizigers, die de taal der volkeren niet verstaan. — *De Kett.*

zoo veel mogelijk, van alle inlichtingen te krijgen, en nam als daaruit eerst eene daadzaak als waarachtig aan, waarvoor ik dezelve van de twee, in den grond elkander vijandige, menschen bevestigd vond. Voor het overige moet ik bekennen, dat ik op de narigten van den Engelschman minderen prijs stelde, dan op die van den Franschman, omdat de laatste hier langer verkeerde, en zoo verwilderd was, dat tusschen hem en de inboorlingen, ten opzichte zijner zeden, levens-, en, ik mogt wel zeggen, denkwijze zeer weinig onderscheid plaats had. Hij had zijne moedertaal schier vergeten en bracht in den begin slechts een dikwijls herhaald *me parler français* uit, als een bewijs zijner afkomst. Hij was over zijn gansche ligchaam, het aangezicht niet uitgezonderd, *getatueerd*, zwom even goed als de eilanders, leefde met de dochter van een opperhoofd of vermogend man van het eiland, en verkeerde met deszelfs familie en de overige *Nukahivers* op eenen hoogst vertrouwelijken voet. De Engelschman ROBERTS integendeel leefde meer afgezonderd van de inwoners, had, zoo veel wij konden merken, geene zoo groote vaardigheid in de landstaal, was, naar mijn gevoelen, minder bekend

kend met de zeden des lands, en deswege zelfs vrij onverschillig: maar hij had een beter karakter en meer natuurlijk verstand, was veel beschaafder en scheen door zijn goed gedrag veel invloeds bij de inwoners te bezitten; mischien was dit ook nu maar het geval, omdat wij hem een grooter vertrouwen schonken en hij onze zaakgelastigde en tolk, de Franschman integendeel slechts een bijlooper, was.

De invloed, dien CABRI door zijne echtverbindtenis voorgaf gekregen te hebben, bragt niet veel tot zijn aanzien toe, daar hij met een meisje van lage afkomst en slechts onder de bescherming van een voornaam opperhoofd leefde, op wiens maagschap hij aanspraak durfde maken, alhoewel hij den naam slechts met denzelven had gewisfeld, hetwelk hier en op vele plaatsen in de Zuidzee eene soort van verzwagering, of eene godsdienstige, naauwe verbindtenis te wege brengt; iet dergelijks als bij ons het peetfchap (*).

Het

(*) De naamverwifeling onder vrienden is voorzeker het treffendst blijk der allerteederfte vriendschap, die in den vriend eenen anderen *ik* wil vinden en doen vinden. — *De Vers.*

Het eerste deel der reize van Kapitein KRUSENSTERN is thans, terwijl ik dit schrijve, reeds in druk verschenen; zijne belangrijke aanmerkingen zijn ten deele van de mijne verschillende; de reden daarvan is blijkbaar deze, dat hij meer navraag gedaan heeft bij ROBERTS, ik daarentegen meer bij CABRI. Dat ik met dit verschil van gedachten of van enkele daadzaken geen opzettelijk, veel min een beledigend oogmerk gehad heb, om den waardigen KRUSENSTERN, zonder wiens ondersteuning ik deze aanmerkingen aan het publiek niet had kunnen voordragen, van eenige onwaarheden te beschuldigen of openlijk tegen hem op te komen, zal toch wel geenen billijken beoordeelaar in de gedachten komen: ik vind mij dus, om wel verstaan en in geen valsch licht beschouwd te worden, verplicht, hier openlijk den man, wien ik alles schuldig ben en voor wiens vriendschap ik de warmste gevoelens van dankbaarheid koester, te verzekeren, dat ik uit geen onedel oogmerk noch om hem tegen te spreken, maar eeniglijk om die reden van hem verschille, omdat ik eenen anderen zegsman heb gehad. Wanneer ik dus, bij voorbeeld, zegge, dat de moeders hare kinders zogen, wanneer ik huwelijks-

lijksverbindtenissen en ijverzucht onder de eilanders laat plaats vinden, dan is JEAN CABRI van deze en andere tegenspraak de oorzaak. — Gedachten zijn tolvrij; maar deze en soortgelijke kleinigheden zijn waarlijk niet belangrijk genoeg, om er de vriendschap van eenen man aan te wagen, dien ik steeds zal vereeren en wiens verdienste door gansch *Europa* wordt erkend. Het publiek zal door deze verschillen de zwarigheden al meer leeren inzien, die eenen reiziger in den weg staan, om waarheden en daadzaken wegens vreemde landen en volkeren uit te vorschen. Voor het overige staat het eenen ieder vrij, de gedachten van ROBERTS of van CABRI aan te nemen (*).

De groep der *Marquesas* - eilanden werd
door

(*) Reeds drie deelen van de *Nederduitsche* vertaling der reize van KRUSENSTERN zien het licht. Wij houden dit werk bestendig nevens ons, terwijl wij dit overzetten. Het is hoogst belangrijk, hetzelfde voorwerp uit een verschillend oogpunt te beschouwen. Ons zijn de verscheidenheden tusschen KRUSENSTERN en LANGSDORFF wegens de *Nukahiwers* hoogst welkom. Onze eigene voorstelling van de *Markiesen*-eilanders naar COOK, FORSTER en WILSON in D. II. van den MENSCH, bl. 76 en volg. maakt ons zoo veel te oplettender op beider voordragt, waarvan wij het verschil zullen opgeven. — *De Vers.*

door ALVARO MENDANA DE NEYRA in Julij 1595 ontdekt; hij gaf aan dezelve dien naam ter eere van den Marquis MENDOÇA DE CANETE, den toenmaligen Onderkoning van *Peru*. — Naderhand werden deze *Marquesas*-eilanden het eerst weder opgezocht door COOK, die in 1774 het, tot dien tijd nog onbekende, eiland *Fetugu* of *Fataugu* ontdekte, en aan hetzelfde den naam gaf van *Hoods*-eiland. Sedert is deze groep door LE MARCHAND 1791, door HERGEST in Maart 1792, door BROWN in Junij 1792, door Kapitein ROBERTS in 1793, door WILSON in 1797 en door vele andere zeelieden, inzonderheid uit de Vereenigde Staten van *Amerika*, bezocht geworden.

Kapitein ROBERTS, insgelijks een *Amerikaan*, hield zich drie maanden op *Tahuata* (*St. Christina*) op en bouwde er zelfs een vaartuig, waarmede hij naar de noordwestkust van *Amerika* tot den pelterijhandel steevende.

De *Marquesas*- of *Washingtons*-eilanden werden door INGRAHAM en LE MARCHAND schier gelijktijdig ontdekt. — Wier aardrijkskundige berigten wegens deze eilanden bijzonder belangrijk zijn, die vindt bij LE MARCHAND,

CHAND, VAN COUVER, WILSON en voornamelijk in KRUSENSTERN's reize eene zeer getrouwe, uitvoerige en naauwkeurige beschrijving, waarvan ik mij vergenoeg hier alleen een algemeen overzicht mede te deelen.

De kusten van het eiland *Nukahiva* zijn meestendeels steil en bieden zwarte kale rotsklompen aan, die ongetwijfeld aan eenen *Vulkaan* derzelver aanwezig verpligt zijn en zich schier loodrecht boven de oppervlakte der zee verheffen. De nabijheid van de evenachtslijn, waar van het eiland slechts weinige graden verwijderd ligt, doet reeds eene zeer heete luchtstreek vermoeden, van waar dan ook de thermometer zelden onder de 18° tot 20° warmte staat. MARCHAND nam in de maand Junij 27° en wij in Mei doorgaans 23° tot 35° waar, en dat wel aan boord. Het verblijf moet zeer gezond zijn, waarvan ons de beide *Europeërs* een sprekend bewijs waren. Ziekten kende men nauwelijks, uitgenomen wonden en andere toevallige verzeeringen.

De winter doet zich hier, gelijk op de meeste plaatsen tusschen de keerkringen, door veelvuldige stortregens kennen. Gebeurt het echter, het welk somtijds en wel één

I. DEEL.

L

jaar

jaar voor onze aankomst ongelukkig het geval was, dat er in 9 of 10 maanden geen druppel regen valt, dan ontstaat er hongersnood, die niet slechts groote sterfte veroorzaakt, maar ook aanleiding geeft tot de afschuwelijkste en ongehoordste daden, waar over ik hier na ~~breder~~ zal spreken.

De heerschende wind is de oostelijke pasfaatwind, die in den herfst inzonderheid op het hevigst waait en *tiutin* genoemd wordt. Den zuidwesten wind noemen de eilanders *tuwatone*. Deze is in den winter de heerschende en men bedient zich van denzelven, om na de naburige eilanden te zeilen. De scheepvaart is gebrekkig, want men heeft doorgaans drie dagen van noode, om op het nabijgelegen eiland *St. Christina* te komen. ~~In het voorjaar en den zomer waaien meest~~ al noordelijke winden, die *tukuahu* heeten; voor den westen en noordwesten schijnt geen bijzondere naam in de landtaal te bestaan, wijl ~~deze~~ wind, zoo men zegt, hier hoogst zeldzaam of geheel niet waait. Onweder heeft maar zelden plaats.

Het eiland heeft ongeveer vijftien *Duitsche* mijlen in den omtrek en bestaat, zoo als gezegd is, uit naakte, steenachtige, grootendeels

on-

ontoegankelijke bergen, die smalle, hier en daar zeer vruchtbare en waterrijke, dalen vormen.

Aan de zuidkust vindt men verscheidene veilige havens, als:

1) De haven en baai van *Tayo-Hoae* of *Taihoaie* of *Tiohai* (*) door HERGEST port *Anna Maria* genoemd.

2) *Home, hoome, Siume, Tſcho-ome*, de *Comptrollers*-baai van HERGEST.

3) De nieuwe haven *Hapoa*, de port *Tſchitſchagoff* van KRUSENSTERN.

4) Aan de noordwestelijke kust van het eiland beweerde Kapitein BROWN in de *Burserworth* eenige goede en veel bewoonde havens ont-

(*) Men ziet uit deze en de volgende verschillende uitspraken, hoe moeilijk het eenen vreemdeling moet vallen, den juisten klank te vatten. Ik zou *Tiohai* geschreven hebben, maar volg de benaming van Kapitein KRUSENSTERN, die *Tayo-hoae* heeft aangenomen. — *De Schrijver*. En nu moeten de reizigers de zoo moeilijk te onderscheidene klanken nog in hunne taaltekens uitdrukken, die wederom geheel onderscheidene uitspraken bij de zulken, die eene andere moedertaal dan zij spreken, voor den geest brengen. Het is waarlijk noodig, dat men bij den *Duitscher* als een *Duitscher*, bij de *Engelschen* als een *Engelschman* hoore, zat men hier in niet geheel en al dwalen. — *De Vert.*

ontdekt te hebben, die, zoo ver ik weet, door niemand naauwkeurig onderzocht of beschreven zijn geworden.

5) Aan den noordoostelijken hoek bemerkte de *Newa* bij hare aankomst eene bewoonde baai.

6) De zuidwestelijke kust schijnt eenen laggen en langzaam rijzenden grond aan te bieden, en waarschijnlijk zouden ook hier bogten en veilige ankerplaatsen te vinden zijn.

Daar de eilanders elkander wederkeerig beoorlogen en in bestendige vijandschap met elkander leven, zoo konden wij maar weinige berigten inwinnen van de afgelegener streken van het eiland. Vloeden en bergen bepalen de grenzen van hunne woonplaatsen.

De meest bewoonde oorden in de nabuurschap van onze ~~ankerplaats~~ zijn de drie eerste zoo evengenoemde havens en de daar aan grenzende dalen, die te zamen omtrent 3000 strijdbare mannen zullen bevatten.

De ommestreek van de *Comptrollers*-baai of *Home*, werd ons als een der volkrijkste streken van het eiland, en uit drie dalen bestaande, opgegeven.

Aan de wester en zuidwester kust moet de grootste vloed van het eiland en een zeer
volk-

volkrijk dal zijn, het welk men *Jacapa* noemde.

Kapitein KRUSENSTERN kreeg wegens een ander, *Hottij shewe* (*) berigt, het welk 1200 krijgslieden kon leveren.

Het dal bij de haven *Tschitschagoff* (*Hapoa*) heet *Schegua* en een ander daaraan grenzende *Ihanahui*.

De schoonzoon van het Opperhoofd van *Tayo-hoae*, MAUDAY genaamd, werd gezegd een dal binnen in het land te beheerschen, het welk almede 1200 krijgslieden had.

Uit deze en andere enkele onvoldoende opgaven liet zich de bevolking van *Nuhakiwa* op 18000 menschen bepalen: ik houde echter dit getal, wegens de vele woonplaatsen, welke wij hebben leeren kennen en wegens het zeer waarschijnlijk nog grooter aantal ons onbekend geblevene, voor zeer gering.

De oorlogen nemen minder menschen weg dan de hongersnood en de met, denzelven verbondene, gruwzaamheid om den honger met menschen vleesch te stillen, waardoor alleen in

(*) De Engelschman heeft hier waarschijnlijk eene slechte uitspraak gehad: mij klinkt dit woord niet *Nuhakiwisch*.

in het dal *Tayo-hoae* in het verleden jaar, volgens opgaaf van onzen tolk, vele honderden menschen het leven verloren hebben, zoo dat thans vier mans tegen ééne vrouw worden gerekend en zeer weinig kinderen zijn overgebleven.

Wat de leefwijze tot de ontvolking kan bijdragen, zal uit de hier na volgende beschrijving blijken.

Het is mogelijk en hoogst waarschijnlijk, dat het eiland op eenen anderen tijd veel volkrijker was, en zich in weinige jaren weder zal herstellen. HERGEST, die twaalf jaar vroeger dan wij deze haven bezocht, verzekert er wel 1500 inwoners aan den bijgelegen oever gezien te hebben: bij onze aankomst kwamen er op zijn hoogst 800 of 1000 bijeen.

De *Washingtons*-eilanden verschillen, ten aanzien der aankweeking van de voortbrengselen des lands, niet wezenlijk van de, ons door cook bekende, overige *Marquesas* of van de *Vriendschaps* en *Societeits*-eilanden. De broodboom (*Artocarpus incisa*) wiens vrucht, volgens de verzekering van FORSTER, hier kloeker en smakelijker is, dan ergens elders; de kokosnoten en bananen, de

ta.

aro of kalfsvoet (*Arum esculentum*) de yamswortel (*Dioscorea alata*) en patatten (*Convolvulus Batatas et Chysorrhizus Sol.*) zijn de voornaamste leefmiddelen uit het plantenrijk; voor het overige is het suikerriet ook veelvuldig, alhoewel hetzelfde weinig gebruikt of genuttigd wordt. De Tahitische brandnoten (*Irocarpus Forsteri*) strekken hier even als daar ter verlichting, het casuarinie-hout (*Casuarina equisetifolia*) tot werpspielen, strijdkolven en ander wapentuig. De bast van den papier-moerbeziën-boom (*Morus papyrifera*) wordt ter bereiding van doek, de eenige kleeding, welke zij hebben, gebruikt. Van het bamboesriet (*Bambusa arundinacea*) bouwen zij hunne huizen; hunne kalebasen zijn waarschijnlijk van de *Crescentia Cujete*. De kokosdoppen gebruiken zij tot water- en drinkpotten.

De meeste planten, die FORSTER op *Sa. Christina* vond, nam ik weder op *Nukahiva* waar: eenige weinige nieuwe soorten zal ik in mijne kruidkundige bundels bekend maken. De Tahitische appels (*Spondias*), die deze vermaarde natuurkundige op de *Marquesas* miste, worden hier op de *Washingtons*-eilanden, schoon spaarzaam, gevonden.

Behalve de opgenoemde leefmiddelen zijn er nog meer vruchten en wortelen, welke de inwoners ten tijde van gebrek inzamelen, om het leven te onderhouden. Daar dezelve alleen op hooge ontoegankelijke bergen te vinden zijn, zoo kon ik mij eeniglijk de namen van sommigen door de inboorlingen laten opgeven: als *Wahinei*, eene zeer goede vrucht, die naar de kastanje smaakt (waarschijnlijk *Aniotum fagiferum*), *Tefah* of *Tipah*, eene ronde vrucht, die slechts in nood gegeten wordt; *Tih*, een dikke wortel, die het geheele jaar door te krijgen is, maar alleen in hongersnood wordt gebruikt; *Cape*, eene voedzame spijs, die waarschijnlijk met de *Tahitische Ape* of den *Kappe* der *Sandwich*-eilanden (*Arum macrorrhizon*) dezelfde is.

De grond zou ~~verhaer zijn~~ voor eene zeer voortreffelijke bebouwing ten aanzien van verscheidene nuttige voorwerpen, bij voorbeeld, van het suikerriet. Wij hebben eenige pitten van sinaasappels aan ROBERTS gegeven, die zijn best zal doen, om deze voortreffelijke vrucht hier aan te kweeken.

Volgens de getuigenis van alle zeelieden, die de *Vrienden*-eilanden en de *Societeits*-eilanden bezocht hebben, overtreffen de bewoners der

der *Marquesas* - en *Washingtons* - eilanden alle de overigen der Zuidzee in gestalte, lichaamschoonheid, regelmatigheid van gelaats-trekken, kleur enz.

De mans (*) zijn over het algemeen sterk, groot en welgemaakt. Weinige waren zoo vet en log als de voornamen *Thahiters*: geene zoo mager en uitgeteerd als de *Paasch-eilanders*. Men bemerkte niet eenen kreupelen of wanfstaltigen, maar meestal schoone gestalten, wier regelmatigheid onze verwondering wekte. Velen had men zeer gevoegelijk nevens de meesterstukken der oude kunst kunnen plaatsfen, zonder dat zij daarbij zouden verloren hebben.

De baard is glinsterend, zwart en gewoonlijk dun, omdat zij veel van denzelven uittrekken. Het haar is doorgaans lang, krullend, sterk en zwart: bij eenigen echter een weinig blonder.

Boven al trok een zekere MAU-KA-U of MUFAU TAPUTAKAYA ten aanzien van lichaamskracht, evenredigheid van spieren en van al de deelen op zich zelve, onze opmerking.

(*) Zie FORSTER's *reize om de wereld*. — Bij COOK, D. V. bl. 439. — Zie ook WILSON, D. II. bl. 103, en ons werk DEN MENSCH, D. II. bl. 791. — *De Vert.*

king. Hij was 20 jaar oud, en 6 voet 2 duim *Parysche* maat lang. De Heer TILESUS, wiens kenners- en kunstenaars-oog nog nimmer eene schooner evenredigheid in een levend ligchaam vereenigd had gezien, gaf zich de moeite, de enkele deelen en derzelver betrekkingen naauwkeurig afte meten. Na onze terugkomst in *Europa* deelde hij zijne waarnemingen aan den Hofraad BLUMENBACH te *Göttingen* mede, en deze vermaarde geleerde, die bij de natuurlijke geschiedenis van den mensch zoo wel heeft verdiend, maakte eene vergelijking tusschen MUFU en den *Apollo* van *Belvedere*, en bevond, het geen niemand zou vermoed hebben, uit de voor hem liggende beelden, dat dit meesterstuk der scheppende kunst bij de *Grieken*, het welk alles in zich vereenigt, ~~war men als ideaal van~~ mannelijke schoonheid bewondert, in deszelfs evenredigheid en betrekkingen met onzen MUFU, den bewoner van *Nukahiwa*, volkomen overeenstemde. Men verhaalde ons, dat het Opperhoofd van een naburig eiland *Ursa* bij dezelfde regelmatige verhoudingen nog een hoofd grooter was, dan MUFU: hij zou derhalve, wanneer anders de opgaaf van onzen ROBERTS en CABRI waar is, ten minste zeven voet lang zijn geweest.

Dit

Dit onderwerp schijnt mij belangrijk genoeg, om alhier de door den Heer Hofraad TILESIIUS gedane metingen van MUFAU, zoo als zij in VOIGTS magazijn der Natuurkunde, XIIde deels 6de stuk bl. 495 staan, nogmaals mede te deelen.

Lang — 6' 2" *Parysche* maat.

Breedte der schouders — 19" 2"

In den omtrek — 40"

Breedte van de borst — 15"

Lengte van den arm van het schouder-gewricht tot aan de uiterste toppen der vingers — 22" 4"

Lengte van het hoofd van den kruin tot aan de kin — 10"

Omtrek van het hoofd over het voorhoofd en kort bij de ooren gemeten — 23½"

Omtrek van de borst — 42"

Omtrek van het onderlijf bij den onderbuik — 32"

Omtrek van het groote bekken, over de heupen gemeten — 42"

Omtrek van de dije — 25"

Omtrek van de kuit — 17½"

Omtrek van het scheenbeen, één duim boven den voet, waar hetzelfde op het dunste is — 10"

Leng-

Lengte van den voet — $12\frac{1}{2}$ "

Grootste breedte van den voet $5\frac{1}{2}$ "

Omtrek van den opperarm — $13\frac{1}{2}$ "

Omtrek van den vóórarm — $13\frac{1}{4}$ "

Omtrek van de hand — $11\frac{1}{4}$ "

Lengte van de hand — 9"

Omtrek van den hals — 16"

Affstand van den schedel tot den navel — $31\frac{1}{2}$ "

Van den navel tot de verdeeling der beenen — $10\frac{1}{2}$ "

Van de verdeeling der beenen tot de voetzolen — 38"

De gelaatsrekken dezer menschen zijn doorgaans aanvallig, openhartig en vol levendigheid; hunne zwarte oogen zijn niet zonder werking. De meesten hebben zulke innemende en aangename ~~rekken~~, dat wij in dezen en in hunnen omgang de goedhartigheid met de levendigste trekken meenden te bespeuren, en wij hen, even als COOK en FORSTER, met den waan van een vriendschappelijk, voorkomend en goed volk gevonden te hebben, zouden verlaten hebben, indien de *Europeesche* tolk ons niet beter had onderrigt.

De vrouwen zijn over het algemeen in evenredigheid veel kleiner dan de mans, echter

ter zeer regelmatig van gestalte (*). Sommigen gelijken in gestalte en gelaat naar de schoongeformde voorname vrouwen van *Tahiti*.

Kapitein WILSON, die in 1797 van dit eiland, het welk te voren wegens deszelfs bekooverend schoone meisjes beroemd was, naar den groep der *Marquesas*-eilanden zeilde, en een *Tahiterin* aan boord had, zegt: „ons *Otaheitaansch* meisje was tamelijk schoon en niet onaardig van persoon, maar al haar schoon werd door deze vrouwen verduisterd, en ik geloof, dat zij zelve dit maar al te wel merkte: zij overtrof echter deze schoonen in de beminnelijkheid van hare manieren en bezat meer de teederheid en zachtheid van hare kunne (†).”

De vrouwen (§) hebben een welgevormd hoofd, een vol, meer rond dan langwerpig, gezigt, bloozende wangen, zeer schoone tanden, gelaatstrekken vol uitdrukking en evenredigheid, en zwart grootendeels krullend haar. Bij de meesten, uit de laagste klasse, die zich da-

(*) Zie FORSTER's Reizen. — Bij COOK, D. V. bl. 441.

(†) WILSON, D. II. bl. 103 en 104. — *De Vert.*

(§) Zie KRUSENSTERN, D. I. bl. 242.

dagelijks bij het fchip lieten vinden, was het lijf kort, zonder houding, het onderlijf onevenredig zwaar, de gang flepende. Bij de aanzienlijken, die zelden of nooit aan boord kwamen, was dit het geval niet. Zij hebben eenen aangename vorm, zijn ranker van gestalte en veel levendiger, zoo dat men ze in dit opzigt fchoon mag noemen. Van deze waarheid heb ik mij op afzonderlijke wandelingen overtuigd, daar wij, de Majoor FRIDERICI, de Hofraad TILESIIUS en ik, in eenige verder afgelegene dalen, fomtijds vrouwen en meisjes van voornamen fand ontmoeteden, die alle andere uit de nabuurfchap der haven in fchoonheid overtroffen, zijnde kloeker van gestalte, hebbende eene fraaijer houding en gaande altijd bedekt langs den weg, zonder zich in een gefprek met ons te willen inlaten, ~~maar zich fchaamachtig,~~ fchuw en terughoudend verwijderende. Ook erkent Kapitein KRUSENSTERN (op bladz. 209 en 215) dat de dochter en fchoondochter van het Opperhoofd TAYO-HOAE en de vrouw van ROBERTS zoo fchoon waren, dat men haar zelfs in *Europa* den roem van fchoonheid niet betwift zou hebben, en dat hij de vrouwen in het dal *Schegua* over het algemeen (op bladz. 242) beter gevormd vond, zoo dat velen derzel-

zelve voor regt knap konden doorgaan. Deze waren geene van die gemeene vrouwlieden, die ons den eersten dag bezochten. Hoe zeer echter alle zeereizigers de schoonheid mogen roemen van het vrouwelijke geslacht der Zuidzee, ben ik evenwel geneigd te gelooven, dat hetzelfde door het mannelijke op *Nukahiwa* zeer ver wordt overtroffen, en, hadden wij ons niet door enkele voorbeelden overtuigd, dat de fraaiste en schoonste vrouwen van ons verwijderd werden gehouden, zoodat wij alleen bezocht werden door die der laagste klasse, zoo zou het *physiologisch* opmerkelijk en onverklaarbaar schijnen, hoe de zwakkelijke, kleine, door vroege buitensporigheid in den groei gestoorde meisjes het reufengestel van eenen MURAU en van vele andere dergelijke mannen had kunnen voortbrengen. Het is dus hoogstwaarschijnlijk, dat wij maar weinige der vele schoone vrouwen, en meestal slechts de liederlijkste vrouwlieden van het eiland te zien hebben gekregen. Voor het overige betuige ik, dat ik den vorm en de gestalte eener welgemaakte *Negerin* voor bevalliger, en naar onze *Europeische* begrippen van schoonheid en evenredigheid, voor volmaakter houde, dan de vrouwen der

der Zuidzee-eilanden. Eenen *Apollo* van *Belvedere* hebben wij wel op *Nukahiva* gevonden, maar het is de vraag, of een volgende opmerkelijke waarnemer het oorspronkelijke van de *Mediceïsche Venus* ontdekken zal aan de *Afrikaansche* kust of in de Zuidzee (*).

De

(*) Zulk een slot was waarlijk niet te verwachten na de gegevene beschrijving. Behalve de voorkeur der *Negerinnen*, die eenen zeer misfelijken smaak voor het schoone bij den Heer LANGSDORFF aanduidt, komt hij met Kapitein KRUSENSTERN zonderling overeen, die almede, — na gezegd te hebben, dat de vrouwen er over het algemeen zeer wel uitzien, dat ten minste op derzelver gelaatsrekken niet veel aan te merken valt, als hebbende zij een wel geëevenredigd hoofd, meer rond dan langwerpig gelaat, groote fonkelende oogen, blozende kleur, zeer schoone tanden, gekruld haar en eene heldere tint van huid, — hare gestalte niets minder dan schoon noemt, en zelfs besluit met te zeggen, dat zij het aanlokkelijke van het weinige *Ngohamelijke* schoon, dat zij bezitten, door onbeschofte ontucht wegnemen. Bij KRUSENSTERN werden zij echter schooner voorondersteld dan de vrouwen der *Sandwich-Societeits*- of *Vriendschaps*-eilanden. — FORSTER vond op *Otahite* armen en handen die niet schooner zijn geweest in het model der *Mediceïsche Venus*, en hij verwijt der kunst haar onvermogen, om al het schoon van *TAINA-MAI* van *Ulietea* uit te drukken. (Zie den MENSCH D. I. bl. 114 en 164.) Ons kwam nog nimmer een reiziger voor, die aan de *Mediceïsche Venus* bij eene welgemaakte *Negerin* dacht. — *De Vers.*

Staatsgewijze overziening van de oude Marquesas-eilanden.

WARE NAMEN.	OUDE BENAMING.	GENOEMD	DOOR	PLAATSBESTEMMING.	ZUID. BREEDTE.	WEST. LENGTE.
1. Fatuiwa	Ohitaoa	La Magdalena	MEND. D. NEYRA 1595.	Het midd. des Eil.	10° 25'	138° 49'
2. Montane	Ohateaija	St. Pedro			9° 47'	138° 55'
3. Tahuata	Ohitau	St. Christina		Port Madre de Deos	9° 55'	139° 8'
4. Hiwaoa	Ohiwana	La Dominica		Oosthoek	9° 39'	138° 21' 30"
5. Fetugu	Tihboa	Hoods Eiland	COOK 1774	Het midden	9° 27'	138° 29' 30"

Staatswijze overziening van de nieuwe Marquesas- of Washingtons-eilanden.

1. Nukahiwa	Nuahiwa	Federal Island	INGRAHAM 1791	Zuidoosthoek	8° 57'	139° 32' 30"
. . .	. . .	Ile Beaux	MARCHAND 1791	Zuidhoek	8° 58' 40"	139° 44' 30"
. . .	. . .	Sir H. Martins Isl.	HERGEST 1792	Noordwesthoek	8° 53' 30"	139° 49' 00"
. . .	. . .	Adams Isl.	ROBERTS 1793			
2. Uahuga	Ruahuga	Washington Isl.	INGRAHAM	Westhoek	8° 58' 15"	139° 13' 00"
. . .	. . .	Masfachusetts Isl.	ROBERTS	De dubbelde piek	8° 55' 58"	139° 13' 00"
. . .	. . .	Rious Isl.	HERGEST	Het midden	8° 54' 30"	139° 09' 30"
3. Uopoa	Ruapoa	Adams Isl.	INGRAHAM			
. . .	. . .	Ile Marchand	MARCHAND	Noordhoek	9° 21' 30"	139° 09' 00"
. . .	. . .	Jefferson Isl.	ROBERTS			
4. . . .	. . .	Linkoln	INGRAHAM		9° 29' 30"	
. . .	. . .	Ile Platte	MARCHAND			
. . .	. . .	Refolution Isl.	ROBERTS			
. . .	. . .	Cevel Isl.	WILSON			
5. } Motua iti		Franklin Isl.	INGRAHAM		8° 37' 30"	140° 20' 00"
6. }		Blak Isl.	ROBERTS			
7. } Hiau et		Knox and Hancok	INGRAHAM	7. Zuidhoek.	7° 37' 30"	140° 13'
8. } Fatuuhu		Masfe et Chanal	MARCHAND	8.	7° 50'	140° 06'
		Freemantel and Langd.	ROBERTS			
		Roberts Isl.	HERGEST			

De natuurlijke kleur der huid van deze eilanders is bijna zoo blank als die der *Euro-peërs*: doch door den invloed der luchtstreek en het doordringen der brandende zonnestralen wordt zij hoe langer zoo bruiner. Dit is bijzonder het geval bij personen van de laagste klasfe, die naauwelijks eenen schaamgordel tot dekking hebben, en wegens hunne dienstbaarheid en arbeid bestendig aan de zon zijn blootgesteld. WILSON verzekert, dat verscheidene vrouwen, die bij zijne aankomst, bijna zoo blank waren als de *Europefche*, door het aan boord komen en zich dikwijls aan de zon bloot te stellen, ten laatste een geheel donker aanzien kregen. Pas geborene kinders, welke nog zuigen, hebben ten minste eene zoo witte huid als in *Europa* (*). De vrouwen der voornamen zijn even zoo bezorgd, als onze fchoonen, voor de bewaring der blankheid van haar vel; en om dezelve niet te bederven leven zij huifelijk, fteflen zich zelden aan het verbranden der zonnestralen bloot, bedekken zich met doek van den

(*) „Hun haar is, zegt COOK, gelijk bij ons vershillend van kleur, maar ik zag er geen rood haar.“ Hetzelve gaat alleen met de uiterfte blankheid gepaard. D. V. bl. 7. — DE MENSCH D. II. bl. 85, 86. — *De Vert.*

I. DEEL.

M

den schors des moerbeziënbooms, en dragen, wanneer zij uitgaan, eenen groenen tak of een bananenblad in plaats van een zonnescherm, waardoor zij de natuurlijke kleur der huid zoo wel bewaren, dat zij naar *Europesche* bruintetten gelijken. De zucht, om te behagen, heeft onder deze vrouwen eenen zoo hoogen trap bereikt, dat zij een middel hebben uitgevonden, om de, door de zon verbrande, huid binnen weinige dagen weder wit te krijgen. Zij bedienen zich van dit middel eenigen tijd voor de groote volksfeesten en openbare spelen, om bij die gelegenheid meer opmerking en bewondering te kunnen verwekken. Met dit oogmerk wrijven zij haar gansche ligchaam met het sap der bladeren van verscheidene planten, die zij *Epapha-hoko-kah* en *Ohwa* noemen. De huid wordt daar door in het eerst geheel zwart, en de vrouwen, die hare schoonheid op deze wijze willen wederkrijgen, mogen alsdan gedurende vijf of zes dagen haar huis niet verlaten en zich nog minder aan de zon blootstellen. Na dien tijd, gewoonlijk een dag voor het feest, wasfchen zij de zwarte verw van het plantensap met frisch water af, waar op de natuurlijke blanke kleur weder te voorschijn komt.

Eene

Eene andere gewoonte, zoo wel der mans als der vrouwen, bestaat in het zalven des ligchaams met kokosolie, die zij voor zeer welriekend houden, en, om de schoonheid, met verscheiden geelkleurig plantensap, bijzonder van den *Hibiscus populneus* Linn., vermengen. Deze gele kleur nevens de glinsterende olie verhoogt, naar den smaak der meeste eilanders, inzonderheid van het mannelijke geslacht, de ligchamelijke schoonheid. De olte zelve maakt de huid zacht en lenig, en belet eene te sterke uitwaseming, die in eene zoo heete luchtstreek het gestel spoedig zou verzwakken en zeer nadeelig worden; ook draagt zulks veel bij ter verligting in het zwemmen.

Alhoewel wij, *Europeërs*, in dit stinkend en glinsterend gesmeer niets geurigs noch schoons kunnen vinden, wordt hetzelfde echter door de oude vrouwen en jonge meisjes voor een groot sieraad en eene verfraaijing harer bekoorlijkheden gehouden. Zij meenen door dit blanketsel veroveringen te zullen maken, en zijn zeer verwonderd, wanneer men haar wil beduiden, dat de natuurlijke staat van hare huid de schoonste is.

De *Nukahiwiers* houden het verder voor welstandig, een geheel glad, van alle haar

ontbloot, ligchaam te hebben, en, om die reden trekken zij al het haar onder de okselen en op de borst uit, en schrijven de veronachtzaming dezer gewoonte toe aan eene groote stordigheid. Het opperhoofd of de oudste van het dal, KATANUAH, bleef eens vol verbazing staan voor eenen onzer Heeren Zee-officiers, en beduidde hem door teekenen, dat hij zich even stil moest houden, terwijl hij de vingers en nagels spitste, om hem een haartje van tusfchen de neusgaten wegnemen. Ter dier plaats is het haar dubbeld ongewallig, om dat men, op deze groep van eilanden, elkander ten bewijs van liefde en vriendschap, in plaats van te kussen, met de neuzen pleegt te drukken.

VIJF-

VIJFDE HOOFDSTUK.

*Tatuering. Kleeding. Voedsel. Broodboom.
Woningen.*

De merkwaardigste en belangrijkste manier der Zuidzee-eilanders, om het naakte ligchaam te verfraaijen, bestaat in de *Punktering* of in het *Tatueren*. Deze tooi van zeer vele volkeren des aardbodems verdient eene grootere opmerkzaamheid der reizigers, dan daaraan tot nog toe is verleend, en ik verwondere mij, dat de scherpzinnigheid van eenen FORSTER over dit onderwerp zoo onverschillig is henengestapt, daar het buiten tegenspraak hoogst opmerkelijk is, onder wijd van een gescheidene natiën, die in geen punt van aanraking tot elkander staan, of, zoo veel wij weten, ooit gestaan hebben, nogtans een en hetzelfde gebruik te ontmoeten.

Onder de *Europeërs*, te weten onder de bedevaartgangers naar het heilige graf, en de matrozen van schier alle volkeren van *Europa*, op de *Aleutische* eilanden, aan de noordwestkust van *Amerika*, op de *Sandwich-*

M 3

Vriend-

Vriendschaps- en *Societeits-*eilanden, op het *Paasch* - eiland, bij de *Nieuw-Zeelanders* en andere volkeren, in één woord op het noordelijk en zuidelijk halfond, in het oosten en westen, in de oude en nieuwe wereld, vindt men nu eens meer, dan eens minder sporen van dit gebruik, het welk ten oogmerk heeft de herinnering aan eenige plaats, of aan eenige daad, of ook wel de verfraaijing van het ligchaam (*). Onder geene bekende volkeren heeft echter de kunst van punkteren het tot eenen hooger en graad van volmaaktheid gebracht, dan op de *Marquesas-* of *Washingtons-*eilanden.

De regelmatige teekeningen en versieringen, waar mede het ligchaam der mans op *Nukahiwa* van het hoofd tot de voeten bedekt is,

(*) Misschien en hoogstwaarschijnlijk draagt de *tatuering*, die zich over het gansche ligchaam uitstrekt, door het vernaden van zeer vele huidopeningen onder heete luchtstreken veel bij ter vermindering der uitwaseming, en vergoedt langs dien weg eenigzins de insmering. — *De Schrijv.* — De *Britten*, zoo als CAESAR ze vond, werden almede als *getatueerd* beschreven, (Zie mijne *Rom. Gesch.*, D. XVI. bl. 188.) Bij hen gold ten minste deze aanmerking wegens de luchtstreek niet. Ook heeft de insmering immers ook bij de *getatueerden* plaats. — *De Fort.*

is, vervangen bij deze menschen eenigermate de kleeding, die zij wegens de heete luchtstreek geheel kunnen ontberen. Velen trachten zich hier even zoo zeer door eene volmaakte overeenstemming in *tatuering*, als bij ons door een rijk kleed, gezien te maken; en alhoewel deze tool geene persoonlijke onderscheiding aanduidt, nogtans bedienen zich daarvan de voornamen inzonderheid, vermits zij alleen in staat zijn, dezelve te betalen.

Het werk van *tatueren* wordt aan eenige personen toevertrouwd, wier eigenlijk beroep bestaat in het oefenen van deze kunst, en ik vermoede, dat hij, die den meesten smaak toont en de grootste bekwaamheid in de uitvoering bezit, ook het meest te doen heeft, even als bij ons een bekwaam kleedermaker; alleen met dit onderscheid, dat de keus van eenen *tatueerder* niet zoo onverschillig kan geschieden als van eenen kleedermaker, want als het kleed der punktering eenmaal bedorven is, moet de schade levenslang gedragen worden.

Om het *tatueren* te bewerkstelligen, bedient men zich van het vleugelbeen van den keurkringvogel (*Phaëton aethereus*), het welk van onderen kamsgewijze uitgetand en toege-

spitst, nu eens halvemaansgewijze, dan eens, regtlijnige, breedte of smalle werktuigen of *tatueer* - beitels uitlevert, na dat de kunstenaar ze ter bereiking van zijn oogmerk noodig acht.

Deze kamsgewijze spitsgemaakte beenderen worden met eenen scherpen hoek in een bamboesstokje van eenen vinger dik gestoken, op het welk de punkteermeester met een ander stokje zoo zacht en juist weet te slaan, dat de punten maar even door de huid doordringen. De hoofdlijnen der figuren, die *getatueerd* zullen worden, zijn eerst met dezelfde verw, die naderhand tot het inwrijven dient, op de huid geteekend en maken tevens de leiddraden uit, om naar dezelve de verkozene figuren te steken. Is dit gedaan, en dringt het bloed door den fijnen steek in de watervaten, dan wordt de, met een weinig water tot eene dikke verw vermengde, kool van de marquesaansche olie of brandnoot-pit (*Aleurites triloba*) in dezelve ingewreven. Hierop ontstaat aan de *getatueerde* plaats eene ligte ontsteking en eene roof, waaronder, als zij na eenige dagen afvalt, de blaauwe of zwartblaauwe figuur verschijnt.

Zoodra de *Nuhakiwer* in de jongelingsjaren

ren komt, wordt een aanvang met het *tatueren* gemaakt, en dit is een der gewigtigste tijdperken zijns levens.

De kunstenaar, die zulks verrigt, ontvangt zoo wel vooraf als naderhand verscheidene varkens tot belooning. Het aantal derzelven regelt zich naar den rijkdom der bijzondere personen. Gedurende ons verblijf op het eiland werd de zoon van het Opperhoofd KATANUAH *getatueerd*. Hij werd te dien einde als de zoon van eenen grooten des lands, in een bijzonder huis, voor zoo vele weken, als de *tatuering* duurde, afgezonderd en was *tahbu*, dat wil zeggen, dat hij niet mogt uitgaan noch van iemand anders, dan van de personen, die van het *tahbu* uitgezonderd zijn, waartoe, bij voorbeeld, de vader behoort, bezocht worden; zijnde aan alle vrouwen, zelfs aan de moeder, de toegang tot den candidaat volstrekt geweigerd. De beste levensmiddelen, welke de perfoon, die *getatueerd* wordt en de *tatueer*-meester tijdens de punktering behoeven, moeten te voren zamengebragt en aan den laatste, zoo lang hij werkzaam is, dagelijks in overvloed toegereikt worden. In het eerste jaar legt hij slechts den grond tot de hoofdfiguren op de borst, de armen, den rug

M 5 en

en dijen, en wel zoo, dat hij, zoo lang de roof der eerste, figuur niet verdroogd of afgevallen is, de volgende niet aanvangt. Elke afzonderlijke teekening vordert op die wijze drie of vier dagen, en de eerste zitting duurt gewoonlijk drie of vier weken.

Gedurende den tijd der eerste bewerking of van het opgelegde *tahbu*, mag de knaap niet veel drinken, wijl men door die onthouding eene sterker ontsteking meent te voorkomen; ook niet des morgens vroeg, maar alleen bij het middag- en avond-eten. Is het begin eenmaal gemaakt, dan worden in het vervolg alle drie of zes maanden, en somtijds met grooter tusschentijd, bijfiguren en verfraaijingen aan de hoofdteekeningen toegevoegd, zoodat wel 30 en 40 jaren kunnen verlopen, eer een ligchaam geheel *getatueerd* is. Wij zagen een bejaard man van voornamen stand, die zoo over en te over was gepunkteerd, dat men den omtrek der figuren nauwelijks meer kon onderscheiden, waar door de huid een volflagen negerachtig aanzien had verkregen. Dit is naar de begrippen van dit volk een hooge graad van volkomenheid der ligchaamspraal, waarschijnlijk om dat het zeer kostbaar is, en de uitgaven der vele varkens, onmidd-

de-

delijk daar aan verbonden, eenen welgestelden man aanduiden. Zonderling genoeg, dat de rijke mans hunne schoonheid in een negerachtig voorkomen stellen, de vrouwen daartegen in de bewaring van hare natuurlijke blankheid!

De punktering van min bemiddelde personen geschiedt in gemeenschappelijke, bijzonder daartoe ingerigte, *tahbu*-huizen, die den *tatuser*-meester toekomen, en tevens als kostschool-inrigtingen of *tatueer*-plaatsen zijn aantemerkten. In elke woning van dien aard, waarvan één *tatueerder*, die bij ons dikwijls aan boord kwam, er drie bezat, konden acht tot tien personen op eenmaal worden aangenomen, die dan naar evenredigheid voor het hun aan te brengen punkteer-kleed, en naar gelang elke figuur min of meer werkelijk of kunstig was, moesten betalen.

De armste eilanders, die juist niet vele varkens te slagten hebben, en meestal het met de broodvrucht alleen moeten stellen, laten zich van beginners of leerlingen in de *tatuser*-kunst punkteren, wier arbeid ook geene bijzondere opmerkzaamheid verdient, en wier proefftukjes zelfs eenen vreemdeling spoedig genoeg in het oog loopen.

De

De allerlaagste en armoedigste klasfe, meere deels visfchers, van welke wij maar zeer weinige te zien kregen, konden niet genoeg bij een halen, om zulk een kleed, al werd het dan van eenen leerling vervaardigd, te bekostigen, en waren deswege in het geheel niet *getatueerd*.

Volgens de verzekering van onzen tolk is noch in de punktering in het algemeen, noch in de teekening van enkele figuren, eenig voorregt of aanzien gelegen. Die den *tatu-eer*-meester wel betaalt, ontvangt een, met de belooning overeenkomend, huidsierfel. De vrouwen zijn op *Nukahiwa* maar weinig *getatueerd* en onderscheiden zich daardoor van al de bewoonsters der Zuidzee. De punktering der hand, die slechts van de vingers tot aan het gewricht gaat, geeft aan dezelve het aanzien, als of zij met eenen fraaijen handschoen overtogen was, en onze handschoenmakers zouden zeer wel voor hunne gedrukte handschoenen eenen stempel *à la Washington* van deze vrouwen kunnen ontlennen (*).

De
 (*) Zie voigts Magazijn van Natuurk. D. XI. tab. V. waar de hand der zoogenaamde Koningin KATANUAH voorkomt.

J. G. Marcus fecit.

DE TATUERING OP NUKAHIWA.

De voeten, die bij velen alleen *getatueerd* zijn, gelijken naar rijk gestikte halve laarzen. Bovendien ziet men bij de vrouwen somtijds lange strepen langs de armen, en ringen, die de plaats van armbanden bij onze *Europefche Dames* vervullen. Bij zeer weinigen zijn ook de oorlellen en de lippen, tot binnen in den mond, waar zij aan het tandvleesch komen, *getatueerd*.

De punktering der vrouwen geschiedt niet, zoo als die der knapen en mans, in een *tahbuhuis*, maar zonder eenige plegtigheid aan haar eigen huis, in tegenwoordigheid harer bloedverwanten, of waar het haar anders voegt.

Somtijds geeft een rijk eilander uit edelmoedigheid, eerezucht of liefde ter eere zijner vrouw een gastmaal, hetwelk in het slagten van een varken bestaat. Bij deze gelegenheid laat hij haar eenen armband, oorlapje of eenig anders geliefkoosd teeken *tatueren* en maakt aan zijne genoodigde vrienden en vriendinnen de oorzaak van het onthaal bekend, die dan eenigen tijd daarna deze hoffelijkheid even zoo beantwoorden, door namelijk hunne geliefde met dezelfde figuur van hunnes vrienden vrouw te laten punkteren.

Deze is eene der zeldzame gelegenheden,
waar-

waarbij de vrouwen zwijnevleesch te eten krijgen.

Wanneer in een zeer droog jaar hongersnood ontstaat, en de broodvruchten, varkens, wortelen en andere levensmiddelen schaars zijn, als dan deelt hij, die daarvan nog den grootsten voorraad heeft, en die gewoonlijk het Opperhoofd is, aan zijne hongerige broeders iets mede, en houdt als dan eenen tijd lang voor een bepaald aantal arme lieden eene opene tafel, waarbij alle aanwezigen met een zeker teeken van dit gastmaal worden *getatuserd*. Uit krachte van een *tahbu* zijn in het vervolg alle deze ordebroeders verbonden, om elk hunner medegenooten met leefmidelen te ondersteunen, wanneer zij anders bij eenen toekomstigen hongersnood in staat mogten zijn, gelijk met gelijk te kunnen vergelden. Eene der verstandigste vrijmetselaars lozes op den aardbodem (*)!

On-

(*) KRUSENSTERN geeft hier van een geheel ander berigt. Hij zegt: „afzonderlijke eetzalen behooren afteekenen van het huis van den Koning, van diens Bloedverwanten, de Priesters en eenige uitstekende krijgshelden; zij vooronderstellen ook eene groote welvaart, want de eigenaar moet altijd een groot getal dischgenooten hebben, die met hem een gesloten gezelschap uitmaken, en die hij,

Onze tolk CABRI, die over zijn gansche ligchaam zeer slecht en onregelmatig, zeker door eenen kruk, *getatueerd* was, had bij eene dergelijke gelegenheid een zwart blaauw *getatueerd* oog gekregen; en ROBERTS, bij wien men slechts een klein vierkant, omtrent zes duim lang en vier duim breed, op de borst gepunkteerd zag, verzekerde, dat hij nimmer tot het sieraad van dit borstschild zou zijn gekomen, wanneer hem de hongersnood, die in het vorige jaar alhier heerschte, niet had gedwongen, zich te laten aannemen onder het getal der 26 dischgenooten, die KATANAUH, het Opperhoofd van het dal *Ticha*, toenmaal onderhield en wien hij het leven spaarde.

Een en dezelfde persoon kan lid zijn van verscheidene dergelijke gezelschappen. Van
al-

hij, zelfs bij het grootste gebrek van levensmiddelen, moet onderhouden. De medeleden van dit gezelschap onderscheiden zich door verscheidene op hun ligchaam *getatueerde* teekens. Tot des Konings gezelschap behoorden 26 personen, met eenen vierhoek op de borst: onder dezen was ROBERTS, die, ondanks den afkeer, dien de honger bij hem had verdrongen, om tot deze afhankelijkheid te komen, het echter eene eer noemde, tot deze hofhouding te worden toegelaten, waarna velen stonden." — *HET SINDH* d. 1. bl. 250, 251. *De Verf.*

alle geregten moet echter aan den zoogenaamden priester, of toovenaar, *Taua*, een aandeel worden gezonden, wanneer hij zelf geen dischgenoot kan zijn; ook bij dansfeesten hebben dergelijke gastgenootschappen plaats.

Ten tijde van hongersnood vereenigen zich ook wel meerdere op gelijke wijze *getatuerde* menschen en verdeelen onderling al, wat zij hebben, rooven of doodslaan, en vormen alzoo echte rooverbenden.

De figuren en teekeningen zelve zijn met veel smaak en voor elk deel des lichaams passende gekozen. Zij verbeelden gedeeltelijk dieren, gedeeltelijk eenig ander voorwerp, hetwelk op de leefwijze der bewoners van de groep der eilanden betrekking heeft; ook elk der *Nukakiwers* heeft even zoo goed, als op de *Vriendelijke* eilanden, zijnen eigen naam.

Bij naauwkeuriger beschouwing bemerkten eenige aan elkander geregelde punten of vlekken, kromme lijnen, dobbelsteenen en andere teekeningen, die groote overeenkomst hadden met figuren, welke onder den naam *à la Grecque* bij ons bekend zijn. De hoogste overeenstemming wordt steeds over het gansche lichaam in acht genomen; het hoofd van den

man

man is aan alle enkele deelen *getatueerd*; de borst is gewoonlijk met eene schildvormige figuur versierd; aan de armen en dijen zijn verscheidene, nu eens smalle dan eens breede, strepen zoo geregeld aangebragt, dat men het vermoeden zou kunnen krijgen, of deze lieden de strekking en inplanting der spieren naauwkeurig hebben nagegaan. Langs den rug loopt een breed kruis, hetwelk in den nek begint en aan den laatste rugwervel eindigt. Van boven en van voren zijn de dijen doorgaans geteekend met figuren, die het aangezigt van eenen mensch moeten verbeelden; de knie heeft haren bijzonderen opschik; aan beide zijden der kuitten zijn twee langwerpige ronde figuren, die zeer goed uitkomen; in één woord, het geheel draagt blijken van veel smaak en bekwaamheid, want de teederste deelen des ligchaams, zoo als de oogleden, zijn zelfs niet vrij van *tatuering* (*).

De kleeding dezer eilanders bestaat, zoo als ik reeds boven heb gezegd, in eenen schaamgordel, die bij de mans *tfschiabu*, bij de

(*) De *Nieuw Zeelanders* komen het naast overeen met de *Nukahiwers* in de volkomenheid dezer punkteerkunst. — Zie DEN MENSCH D. II. bl. 132, 133. — *De Vert.*

de vrouwen *sewen* of *tenwen* genoemd wordt. De vrouwen dekken zich gewoonlijk met een groot stuk doek, hetwelk van den bast des papier - moerbezie - booms (*Morus papyrifera* Linn.) is vervaardigd. Dit geschiedt echter minder uit eerbaarheid, dan wel om niet verbrand te worden door de zon. Bij onzen ruilhandel aan wal had menig eene hetzelfde gaarne voor een stukje ijzer of tegen een mes verruild, wanneer zij niet te ver van huis geweest was en gevreesd had, door het branden der zonnestralen de schoonheid harer blanke huid te verliezen.

Bij maar weinige mans zag men eenige stoffen of matten van boomschors gevlochten, die op de borst of onder de kin waren zamengebonden en den rug zeer achteloos dekten.

Het voornaamste voedsel dezer menschen wordt uit het plantenrijk genomen, en bestaat in de reeds boven vermelde voortbrengselen der natuur; te weten broodvrucht, kokosnoten, bananen enz.

De broodvrucht is hier en op schier alle Zuidzee-eilanden, het geen de granen en aard-appelen zijn in *Europa*, de *Tapiocca* of *Casfawiwortel* (*Jatropha manihot*) in *Brasilie* en de rijst voor den oosterling.

De

De broodboom (*Artocarpus incisa*) is oorspronkelijk op de Zuidzee-eilanden te huis en werd voornamelijk door de groote *Engelsche* zeereizigers ter onzer kennis gebragt. De aangelegenheid en het nut dezer ontdekking bepaalden de *Engelsche* regering in het jaar 1787, om eene expeditie onder het bevel van Kapitein BLIGH uit te rusten, ten einde dit gezonde en voortreffelijke voedsel op de westindische bezittingen over te planten. Hoewel deze eerste kostbare proef mislukte, kreeg Kapitein BLIGH naderhand eene tweede ordre naar *Ota-hiti*, van waar hij eindelijk deze goddelijke gaaf naar de Westindie heeft overgebragt, waar zij nu sedert 1792 heerlijk gedijt (*).

De broodvrucht heeft nagenoeg de grootte en gedaante van eene kokosnoot of van eene meloen, en groeit aan een hoogen, zwaren, schaduwrijken boom, wiens bladeren naar die van den eik gelijken, doch met dit onderscheid, dat zij veel grooter zijn en een of anderhalf voet in de lengte hebben. Deze vrucht kan,

(*) *Voyage to the south sea for the purpose of conveying the bread-fruit tree to the West-indies by L. W. BLIGH. London 1792, 4 en volgens nieuw magazijn van natuurk. I. D. 2 ft. bl. 110.*

kan, even als de aardappelen, niet rauw, maar moet gekookt, geroosterd of gebraden gegeten worden. Derzelver smaak is verschillend, naar gelang zij op de eene of andere wijze wordt toebereid, en laat zich in het algemeen met dien der bananen vergelijken, doch zij is minder zoet en niet zoo vet en vleezig, zoodat zij meest met den smaak van, uit fijn meel met boter, melk en suiker toebereid, witte-brood overeenkomt. De zelfstandigheid dezer vrucht is luchtiger en meliger, dan die der bananen.

De gewone manier, om ze te braden, is eenen kuil in den grond te graven, denzelven met breede gladde steenen te beleggen, en daarin een helder brandend vuur te ontfeken. Zoodra de steenen wel verhit zijn, wordt de kuil van kolen en van asch gezuiverd, met bamboesstokken en bladeren belegd en de, in bananen-bladeren gewikkelde, broodvrucht met bamboesriet, heete steenen en aarde bedekt en zoo lang in dezen oven gelaten, als men het noodig acht. De, op deze wijze in eenen bedekten kuil gaar gebradene en daarna met melk, die uit geschrapte kokosnoten is geperst, toebereide broodvrucht, heet *waikai*, en is zeer geliefd en smakelijk.

Het

Het opperhoofd van het dā *Tajohai* bracht ons eens dit geregt ten geschenk als eene proef der kookkunst te dezer plaats, en wij allen vonden het zeer lekker.

Wanneer de broodvrucht bij het vuur ge-roost, de buitenste schil van dezelve afgeno-men en dan met een weinig water, of bij voornamer personen met geschrapte kokos-noten en de daaruit geperste melk gemengd wordt, noemt men dit smakelijk geregt *kakuh*.

De rijpe broodvrucht laat zich maar wei-nige dagen versch bewaren: daarom wordt zij, ten tijde van eenen grooten overvloed, in kleine stukjes gesneden en in kuilen van omtrent acht voet lang, vier voet breed en vijf of zes voet diep, welke met breede stee-nen belegd zijn, geworpen; weldra geraakt zij in dezelfen aan het gisten, waaruit dan een zuurdeeg ontstaat, hetwelk maanden lang goed blijft. De inwoners noemen hetzelfde *po-poi* (*) en dragen het in te zamen gerolde klompen, als de gewoonlijkste aller spijzen, overal bij zich.

Als

(*) Waarschijnlijk heet *popoi* spijs in het algemeen; want het spijshuis (bl. 203.) heet *popoi tabhu*, alhoewel er veel varkensvleesch gebruikt wordt.

Als dit zuurdeeg (*popoi*) met water gemengd wordt, krijgt men eenen drank, die volkomen den smaak heeft van goede vette karnemelk; dezelve is zeer verkoelend en verfrischend. Van de bijzondere toebereiding van andere gerechten, zijnde verscheidene verbindingen uit een mengfel van *Taro*- en *Tam*-wortelen, bananen, kokosnoten en andere vruchten, heb ik geen naauwkeurig berigt kunnen bekomen.

Het dierlijke voedsel dezer eilanders bestaat in menschen- en varkens-vleesch, visch en hoenderen: de beide laatste komen weinig in aanmerking; het varkensvleesch speelt daartegen nevens het menschevleesch, in een huis-houdelijk en staatkundig opzigt, de hoofdrol.

Er wordt geen kind geboren, geen huwelijk voltrokken, geene begrafenis gevierd, geen voornaam persoon *getatueerd*, geen dans, feest of andere plegtigheid aangelegd, zonder dat meerder of minder varkens worden geslacht. Men eet dezelve, in heete steenkoolen gebraden, doorgaans zonder zout, aan welks gebruik de eilanders niet gewoon zijn en het welk zij, op zijn hoogst, somtijds door zee-water vervangen.

Visch en kreeften worden niet zeer geacht,

acht, en de hoenders, inzonderheid de hanen, worden meer om derzelver vederen, dan om derzelver vleesch, gehouden.

Dit gebrek aan verscheidenheid van dierlijk voedsel, trachten zij door het gebruik of het opeten van hunne verslagenen vijanden, dat is, door menschenvleesch, te vergoeden. De aan gelegenheid van dit onderwerp beweegt mij, hier van naderhand uitvoeriger te spreken.

Ten tijde van eenen hongersnood nemen zij alles voor lief, en schikken er zich na, om rotten, zeekwallen (*medusa*) en velerlei, op andere tijden ongewoon, voedsel te nuttigen.

Het gebruik van den, op de overige Zuid-zee-eilanden gebruikelijken en dronken makende, *Cava*-drank, uit den peperwortel (*Piper latifolium*) hebben wij niet bemerkt, alhoewel de plant en de drank, die daar uit bereid wordt, den bewoners niet onbekend is. Waarschijnlijk doet de onthouding van dezen ongezonden drank veel tot de schoonheid dezer menschen.

De woningen der *Nukahiwers* zijn in grootte zeer verschillende en gelijken van buiten naar een klein *Europeesch* huis van ééne verdieping, het welk geene vensters heeft, in de lengte midden door gesneden is, en welks

N 4

hoog-

hoogte van den achtermuur die den voormuur ver overtreft, daar de laatste slechts 3 of 4 voet, de eerste over de 10 tot 12 voet, bedraagt. De lengte van zulk een huis is omtrent 25, de breedte 6 tot 8 voet. Hetzelve is door vier, vast in de aarde geslagen, sterke posten bevestigd, waar over horizontale latten liggen. De zijmuren bestaan uit dunne bamboesstaken van gelijke dikte, die op eenen afstand van omtrent $\frac{1}{2}$ duim in eene loodrechte rigting, gedeeltelijk zeer netjes aan elkander geregen en van binnen met bladeren van kokospalmen en eenig varenkruid bekleed zijn, om den doortogt der lucht te beletten. Het dak is met verscheidene lagen van bladeren van den broodboom bedekt, waardoor de inwoner bij de sterkste stortregens geheel droog blijft.

De ingang is in de voorste en laagste wand, en het komt mij zonderling voor, dat dezelve niet slechts hier in *Nukahiva*, maar bij de woningen van alle ruwe en onbeschaafde menschen zoo onevenredig laag en naauw is. In koude luchtstreken, onder welke kleine menschen wonen, zou men de koude, die door eene grootere opening ligter indringt, als eene gegronde reden hiervoor kunnen bijbrengen; maar

maar waarom in het algemeen ook kloeke menschen in eene warme luchtstreek zich den ingang in het huis door eenen zoo lagen, kleinen en bekrompen ingang moeilijk maken, is mij onbegrijpelijk (*).

De beste woningen zijn gebouwd op eenen platten grond of verhooging, uit groote vierkante en afgeronde steenen gemaakt, welke vloer somtijds eenige voeten breed buiten het huis als eene stoep uitsteekt, waar door ongetwijfeld de woning drooger en het uitzigt ruimer wordt. Bij deze grondlegging moeten tevens de bekwaamheid bewonderen, waarmee de inwoners aanmerkelijk groote steenen, die naauwelijks door tien of twaalf man gedragen of gewenteld kunnen worden, zoo kunstig en fraai zonder kalk of cement aan el-

(*) Beveiliging voor het weder en tevens voor indringend wild gedierte en verrasfende vijanden schijnt het hoofddoel der woningen bij onbeschaafde volkeren te zijn. Het denkbeeld van afluiting, door middel van deuren, behoort tot eene veel hoogere verstandsontwikkeling, en was zelfs voor de binnenvertrekken der oude beschaafde volkeren in geen gebruik. Dit beide te zamen genomen schijnt mij eene verklaring van de geopperde bedenking. Het behoort tot de verhevene bouwkunde, de voordeur tot eene hoofdpartij in den gevel te maken. — *De Vert.*

elkander weten te voegen, dat zij waarlijk een *Romeinsch* metselwerk uitmaken, het welk eenen *Europefchen* bouwmeester tot eer zou strekken.

Bij de bouwing van een huis reikt wederzijds de eene nabuur den anderen de behulpzame hand. Dikwijls timmert men voor tijdverdrijf, en welgestelde lieden hebben op verscheidene plaatsen in hun dal dergelijke woningen of liever hutten, die in weinige dagen opgeslagen kunnen worden.

Het bouwen van eene groote woning, waarin een talrijk gezin gezamenlijk kan leven, wordt door de mans zoo wel, als door de vrouwen, bezorgd: wanneer echter de mans geheel alleen, zonder hulp van de vrouwen, de tot den grondslag noodige steenen aangebragt hebben, wordt juist daardoor de op dien grondslag gebouwde woning in het vervolg *tahbu* voor de vrouwen, dat wil zeggen, dat zij dezelve niet mogen betreden. — Elk welgesteld eilander heeft ten minste ééne hut van dien aard, die gewoonlijk afgezonderd is van het woonhuis. Hij rigt dezelve geheel in naar zijn gemak en inzonderheid tot eene spijszaal, ten einde er alleen, buiten het bijzijn van zijne vrouw, in eene des te ongestoorder rust de varkens te kunnen opeten, waarvan de vrouwen

wen

J. B. S. Marvaux sculp.

GEZIGT VAN EEN BEWOOND DAL OP NUKAHIWA.

wen slechts bij enkele gelegenheden, en uit wellevendheid en edelmoedigheid van den man, een stukje krijgen. Zulk een *tahbu*-huis heet *popoi tahbu*.

Elk nieuw gebouwd huis moet van eenen *Taua*, priester, toovenaar, duivelskunstenaar, of hoe men deze lieden wil noemen, worden ingewijd, die dan eene redevoering houdt in eene taal, die voor alle de inwoners onverstaaenbaar is. Men moet hem op varkens en andere goede geregten onthalen, waarvoor hij vele zeer zonderbare ceremoniën maakt en den eersten nacht in het huis slaapt. Hier door wordt hetzelfde tegen alle booze geesten beveiligd, die er zich in het vervolg zouden kunnen ophouden.

Bij bijzondere voorvallen van het huiselijke leven worden ook voor de vrouwen eenige woningen bestemd. Zoo wordt, bij voorbeeld, het jonge meisje, waarbij zich de teekenen van den rijpen ouderdom vertoonen, en de vrouw ten tijde harer bevalling in afgezonderde, en alleen ten dien einde gebouwde hutten, verwijderd.

Binnen in huis is het zeer zindelijk, wijl de bewoners door *tahbu's* of wetten verplicht zijn, om eene groote zuiverheid in acht te

ne-

nemen. Een balk deelt de inwendige ruimte naar de lengte van het huis in twee ongelijke deelen; in het voorste en smalste gedeelte ziet men de bloote steenen, in het achterste ligt zacht gras, het welk met stroomatten overdekt is, en den bewoners zonder onderscheid van geslacht tot slaapplaats dient. De wanden zijn met gereedschap behangen, zoo als groote en kleine kalebasfen, kauwoerden, (*crescentia cujete*), kokoschalen, vischnetten, lansen, slingers, stelten, strijdkolven, bijlen, verscheidene sieraden, trommels enz.

*

ZES.

ZESDE HOOFDSTUK.

Maatschappelijke inrigting. Godsdienst en Wetten.

Van de maatschappelijke inrigting, den oorlog, den godsdienst, het karakter en de denkwijze dezer eilanders was het zoo bezwaarlijk, gedurende ons verblijf van weinige dagen een juist begrip te krijgen, dat ik het naauwelijks durf wagen, daarover iets bepaalds te zeggen. — De kundigheden en de zielvermogens onzer tolken waren zelve zoo bekrompen, dat zij, zoodra men iets algemeen wilde verneemen, zich doorgaans in hunne woorden weder spraken.

Eenen regeringsvorm bemerkten wij eigenlijk in het geheel niet. ROBERTS, die als Engelschman altijd eenen Koning in het hoofd had, gaf den aanzienlijksten man in het Dal *Tihohae*, KATANUAH genaamd, dezen titel: nogtans scheen de man zelf zich niet eens de magt van een Opperhoofd, veel min die van eenen Regent, aan te matigen. Waarschijnlijk stamt hij van eene der oudste familiën af,

af, en heeft mischien als eerwaardig huisvader de uitgebreidste maagschap en de grootste bezittingen; maar staatkundig oefent hij geene oppermagt uit. Door uitwendige eerteekenen of kleeding onderscheidde hij zich alniede in het minste niet van zijne medeburgers, behalve dat hij wat meer *getatueerd* was (*), het welk hij echter met vele andere rijke personen gemeen had. Zijne gestalte was zwaarlijvig en ongemakkelijk, zoodat hij zich niet wel als aanvoerder in den krijg of bij mededingingen, waarin behendigheid de hoofdrol speelt, zou hebben kunnen voordoen. Om zijne magtspreuken of bevelen werdt gelagchen, en hij had zoo weinig invloeds op de inwoners, dat hij op verzoek van Kapitein KRUSENSTERN niet eens vermogt de menigte van onze waterplaats af te houden, of een *tahbu* op dezelve te leggen. Sometijds kwam hij met andere eilanders in eene kanoo, en op eenen an-

(*) Zonderling verschil met de *Vrienden-eilanders*, bij wien de zoogenaamde Koning van de huidbeprikking geheel vrij is, en die boven zijne onderdanen praat met eenen vederen haanband van keerkingsvogelen- en papegaaijen-veders, wier schitterende kleur en grootheid dit vorstelijk hufsel zeer prachtig maakt. — DE MENSCH D. II. bl. 22. — *De Vert.*

anderen tijd zwom hij nevens zijne landslieden aan boord, zonder dat men eenig onderscheid of eenige achting hoegenaamd voor zijne waardigheid, welke zijne tegenwoordigheid zou hebben ingeboezemd, bemerkte. Elk distrikt of elk dal van het eiland heeft, volgens het zeggen van onzen tolk, eenen Koning, zoodat op dit eiland, hetwelk naauwelyks zestien *Duitsche* mijlen in den omtrek hield, wel tien of vijftien en meer Koningen te vinden waren, die echter, zoo als wij gezien hebben, minder over hunne onderdanen te zeggen hadden, dan bij ons (*Duitschers*) een schout over de boeren. Ik zou derhalve mogen beweren, dat ROBERTS en CABRI slechts KATANUAH tot Koning gemaakt hebben, en dat noch hij, noch de overige oudsten, noch de rijken, noch de armen eenig begrip hoegenaamd hebben van eenig staatkundig oppergezag, van regering of staatsgesteltenis.

Dit Opperhoofd, de zoogenaamde Koning van een dal, is in het bezit en waarschijnlijk de erfgenaam van vele broodboomen, kokos- en bananen-boschen, en als zoodanig in staat vele menschen te voeden, die zich met dit inzicht onder zijne bescherming begeven,

ter-

terwijl echter elk zijn eigen regter is en de handelingen van al de eilanders naar het *tahbu* bepaald worden.

Wanneer de een den ander doodslaat, hetwelk waarschijnlijk bij menschen van de hevigste driften niet zelden voorvalt, dan vereenigt zich de familie van den omgebragten tegen den moordenaar; er ontstaat een openbaar gevecht, en gewoonlijk houden de beledigden niet op, voor dat of de moordenaar of iemand van zijn geslacht doodgeslagen is. Zoo-
dra echter slechts één man of ééne vrouw, één jongen of één meisje is omgekomen, heeft de vijandschap een einde, en vindt de volkomenste eendragt tusschen de beide partijen weder plaats. Bij zulk een familiegevecht zijn somtijds vele toeschouwers uit de naburige huizen tegenwoordig, zonder dat iemand tusschen beide komt, om de vriendschap en verzoening te bewerken.

Elk eilander regelt zijnen wandel naar vooroordeelen en gebruiken: zijne driften worden door ingewortelde bijgeloovigheden, door vrees voor geesten en spoken, welk alles het woord *tahbu* in zich bevat, beteugeld. Hier uit ontstaan de wetten en het geen men godsdienst zou kunnen noemen.

Door

Door de kennis van alle de *tahbu*-wetten zou men veel lichts krijgen ten aanzien der staatsgesteltenis, leefwijze, zeden en gebruiken; en waren ROBERTS en CABRI meer beschaafde lieden geweest, wij zouden waarschijnlijk gewigtiger bijdragen hier toe hebben kunnen verzamelen: nu moet ik mij tot eenige waarnemingen bepalen, die ik toevallig gedaan heb.

1) De persoon van den priester of *Taua* (*) en alle zijne bezittingen, als: sieraden, kalebasfen, werktuigen, kanoo's enz. zijn *tahbu*, dat is, zijn als heilig aantemerkten en mogen door niemand, behalve den priester, gedragen of aangeraakt worden.

In den begin was het ons onbegrijpelijk, waarom eenige eilanders, die zich voor het overige niet in het geringste van elkander onderscheidden, hun hoofddeksel of eenige andere slechts gemeene gereedschappen niet wilden verruilen voor belangrijke geschenken, tot dat wij door dit woord *tahbu* daarover opheldering kregen.

2) De

(*) Daar de naam van priester of hoogepriester ligt een te godsdienstig denkbeeld zou kunnen verwekken, zal ik dezen hekschen meester of toovenaar hier en vervolgens altijd bij zijnen landnaam *Taua* noemen.

I. DEEL,

Q

2) De persoon der voornamen en rijken is *tahbu*, dat wil zeggen, dat men zonder de onzichtbare geesten te baledigen en zich derzelve haat te verwekken, geen persoonlijk geweld aan de zulken mag plegen.

3) Een ieder, al ware hij de geringste uit het dal, die in den oorlog eenen of den eersten vijand verslaat, wordt door deze zijne heldendaad voor tien dagen *tahbu*, of mag, met andere woorden, gedurende dien tijd geene gemeenschap met zijne vrouw hebben. Men brengt hem varkens ten geschenke, en hij wordt als een voornaam man bediend; ook het vuur is gedurende dien tijd voor hem *tahbu*; gevolgelyk moet een ander voor hem het vuur maken en de spijs koken. Misschien wil men hem en anderen, door zulk eene bijzondere vereering en opmerkzaamheid, tot volgende heldendaden aanmoedigen.

4) De *morai* of begraafplaats is voor het vrouwelyke geslacht *tahbu*, daarom mag geene vrouw dit oord bezoeken, maar is, wanneer zij in deszelfs nabijheid komt, verplicht, een groot stuk doek om te slaan, of, wanneer zij ongedekt is, eenen grooten omweg te nemen.

Elk eiland heeft eene begraafplaats bij
zijn

zijn huis. Aldaar of niet ver van daar is de *popoi-tahbu* of het eer-*tahbu*-huis, waar de mans in rust hunne varkens nuttigen.

De *morni* van den *Taua* is van alle woningen afgezonderd, en aldaar worden gewoonlijk de ver slagene vijanden verslonden. Door dit *tahbu* worden dus de vrouwen op eene geschikte wijze wederhouden van het genot van zwijnevleesch en van het nog grooter smulwerk aan menschen vleesch. Aan dit onthaal mogen alleen personen deel nemen, die *tahbu* zijn, de *Taua's*, de voornaamsten des lands, derzelver bloedverwanten en de krijgshelden uit den slag.

5) Het menschen vleesch is voor de vrouwen *tahbu*, dat is, zij krijgen daarvan niets. — Er zijn echter onder zekere omstandigheden uitzonderingen, doch dezelve zijn mij niet genoegzaam bekend.

6) De vrouw van het Opperhoofd is voor zijne vrienden en voor allen, die deszelfs naam dragen, *tahbu*, dat is, de vrienden en naambroeders mogen zich geene bijzondere vrijheden jegens zijne vrouw veroorloven.

7) Het hoofd van elken eilander is *tahbu*. Men mag alzoo niet benenstappen over het hoofd van iemand, die te slapen ligt; zelfs de

vader niet over zijnen zoon; men mag nie-
eens de hand op eens anders hoofd leggen.

Wij wilden bij onze aankomst eenige schoo-
ne manlieden over het hoofd strijken, doch
zij kwamen deswege in angst en verlegenheid
en maakten ons met dit *tahbu* bekend.

Zorg voor persoonlijk veiligheid schijnt
den grond te leggen voor deze wet: men
mag dus niemand in den slaap overvallen of
flechts bij het hoofd krijgen.

8) Elk kind ontvangt terstond na zijne ge-
boorte van zijne ouders ten minste ééne
broodboom, en deze is *tahbu* zelfs voor den
vader en de moeder. Zijn de ouders zoo arm,
dat zij geéne broodboom kunnen misfen, dan
wordt er terstond één voor het kind geplant,
en gevolgelyk op die wijze gezorgd voor des-
zelfs voedsel, wyl een of twee broodboomen
toereikende zijn, om iemand het gansche jaar
door te onderhouden.

9) De groote kalebassen (*crescentia rupe-
ste*) die tot drink- en watervaten dienen, zijn
voor ieder persoon van beiderlei geslacht,
tahbu. De vrouwen mogen die der mans niet
aanraken, ja dezelve niet eens in huis ophan-
gen. Hier uit is het eigendomsregt blykbaar.

10) Wordt aan iemand iets ondtolen, bij
voor:

voorbeeld, een varken, en heeft de bestolene vermoeden op den dader, dan legt hij uit wederwraak een *tahbu* op het varken of op de bezittingen van den dief. Hij geeft aan deszelfs zwijnen of boomen zijnen eigen naam of dien van iemand anders, waardoor de goederen, naar het denkbeeld dezer eilanders, betooverd of behekst worden; want zij gelooven, dat de geest van eenen afgestorvenen of levenden (*natetu*) daar in is, en dit te doen is somtijds toereikend om den dief te noodzaken, zijne bezittingen te verlaten en zich ergens elders nedertezetten. De zwijnen, die *nateta*, dat is, bezeten zijn, mogen niet geslacht worden.

Elk inwoner, zoowel van het mannelijke als van het vrouwelijke geslacht, kan den schoonsten zijner boomen beheksen en *tahbu* maken: dit verzekert hem van zijnen eigendom.

11) De heupband van eenen iegelijk is *tahbu*, dat is, dezelve mag tot geen ander gebruik worden gebezigd of binnens huis nevens ander gereedschap worden opgehangen; maar moet in eenen hoek op eenen stok hangen, of, op den grond liggen. — Zindelijkheid is hierbij het doel.

12) De woning is *tahbu* voor het water of het water is *tahbu* voor de woning. Men mag zich om die reden niet in de hut waschen of ergens eenen droppel water op den steenen vloer of op de matten storten. Wegens deze bijzonderheid is het huis altijd droog en zindelijk.

13) De bekwaamste steltenloopers, die zich bij een openlijk dansfeest laten zien, zijn drie dagen voor hetzelfde *tahbu*. Gevolgelijk gaan zij niet uit, doen zich te goed, en hebben geene gemeenschap met hunne vrouwen: waarschijnlijk om meer krachten te verzamelen.

14) Dat gedeelte der dansplaats, het welk door de muziek bezet wordt, namelijk door tien en meer trommels en vele zangers en schreeuwers, is voor de vrouwen *tahbu*, om dat deze vrolijke en onrustige schepsels, door hare levendigheid, de muziek ligt konden storen.

15) Het vuur van den man is voor de vrouw *tahbu*, dat is, zij mag op het vuur niet koken, het welk de man heeft aangelegd; ook niets van de spijs eten, die daar op bereid is; de man in tegendeel kan naar welgevallen van al de spijs van de vrouw eten.

16) Wanneer een man een geregt van bananen en kokosnoten des avonds in den heeten

ten steenkuilt begraaft; om hetzelfde den nacht over te laten braden, dan is hij *tahbu* en moet zich zoo lang van zijne vrouw verwijderen, anders wordt het geregt niet gaar.

17) Wanneer een varken ergens dwars over het voertpad ligt te slapen, is het *tahbu*; men mag niet over hetzelfde henenstappen noch het wakker maken, maar men moet om hetzelfde heengaan, waarschijnlijk om de rust van dit goede diert niet te storen.

18) Varkensvleesch is, zoo als ik reeds gezegd heb, over het algemeen, even als menscheenvleesch, voor de vrouwen *tahbu*; dat is, zij mogen er eigenlijk niet van eten; doch hierop hebben uitzonderingen plaats; bij voorbeeld, wanneer de man aan zijne vrouw een varken schenkt, hetwelk echter den hoogst zeldzaam geval is; en als zij zelve het braadt, dan mag zij het met hare vriendinnen nuttigen; of als de man aan de vrouw een speenvarken schenkt, en zij het van jong's op alleen voedert en groot brengt, en daarna zelve het geslagt en gebraden heeft, dan is zulk een varken *tahbu* voor den man, en zij mag alsdan, zonder verdere inwilliging van hem, daarmede leven zoo als zij wil. In enkele gevallen worden ook wel malsijden aangert,

rigt, waarbij de vrouwen varkensvleesch te eten krijgen. (Zie boven bl. 203.)

19) Schier alle visch, te weten: baars (*Perca*) klipvisch (*Chætodon*) egelvisch (*Diodon*) zeeaal (*Muraena*) rog (*Raja*) haaivisch (*Squalus*) makreel (*Scomber*) enz. zijn ten tijde, als de meeste broodvruchten nog niet rijp zijn, *tahbu*, en mogen diensvolgens niet genuttigd worden. Men heeft, namelijk, het bijgeloof, dat de overtreding dezer wet alle jonge broodvruchten van de boomen doet afvallen, hetwelk hongersnood ten gevolge zou hebben. De samenhang der broodvrucht met den visch is onbegrijpelijk. Zou er de laatste mischien ten zelfden tijde ongezonder zijn, en de inwoners door dit *tahbu* van deszelfs gebruik wederhouden worden? Het is ten minste zonderling, dat zoodra de broodvrucht rijp is, deze visch-*tahbu* ophoudt, en men dan zoo veel vangen mag als men wil.

20) Wanneer eene vrouw kokosolie voor zich bereidt, zoo is zij gedurende den tijd dier bereiding, dat is, vijf en meer dagen, *tahbu*, en moet alsdan den omgang met mans vermijden, andertzins zou zij geene olie kunnen krijgen.

21) De kokosolie, die de vrouw bereid heeft,

heeft, is *tahbu* voor den man en omgekeerd.

Die eenig *tahbu* overtreedt, is een *kikino*, dat is, een slechte knaap, en kan de regtvaardige straf zijner overtreding, te weten de middellijke of onmiddellijke werking van de geesten, *Aiuan* en den Priester *Taua* niet ontgaan; krankheid of plotslinge dood zijn daarvan de zekere gevolgen.

Spreekt iemand ten nadeele van de *Taua*'s: zij worden dit terstond gewaar door de aan hen dienstbare geesten, en een snelle dood van den lasteraar is onvermijdelijk.

Men kan hier uit gemakkelijk opmaken, dat somtijds menschen onverwacht, zonder voorgaande ziekte, en dus aan beroerten, sterven, hetwelk mij zoo veel te waarschijnlijk is, daar, volgens de begrippen en verzekeringen van onzen ROBERT en CABRI, bij overtreding van de *tahbu*, de aangezigten somtijds door de geesten als vertrokken worden en verlammingen aan handen en voeten ontstaan.

Deze en soortgelijke begrippen en vooroordeelen leggen den grond van de staatsgesteltenis, den godsdienst en de wetten der bewoners dezer eilanden.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

*Zeden en gebruiken der Nakahivers. Mensch-
kunde. Oorlog. Geboorte. Huwelijk. Be-
grafenis. Tooverij. Besnijdenis. Dans-
feesten. Muzijk. Steltenloopen. Zwemmen.
Sieraden. Gereedschappen. Speeltuig. Ka-
noots. Korte aanmerkingen. Taal-proeven.*

Thans komte ik tot de zeden en gebruiken van de *Nakahivers*, en door de beschrijving van enkele handelingen geloof ik, een weinig meer hefts over het karakter en de leefwijze van dit ruwe volk te zullen kunnen verspreiden.

Er is geen scheptel op aarde, hetwelk onder alle lachstrekken zoo zeer tegen zijn eigen geslacht woede, als de mensch.

Men werpe slechts eenen blik op de geschiedenis van den aardbol. In de barste woestenijen en vruchtbare landen, op de kleinste eilanden en het grootste vaste land, in één woord, in alle werelddelen, onder de wilde zoo wel als de beschaafde volkeren, altijd tracht de mensch zijn geslacht te verwoes-

woesten, allerwegen ziet men hem van nature woest en wreed! De opmerking van de bewoners van deze pas ontdekte eilanden, die zoo ver wij weten, met geene beschaafde natie immer in betrekking hebben gestaan, en die als natuurmenschen in derzelver oorspronkelijken vorm kunnen beschouwd worden, leveren merkwaardige voorbeelden op ter staving van deze stelling.

De zachte en teedere gevoelens van hartelijkheid en liefde, van vriendschap en gehechtheid, zelfs bij de ouders voor hunne kinders en omgekeerd, heb ik, helaas! maar zelden onder ruwe en onbeschaafde volkeren gevonden (*).

De

(*) Het is zonderling, dat de Schrijver hier niet denkt aan het naamverwieselen der vriendschap, aan de maatschappijen van weldadigheid in tijden van gebrek, aan de zorg om het jonggeboren kind terstond van eenen broodboom te voorzien, alles door hem zelven zoo wel opgemerkt. Behalve die trekken ten aanzien van deze natie, zouden wij den Schrijver ook nog wel durven verwijzen naar de lofspraak, door ons opgemaakt uit de geloofwaardigste Schrijvers over de *Vrienden-eilanders* (DE MENSCH, D. II. bl. 50, 51.), en naar die, welke KEATE over de *Pelaw*-eilanders houdt, wanneer hij van hun zegt: „Wijsgeeren in tegenspoed, *Stoïcijnen* in smarten en helden in den dood, bezitten zij echter in meer aandoenlijke gevallen voor het menschelijk hart de teeder-

De *Afrikaansche* horden brengen niet alleen hunne gevangene vijanden, maar ook hunne eigene kinders en bloedverwanten ter markt (*). Het zelfde doen de *Kirgisen*, *Kalmukken* en vele bewoners der noordwestkust van *Amerika*; en ook hier op *Nukahiwa* wilde eene vrouw, die men schertsende een stukje ijzer bood voor een kind, hetwelk aan hare borst lag, terstond en zonder bedenken hetzelfde verlaten.

Onze driften worden door hoogere beschaving, dat is, door verstand, versijnde zeden en hoofdzakelijk door den Godsdienst in bedwang

derheid der vrouwen;" (DE MENSCH, D. II. bl. 187.) en om kort te gaan, naar den eenparigen lof door de reizigers gegeven aan het karakter der *van Diemen*-landers, die toch wel op den allerlaagsten trap der beschaving staan en alzins geprezen worden wegens goedhartigheid, dienstvaardigheid, vredelievendheid, eerbaarheid, en allerteederste kinderliefde. (DE MENSCH, D. II. bl. 229-238.) *De Vert.*

(*) „Gebrek aan voorzorg tegen schaatschen oogst en aan weldadige inrigtingen tegen bijzondere ongelegenheden doet den braven *Neger* niet zelden zijne vrijheid veil bieden voor zijn leven, en zijne kinders, die toch van honger zouden omkomen, verkoopen, om hen en zichzelf te behouden." Dus sprak hier over MUNCOPARK, Reize D. I. bl. 150. — *De Vert.*

dwang gehouden; ontbreekt het hier aan en aan het geweten, dan is de mensch ruw, en in dezen oorspronkelijken vorm (*) is hij voor alle, zelfs de afschuwelijkste daden vatbaar, zonder daar bij eenige bewustheid te hebben van kwaad te doen. Uit dit oogpunt kan ik het mij zeer gemakkelijk verklaren, dat de *Nukahiwier*, even als vele andere natiën, zijnen verslagen vijand opeet; en dat de mans in hongersnood hunne vrouwen en kinderen slagten en eten. Het is een oud, van den vader en grootvader overgeërfd en ingeworteld gebruik, het welk zij even zoo weinig voor afschuwelijk houden of daar over nadenken, als wij bij het gebruik van een stuk rundvleesch, en nogtans wordt ook dit bij vele *Afiatische* volkeren voor eene gewetenszaak gehouden. — Alvorens ik van het menscheneten dezer eilanders in het bijzonder spreke, wil ik eenige algemeene aanmerkingen voorafzenden, wijl mij dit onderwerp belangrijk genoeg voorkomt, om er wat langer bij te vertoeven (†),

Ver,

(*) Behoort dan tot dien oorspronkelijken vorm het geweten niet? Is de mensch dan oorspronkelijk geen zedelijk wezen? *De Vert.*

(†) Gedurende mijn verblijf in *Lisabon*, van 1797

tot

Verscheiden beroemde mannen hebben, zonder grond, getwijfeld aan de wezenlijkheid van het menscheneten, terwijl het onwederस्प्रेklik is, dat zich schier alle volkeren der aarde aan deze wandaad hebben schuldig gemaakt. — Er zijn, hoe ongeloofelijk het ook schijne, volkeren geweest, en er bestaan nog zulke, bijzonder in *Zuid-Amerika*, en in de binnenlanden van *Afrika* zoowel als in het Westelijk gedeelte, die menschen vleesch eten, alleen smaakshalve en uit loutere lekkernij. Deze volkeren eten niet alleen krijgsgevangenen, maar ook hunne eigene vrouwen en kinderen; ja eenigen koopen en verkoopen openlijk menschen vleesch. — Aan deze volkeren hebben wij het onderrigt te danken, dat blanke menschen beter smaken dan zwarte, en dat *Engelsen* smakelijker zijn, dan *Franschen*;
voorts

tot 1802, had ik gelegenheid een handschrift van J. DE LOUREIRO, den bekenden Schrijver van de *Flora Cochinchinensis* te kunnen gebruiken. Ik maak geen zwaarigheid eenige van deszelfs belangrijke en onbekende aanmerkingen over dit onderwerp alhier bij de mijne te voegen, en tevens naar de verhandeling te verwijzen van den verdienstelijken Hoogleeraar MZINERS te *Göttingen*: *De anthropophagia et diversis ejus causis*. Zie *Götting. Anzeigen von Gelehrten Sachen*. 153tes St. 26 Sept. 1785.

voorts zou het vleesch van jonge meisjes en vrouwen, inzonderheid van jonggeboren kinderen dat der schoonste jongelingen en mannen in smaak verre te boven gaan, en eindelijk het binnenste der handen en de voetzolen boven alle overige deelen van het menschelijke ligchaam de voorkeur verdienen.

De beweeggronden, die den mensch tot dit onnatuurlijk schijnende bestaan brengen, zijn hoofdzakelijk de volgende:

1) De uiterste need, wanneer, namelijk, bij volstrekt gebrek aan voedsel, de honger zoo hevig wordt, dat men op die wijze alleen het leven kan behouden.

Deze beweeggrond is de algemeenste en schijnt onschuldig, wanneer men zich alleen van het vleesch van lijken bediende; want eenen doode moet het toch volstrekt hetzelfde zijn, van gewormte, verscheurende dieren of van menschen verteerd te worden; doch dien onverminderd laat zich dit bedrijf om de volgende reden niet veronachtzigen. LOUREIRO verzekert, dat hij in *India* bij eenen grooten hongersnood, waarin eenige honderd duizend menschen omkwamen, opgemerkt heeft, dat, daar men de wegen en straten met dooden bedekt zag, wyl het aan lieden

en

en krachten ter begraafing ontbrak, vele menschen befloten, hun leven te onderhouden door dit afschuwelijk voedsel, en dat eenige weinigen, na het te boven komen van den hongersnood, niet uit gebrek, maar door eene onwederstandelijke begeerte vervoerd werden, de levenden te vervolgen, ten einde ze te verslinden.

Onder anderen was er een bergbewoner, die zich in een bosch nabij den weg verschool en den voorbijganger eenen strik om den hals wierp, hem in het bosch trok en daarna verslond; welk bedrijf hij zoo lang voortzette, tot dat hij eindelijk ontdekt, in hechtenis genomen en gestraft werd.

Bij die zelfde gelegenheid en door den zelfden beweeggrond gedreven was er eene vrouw, die er op uit ging om kinders te vangen, welke zich van het ouderlijk huis verwijderd hadden. Zij stopte den kinders den neus en mond met kleiaarde toe, verstikte ze op die wijze, en bekende, dat zij dezelve eerst en aanvankelijk uit honger, naderhand uit lekkernij, en gedeeltelijk ingezouten, tot haar voedsel had gebruikt.

Uit alle deze en vele andere voorbeelden blijkt, dat het menschenvleesch zoo smakelijk

lijk en aanlokkelijk zijn moet, dat men zich daarvan, na het eenmaal geproefd en er zich aan gewend te hebben, slechts met moeite kan onthouden.

Hier in is de oorzaak gelegen, waarom het nuttigen van lijken niet te veroorloven is, zelfs niet in den grootsten nood en bij den zwaarsten honger.

Men heeft vele onloochenbare bewijzen van het menscheneten, niet slechts onder barbaarsche, maar ook onder beschaafde volkeren, waargenomen. Een der merkwaardigste, zoo wegens de oudheid der daadzaak, als ook wegens het getal der daarin betrokkene personen, is voorzeker, het geen ons HERODOTUS in zijn derde boek, *Thalia*, verhaalt. „CAMBYSES, Koning van *Persie*, zich willende wreken over het verachtelijk antwoord, door den Koning van *Æthiopie*, met opzigt tot het vischeten, aan zijne gezanten gegeven, stelde zich aan het hoofd van een talrijk heer en trok daarmede naar *Æthiopie*: doch, daar zijn weg hem door groote zandwoestijnen voerde, leed zijn leger gebrek aan levensmiddelen, hebbende hem de hevigheid van zijnen toorn niet toegelaten, daar voor te zorgen. In den begin stilden zij den honger met geslachte

I. DEEL.

P

paar-

paarden en lastdieren, daarna nuttigden zij de kruiden, die zij onder weg vonden; daar echter ook deze in de brandende zandwoestijnen van *Afrika* ontbraken, waren zij eindelijk in den uitersten nood en vertwijfeling verplicht, den tienden man te dooden. Alzoo verterde de een den anderen, en op deze wijze werd het grootste gedeelte van het heer verslonden, en de Koning CAMBYSES gedwongen, van zijne onderneming af te zien en met het kleine overschot terug te keeren (*)."

Op *Nukahiva* slaan, volgens de getuigen van onze zegsmannen ROBERTS en CABRI, bij het ontstaan van eenen hongersnood, vele mans hunne vrouwen en kinders dood, om zich

(*) Bij HERODOTUS wordt (L. III. c. 25.) alleen gezegd: „maar, wanneer zij in de zandwoestijn kwamen, hebben *eenigen hunner* éénen gruwzaam feit bestaan; „want van de tien hunner een bij het lot hebbende „uitgetrokken, aten zij dien op. CAMBYSES, dit vernemende, vreesde eene onderlinge verslinding, liet af van den *Aethiopischen* togt, en keerde terug.” — Alzoo zou men het ééne voorbeeld van MARIA bij den ondergang van *Jerusalem* almede kunnen voorstellen ten bewijze, dat de *Joden* in die dagen hunne kinders tot spijs hadden gebruikt. — Zie mijne *Rom. Gesch.* D. XXV. bl. 502. — Tegen zulke onbepaalde opgaven kan men zich niet genoeg wachten. — *De Vert.*

zich met derzelver vleesch te verzadigen. De uiterste nood alleen beweegt hen tot deze daad. De rijke eilanders, dat is, zij, die veel levensmiddelen bezitten, schijnen zich van zulk een noodmiddel te onthouden: bij eenen, eenige maanden voor onze aankomst, alhier heerschenden hongersnood, was ten minste niemand van de familie KATANUAH gestorven of verflonden. Hij had in tegendeel zijne levensmiddelen gedeeld met zes en twintig personen, en men zou schier vermoeden, dat de *statueer-* en *smulgezelschappen* met dit oogmerk worden aangelegd, om deze, in den grond hoogst onnatuurlijke en walgelijke, handelwijze op alle mogelijke wijze te voorkomen.

2) Een tweede beweeggrond voor het menscheneten is de ongewone en ongeregelde belustheid en lekkerbekkerij der menschen.

Den *Amerikanen*, vooral in *Mexico*, ontbrak het voorzeker niet aan levensmiddelen, wanneer zij onophoudelijk en in groote menigte menschen-offers slachteten; en alhoewel dit onder het voorwendfel geschiedde, om hunne Goden op die wijze te onthalen, nogtans was hun hoofdoogmerk, hunnen honger des te aangename te stillen. Alleen daar-

P 2

om,

om en zonder eenig godsdienstig voorwendfel, bedienden de *Tabuyas* in *Brasilië* en andere *Zuid-Amerikanen* zich van dezelfde spijs, als zijnde, ter kitteling van hun gehemelte, gewoon, de ongelukkige slachtoffers, die in hunne handen vielen, eenige maanden lang te mesten tot aan derzelver dood.

Eene dergelijke gewoonte hebben de *Jaiigas*, zijnde woeste volkeren van *Afrika*, die zich wijd en zijd door de woestenijen tot bij de grenzen der *Hottentotten* aan de *Kaap de Goede Hoop* uitstrekken. — De *Anzigos*, almede een *Afrikaansch* volk, hetwelk aan het einde van het koninkrijk *Congo* woont, slachten en eten niet slechts de gevangenen van andere volkeren, maar ook hunne eigene landslieden, die zij eenigen tijd lang overvloedig en lekker omthalen, om daar door hun vleesch smakelijker te maken, hetwelk zij vervolgens op openlijke markten verkoopen.

Uit *Asie* verhaalt *PLINIUS* (L. VII. C. 2.) dat het grootste deel der *Scytische* volkeren, menscheneters waren, en de nieuwste Reisbeschrijvers doen ons zien, dat schier alle bewoners der *Zuidzee-eilanden*, namelijk die van *Nieuw-Zeeland*, van de *Fidji* - de *Navigators* - de *Mendosa* - de *Washingtons* - de *Sa-*

Salomons - de *Sandwich* - eilanden en hoogstwaarschijnlijk ook van de *Vrienden* - eilanden het menschenvleesch met groot genoegen eten.

In *Europa* geschiedt dit wel, zoo ver wij weten, heden ten dage niet meer, zelfs niet in eenig gedeelte van hetzelfde, alhoewel, zoo als *PLINIUS* schrijft, dit in de oudste tijden bij de volkeren van *Italië*, die *Lestrigonen* genoemd werden, het geval was. Dit zelfde verzekert *STRABO* (*L. IV. p. 192.*) van de oudste bewoners van *Hibernie*, die wij doorgaans *Ieren* noemen, en *COELIUS RHODRIGINUS* (*Lect. Antiq L. XXVIII. C. 2.*) van de *Schotten*, derzelver naburen. Ja, het is hoogstwaarschijnlijk, dat alle onze voorvaders in die tijden, toen zij nog op den laagsten trap der beschaving stonden, menschen - eters zijn geweest (*).

3) De

(*) Dat het menscheneten door het uiterste gebrek aan levensmiddelen meermalen veroorzaakt is, is eene schrikkelijke waarheid: maar nooit heeft zulks aanleiding gegeven tot een algemeen gebruik van menschenvleesch. Dat kriegsgevangenen bij de onbeschaafde volkeren worden verslonden, is onbetwistbaar: maar geenszins ten gevolge van den gruwelijken smaak in menschenvleesch, maar wel van de woedende wraak, die den wilden drijft, om zijnen vijand niet slechts te vernielen, maar zelfs te verslinden. Het menschen - offer aan de Goden heeft nimmer vergasting

3) De derde beweeggrond is de zeldzaamste, wyl zij tegen de natuur en het gezond oordeel schijnt te strijden. — Onder voorwendfel van menschelijkheid is de mensch onmenschelijk; bij de bewijzen van trouw en liefde wordt hij vijandig en trouweloos.

Wat is toch dierbaarder dan het leven? en voor wien zijn wij meer verplicht hetzelfde te bewaren dan voor onze ouders en bloedverwanten? En echter kenden de *Masfageten*, een oostersch volk, hetwelk aan gene zijde der *Caspische* zee woonde, en tegen hetwelk CYRUS, volgens het verhaal van HERODOTUS, eenen veldtogt ondernam, op welken hij sneu-

vel-
van menschen op menschen vleesch bedoeld, maar mag, gelijk PLINYUS zelf dit alzoo (L. VII. C. 2.) aanmerkt, beschouwd worden als de eerste trap ter beschaving uit de uiterste wildheid. Doodschuldige misdadigers hebben eindelijk algemeene menschen-offers vervangen, terwijl de kriegsgevangenen als slaven gehouden of verkocht werden. — Van mesthokken en markten van menschen vleesch is mij nergens eenig blijk bij geloofwaardige reizigers voorgekomen; vooral zijn daarvan de *Mexicanen* en al die volkeren vrij geweest, die voorkomen in mijn werk DEN MENSCH. — Belangrijk is de aantekening over de wreedheden van den krijg der onbeschaafde volkeren van den Hoogleraar MUNTINGHE in zijne *Geschiedenis der Menschheid naar den Bijbel* in het IIIde Deel op bladz. 94 van dat voortreffelijke werk. — *De Vert.*

velde, de aangeborene verplichtingen der natuur niet. Van dit barbaarsche volk zegt hij in het eerste boek zijner geschiedenissen, *Clio* genaamd, dat als eenigen van hen tot verval wegens ouderdom waren gekomen, hunne zonen en andere bloedverwanten zich vereenigden, om de arme ouden te dooden. Derzelver vleesch vermengden zij daarna met de ingewanden van andere dieren, en rigteden dan een groot gastmaal aan, waarbij zij zeer vrolijk waren, terwijl zij voorgaven, dat zij hen in hunne ingewanden begroeven en hun daarmede den eerlijksten en gelukkigsten dood schonken.

Dit berigt vindt men ook bij andere Schrijvers bevestigd, bij voorbeeld bij POMPONIUS MELA, die, van een *Scytisch* volk, de *Esfedoniërs* sprekende, die in de nabuurschap van het *Meotische* meer woonden, zegt: „*Esfedones funera parentum lati et victimis ac festo coetu familiarium excipiunt, corpora ipsa laniata et cæcis pecorum visceribus immixta epulando consumunt*” „De *Esfedoniërs* vieten de uitvaart hunner ouders met blijdschap en slachtoffers, onder vrolijke bijeenkomsten hunner vrienden, terwijl zij derzelver, aan stukken gehouwen en onder de ingewanden der offerdieren gemengde, lijken in gasterij verslinden.”

De *Masfageters* en *Esfedoniërs* komen alzoo daarin overeen, dat zij hunne naaste bloedverwanten onder de vrolijkheid van een feest verteren.

Het is de vraag, of onze Hoogduitsche spreekwijze: *iemand uit liefde opeten*, niet als overlevering affamt uit die overoude tijden, toen onze voorouders dezelfde zeden der *Masfageters* en *Esfedoniërs* volgden.

4) De vierde beweeggrond tot menscheneten is groote haat, wraak en verachting.

In *Cochinchina* was het door eene wet verordend, dat alle wederspannelingen, die als schuldig werden veroordeeld, gedood en derzelve vleesch door de trouwe onderdanen en dezulken, die den Vorst het naast omringden, zou verteerd worden. Ten tijde, als zich de Heer J. DE LOUREIRO in dat land ophield, werd zulk eene regtspleging voltrokken, en wel in dier voege, dat de schuldige, wanneer dezelve een man was, het hoofd verloor, doch, eene vrouw zijnde, gestikt werd; daarna liepen de soldaten van het paleis naar het lijk toe, en sneed elk met een zakmes een stuk daarvan af, stak het in eene onrijpe limoen en slokte het zoo raauw door. Daar echter de grootte van het stuk niet was voorgeschreven

en

en de natie eenen afkeer had van zulk een onthaal, vonden de schrandersten gelegenheid genoeg, om het stukje vleesch tuschen de vingers door te laten vallen en de limoen alleen te verzwelgen.

Wanneer omtrent dienzelfden tijd de *Cochinchinezen* eenige berglieden beoorloogden, *Moïs* genaamd, die westwaarts van hen afwoonden, en dikwijls geweldige invallen in het rijk deden, zoo trok hun veldoverfte met een heer naar het gebergte; doch, wijl hij, den vijand wegens de ongenaakbaarheid van den bergkruin niet kunnende bereiken, van toorn en wraakzucht buiten zich zelve was, beval hij twee krijgsgevangenen om te brengen, en dwong de foldaten ze op te eten.

Als zich dezelfde LOUREIRO in het jaar 1777 aan boord bevond van een *Engelsch* oorlogschip in de haven van *Teirao*, om uit *Cochinchina* te vertrekken, kwam aldaar eene bende muitelingen, die zich bij de partij van eenen magtigen aanhang *Nhae* genaamd, hadden gevoegd. Zij grepen en slachtten verscheidene personen en vertrouwden des Konings, en onder anderen eenen, die hun veel nadeels en tegenstands veroorzaakt had, wien zij ten blijke

van hunnen bijzonderen haat, den lever uitrukten en dien verslonden.

De *Cochinchinezen* leggen hunne neiging tot deze buitensporigheid aan den dag, wanneer zij, om hunnen haat tegen iemand te kennen te geven, deze uitdrukking gebruiken: „ik wensch den lever of het vleesch van dezen mensch te eten.”

Bij vele andere natiën geeft men zijnen wrok te kennen door den wensch, om het bloed van zijnen vijand te drinken, en onze uitdrukking *bloeddorstig* zijn, stamt mischien al mede af van die tijden, toen onze voorouders uit wraakzucht hunnen dorst, in eigenlijken zin, met 's vijands bloed, en niet met druivenbloed, leschten.

Bij gelegenheid van groote volksberoeringen, geweldadige Staatsomwentelingen en losbarstingen van woedende partijschappen, vinden wij de geschiedenis der meest beschaafde en hoogst verlichte volkeren in schandkronijken verkeerd van de, tot haren oorspronkelijken vorm terug gekeerde, menschheid gedurende den staat der razernij van hare buitensporige driften; welke tooneelen van gruwzame wreedheid, onmenschelijke woede, ja barbaarsche verscheuring en verslinding van het
lil-

lillend ingewand der rampzalige slachtoffers nog niet lang genoeg door het gezegend herstel der maatschappelijke orde zijn vervangen, om bij het zeer levendig herdenken geene kille siddering te verwekken.

Ja, zoo vertoont zich somtijds de natuurlijke neiging tot woestheid in den mensch te midden van de, in zeden en beschaving meest gevorderde, volkeren; en zoo moeilijk als het is, tot den hoogsten trap van beschaving op te klimmen, zoo gemakkelijk is het, en dat wel door eenen enkelden misstap, weder in de ellendigste laagte nedertestorten.

De Franschman CABRI, dien wij op het eiland *Nukahiwa* aantroffen, doch die zeker slechts de beschaving van eenen matroos had gehad, levert een merkwaardig bewijs op van het gezegde. Alle sporen eener *Europeesche* opvoeding waren bij hem uitgedelgd, en hij vertoonde zich, in den eigenlijken zin, zoo wel natuurlijk als zedelijk verwilderd. Hij verzekerde wel, zijnen verslagen vijand niet gegeten, maar hem toch altijd tegen varkens verruild te hebben, en ROBERTS bevestigde die verzekering. Niet te min ben ik vast overtuigd, dat deze mensch, die in alle zijne gezindheden zoo zeer overeenstemde met de inboorlingen, die
zelfs

zelfs bekende, dat hij ter jagt uitging om menschen te dooden en ze tegen zwijnen te verruilen, en die een groot vermaak in dit tijdverdrijf vond, even goed in staat was, om zijne verslagene prooi in gezelschap van zijnen broeder te verslinden. Hij zou zich immers bespottelijk gemaakt hebben, wanneer hij deze, zwaar gehaalde, lekkernij voor zijne medemakers alleen had overgelaten. — De getuigenis van ROBERTS, die hem van de schuld dezer daad vrijsprak, is niet voldoende; want CABRI was slim genoeg, om dezen zijnen vijand niet te onderrigten van zijne smulpartij of hem daarbij te noodigen, gevolgelijk kon deze daar van ook niet weten (*).

De *Nukahiwes* verslinden dus volstrekt onloochenbaar hunne vrienden uit hongersnood, hunne vijanden uit wrok of gewoonte. De

Tau-

(*) De klem van deze redekaveling, om eenen *Europeër* medeschuldig te verklaren aan den uitersten gruwel der onbeschaafdheid, wordt even min door ons oordeel erkend, als de toon van hare voordragt te dulden is voor ons gevoel. — Indien nu CABRI in den krijg, even als onze jagers bij de *armeën*, op enkele vijanden loerde, doch derzelver lijken voor zwijnen verruilde: wat was er dan bijzonder gruwzaams in zijn bedrijf? en welke getuigenis zal geloofwaardig zijn, indien dat van eenen geslagen vijand wordt verworpen? — *De Vert.*

Taua's gaan nog verder, daar zij enkeld uit lekkerbekkerij zich dikwijls door den trek naar menschenvleesch laten prikkelen. Met dit oogmerk gedragen zij zich, en doen dit natuurlijk aan zulke plaatsen en bij zulke gelegenheden, waar vele menschen bij een zijn, als of zij door zekeren geest overvallen worden; en schijnen, onder velerleije gochelarijen en gemaakte stuiptrekkingen, voor korten tijd in diepen slaap verzonken te zijn; dan ontwaken zij weder plotsling, en vertellen aan de omstanders, wat hun die geest in den droom ingegeven en bevolen heeft. Soms bestaat de ingeving daarin, dat eene vrouw of een man, een *getatueerde* of *ongetatueerde*, een vet of mager, een jong of oud mensch uit het naast gelegen dal of aan den overkant van den vloed moet worden gevangen. De omstanders gaan er op uit, verstoppen zich in het hout, in de nabijheid van eenig voetpad of van eene vischrijke beek, en het gevolg is, dat een of ander mensch, die eenige gelijkheid heeft met de in den droom geziene gestalte, gevangen en op de *morai* der *Taua's*, in gezelschap der *Tahbu*-vrienden wordt verslonden. Het hangt alzoo dikwijls van den toovenaar, duivels-kunstenaar of *Taua* af,

af, te bepalen, of en hoeveel vijanden gedood zullen worden.

Als een der *Taua's* ziek is, worden, naar gelang der ziekte, een, twee of meer bewoners van een vijandelijk dal gevangen, om als een offer voor deszelfs genezing te worden opgegeten. Wordt de *Taua* daarop gezond dan is het wel; zoo niet, dan wordt het offer herhaald, en sterft hij eindelijk, dan neemt het gansche dal aan dit voorval deel en er ontstaat een krijg, dat wil zeggen, men gaat nu openlijk en niet meer heimelijk op den loer liggen, en tast in talrijk gezelschap zijne naburen aan, die men alleen daarom voor vijanden houdt, omdat zij aan gene zijde van den vloed wonen; doch wanneer men nu ook slechts eenen enkelden man of vrouw ombrengt, keert men met de prooi naar de *morai* terug en verslindt dezelve aldaar.

De krijgsman of held, die den vijand heeft gedood, krijgt het hoofd ten deel, het welk hij terstond van den romp neemt, en waarvan hij uit de opening van het achterhoofdsbeen (het eironde gat) hetwelk hij wat wijder maakt, het bloed en de hersenen opflorpt.

Daarna wordt de schedel van allen vleesch ontdaan, met varkensborstels opgefierd, en de
on-

onderkaak kunstig met eenen band van kokosvezelen aan de opperkaak vastgemaakt, om bij voorkomende gelegenheden tot een teeken van dapperheid te dienen, en als zoodanig aan de heup gehangen te worden.

Wij hadden gedurende ons verblijf gelegenheid, om verscheidene zulke schedels te koopen.

Ingewortelde vooroordeelen en belustheid naar menschenvleesch zijn dus de hoofdoorzaken hunner oorlogen en vijandelijkheden, welke ik mij echter over het algemeen niet schrikkelijk kan voorstellen, wijl de beide krijgvoerende partijen zelden talrijk tegen elkander te veld trekken. — Zucht naar verovering, voorvaderlijke hoogmoed, aanspraak op een geheel dal of een stuk lands schijnen hun zelden of nooit oorlog te baren.

Bij openbare vijandelijkheden vertoonen zich de eilanders met vele vederen aan handen en voeten opgeschikt. Om het hoofd hebben zij eenen sluijer van kokosvezelen geweven, welke een vreemdeling veeleer voor een sieraad dan voor een wapentuig zou aanzien. De voornaamste helden binden zich de schedels der voormaals verslagene vijanden aan de voeten en om de heupen. In de hand voeren zij
lan-

lansen, werpspießen en knodsen van *Casuarina*-hout. Gedurende het gevecht springen en huppelen zij, maken allerlei bewegingen, waardoor zij de geslingerde steenen of speren trachten te ontwijken, en dikwijls verlaten zij het slagveld, zoodra slechts één vijand in het strijdperk is verslagen. Volgens het verhaal van den Franschman, die ons met den krijgsgesest der eilanders trachtete bekend te maken, kwam het mij voor, dat hunne gevechten met het foldatenspel onzer jongens op straat eenige overeenkomst hadden.

Wanneer zij enkelden hunner vijanden vervolgen, dan doen zij dat inzonderheid bij slecht weder of op dagen, als het regent, omdat alsdan een grooter aantal personen uit vischen gaat, de vijanden op dien tijd ook niet ver van zich afzien, en men het gerucht van den in het bosch verscholen held, ook niet gemakkelijk kan hooren.

Of de eilanders bij eenen hongersnood hunne vijanden ook niet opzoeken, weet ik niet. Zonderling en onverklaarbaar zou het ten minste voor mij zijn, als zij in den hoogsten nood eerder hunne eigene vrouwen en kinders zouden slachten, dan hunne vijandelijke naburen vervolgen.

Wan-

Wanneer eene vrouw hare verlossing te gemoet ziet, dan wordt tot dat einde eene kleine *Tahbu*-hut in de nabijheid van hare woning gebouwd. Reinheid is blijkbaar de grond van dit gebruik. Hare moeder of eene oude bloedverwante verrigt het werk der verlossing, waarbij slechts eenige vrouwen, doch geene mannen, tegenwoordig zijn mogen. Een groot stuk doek van den bast des papiermoerbezienbooms wordt op den grond en een ander over de barenden vrouw gespreid. De vader houdt zich doorgaans in de nabijheid der kraamhut op, en zoodra hij berigt krijgt, dat hem een kind is geboren, schiet hij toe en snijdt met eenen scherpen steen, omtrent een voet van den navel des kinds, den streng af. Dezelve wordt daarna, om het bloeden te voorkomen, in eenen knoop gelegd en blijft alzoo hangen, tot dat hij van zelve afvalt. Een zeer groote uitpuilende navel, die schier eene navelbreuk schijnt, en dien wij hier en op de *Sandwich*-eilanden opmerkten, is waarschijnlijk het gevolg van deze behandeling.

Terstond na de verlossing is de moeder weder op den been. Haar eerste uitgang is naar de naaste beek, om zich te waschen, werwaarts

I. DEEL.

Q

ook

ook het kind, ten zelfden einde, wordt gebragt. De welvoegelijkheid vordert, dat bij deze gelegenheid ten minste één varken, en eenige dagen later, als de navelstreng afvalt, een tweede geslagt wordt. Het eerste gebruikt meestal de vader alleen: tot het tweede worden de goede vrienden genoodigd.

De arbeid schijnt doorgaans slechts een half uur of op zijn langst een uur te duren. Intusschen komen er ook somtijds moeilijke verlossingen voor, in eene onnatuurlijke ligging van het kind of in het voorkomen van eenig deel der uiterste ledematen van hetzelfde bestaande. — De moeder zoogt in het algemeen haar kind zelve, somtijds echter, wanneer zij het zeer druk heeft, laat zij het voor korten tijd aan eene goede vriendin over. De tijd van zuigen is niet bepaald. De meeste kinders worden niet gespeend, voor dat zij alleen loopen, en menig een eerst, als het praten kan. Velen krijgen ook al zeer vroeg ander voedsel, hetwelk in *popoi* en, eenige maanden na de geboorte, in rauwen visch bestaat.

Jonge en ongetrouwde meisjes mogen ongehinderd, ongestraft en zonder zich zelve of hare familie schande aan te doen, hare neiging tot

tot zinvermaak naar welgevallen botvieren : maar zoodra zij eens den huwelijken staat verkozen hebben, dat is, de vrouw van eenen eenigen man zijn geworden, als dan houdt alle vrije omgang met andere manspersonen op. Zij wordt, als slavin van haren man, wegens ontrouw met slagen gestraft of weggejaagd : doch haar verleider wordt naar willekeur van den man heimelijk, in het openbaar, of ook in het geheel niet, gestraft ; het welk klaar bewijst, dat er eene dadelijke echtverbindtenis en ijverzucht plaats heeft, indien anders de opgaaf van CABRI naar waarheid is.

Zoodra twee personen door wederzijdsche overeenstemming besloten hebben met elkander te leven, geeft de bruidegom aan de schoonouders en dezen wederkeerig aan hem geschenken. Het huwelijk duurt slechts zoo lang, als de eensgezindheid en wederzijdsche overeenstemming heerschen. Wil de een of de andere den band weder ontbinden, zoo staat zulks vrij. De kinderen vinden allenthalve onderhoud, en blijven of bij den vader of bij de moeder, naar dat de ouders hier in onderling overeenkomen ; over het geheel, geloof ik, wordt dit punt zelden in geschil getrokken, wijl er eene volslagene onverschillig-

heid tusfchen de ouders en kinders heerscht.

Wanneer de dochter van eenen voornamen man trouwt, worden er vele varkens geflagt en alle vrienden en bekenden op het onthaal genoodigd. Elk der bruiloftsgasten heeft het regt, om, met toestemming van de bruid, de vermaken van den bruiloftsnacht met den bruidegom te deelen. Dit duurt gewoonlijk twee of drie dagen, of zoo lang tot al de geflagte varkens verteerd zijn; maar na dien tijd moet de jonge vrouw allen omgang met andere mans affnijden en met haren man alleen leven; zij mag ten minste niet eighendunkelijk hare neiging volgen, ten zij de echtgenoot door gefchenken toegevend wordt, of haar, zelfs tegen haren wil, aan eenen anderen koppelt.

Rijke mans mogen naar welgevallen zoo vele vrouwen hebben, als zij kunnen onderhouden; nogtans is het houden ééner vrouwe hetgewoonlijkste.

Als iemand sterft, wordt het lijk terftond zuiver afgewasfchen, op eenen van bamboesriet gemaakten en met een nieuw stuk doek overspreiden rooster gelegd, en met verfcheidene nieuwe doeken overdekt; en wordt ten minste de helft der varkens, welke de familie

lie van den overledenen bezit, geslagt en gebraden. Daarna wordt het overlijden bekend gemaakt aan den *Taua* en andere *Tahbu*-personen, en worden deze allen genoodigd ter begrafenis. Achter het roosterwerk, waarop de overledene ligt, wordt bij de komst der gasten een stuk doek gespannen en verscheidene staken in den grond gestoken, die met sijne witte stukken doek zijn opgesierd.

Dit is het teeken van de *Tahbu* of van eene *Tahbu*-plaats. De *Taua* brengt op zijn minst vier groote trommen mede en verrigt de begrafenisplegtigheid, die in het rammen van eene lange, in eene onverstaanbare taal vervatte, aanspraak bestaat, hetwelk onder een bestendig roeren der trommen geschiedt; misfchien wel om door dit geraas de booze geesten te beletten, den overledenen kwaad te doen. Daarna beginnen de gasten de varkens, de *popoi*, en de broodvruchten te nuttigen en houden daarmede niet op, voor dat er niets meer over is. De *Taua* krijgt voor zijn aandeel het zwijnshoofd, en aan het opperhoofd, die bij alle begrafenisfen in zijn dal wordt genoodigd, wanneer hij niet komt, het achtervierendeel van een varken te huis gezonden. Hij vindt er dus zijn voordeel

bij, om doorgaans niet te verschijnen. De meeste bloedverwanten moeten intusschen dag en nacht bij het lijk waken, en hetzelfde dagelijks met kokosolie sterk inwrijven. Dit werk duurt weken en maanden lang, waardoor het lijk tegen bederf bewaard en eindelijk in eene ware mumie verkeerd wordt. Eindelijk wikelt men het lijk in doeken, die bevorens in olie gestoken zijn en legt men hetzelfde op eenen bijzonderen rooster in de *morai* of begraafplaats der familie, die voor de vrienden *tahbu* is.

Eene voortgelijke zorgvuldigheid jegens de overledenen bemerkt men schier bij alle wilde volkeren, bij wien men anders geen spoor van godsdienst vindt, en het is merkwaardig, dat deze menschen hunnen afgestorvenen eene zoo groote eer en achting bewijzen, dat men zelfs zou vermoeden, dat hun een duister gevoel van de voortduring des levens eigen was. De vijanden van naburige streken trachten wederzijds elkanders lijken uit de *morai* te stelen, en gelooven, eene groote heldendaad verrigt te hebben, wanneer hun zulks gelukt. Om dit te voorkomen, worden de lijken, zoodra men eenen sterken aanval van den vijand vermoedt, uit de *morai* weggenomen

men en in de nabijheid van dezelve begraven.

Tot de velerlei tooverijen, die door enkelde eilanders zoo wel, als den *Taua*, zouden uitgevoerd worden, behoort de kunst, om eenen anderen door betoovering ziek te maken. Hier toe wordt een toovertuig vereischt, hetgeen men *Kacha* noemt. De vervaardiging van hetzelfde behoort almede tot de groote geheimenissen dezer eilanders. Eenige, daartoe wezenlijk gevorderde, vereischten zouden de volgende zijn. Hij, die een *Kacha* wil klaar maken, moet zich zorgvuldig het gansche lichaam zuiver afwaschen, mag in drie dagen niets eten en maar weinig drinken, geene gemeenschap met het vrouwelijk geslacht hebben, en moet zich gedurende de toebereiding van hetzelfde op eene *tahbu*-plaats, bij voorbeeld eene *morai* of *popoi-tahbu*, ophouden. De *Kacha* zelve bestaat in een, van kokos- en andere vezelen gevlochten klein rolletje of pakje, waarin de huid van eenen levend gevilden hagedis, verscheidene soorten van planten, eenige bijzonder gevormde steentjes, een stuk bamboesriet en eene menigte andere dingen worden zamengebonden. De hoofdzaak is, dat men eenig voorwerp, het geen den man, dien men ziek wil maken, heeft toe-

behoord, of hetwelk met hem verbonden was, weet magtig te worden, en dat men dit met al het genoemde tuig in het pakje bewaart; bij voorbeeld, eenig haar van zijn hoofd, het overschot van zijne spijs, de aarde waarop hij gespongen of gewaterd heeft, eene slip van zijnen schaamgordel enz. Zonder dit komt de *Kacha* niet tot stand. Van zulke toovertafschen worden gemeenlijk drie vervaardigd, die, wanneer zij alle klaar zijn, wel beroekt en ergens aan eene afgelegene plaats een voor een worden begraven. Wanneer nu kort daarop de bedoelde werking volgt, en de betooverde persoon ziek wordt, dan moet deze zijn best doen, vooral door middel van eenen *Taua*, den dader te ontdekken, die uit krachte van een *sahbu* tot bekendtenis verplicht wordt, dat wil zeggen, wanneer de persoon, op wien de zieke vermoeden heeft, waarlijk het tooverpak gemaakt heeft, dan moet hij dit, wanneer hem zulks gevraagd wordt, bekennen, wijl eene ontkenning, als de overtreding van een *sahbu* aangezien, deszelfs onmiddellijken dooden gevolg zou hebben. Aan dezen toovenaar of vijand worden terstond door de zieken geschenken van een of meer varkens gezonden, om toch de onttoovering te bewerken, wel-

welke bestaat in het opgraven van de *Kacha*, hetgeen in het bijzijn van verscheidene personen moet geschieden. Is het eerste geschenk van varkens niet aanzienlijk genoeg, dan wordt de zieke niet gezond, maar moet hij den toovenaar op nieuw een geschenk doen, die dan de tweede, en eindelijk, met dezelfde omstandigheden ook de derde *Kacha* uit den grond wegneemt. Is de toovenaar behoorlijk beloond, dan wordt de zieke genezen, zoo niet, dan is er geen herstel; want de Geesten versterken de regtmatige wraak van den vijand en bevorderen des zieken dood, die, naar gelang de *Kacha* is toebereid, eenen vroegeren of lateren dood moet sterven.

Door de vrees voor tooverij en den invloed der Geesten worden de meeste daden der bewoners dezer eilanden gewijzigd, geleid en in bedwang gehouden. De *Engelschman* ROBERTS verzekerde ons, dat hij de *Nukahiwers* zeer dikwijls dreigde met den invloed van zijnen geest, en dat zij niet zelden alleen daarom naar hem luisterden, omdat zij vreesden, dat zijn geest, ten einde hem te wreken, *Europesche* schepen te hulp zou kunnen roepen, die aan hun gansch bestaan op eens een einde zouden maken.

Door hunne diepe kennis der tooverkunsten zijn de *Taua's* ook in staat de oorzaken van alle ziekten uit te vorschen. — Bevindt zich iemand niet wel, hij laat eenen *Taua* roepen: deze hoort den zieken uit of heeft dit reeds door anderen laten doen. Bij zijn bezoek strijkt hij den lijder driemaal over de borst en stelt zich aan, als of hij zijnen geest wilde opvangen, omtrent zoo als wij de vliegen doen. Bij deze gelegenheid maakt hij waarschijnlijk nog meer tooverkunsten en plegtigheden, want de Franschman CABRI verzekerde mij in allen ernst — zoo diep had het bijgeloof bij hem wortel geschoten — dat hij zelf den geest van eenen zieke in de toegesloten hand van eenen *Taua* had gehoord, ~~wijl~~ hij somtijds piepte, en zelfs op de vraag, waarom de zieke op deze wijs moest lijden, in eene onverstaanbare, aan de *Taua's* alleen bekende, taal, antwoordde en het geheim ontdekte, dat de zieke een *tahbu* overreden, van eenen *tahbu*-boom broodvruchten, kokosnoten of iet anders gestolen had; bepalende dan ook tevens de straf en het aantal varkens, die er vereischt werden, om de overtreding van het *tahbu* weder goed te maken en gezond te worden. De verzoenings-

nings - zwijnen worden als dan bij de *morai* door den *Taua* alleen, op de goede betterfchap van den zieken, genuttigd, en van daar vindt deze er zijn belang bij, om het aantal derzelven naar het vermogen van den zieken te vergrooten.

De befniijing of opfplijting en verwijdering van de voorhuid is eene algemeene bewerking, die eerst in later jaren en meestal, wanneer de knaap den tijd der manbaarheid bereikt, verrigt wordt. Men brengt een klein, met een lapje omwonden, ftokje onder de voorhuid, fniijdt dezelve met eenen fcherpen fteen open, en wrijft daarna de wond in met het fap eener plant (*papha*.) Alhoewel dit fomtijds eene vrij fterke ontfteking verwekt, nogtans fchijnt dezelve in tien of twaalf dagen weder over te gaan. Deze bewerking mag ieder een verrigten: maar de vader alleen niet. Hij, die dezelve verrigt, is *thabu*. Zoo lang tot alle ontfteking over is, wordt hij in het huis van den befnedenen rijkelijk op varkensvleesch vergast, en bovendien ontvangt hij bij zijn vertrek een zwijn tot belooning. Reinheid wordt blijkbaar bij deze bewerking bedoeld.

De eerbaarheid der mans beftaat in eene zorgvuldige verberging van dat gedeelte, hetwelk on-

onder de voorhuid ligt; daarom wordt dezelfde altijd overgetrokken en met een koordje vastgebonden. Geheel naakt te gaan is niet onvoegzaam, doch als een manspersoon dit gebruik van het toebinden der voorhuid wilde nalaten, zou hij, volgens de begrippen dezer eilanders, een schaamteloos mensch moeten zijn.

Bij het rijkelijke der levensmiddelen hebben deze, altijd blijgeestige, menschen eene bestendige neiging tot vermaken van allerlei aard. In het jaargetijde, als de broodvruchten in groote menigte rijp zijn, rigten de opperhoofden of aanzienlijksten van een dal, volksfeesten aan, waartoe zij lang te voren varkens, kokosnoten, bananen en verscheidene soorten van wortelen inzamelen en opzoeken, om ze bij deze gelegenheid met des te grooter verkwisting onder het volk te kunnen verdeelen.

Een der voornaamste openbare feesten is het dansfeest, waarbij de deelnemers omspringen en velerlei pantomimen met snelle bewegingen van handen en armen maken, zonder veel van hunne plaats te komen. — Het schijnt, als of de *Nukahiwers*, even als vele andere volkeren, verscheidene bedrijven des

le-

levens, bij voorbeeld het visfchen, op fte-
ten loopen, flingeren, zwemmen enz. door den
dans, als pantomimen, willen nabootfen.

Bij deze danspartijen verfchijnen al de aan-
wezigen in den kostbaarften opfchik, dien
zij bezitten, waar onder vooral te tellen is
een verfierfel van de ftaartvederen van den
keerkringvogel, hetwelk in eenen met zes
zulke veders opgefchikte vingerring bestaat,
en aan den middelften vinger van de hand des
danfers wordt geftoken, waar door derzelver
flingeringen veel fchooner worden. Behalve
dit vingersieraad, ziet men andere ringen, van
haar en vederen kunftig zamengevlochten, aan
de handen, de voeten, de heupen, het hoofd,
de hals en de ooren.

- Alhoewel de vrouwen van aanzien, zoo als
ik boven reeds heb te kennen gegeven, al-
tijd ten minfte met eenen fchaamgordel be-
dekt zijn, nogtans moeten zij bij den dans
ontbloot verfchijnen. Deze omftandigheid geeft
tot vele onvoegzaamheden aanleiding, die bij
deze gelegenheden eenen ieder vrijftaan en tot
vermaak van het gemeen ftrekken. Hetzelfde
heeft ook ook bij de danfen op *Otaheite* be-
merkt. De Franschman CABRI verzeekerde, dat
alleen die jonge meisjes, vrouwen of wedu-
wen

wen dansten, wier minnaars en mans in den oorlog gevangen of gefneuveld waren, en dat zij zich bij deze gelegenheid de huid met kleine steentjes opscheurden, en den dans beschouwden als een bedrijf van treurigheid en droefheid. — Wanneer men hierbij op de bijzonderheid let, dat zij bij deze gelegenheid op eene ongewone wijze geheel naakt verschijnen, en zich aan het gelach en de bespotting van het gemeen bloot moeten stellen; zoo wordt het blijkbaar, dat zij zich bij den dans zekeren dwang moeten getroosten.

Op de dansplaatsen, die in de effenste streken van de dalen worden gekozen, liggen groote, gladde en verscheidene voeten breede steenen, zoo dicht en keurig aan elkander gevoegd, dat men schier zou gelooven, dat *Eurpese* metfelaars zulk eene plaats, van ten minste honderd voeten lang, met gehouwen steenen belegd hadden.

De dansplaatsen zijn *tahbu*, en ten tijde der groote feesten worden alle vijandelijkheden met de naburen in de onderscheidene dalen uitgesteld, zoo dat als dan de bewoners derzelve aan deze vermaken deel kunnen nemen. Ondanks al dit *tahbu* blijven echter deze vreemde, in den grond vijandig gezinde, gas-

gasten steeds zeer omzigtig. Nooit komen zij ongewapend, ook houden zij zich aan de eene zijde der dansplaats bijeen, ten einde bij eenige opschudding vereenigd te zijn, en zich, in geval van nood, te beter te verdedigen. — Doorgaans zijn zij gewapend met eenen steenslinger, die zeer ligt is, en, om het hoofd gebonden zijnde, veeleer het aanzien heeft van een hoofdhulsel, dan van een wapen ter verdediging.

De uit afgelegener dalen te zamengekomene gasten zijn ook niet altijd zeker voor allen aanval of andere vijandelijkheden, wijl deze feesten somtijds als arglistige kunstgrepen dienen, om de vijanden in eene hinderlaag te lokken, en des te gewisser aan te vallen. Er behoeft slechts één *Taua* den invat te krijgen, om verrukt te worden en te droomen, dan heeft de vreugde een einde, en de wrok hervat hare woede.

De muziek bij deze feesten bestaat in een wild geschreeuw en het gerommel van verscheidene, gedeeltelijk zeer groote, trommen. Dezelve hebben nagenoeg de gedaante van, op voetstukken staande, rollen of vaten, die, van den grond af gemeten, omtrent vier of vier en een halven voet hoog en in den middel-

lijn

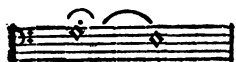
lijn anderhalven en twee voet breed, zeer keurig bewerkt en met de huid van eene haai overtrokken zijn. De plaats, waar zich de toonkunstenaars ophouden, is voor de vrouw *tahbu*.

De Heer Hofraad TILESIIUS, die met zijne uitgebreide wetenschappelijke kundigheden ook zeldzame begaafdheden vereenigt in verscheidene vakken der schoone kunsten, heeft de vriendelijkheid gehad, mij de volgende aanmerkingen over de toonkunst dezer eilanders medetedeelen, die ik met zoo veel te grooter genoegen overneem, wijl ik te dezen aanzien geen van APOLLO's gunstelingen ben.

Zonderling, zegt deze Geleerde, is het, dat volstrekt alle gezangen van onbeschaafde volkeren en zelfs van *Europefche* natiën, die in de toonkunst nog niet ver gevorderd zijn, uit moltoon en gaan: doch bij het *Nukahiwifche* gezang is het karakteristiek, dat het gezang slechts over kwarttoon en zweeft, en zich niet buiten de *kleine ters* van *e* tot *g* waagt, behalve dat hetzelfde fomtijds in *dis* of *d* kruis zinkt. Het is doorgaans eentoonig, en wordt op zijn hoogst door jonge knapen, die nog geene diepte van stem hebben gekregen, of, het geen zelden het geval is, door de vrouwen een

OG-

octaaf hooger gezongen. Over het geheel klinkt het slepend en brommend, dof en treurig, en valt af, even als onze koorgezangen. Het heeft veel overeenkomst met het *Litanie*-gezag Κυρι ελσιον, het welk nog in vele Hoogduitsche kerken wordt gezongen; als mede met de eentonige *hora's* der Monniken. Het rijzen en het afdalen van *e* tot *g* en van *g* tot *e* heb ik slechts door halve toonen uitgedrukt, namelijk door *f* en *fis* of *f* kruis, doch het moesten *kwarttoonen* zijn; want hoe wel de wilden dit gezang brommend rekken, zoo bemerkt men deze bestemming toch duidelijk. Bij elk slot van een woord of van een vers, het welk door een rustteeken uitgedrukt is, houden zij eenige seconden op, en gaan dan weder, met eene langzaam verzwakkende stem van de aangehouden

g tot *e* naar beneden, het welk ik overal door eene diagonaallijn heb uitgedrukt. Zelfs deze eigenschap, dat de kanibalen van *Nukahiva*, die ruwe en wilde natuurmenschen, die toch zonder eenig spoor zijn van eene toonkunstige of eenige andere beschaving, de kleine *tersen* en de moltoonen beminnen, ontstaat voorzeker uit geene

I. DEEL.

R

an-

andere oorzaak, dan omdat zij hun als de ligste en natuurlijkste voorkomen. Waarin echter de hoofdgrond en de voorkeur tot den moltoon te zoeken is, kan ik mij niet verklaren, en ik heb ook niets bevredigend hier over bij wetenschappelijke toonkunstenars gelezen. In de gezangen der *Russische* matrozen, die op zekeren afstand zoo vrolijk als aangenaam klinken, bemerkte ik eene voorkeur voor de kwart, waarin zij zeker om de drie of vier maten vallen. Er heerscht echter blijkbaar in dezelfde tevens eenige kunst, want schoon vele in moltoonen gesteld zijn, bemerkt men echter hier en daar schijnbare overgangen in den aanverwanten kruistoon, die, alhoewel hij na twee of drie maten weder in den moltoon terugvalt, nogtans aan het geheel iets opbeurends en vrolijks geeft. Daar echter deze gezangen reeds eenige kunst en meer harmonische stemmen hebben, daar zij doorgaans in eene vrolijke en snelle maat gaan, en derzelver zangers meer muzikale beschaving en gehoor doen blijken, zoo zijn zij over het geheel met het *Nukahiwische* niet te vergelijken; ook maken zij met derzelver moltoonen nog geen treurigen en zwaarmoedigen indruk; derzelver eigendommelijke kwart en het vuur, waarmede zij

zij worden gezongen, geven aan het geheel veel meer leven en duiden de vrolijkheid aan, welke de eigenlijke bron dezer gezangen uitmaakt (*).

Geheel anders is het gesteld met de eenzelvige *melodie* van het volksgezag der wilden op *Nukahiva*. Dezelve dient bij sterfgeval-

(*) Het is voorzeker jammer, dat zoo weinige reizigers het karakteristieke in de nationale muziek weten op te merken of duidelijk te beschrijven. De Heer LANGSDORFF schijnt zelfs de opgaaf van den Heer TILLEMANS niet volkomen te hebben kunnen begrijpen, en zoo veel te belangrijker is daarom het nevensgevoegde muziekblad. Zoo hebben wij van LA BILLARDIERE de eenzelvige zangwijs der *Vrienden-eilanden* (Zie DEN MEUSON D. II. bl. 30.); van BURNEY een tweestemmig gezang en een treurlied van de *Pelew-eilanden*, (ald. D. II. bl. 148.) van LA PEROUSE den waren wildzang uit de *havens der Franschen* (ald. D. III. bl. 107); van STOLBERG den *koezang* der *Alpenbewoners* (Reize D. I. bl. 192.) terwijl wij ons beklagen, bij MUNGO PARK eene *Engelsche* toonstelling te vinden op een *Afrikaansch* lied der *Mandinguezen* (Reize D. II. bl. 62-65.). Eene geschiedenis der toonkunde als een belangrijk deel van die der menschheid, en eene karakterkunde der volkeren, uit derzelver nationale toonkunst ontleend, schijnt mij ten minste een zoo belangrijk onderwerp, dat mij het gaesige zangstuk uit den KALIF VAN BAGDAD, *de tous les pays pour vous plaire*, &c. om deze reden, altijd zeer bijzonder heeft behaagd. — *De Vert.*

vallen, bruiloften, dansen, krijgsgezangen, drinkliederen enz. en wordt bij alle gelegenheden gezongen.

In de weinige regelen, welke ik in de volgende afdeeling over den zin van den tekst heb geschreven, wilde ik slechts deszelfs oorsprong verklaren en op het tegenstrijdige gevoel doen letten, hetwelk in het karakter der wilden ligt en den grond tot hun nationaal gezang heeft gegeven. Daar echter ook menig bewijs en blijk van dat geen, wat ik in zielkundige betrekking van de *Nukahiwers* vermoede, in den zin van den tekst schijnt te liggen, zoo kan zulks, in geval mijne aanmerkingen over het volkskarakter en den toestand van deze ruwe, onbeschaafde eilanders gegrond zijn, als bevestiging dier aanmerkingen worden beschouwd.

Aanvankelijk zongen de *Nukahiwers* dit gezang waarschijnlijk slechts na de terugkomst uit een gevecht, en wel na eene behaalde overwinning, waarbij zij niet meer dan één of twee, man, doch de vijanden wel tien, verloren hadden. Waarschijnlijk bragt hen slechts de honger of de behoefte, om zich na de afmating weder te versterken, of het voorbeeld hunner vijanden, of de wraak, waardoor zij het
regt

regt van wedervergelding oefenden, tot het besluit om menschen te offeren en te eten. — Hunne Priesters, de *Tana's*, het listigste gedeelte des volks, in het vervolg meermalen na zulk een onthaal verlangende, maakten zich dit bij alle godsdienstige en ongodsdienstige gelegenheden ten nutte, onderhielden de eenvoudigheid en neiging tot bijgeloof en wonderen, en vorderden ook bij andere gelegenheid menschenoffers. De wilde werd daaraan gewoon en verscheen dus weldra in het verschrikkelijk karakter van eenen kanibaal.

Hunne gezangen begeleiden zij bij talrijke samenkomsten en volksfeesten door eenen zeer luiden maatslag, dien zij voortbrengen, door den naakten linkerarm zeer dicht aan het lijf te drukken en met de regterhand in de holte te slaan, die tusschen de ribben en den binnenkant van het elleboogs-gewricht ontstaat. Deze luide klappen volgen, in zekere maar, meestal dus: Tusschen beide slaan weder anderen, met de holle hand alleen, achtste deelen, en worden er tevens, inzonderheid wanneer de dans en het feest plegtig is, trommen aangebragt en in dezelfde maat met de hand geslagen. Naar deze grove muziek, die het, op zich zelve reeds

R 3

treu-

reëurig en koormatig, molgezang begeleidt, plaegt de menigte op eene daartoe bijzonder bestemde plaats te dansen. — De trommen zijn gemaakt van uitgeholde boomstammen, die met haaijenvel bespannen zijn: aan derzelver meer dun beneden-eind zijn zij, gelijk de zangbodem van een snaartuig, in de lengte doorsneden. Naar gelang van de min of meer sterke spanning der huid en volgens de grootte van het trommelveat, zijn zij in onderscheidene hoogte en diepte, doch zonder bepaalde regelen en grondstellingen, gestemd. Zij worden voornamelijk bij begrafenissen gebruikt, waarbij wel gezongen, maar niet gedanst wordt. Deze trommen zijn nevens de krijgstrompetten, die nevens het veldgeschreeuw van het heer de uitdaging tot den slag uitmaken, de eenige muziek-instrumenten bij deze wilden. De krijgstrompet bestaat uit eenen grooten kink- of tritons-horen (*Murex tritonis*) dien men met het haar van eenen verslagen vijand heeft opgekerd, en aan wiens van onder uitgeslepen spits, die tevens de staart is en de enge mond voor de binnen uitgeholde en gedraaide ruimte aanbiedt, men eene kokoschil of de schil van een olienoor als mondstuk vast heeft gemaakt. De klank

is

is omtrent als van eenen waldhoren. Dezelve wordt, zoo veel ik heb kunnen vernemen, alleen bij krijgstogten gebruikt.

Over den zoodra volgende tekst van een lied der *Nukahiwers* maakt de Heer *TILLSIUS* de volgende aanmerkingen.

Het onderwerp des lieds is eene beeldrijke voorstelling van een krijgstooneel. Een wilde ziet in den nacht op een vijandelijk eiland vuur, en vraagt zijne makkers: waar is dat vuur? Zij antwoorden op het eiland *Montane* (*St. Pedro*) of op *Tauata* (*St. Christina*). Men denkt aan het recht van wederverging, welk men aan den gevangen of verslagen vijand uitoefent: men verlangt vuur om den, voor den maaltijd bestemden, vijand te braden. — Men verheugt zich over de heldendaad en alle bijomstandigheden, terwijl men tevens met een, terstond wederkeerend, gevoel van medelijden en menschelijkheid, denkt aan de treurige gevolgen en aan den indruk, dien de dood van den verslagenen op zijne vrouw en kinders, op zijne ouders en familie moet maken. De aan het flot opgetelde dagen zullen misfchien te kennen geven, hoe lang men van menschenvleesch voorzien

is (*). Mij dunkt, dat in den tekst van dit lied veel ligt, het geen het nationaal karakter van dit volk kenmerkt en de zonderlinge vermenging van goed en kwaad, hetwelk in den wilden vereenigd is, van belustheid op menschen vleesch, van wreedheid en deernis, nader schijnt te bepalen.

Het nachtgezag, gepaard met het maatgeklap, en het gezigt van het vuur, waarom zij liggen, maakt op eenen afstand eenen zoo woesten, half zwaarmoedigen, half wanhopigen indruk, dat men daarin reeds zijnen lijzang meent te hooren.

Eenen ganfchen nacht, dien ik eens aan wal bleef, heb ik onder het bestendige gezang van deze goedmoeds schijnende menschen in een niet veel aangename gevoel, dan het zoo even beschrevene, moeten doorbrengen. De sterke, luidklinkende holle handslagen op den in de borst gedrukten el-

(*) Het komt mij voor, dat deze optelling de eindeloosheid des rouws over den verflagenen aanduidt. Er wordt toch slechts van éenen vijand gezongen, gelijk ook met den val van eenen de slag doorgaans een einde heeft. En hoe zou zulk een schriklijk gastmaal bij gulzige vijanden zoo vele dagen duren? —
De Vert.

GEZANG VAN DE NUKAHIWERS.

Choral. *Melancolico unisono retardando.*

Solo. *Tutti.* *Solo.*

Hi a te a ma-a-a - - oh J - ta u a ta-a-a - - oh tea ma a - ma a
 Waar is dat licht? Op het eiland Ta-ua-ta. Waar-toe dat vu - -

eh Tau e na ta-a oh Hia tea he - - - he Tai - te
 ur? Om den vijand te bra - - den. Laat ons vuur aanwrij - ven. Hier is

a ma-a - eh Tai - e - na - ta a eh ena-ta a eh ote ma
 vu - ur. Wij wil - len hem bra - den. Wij hebben hem. Hij wilde

- o - a ma-te mate - - eh i tue tu - - eh ti-ti he i - - he,
 het ontvlugten. Nu is hij dood. Zijne zuster weent. Zijne ouders weenen. Zijne

ma-te moi - eh atahi eh a hu a oh at ou - he - eh -
 dochters weenen, eenen dag, twee dagen, drie dagen,

a hae oh a hi ma eh, a - ho - no eh afi-tu - - eh
 vier dagen, vijf dagen, zes dagen, zeven dagen,

awahu - - eh, a hi-wa - oh aha ona eh aho - hi - eh
 acht dagen, negen dagen, tien dagen.

leboog, vervingen de plaats van de doodklok. Inmiddels vermaakten zich deze menschen met eenen dans die toch niets meer was, dan een willekeurig en kunsteloos gehuppel en gespring, waarbij zij met uitgestrekte armen, handen en vingers, snelle en sidderende, afwisselende bewegingen maakten.

Het gezang, het welk hier nevens is gevoegd, ontving ik van den Franschman CABBRI, en zal voorzeker, wat de woorden betreft, wel in orde zijn: doch in derzelver overzetting vond ik, nadat ik, met de taal der eilanders beter bekend, mij in het vervolg met de woordelijke overzetting van dit lied bezig gehouden en dezelve vergeleken heb met mijn in *Nukahiwa* bijeen gezameld woordenboek, veel verkeerts, onnaauwkeurigs en gebrekkigs. Indien mijne overzetting getrouw is, waarvan de bewijzen in de woorden zelve en in mijne oordeelkundige aanmerkingen voorhanden zijn, dan kan ik geenszins met het gevoelen van den Heer TILESIIUS ten aanzien zijner denkwijze over de mengeling van goed en kwaad, en de aandoeningen van wreedheid en deer nis bij deze eilanders, welke hij in dit lied meent te vinden, overeenstemmen. Ik beweer veel eer, dat zij volstrekt geene gewaarwording of gevoel van medelijden hebben, ten

R 5

min.

minste in dit geval, waarin zij niet bewust zijn kwaad gedaan te hebben en zich geheel aan het gevoel der vreugde overgeven, wijl zij eenen vijand hebben verslagen, en in staat zijn hem te braden en te verslinden, in plaats van gebraden en verslonden te worden (*).

Nukahiwiſche tekst.	Vertaling van CABRI.	Letterkundige Vertaling.
1. <i>Hia-t-eama äh?</i>	Waar is dat licht?	Waar is dat licht?
2. <i>I Tauata oh.</i>	Op <i>Tauata</i> .	Op <i>Tauata</i> .
3. <i>I eama äh?</i>	Waarom of waartoe dat licht?	Daar licht, waartoe?
4. <i>tau enata oh.</i>	Om den vijand te braden.	Hier is een man.

LETTERKUNDIGE AANMERKINGEN OVER ELKEN REGEL.

1. *Iben* of *Hia* beteekent *waar*, *eama*, *het licht*. De *t* schijnt om de welluidendheid tusschen beide gevoegd. *Äb* is dikwijls een vragteeken. Zie het woordenboek.
2. *Tauata* is het eiland *St. Christina*, een der oudste *Marquisas*-eilanden.
3. Dit is eigenlijk de wederhaling van 1. en zou dus ook kunnen beteekenen: *waar is dat licht of waar?*
4. *Tau* moet *braden* beteekenen: doch ik heb dat woord niet in mijne taalverzameling, en kan dus de zekerheid daarvan niet bepalen. *Enata* beteekent de *man*, de *mensch*. — Misschien is *tau* en *tai* hetzelfde; het laatste beteekent *hier*, anders *hier is reeds een mensch*, of *een vijand gevangen*. Zoedra deze eilanders iemand verslagen hebben, is het tweede denkbeeld natuurlijk, hem te braden.

(*) Deze aanmerking zou gelden, wanneer de Heer *Stukius* van de vermenging van *misdaad* en *berouw* gesproken had: maar hij sprak van *wreedheid* en *medelijden*. — Bij de *Nieuw-Zeelanders* merkte *ANDERSON* dezelfde vereeniging op van teederheid en gruwzaamheid. Bij *COOK* D. VIII. bl. 240. — *De Vert.*

Nukahiwische tekst.	Vertaling van CABRI.	Letterkundige Vertaling.
5. <i>Iha chāho, āh?</i>	Laat ons vuur aanwrijven.	Waar is vuur?
6. <i>Tai cama oh.</i>	Wij hebben vuur.	Hier (is) licht.
7. <i>Tau enata āh.</i>	Wij willen hem braden.	Hier is de man.
8. <i>enata oh.</i>	Wij hebben hem.	De man.
9. <i>Ōtemao.</i>	Hij wilde ontvlugten.	De vliegende visch.
10. <i>oh mate mate āh.</i>	Nu is hij dood.	Is hij dood?
11. <i>ituetue āh.</i>	De Zuster weent.	Weent hij?

LETTERKUNDIGE AANMERKINGEN OVER ELKEN REGEL.

5. *Hia* zal weder als in den eersten regel *ibea* beduiden.
6. *Tai* is *Hier* (zie vierden regel) *cama*, *het licht*.
7. Mischien moet dit *tau* weder *tai* wezen: *bier is het vuur*, *bier is de mensch*, die natuurlijker wijze gevangen is, om gebraden en verlonnen te worden.
8. Deze wederhaling, is zekerlijk eene bevestiging der blijdschap.
9. Figuurlijk. Even als de vliegende visch dikwijls in de vlugt wordt gevangen, zoo is de man nu onze prooi.
10. Dit kan beteekenen: *bij is dood* of *is bij dood*? Het laatste behaagt mij meer van wege der daarop terstond volgende vragen.
11. *ue* of *uwāb* beteekent *woenen*. Hier wordt waarschijnlijk van den *verflagten vijand* en niet van de *bloedverwante* gesproken. CABRI vertaalde dezen regel op onderscheidene tijden anders, eens *de steen heeft getroffen*; op eenen anderen tijd *de mensch is gevangen*. In beide gevallen is het zeer natuurlijk, dat de ongelukkige weent. Van *Zusters* (*Toabine*) wordt hier toch in het geheel niet gesproken, maar wel van *woenen*, het welk zich het eigenaardigst op den vijand laat toepassen, en al-
 soo tot tegenstelling dient van den roden regel, *namelijk: is bij dood* of *leeft bij*? Wanneer de steen sterk getroffen heeft, dan is het hoogstwaarschijnlijk, dat daarop ge-
 wegh volgt.

268 REIS ROND OM

Nutahiwische tekst.	Vertaling van CABEL.	Letterkundige Vertaling.
12. <i>titi hel ãh.</i>	Zijne Ouders weenen.	Is hij toornig?
13. <i>mato moi ãh.</i>	Zijne Dochters weenen.	Is de Dochter dood?
14. <i>Atahi ãh etc.</i>	Eerste, 2e, 3e, 4e, 5e, 6e, 7e, 8e, 9e, 10e dag.	

LETTERKUNDIGE AANMERKING OVER ELKEN REGEL.

12. *Titi* moet een mansnaam zijn; *hel* heet *toornig*, *boos*. De vijand, die door eenen steen of lans getroffen is, wordt, zoo als het schijnt, meermalen kwaadaardig, en tracht zich mischien dikwijls nog door de vlugt of door zijne sterkte te redden.
13. *Moi* heet *de dochter*, *mato*, *dood*, *ãh* kan weder eene vraag aanduiden. Mischien is *moi* wel in het algemeen *het vrouwelijke geslacht*, en beduidt de vraag: of eene perfoon van het vrouwelijke of mannelijke geslacht het slagtoffer was?
14. Hier op volgen de getallen, van 1 tot 10 of naar welgevalen. Den eigenlijken zin en beteekenis weet ik niet; of daardoor misschien het aantal der in den slag gesneuvelde vijanden zal worden aangeduid, is mij onbekend gebleven; men zingt van 1 tot 10. Zie de getallen,

Geen minder vermaak dan de dans heeft het loopen op stelten. In deze kunst hebben de bewoners der *Washingtons*-eilanden misschien meer bekwaamheid, dan ergens eenig volk ter wereld. Bij hunne groote openbare feesten, houden zij daarop wedloopen, waarbij de een den ander altijd in den weg tracht te komen, en, op zijn eenen been of stelt het evenwigt houdende, met de andere zijnen me-

mededinger onder het loopen van de beenen te slaan ; de op den grond liggende wordt dan het voorwerp van algemeen gelach en spotternij. De oefening dier kunst wekte onze opmerkzaamheid zoo veel te meer, wijl de gladde steenen, waarmede de dansplaats was belegd, het loopen moeilijker moest maken. Kinders van acht tot tien jaar gewennen zich reeds aan dit gebruik. Neiging tot vermaak schijnt het grootste aandeel te hebben aan deze oefening ; want al wilde men onderstellen, dat veelvuldige overstroomingen en de behoefte om in gezelligen omgang te leven, dezelve had voortgebracht, zoo zal men mij toch wel willen toestaan, dat naakte menschen, die dagen lang in het water leven, niet zouden schromen bij zulk eene gelegenheid de voeten nat te maken, en gevolgelyk ook niet noodig zouden hebben, zulk een hulpmiddel uit te denken.

Hunne vaardigheid in het zwemmen verwekt de grootste verwondering en overtreft alle verbeelding ; al ligt zouden zij bij den opmerker de gedachten kunnen verwekken, of de mensch ook geboren zij, om in het water te leven.

Zij verrigten alle willekeurige handelingen
in

in het water, blijven schier op eene en dezelfde plaats in eene regtstandige houding staan, en befturen zich met de voeten zoo, dat men alleen het hoofd en de fchouders kan zien. Zij floegen in het water kokosnoten open, gebruikten dezelve, en bragten verfcheidene artikelen ter ruiling aan eenen langen ftok vastgebonden, die zij boven het water opftaken, om ze voor nat worden te bewaren. Dikwijls zwemmen zij met kleine kinderen op de fchouders, ftorten zich van hooge fteile rotfen in zee, en willen liever naar den tegenovergelegen oever zwemmen, dan op de puntige fteenen te voet eenen omweg om den bogt maken. Wij merkten eenige eilanders op, die schier den ganschen dag rondom het fchip zwommen en in het minst niet vermoeid fchenen. MURAU, die reeds boven bekend geworden is, klom, zonder ooit op een *Europeesch* fchip geweest te zijn, verfcheidene keeren achter elkander en uit eigene beweging op de groote mast, en wierp zich van daar tot eigen vermaak en verbazing der aanfchouwers in zee. Kapitein KRUSENSTERN liet hem terug roepen, wanneer hij gereed stond van de hoogfte ra in zee te fpringen. Men kon het niet zonder ijzing en fiddering aan-

zanzien, hoe hij van zulk eene hoogte eenige seconden, met ingetrokkene, tegen het lijf gedrukte beenen, in de lucht als balanceerde, om het hoofd boven te houden, en daarna door de kracht van den val en het gewigt van zijn zwaar en groot ligchaam zoo diep zonk, dat hij na verscheidene seconden eerst weder boven de oppervlakte van het water te voorschijn kwam.

Optooifels, die veelvuldig in gebruik zijn, schijnen geene bijzondere onderscheiding uit te maken van standen of van personen. Het hoofd versieren zij gedeeltelijk met hoofdbanden, gedeeltelijk met vedertooi, gemengd met parelen en andere versierselen. Doorgaans scheren zij het hoofd geheel kaal, behalve twee kleine ronde plekken even boven de ooren, wier lange haar zij als dan in eenen hoogen knot te zamen binden, waardoor zij als gehorend schijnen; een gebruik hetwelk bij de kinders der *Sinezen* zeer algemeen is.

De opening in de oorlellen is bij hen zoo groot, dat men met gemak een ligchaam van de dikte van drie of vier lijnen, gevolgelijk, ook den kleinen vinger, daardoor kan steken. Eene schelp van eenige onsen zwaar, aan welke buitenzijde, eenen slagrand van een zwijn, van

VO-

voren een weinig afgeslepen, is vastgemaakt, of ook wel een ligt, eirond gevormd bordje van broodboomhout, is de grootste opschik der ooren, waarin zij ook groote ijzeren spijkers, een klein zwart, eenige lijnen dik, en omtrent twee duim lang houten stokje, en verscheidene andere kleinigheden steken, en door middel van koorden daarin vastmaken.

Tot het schoonste halsieraad rekent men eene soort van ringkraag, welke de gedaante van een hoefijzer heeft en uit verscheidene aan elkander gedraaide kleine stukjes van ligt broodboomhout bestaat; op denzelfden worden door middel van zekere hars, die uit denzelfden boom voortkomt, de roode en zwarte erwten (*abrus precatorius* Linn.) vastgemaakt, die ook in *Europa* tot halsketenen der vrouwen gebruikt worden. De als eene halsketen nevens elkander geregene zwijnstanden en eenige beenderen, of dikke afgeronde en langwerpige schelpen, die aan een keurig gevlochten snoer van kokosvezelen zijn vastgemaakt, worden almede vrij algemeen gedragen. Bij gebreke van een kunstwerk had menig een kleine visch, eene kreeft, bloem, schelp, vrucht, of ook wel een van ons ontvangen geschenk, eenen spijker, een mesje, of

of eenig ander voorwerp, het geen zij bij zich wilden dragen, in de ooren of om den hals.

Roode of in het algemeen uit eigen aard bonte vederen (want de kunstig geleverde wisten zij spoedig te onderscheiden) scheenen in hooge waarde te staan. KATANUAH, die niet zeer mild was met zijne varkens, wilde er ons eens één laten voor eenen kleinen papegaai, dien wij uit *Brasilië* hadden medegebragt; CABU zoo wel als ROBERTS verzekerden, dat hij voornemens was, daarvan een *Platonisch* mensch te maken, en dat men den haan en andere bontkleurige vogels zeer dikwijls geheel plukte, om derzelver vederen tot sieraad te gebruiken.

De *hopemoa*-praal, zijnde een band van lange haarlokken, welke de mans aan hare vrouwen affnijden en zich van achteren aanbinden, heeft de hoogste waarde; daarna komen zekere vingerringen in aanmerking, die bij de dansfeesten in gebruik zijn en van de vederen van den keerringvogel gemaakt worden. Om denzelven magtig te worden, beklimmen de inwoners des nachts steile rotsen, en vangen den vogel, terwijl hij slaapt; dan rukken zij hem de staartvederen uit, zonder hem te dooden, ten einde op die zelfde wijze

ze in het vervolg, wanneer de vederen weder zijn uitgegroeid, zich op nieuw van dezen tooi te kunnen voorzien. Behalve dit alles merkten wij nog een vedersieraad op aan de armen en beenen, en snoeren van aan elkander geregene kleine zeegewassen.

De bereiding van de kleederen of van het doek uit den bast van den papier-moerbezenboom, welke weinig verschilt van die, welke in cook's reize is beschreven, is eeniglijk aan de vrouwen opgedragen: doch de vervaardiging der gereedschappen en wapenen maakt de hoofdbezigheid der mannen uit. De laarften worden met vlijt en smaak bewerkt. Lanzen, spiezen en strijdnodsen zijn bij den eenen met snijwerk, bij den anderen met kunstig gevlochten haar van vijanden versierd, die in den krijg zijn verslagen. De slingers worden van de vezelen der kokosnoot en eene andere plant, welke ik niet te zien kreeg, (waarschijnlijk eene soort van vezelen of *Phormium tenax* Forst.) sterk en fraai gevlochten. — De stelten zijn uitvoerig en kunstig bewerkt. — Op de *Morais* vindt men figuren, die eene mensche-lijke gestalte moeten voorstellen en een duidelijk bewijs opleveren, dat deze menschen nog geene groote vorderingen hebben gemaakt in

in de beeldende kunsten. Zij besteden meer tijds aan het vervaardigen van hunne netten dan van hunne vischhoeken; de laatste zijn eenvoudig, zonder eenigen wederhaak, van den paarlemoermosfelschelp gemaakt. — De zon- of windfchermen geven kunst en bekwaamheid in het vlechten te kennen. De huishoudelijke gereedschappen bestaan in kalebasen, die met menschen- en andere beenderen zijn opgemaakt en met netwerk omvlochten, in kleine en groote etenspotten, die naar eenen trog gelijken, en waaraan men slacht gesneden figuren van menschengezigten en van vischen- en vogelskoppen bemerkt. De kokoschel dient tot drinkschaal.

Onder de speeltuigen hebben wij er een leeren kennen, hetwelk uit een klein staafje bestond, eenen duim dik en eenen voet lang. Hetzelfde was van onderen doorboord en in deze opening stak een spits roellopend stiftje, van vijf of zes duimen lang; aan de beneden punt van hetzelfde werd een, los gewonden, kluwen van kokosvezelen gestoken. Wanneer men nu met een ander stokje op dit staafje sloeg, dan viel het kluwen door de schudding van den slag van de pen af, en als dan bestond de kunst, om het kluwen in deszelfs

S 2

val,

val, bevorens het op den grond kwam, weder op te halen, waar uit eene soort van *jou-jou* ontstond.

Het is zeer waarschijnlijk, dat deze eilanders nog meer spelen van vermaak bezitten, waarvan wij geene onderrigting kregen.

De scheepsbouwkunst der *Nukahiwiers* is in vergelijking met andere Zuid-zeebewoners nog zeer achterlijk. De kanoos zijn van 20 tot 30 voet lang, doch maar éénen voet breed, en bevatten op zijn hoogst 6 of 7 menschen. Om het omslaan te voorkomen, bedient men zich van balanceerstengen, of uitleggers, die ook bij vele andere natiën in gebruik zijn. De geheele kanoo is flecht en grof bewerkt. De boorden ter verhooging der zijstukken zijn met kokosvezelen aan een genaaid, de openingen en reten met mos gestopt en met hars van den broodboom overstreken. In geval de boot omslaat of zeer lek wordt, springen allen, die er in zitten, over boord, zwemmen er naast en hoozen er in eenige minuten met de handen het water uit, tot dat zij weder zonder gevaar voor te zinken kunnen aan boord komen en verder voortroeijen. De riemen en het roer zijn met meer vlijt bewerkt, dan de kanoo.

KOR.

KORTE AANMERKINGEN.

Brood, suiker, tweebak, in één woord alles, wat men aan deze menschen bood, beroken zij, even als de apen. Ik had meer dan eens de gelegenheid om optemerken, dat zij eenen zeer fijnen reuk hadden. Van suiker waren zij zeer groote, maar van pekervleesch volstrekt geene, vrienden.

Daar zij geene kleederen dragen en geene zakken of buidels bij zich hebben, steken zij alle kleinigheden, die zij bewaren willen, in den mond. Op zekeren dag, wanneer mij een inboorling aan strand en onder de steenen bezig zag naar kleine kreeftjes te zoeken, volgde hij mij, en haalde zes zulke levende kreeften of krabben, die hij zoo even gevangen had, uit zijnen mond.

In vele lichamelijke oefeningen en verrigtingen zijn zij zeer geschikt. Met onbegrijpelijke vaardigheid klimmen zij in de hoogste boomen, welke zij niet, zoo als wij gewoonlijk doen, met zamen gedrukte knieën, maar veel eer, als de apen, met kromme reenen beklimmen, waarbij hun voorzeker hunne sterke nagels wel te stade komen. — De steilste rotsen beklimmen zij zeer vaardig;

doch tot het hard loopen zijn zij zeer onge-
schikt.

Wanneer zij iemand een weigerend ant-
woord willen geven of neen zeggen, dan
steken zij de tong uit.

Het dreigen met den wijsvinger is op de-
ze eilanden een teeken van vriendschap.

Wanneer twee vrienden elkander ontmoet-
ten, dan drukken zij wederzijds het spits
van den neus tegen elkander; hetwelk bij
hen de plaats vervangt van den kus, wiens
(voor de *Duitschers*) zoete gewaarwording
hun geheel onbekend is.

De nagels aan de vingers laten de aanzien-
lijken, zoo als bij vele *Afiatische* vol-
keren gebruikelijk is, zeer lang groeijen, om
aan anderen daardoor te doen bemerken, dat
zij geen handwerk behoeven te verrigten.

De teenen kunnen zij vrij en naar wille-
keur bewegen. Dikwijls reikten zij, wanneer
zij aan boord waren, een stuk ijzer, hetwelk
zij met de teenen vast hielden; eenen ande-
ren, nevens het schip zwemmenden; kameraad
toe, om dat zij op die wijze niet behoefden
te bukken.

Wil men de kokos-olie bereiden, dan
schaaft men de pit van verscheidene kokos-

no-

noten en zet het affchaaffel, op bladeren van *bananen* gelegen, vier of vijf dagen in de zon; daarna perst men het sap van even zoo veel versch geschaafde kokosnoten daarover, en men laat dit weder twee of drie dagen in de zon liggen, wanneer men door herhaald uitperfen de kokosolie krijgt, die ten gebruike in bamboesriet wordt bewaard.

De tanden uit de opperkaak van den haai, dienen hier, even als bij de *Sandwichers* en andere Zuidzee-eilanders, om te snijden, ja zelfs om den baard te fcheren; de tanden uit de onderkaak worden als boren gebruikt, daartoe in een handvatfel gezet en bij het gebruik in de hand rondgedraaid.

Kleine stukken van koralen, madreporen en milleporen dienen als raspen bij het be-
arbeiden van gereedschappen en van het harde *Casuarina*-hout; zij doen de werking van de houtvijl. De huid van den haai wordt gebruikt, om de wapenen te polijsten. Bogen en pijlen, waarvan zich zoo vele volkeren bedienen, schijnen hier volstrekt onbekend te zijn.

Aan den vader van KATANUAH, een bejaard man, werd groote geneeskundige kennis

toegeschreven; zeewater, inwendig gebruikt zou bij zijne geneeswijze wel het voornaamste middel geweest zijn.

Tweelingen worden, volgens de verzekering van CABRI, zeer zelden geboren.

Varkens en rotten zijn de eenige inheemsche zoogdieren op dit eiland: de laatsten worden door de inwoners met de hand gevangen en tot voeding der varkens gebruikt. Ten tijde van gebrek dienen zij ook den mensch tot voedsel, en worden zij gezegd regt lekker te smaken.

Varkens, zoo groot als *Europefche*, kregen wij, bijzonder in het dal *Schegua* genoeg te zien, doch de eigenaars wilden ze niet verruilen of verkoopen, ten minste niet voor den door ons gestelden prijs.

De Engelschman ROBERTS had twee honden, die door de inwoners, als hebbende schier nimmer eenig ander dier gezien, zwijnen genoemd werden. Ook moet er een bok en eene geit, die men waarschijnlijk gehorende zwijnen zal noemen, van *St. Christina* naar *Nukahiva* gebragt zijn geworden, waarvan wij echter, wijl zij zich in een ander dal bevonden, verder niets hoorden.

Men vindt hier noch eigenlijk wilde noch
tam-

tamme katten, maar wel verwilderde, die in onbewoonde streken leven van de rotten.

De hoenders worden niet sterk aangefokt; evenwel worden de hanen met schoone vederen zeer hoog geacht en van tijd tot tijd geheel kaal geplukt. Vloojen zijn er in het geheel niet.

Dit is zoo al het merkwaardigste, wat ik gedurende ons verblijf van tien dagen op *Nukahiwa* kon waarnemen. Wie van dezen groep der *Marquisen- of Washingtons* eilanden meer verlangt te weten, die zal bij COOK, FORSTER, VAN COUVER, MARCHAND, WILSON, KRUSENSTERN en anderen nog vele belangrijke aanmerkingen vinden, die ik, om alle herhaling te ontwijken, met stilzwijgen ben voorbij gegaan (*).

Door behulp van ROBERTS en CABRI had ik

(*) Bij het nalezen van KRUSENSTERN vind ik nog eenige aanmerkingen, wier mededeeling alhier ter aanvulling kan strekken van de berigten, door LANGSDORFF in den tekst gegeven. — De *Nukahiwers* kennen geene eigenlijke ziekten en dus ook geene geneesmiddelen; hunne vrees voor de *kaha* is meer bijgeloof dan ziekte; hunne ganfche geneeskunde bestaat ook eeniglijk in het verband van wonden. — Bij velen van de geringe klasse wordt het hoofdhaar niet afgesneden, en bij degenen wast het wollig en kroes, doch niet volkomen

Ik de zeldzame gelegenheid, om eenige proeven der taal te verzamelen, die hoe onvolledig en

zoo als bij de *Afrikaansche* zwarten. — Op den afstand van 10 tot 15 schreden van hunne woningen zijn verscheidene kuilen gegraven, die met steenen belegd en met ruigte en bladeren bedekt zijn, waarin zij hunnen voorraad bewaren, voornamelijk bestaande uit gebakken visch en zuurpodding van *sare*-wortel en broodvrucht, die eenige maanden goed kan blijven. — De bijl is hun voornaam gereedschap; dezelve is van eenen zwarten platten steen vervaardigd, dien zij gaarne verwisselen voor een stuk ijzer, het welk zij aan eenen steel weten vast te maken en scherp te slijpen. — Hun krijgsknods is omtrent vijf voet lang en weegt wel tien pond. — Bij het vischen weten zij gebruik te maken van zeker middel ter bedwelmig van den visch. — Hun grootste kanoo was 23 voet lang 2½ voet breed en 2½ voet diep. — De mans, zich met den landbouw weinig ophoudende, het vischen voor de arme lieden overlatende, en geene bezigheid ter jagt vindende, brengen een groot gedeelte van den tijd door, met bij hunne vrouwen op de matten te liggen. — Een voornaam lid der koninklijke familie is de vuuraanmaker, die tevens gezegd wordt de vertegenwoordiger van den Vorst bij de Koningin, gedurende deszelfs afzijn, in zoo verre te wezen, dat hij haar tot een tweede gemaal zou strekken. — Het planten van kokos-takken op den top der bergen is het teeken van eenen wapenstilstand ter voorbereiding der feesten, welke voorbereiding somtijds wel veertien maanden worden gerekt. — De menschenoffers bij den dood eens Opperpriesters worden niet verflonden. — Hun duister begrip van een hoo-

en weinig onderhoudend zij ook mogen wezen, nogtans belangrijk genoeg zijn, om hier eene plaats te vinden.

Proeven van de taal op het eiland Nukahiwa.

A.	Een schip is aangekomen,
Aal, <i>puchi.</i>	<i>te waka nui watātā</i> ; dat
Aankleeden (zich), dat is,	is eigenlijk: eene groote
een stuk doek omslaan, <i>arō</i>	<i>kanoo nabij.</i>
<i>te kachu.</i>	Aansteken, <i>apūhi</i> ; b. v.
Aankomen, <i>watātā.</i>	het licht, <i>teama.</i>

Aan-

hooger wezen noemt alles *Etua*, wat hun bovenmensche-
lijk schijnt. — Twaalf maanden na het eerste lijkeest
wordt een tweede gevierd ten dank der *Etua's*, dat zij
den overledenen in de andere wereld hebben toegela-
ten. — De bevolking van het gansche eiland scheen niet
boven de 12000 te gaan. — In den omgang toonden
zij steeds de beste gezindheid; zijnde altijd dienstvaar-
dig bij het houthakken en waterhalen; maar zelden eeni-
ge diefstaligheid latende blijken; steeds vrolijk en ver-
genoegd, goedgehartig van voorkomen, zoo dat KRUSEN-
STERN hen met de allerbeste gedachten zou hebben ver-
laten, indien hem ROBERTS niet vervuld had met afgrij-
zen voor hunne *cannibalsche* zeden. D. I. bl. 238-285. —
Het geen bij de meesten der in den tekst opgenoemde Rel-
zigers wegens deze eilanders wordt gezegd, is te vinden
in DEN MENSCH D. II. bl. 76-93 en reeds doorgaans in
aanteekeningen bij den tekst toegevoegd. — *De Vert.*

284 REIS ROND OM

Aanstands, <i>eppo heppo</i> , niet	Afkrasfen, affchaven, afvij-
te verwarren met <i>ēpo</i> ,	len, <i>awan</i> .
vuilnis.	Schaaft kokosnoten en
Aanvoerder, <i>āhi</i> .	drukt het fap daaruit,
Achterfte (het), <i>papatōhe</i> .	<i>awan oē tēhi oōe toco ehi</i> .
Afbreken, <i>wiwāh</i> .	Afstijgen, <i>amaī aheke</i> .
Ik breek in stukken, <i>wi-</i>	Afzeilen, <i>watē-e</i> .
<i>wah iaoē</i> .	Het fchip is afgezeild, <i>te</i>
Afbijten, <i>anē-nahu</i> .	<i>waka watē-e</i> .
Bijt een stuk spek af, <i>anē-</i>	Antwoord mij, <i>apā māi-oē</i> .
<i>nūhu te buaco oē</i> .	Arm (de) <i>ehima</i>
Afhouwen, <i>koti</i> .	Arm, niet rijk, <i>kikino</i> .
Laat ons boomen afhou-	Avond (dezen), <i>achi, acht</i> .
wen, of hout hakken,	B.
<i>koti te wehie</i> .	Baard, <i>kumi</i> .
Afkoelen, dat is, wind met	Baden, wasfchen, <i>kaukau</i> .
den waaijer maken, <i>tahi</i>	Ballen (de teel-) <i>comāi</i> .
<i>te tukuannu</i> .	Bananen, <i>meiga</i> .
Neem eenen waaijer om	Band, fchaamgordel, <i>eūte</i> ,
af te koelen, <i>ata oē tahi</i>	Band (van grof doek) <i>tiābn</i> .
<i>naī-oē te tukuannu</i> .	Baren, ter wereld brengen,
Afkorten, afnijden (een	<i>aīa-teama</i> .
stuk van iets) <i>koko oti</i>	Bataten, <i>tekuma</i> .
<i>pootonaa</i> .	Beenen, <i>waiwāi</i> .

Be

Begraafplaats, <i>morai.</i>	Bouwen, (een huis) <i>east</i>
Begraven, <i>etōmi.</i>	<i>schae.</i>
Beide, twee, <i>sau.</i>	Brengen, breng mij, <i>tuku-</i>
Beklimmen, <i>amei ahiti.</i>	<i>kumai.</i>
Beminnen (eene vrouw) <i>we-</i>	Broeder, <i>tunane etcine.</i>
<i>bine nau.</i>	Broodboom, <i>temu-mei.</i>
Bevelhebber, <i>aiki.</i>	Broodvrucht, <i>māhie.</i>
Binden (de voorhuid met	Gezuurde broodvrucht,
een koord) <i>ehunatibuna.</i>	<i>mas.</i>
Binden, <i>ahurini</i> ; eenen sche-	Bulk, <i>koopu, ecopu.</i>
del om de heupen, <i>ahumu</i>	Bijl, <i>toki.</i>
<i>te opogo tēhobe.</i>	Bijslaap, <i>uka-uka, tifi.</i>
Blad van eenen boom, <i>tēhou.</i>	Bijten, <i>nahu.</i>
Blikken, <i>teā-f-la.</i>	D.
Bloed, <i>tooto.</i>	Dag, <i>uaten, watea.</i>
Bloemen, <i>puomomono.</i>	Dansen, <i>chaka, wehaka,</i>
Bodem, aan den grond,	of den dans springen, <i>hu-</i>
<i>whennōa, keunūah.</i>	<i>bu te eoika.</i>
Boonen (roode) <i>Abrus pre-</i>	Dansgewaad, <i>hobumoa, hope</i>
<i>catorius), boniū.</i>	<i>moa.</i>
Boos, <i>wbahāi.</i>	Dief, <i>ekamu.</i>
Borst, <i>huma, huima.</i>	Dochter of meisje, <i>mo.</i>
Borsten van eene vrouw,	Doek, <i>kahu, kachu.</i>
<i>sehu, ehou.</i>	Doek van den moerbezien-
Bosch, <i>teita.</i>	boom, <i>cachu.</i>

Dolk;

286 REIS ROND OM

Dolk, *soke*. Geef mij te drinken, *eiñu-maï*.
Donder, *hatu piki, hatuti*.

Dood, *mate, matte*. Geel, (misschien ook de
Dooden, *womate*. wortel, die geel verwt)

Dooden in huis ophangen, *hahatu*. ^{to}
iega-mōa. Geest der afgestorvenen,

Duimen, *maga magaima*. *wahinehai*.

Drinken, *aïnu, eiñu*. Geest, die vervolgt, spookt,

Droog, *waiwēi*. *totūa*.

Het land is droog, *hen-nua waiwēi*. Ook de geest van leven-
de, die bij de *Tahū*

E. werkt.

Echtgenoot, *medua, matua*. Genoeg, *eiōe*.

Eiland, land, *whennua*. Gefchenk, *taiāi*.

Eiland, rots, *mōoto*. Getrouwd zijn, *noko te wa-*

Elleboog, *hima*. *hauna*, met eene vrouw

Eten, *oliai*. zitten of staan.

Geef mij te eten, *kai-maï*. Gevecht, *toūa*.

F. Geven, *tukumaï*.

Fluit van twee rieten, *hu-choche*. Gewaad der vrouwen, om
de heupen, *totūa*.

Fluiten, *makpu*. Gewond worden, *bohohē*.

G. Gezwel, *memūi, momaï*.

Geef mij iets, *tukumaï*, Gisteren, *enenahē*.

taiāi. Glazen koralen, *pipi ai*.

Goed,

Goed, (dit is) <i>mei tahi-</i> <i>mitāki.</i>	Het is zoo, het is waar, <i>ehō.</i>
Gras, <i>mugu, totoē buaga.</i>	Heuvel, <i>pūfi.</i>
Groot, (en veel) <i>nui</i> ; zeer groot, <i>nui-nui.</i>	Hiel, <i>tuki te wāwā.</i> Hoe veel, <i>ehia.</i>
Groot, lang, <i>hūa</i> ; een lang man, <i>enata hūa.</i>	Hoek, (visch) <i>medau.</i> Hoen, <i>mōha.</i>
Gij, <i>ā.</i>	Hoesten, <i>ehapu.</i>
H.	Honger hebben, <i>aone.</i>
Haar, <i>whu oho.</i>	Hoog, <i>ōā</i> ; zeer hoog, <i>ōā</i> Zeer lang haar tot opschik blij den dans, <i>hobemoā.</i>
Haal, <i>mōno.</i>	Hond, <i>buaka nūohē.</i>
Hagedisch, <i>ekaha.</i>	Hout, <i>wahie.</i>
Halen, haal het mij, <i>atu,</i> <i>utio-oē.</i>	Houden, <i>keiteima.</i> Houdt aan, <i>akāea.</i>
Hals, <i>kaki, kakeihe.</i>	Huis, <i>ohāāi, tebā.</i>
Halsnoeren van roode boonen, <i>seha tefa.</i>	Huid van den mensch, <i>kuka.</i>
Hand, <i>cīma.</i>	Hij, <i>oē.</i>
Hars van de broodvrucht, <i>Ja, āh,</i> <i>ēipāu.</i>	is in den vraagtoon ook als vraag tegebruiken,
Hart, <i>te ā te.</i>	zoo als het <i>Fransche est-ce,</i>
Heet, buitenadem, <i>kāi kái.</i>	Jammeren, <i>hemimaā.</i>
Heden, <i>kabo.</i>	Ik, <i>ūu, wau.</i>

Kam

288 REIS ROND OM

K.

L.

Kam voor ongedierte, <i>kōheu</i> .	Laat zien, <i>ai</i> .
Kanoo, <i>waga</i> .	Laat mij alleen, (in wrevel)
Kat, <i>pōtu</i> , moet niet ver-	<i>tume aha</i> .
ward worden met <i>pohotu</i> een	Lans, (zware lange) <i>pa-</i>
mooi meisje.	<i>kehu</i> .
Kin, kinnebak, <i>coku-āi</i> ,	Lans, (ligte) <i>kebu</i> .
<i>confai</i> .	Lagchen, <i>bucata, whacata</i> .
Klein, <i>iti</i> , zeer klein, <i>iti-</i>	Lam, <i>cowi</i> .
<i>iti</i> .	Leugen, <i>sichōe, tiwāwa</i> .
Kleine knaap, <i>tama iti</i> .	L. m. G. <i>tororo</i> , een Euro-
Knie, <i>mōē</i> .	<i>peesch</i> gemeen schimp-
Knods, strijdnods, <i>kaāu-</i>	woord.
<i>tōa</i> .	Licht, <i>cama</i> .
Komt hier, <i>etamāi, bimai</i> ,	Lippen, <i>kinutu</i> .
<i>tutamai</i> .	Het tatuëren van de lip-
Kop, schedel van eenen	pen, <i>konihō</i> .
mensch, <i>oopocho oboga</i> .	Lijfband, een net of doek
Koud, <i>cānu</i> .	om het lijf, waarin zij bij
Krabbelen, <i>ube</i> .	een gevecht eenen voor-
Kreeften, <i>epōoto, pēhu</i> .	raad van steenen hebben,
Kreeften vangen, <i>akeke</i>	<i>katu</i> .
<i>pēhu</i> .	M.
Kusfen met den neus, <i>ehoni</i>	Maan, <i>mahine</i> .
<i>seihu, onaichu</i> .	Nieuwe - maan, <i>mahine</i>
	<i>eta</i>

<i>etamai</i> , dat is, de maan,	N.
die komen zāl.	Naam, hoe heet gij, <i>oaitot-</i>
Volle maan, <i>mahine nui</i> ,	<i>chao, oaitouhoa.</i>
dat is, groote maan.	Naaijen, <i>tuisul</i> , het doek,
Maken, wat maakt gij,	<i>cacho.</i>
<i>ehata oē.</i>	Nabijkomen, kom-mij niet
Maken, (een huis, dat is	te na, <i>auhahāga pīmāl.</i>
bouwen) <i>eata tehae.</i>	Nagel, (ijzeren) <i>pūtpū.</i>
Man, <i>enata.</i>	Nagels van de vingers, <i>ma-</i>
Een mager man, <i>haa-mocca.</i>	<i>tugu.</i>
Een vet groot man, <i>ena-</i>	Nat, veel water, <i>nat nat</i>
<i>ta nui.</i>	<i>wat.</i>
Mannelijk lid, <i>cūc, komāl.</i>	Navel, <i>pitu.</i>
Mat van stroop, <i>moica.</i>	Neem dit weg, <i>akawe.</i>
Meer, (het) <i>Tai.</i>	Neem dit, <i>āl-ia.</i>
Het meer is stil, <i>mate to-</i>	Neen, <i>aoē.</i>
<i>sal</i> , dat is, het meer is	Noorde-wind, <i>tukuahū.</i>
dood.	O.
Menscheneter, <i>kaīnata.</i>	Oesters, <i>uchi.</i>
Mes, <i>koche.</i>	Ontwaken, <i>u-a-āl.</i>
Moeder, <i>ekāhi.</i>	Gog, <i>matra.</i>
Mond, <i>henuta</i> , eigenlijk	Oor, <i>buaina.</i>
de lippen.	Ooste-wind, <i>tūtū.</i>
Morgen, (de) <i>ō-ō.</i>	Openmaken, openen, (een
Morgen vroeg, <i>ō-ō tika.</i>	vat) <i>apepeho.</i>

I. DEEL.

T

Opent

190 REIS ROND OM

Open de kokosnoot, *wahi techi*, dat is, water van de ken.

kokosnoot. Reuk, (goede) *kekāa*.

Ophangen, (het ligchaam in den moraf) *hakatu*. Rieken (goed) van eene bloem, *kekau*.

Ophangen aan den wand, *akikitihuha*. Roei-riem, *ehoh*.

Opperhoofd, *a-i-ki, e-i-ki*. Roep den man, *apewau te nata*.

Oproeping van den geest, *apewau*. Roepen, *apewau*.

eenes verstorvenen, dien men iets offert, *natetu*. Rood, *tua*.

Oud man, *kouha*. Rook, *wuwi*.

Oude vrouw, *hachaha*. Rots, eiland, *moto, mōto*.

Ouders, *teanutu*. Rug, *watetua*.

S.

P.

Schelp, waarmede men de

Pakken, bijeenpakken, *appa*, kokosnoot schaaft, *tū-u-a*.

Pak u weg, *atū-ai*. Schelp van paanlemoor, *wchi*.

Pek, zie Hars. Schenkel, *puwha*, niet met

Pifang, *meika*. *puoha*, koralen, te ver-

Priester, *atūa, etua*. warren.

Pijn, het doet zeer, *bemi* Schietgeweer, snaphaan, *pūh*.

ma. Schip der Europeërs, *tewa*.

R.

ka nui, dat is, groote ka-

Regen, *ena*. nob.

Reinigen, *tawaihe*, eigen Schoon, *metahi*.

Schoon

Schoon meisje, <i>poaiu.</i>	Snijdend gereedschap van
Schimpnaam, scheldwoord, schelpen of oesters, <i>uchi.</i>	
<i>tiroitokuf</i> , woordelijk, be-	Spiegel, <i>ehakatta</i> , <i>uhattay</i>
slaap je moer (*), <i>teroro</i> , Springen, <i>hobu.</i>	
l. m. g.	Stank, <i>tuchia.</i>
Schouder, <i>bowhei.</i>	Steen, <i>ekiwa</i> , <i>kiwa.</i>
Schreeuwen, <i>wewau.</i>	Stelen, <i>makamu.</i>
Slaan, vechten, <i>pēhi pēhi.</i>	Ster, <i>euhetu.</i>
Slaap met mij, <i>emoē taua</i> , Sterven, <i>mate-matte.</i>	
dat is, beide slapen.	Stilte, <i>tuitui.</i>
Slak, eene groote soort, Maak geen gotier, <i>mal</i>	
<i>butata.</i>	<i>hia te buaina</i> , dat is,
Slapen, <i>emoē.</i>	de ooren doen mij zeer.
Slecht, niet goed, (van Stinken, <i>piaū</i> , <i>peau.</i>	
spijs) <i>vhau-vhau.</i>	Stinken door uitwaseming,
Slechte karel, arme schelm, <i>tuchia.</i>	
<i>kiki-inō</i> of <i>kikino.</i>	Stok, <i>mihu</i> , misschien ook
Smart, het doet zeer, <i>he-</i> een stuk hout van dien	
<i>malat.</i>	naam.
Snorken, vast slapen, <i>mate</i> Stuk, gedeelte van een ge-	
<i>kāuhiemoē.</i>	heel, <i>pōotonoa.</i>
Snijden, <i>kokoti.</i>	Suikerriet, <i>terō.</i>

Tan.

(*) Het is zonderling, dat dit denkbeeld, hetwelk het gemeenste schimpwoord bij de Russen is, ook op *Nukahiva* voorkomt.

T 2

192 REIS RONDOM

T.	Vederbosch , hoofdfiersel ,
Tanden , <i>ntho</i> .	<i>bēue</i> .
Tatuëren , <i>pīkipātu</i> .	Veders van hanen , <i>tēuhū</i> .
Tatuëren van de lippen ,	Eene andere soort , <i>heigua</i> .
<i>conio</i> .	Vedersieraad voor het ach-
Toeroeping , hoor eens ,	terste , <i>hopemoa</i> .
<i>ēhōh</i> .	Verboden , <i>takbu</i> .
Tong , <i>ēho</i> .	Verbreken , <i>tuwāh</i> .
Toon mij , <i>at-at</i> .	Verlamd , <i>mohot</i> , <i>cowt</i> .
Touw , kabel , <i>vhau</i> .	Verongelijken , <i>bohōhe</i> .
Dun touw , <i>itt-itivhau</i> .	Verwondering , (uitdrukking
Trommel , <i>epachu</i> .	van) <i>ehōōh</i> .
Tweelingen , <i>mahaka</i> .	Vinger , <i>magamaigaima</i> .
U.	Visch , <i>ika</i> .
Uitblusfchen , (het licht)	Visch , eene bijzondere
<i>matte-teama</i> , dat is , dood	zwarte soort , <i>pahua</i> .
licht.	Vischhoek , <i>medau</i> .
Uitsnijden , <i>ēhū</i> .	Vliegen , <i>ēohua</i> .
Ulieden , <i>oož</i> .	Vliegende visch , <i>māo</i> , <i>otō</i>
V.	<i>māo</i> .
Vader , <i>motua</i> .	Voet , <i>tewaŭ-waŭ</i> .
Vangen , <i>amu</i> .	Vogel , <i>emānu</i> .
Vat voor water , (kalebas)	Volg mij , <i>mamūŭ maŭ</i> .
<i>hūe</i> .	Voorhoofd , <i>hāi</i> .
Vechten , strijden , <i>toua</i> .	Vreemdeling , <i>manehih</i> .

Vree-

Vreezen, <i>hametau - oē.</i>	Wacht wat, <i>eppa.</i>
Ik vreeze, <i>hametau - aū.</i>	Warm, <i>weaweā.</i>
Ik vrees niet, <i>aoē hame-</i>	Wat wilt gij, <i>ehata oē.</i>
<i>tau - au.</i>	Wat is dat, <i>ehāte^o meanē.</i>
Vriend, (eigenlijk goed)	Water, <i>ewāi, ewahi.</i>
<i>tal.</i>	Watervat, (kalebas) <i>hūe^o.</i>
Vriendelijk man, <i>enata nu-</i>	Wasfen, <i>uatūbū^o</i> ; de brood-
<i>tal.</i>	boom wast, <i>uatubute met.</i>
Wij willen vrienden zijn,	Weeskind, <i>enata tubēda.</i>
<i>mitat^o ane - u - tau.</i>	Weenen, <i>uwāh.</i>
Vrouw, <i>wēhine.</i>	Weggaan, <i>tahatachōe^o.</i>
Getrouwde vrouw, <i>we-</i>	Wegnemen, dragen, <i>hahawa</i>
<i>hanna, mahui.</i>	of <i>wahio.</i>
Vuilnis, <i>ēepo.</i>	Weldra, <i>eppo</i> of <i>heppo.</i>
Vuur, <i>eachi, eahi.</i>	Wenkbraauwen, <i>tuhe hat.</i>
Vuurmaken, (wrijven) <i>eika</i>	Wie is dit, <i>ehate - ēt.</i>
<i>teachi.</i>	Willen, ik wil, <i>nui</i> , eigen-
W.	lijk groot, en misfchien;
Waar, <i>ihēa.</i>	ook zeer.
Waarheid, <i>tiasohu.</i>	Ik wil niet, <i>koē nui.</i>
Waartoe, <i>ehata.</i>	Ik wil drinken, <i>elhu - nuī.</i>
Waarom, <i>iwawa.</i>	Wilt gij, (als vraag) <i>āh</i> , het
Waaier, <i>tahi.</i>	welk ook beteekent: ik wil.
Waaier met een gefneden	De uitspraak alleen maakt het
handvatfel, <i>tahi katu.</i>	tot eene vraag of bevestiging.

294 REIS ROND OM

Wind, <i>metani</i> .	Zet u, rust wat, <i>niho</i> .
Wind laten, (eenen) <i>ehū</i> .	Zien, <i>tioche</i> .
Witte verw, waarfchijnlijk	Zien, (laat) <i>ai-ai</i> .
krijft, of fchelpkalk, <i>pui-o</i> .	Ziel des overledenen, <i>na</i> .
Wol, <i>teāhi</i> .	<i>tetā</i> .
Wortel, (<i>arum macrorrhizon</i>) <i>happelh</i> .	Zing eens, <i>caba mai oē</i> .
Wij beide, <i>tehus</i> .	Het gezang van den Priester bij eenen dooden, <i>ewanahna</i> .
Y.	Zingen, <i>caba</i> .
Yzer, <i>sohi</i> .	Zitten, zit neder, <i>neho oē</i> .
Z.	Zon, <i>umati</i> .
Zaad, <i>kakanāi</i> .	Zoon, kleine knaap, <i>etama</i>
Zand, <i>enutai</i> .	<i>iti</i> .
Breng mij zand, <i>tukamāi</i>	Zout, <i>tāi</i> .
<i>enutai</i> .	Zwanger zijn, <i>ērubutāma</i> .
Zeggen, <i>peau</i> .	Zwart, <i>keke</i> .
Ik zegge u, <i>peau, mā oē</i> .	Zweeten, <i>tushuanu</i> .
Ik zegge, <i>cata-oē</i> .	Zwemmen, <i>ekāu</i> .
Zeg mij den naam van dit	Zwijn, <i>huaga</i> .
hand, <i>ahahi-mā oē te hen-</i>	
<i>nūa ūh</i> .	<i>Getallen</i> .
Zeil op de kánoo, <i>teu</i> ; niet	
te verwarren met <i>teyha</i> ,	Een, <i>botahai</i> .
een halsfieraad.	Twee, <i>bohua</i> .

Drie,

Drie, <i>botou</i> .	Twintig, <i>hua fulu</i> .
Vier, <i>beha</i> , <i>bofa</i> .	Dertig, <i>tolu</i> , (<i>tou 3</i>) <i>ongafulu</i> .
Vijf, <i>bohima</i> .	Veertig, <i>fa ongofulu</i> .
Zes, <i>bohono</i> .	Vijftig, <i>hima ongofulu</i> .
Zeven, <i>bofiddo</i> , <i>fiddu</i> .	Honderd, <i>tehan</i> .
Acht, <i>bowahu</i> .	Tweehonderd, <i>uatehan</i> .
Negen, <i>bohiwa</i> .	Driehonderd, <i>tou tehan etc</i> .
Tien, <i>bochu</i> , <i>ongofulu</i> .	Duizend, <i>afet</i> .

*

T 4

ACHT.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

*Vertrek van Nukahiva. Komst op Owaihi.
Aanmerkingen over dit eiland. Afscheid
van de Newa. Reis naar Kamtschatka.
Komst en verblijf aldaar.*

Gedurende ons verblijf op *Nukahiva* had de ruilhandel ons, tot onze groote spijt, maar weinig varkens geleverd, eensdeels om dat de eilanders eenen te hoogen prijs op dezelve stelden, ten anderen ook, omdat zij ze, uit hoofde hunner veelvuldige feestmalen en gasterijen, niet gaarne wilden misfen. Wij voorzagen ons dus rijkelyk van' eene menigte kokosnoten, broodvruchten, bananen en voedzame wortelen, en verlieten dit eiland in volmaakten welstand en in de aangename hoop, van eenige weken later op de *Sandwich*-eilanden rijkelyke vergoeding en schadeloosstelling te zullen vinden voor dit gebrek aan dierlyk voedsel.

Van hout en goed water hadden wij ons, gedurende ons verblijf voorzien, zoo veel als Kapitein KRUSENSTERN noodig oordeelde.

Bij

Bij dezen arbeid bewezen ons ROBERTS, CABBRI en eene menigte inboorlingen wezenlijken dienst. De laatstgenoemden werden met eenige brokken ijzer, van eenen duim lang, van oude hoepels van vaten, de eerste met lijnwaad, messen, bijlen en andere, hun dienstige zaken, rijkelijk beloond. Van den eersten dag af aan hadden wij de beste verstandhouding met de eilanders, wien wij, dit durf ik vermoeden, achting en vertrouwen jegens ons en misfchien ook jegens zeelieden, die na ons aldaar zullen komen, hebben ingeboezemd. Bij ons afscheid hadden wij geen reden, om ons te beklagen over het gedrag van dezen, naar onze denkwijze te oordeelen, afschuwelijke, gruwzame en echter goedhartige en goedsmoeds schijnende menschen.

Het schip *de Nawa*, waarvan wij bij Kaap *Horn* op den 24sten Maart waren afgeraakt, was, tot onze algemeene vreugde, op den 11den Mei aan *Nukahiva* gekomen, en bragt ons het berigt, dat men drie dagen lang bij het *Paasch* - eiland op ons had gewacht, doch door hevigen wind belet was, aan hetzelfde te landen, en dat men ook behalve eenige batatten en bananen, die

de eilanders in eene kleine kanoo hadden aangebragt, geene verversching had bekomen.

Op den 16den Mei werd, op de beide schepen weder toefstel gemaakt, om in zee te gaan, en op den 17den des morgens vroeg, als alles tot het vertrek gereed was, werden de ankers geligt. De wind woei met kleine rukken, van de nabij zijnde en hooge bergen, die de haven omzoomden, en veranderde schier elk oogenblik, zoodat men het schip even dikwijls moest wenden, en wij maar weinig vorderden. Tegen 10 uren kwam eene sterke windvlaag uit zee; de op elkander kruijende golven rolden met groot geweld in de haven, en het schip, door den storm vermeesterd, naderde al vast den zuidwestelijken oever. De nabijheid der steile rotfen, die wij tot op 120 vademmen waren genaderd, maakte onzen toestand zeer gevaarlijk: maar wij vonden tot ons geluk eenen ankergrond. Dit, nevens de oplettendheid van onzen voortreffelijken Kapitein, en de werkzaamheid der Officieren en matrozen reddeden ons uit het oogfchijnlijk gevaar van fchipbreuk te lijden aan de niet ver af zijnde klippen van het eiland, door menfchen
eters

eters bewoond. Er werden nu tevens werp-
 ankers uitgebragt, ook zond ons de *Newa*,
 op een gegeven sein, hare floep, om ons
 zoo veel te zekerder en spoediger uit de
 nabijheid der gevaarlijke klippen weg te boeg-
 feren. Eene talrijke menigte inwoners was
 aan den geduchten oever bij een gekomen,
 en velen onder hen schenen gewapend te
 zijn. Waarschijnlijk hadden maar weinigen
 hunner een duidelijk begrip van ons nabij
 zijnde gevaar, want een der toefchouwers
 sprong, in gezelschap van een meisje, van de
 steile rots in de schuimende branding, waarin
 het water wel 20 voet hoog ging, en bood,
 naar gewoonte, de gunst van dit meisje aan,
 hetwelk misfchien zijne vrouw was. Eene
 andere kwam vrolijk aanzwemmen, en als
 niemand haar met eenige opmerkzaamheid
 verwaardigde, keerde zij met eenen bana-
 nen-tak, die toevallig van boord was geval-
 len, naar het land terug.

Des namiddags om vier uren bevonden wij
 ons in het midden der baai op eenen veili-
 gen ankergrond, van het uitgestane gevaar
 volkomen vrij. Het onbestendige weder, de
 regenvlagen en aanhoudende rukwinden be-
 wogen Kapitein KRUSENSTERN, om zijne ma-
 tro-

trozen, die van het aanbreken van den dag, bij eene luchtgefeldheid van 22° tot 23° warmte van R. aanhoudend hadden gearbeid, de nachtrust te laten nemen.

Tegen den avond kwam JEAN CABRI, om ons nog eens vaarwel te zeggen en nog eenige *Europeſche* kleinigheden voor hem en zijne vrouw te verzoeken. Hij verzekerde ons, dat de toestand van ons ſchip van de oostzijde der baai in groot gevaar was geweest; en dat het gerucht zich reeds verſpreid had in het dal, als of wij den ondergang niet hadden kunnen ontkomen; dat deswege ook aanſtonds vele eilanders aan den oever waren bij een gekomen, met geen ander oogmerk, dan om ons, bij de vermeende ſchipbreuk, met al onze ſchatten als buit te ontvangen.

Tegen den avond namen wij affcheid van ROBERTS, die in eene kleine boot werd aan wal gezet: wij gaven te gelijk aan CABRI den vriendelijken raad, om zich die zelfde gelegenheid ten nutte te maken en nu ook henen te gaan, wijl men miſchien dien nacht nog bij eenen voordeeligen wind zou onder zeil gaan. Hij bleef niet te min aan boord en verzekerde, bij het uitvaren uit de haven, dat hij

hij al zwemmende den naastgelegen oever wel zou kunnen bereiken.

In den vroegen morgen van den 18den werden de ankers geligt. Wij waren naauwelijks tusfchen de twee, aan den ingang der haven gelegene, eilanden, wanneer zich eensklaps een zoo fterke, veranderlijke, met regen vergezelde rukwind verhief, dat op eenmaal weder de gansche manschap in werking moest komen. Er werden meer zeilen aangezet, en een kabel van het werpanker moest gekapt worden, om zoodra mogelijk in de volle zee te komen. In dit hagchelijk oogenblik bad CABRI, met eene boot aan wal gebragt te mogen worden, wijl het onmogelijk was, bij eene zoo hooge zee het eiland met zwemmen te bereiken: maar elk was nu veel te bezorgd voor de veiligheid van het fchip, om naar zijn verzoek veel te luisteren. Hij bad dan ook te vergeefs om eene groote plank, waarmede hij naar wal wilde zwemmen; en weinige oogenblikken daarna werd hij door de al hooger gaande zee en de reeds aanmerkelijke verwijdering van het land gedwongen, aan boord te blijven, en dit toovergodinnen-eiland te verlaten. Op deze wijze werd ROBERTS van zijnen doodvijand en

CA-

CABRI van zijne vrouw en kinders gescheiden.

Hij scheen zich dit lot spoedig te getroosten, en was als matroos een bruikbaar, maar voor het overige een boosaardig, mensch, die tot stelen, liegen en bedriegen geene geringe neiging en in de uitvoering dier ondeugden geene kleine bekwaamheid had.

Wij rigteden nu onzen koers naar de *Sandwich*-eilanden en *Kamtschatka*. De wind was vrij stijf en na weinige dagen, te weten op den 25sten Mei, doorsneden wij den eveningslijp op $146^{\circ} 31'$ westelijke lengte van *Greenwich*. De hitte was op dien dag 22° , des nachts 21° van R.

Den 27sten Mei bemerkten wij op $2^{\circ} 10'$ noorder breedte en $146^{\circ} 50'$ lengte eenen tak met groene bladeren, en tevens ongemeen vele keerkrings- en andere zeevogels, als mede eenige vischen. Men bemerkte ook eene kleine verandering van den pasfaat-wind, en hoogstwaarschijnlijk bevonden wij ons in de nabijheid van een, tot dus verre onbekend, eiland, hetwelk wij echter het geluk niet hadden te ontdekken.

Den 7den Junij kregen wij den oosthoek van het eiland *Owahi* ($19^{\circ} 34' N.$) op eenen afstand van 36 zeemijlen in het gezigt.

Dit

Dit eiland, het grootste der *Sandwich*-eilanden, is door den dood van den grootsten zeeman uit den lateren tijd in de geschiedenis merkwaardig en genoegzaam bekend. VAN COUVER, 'smans waardige leerling, heeft ons eenige jaren na COOK's dood de volledige kaarten geleverd van dezen groep van eilanden.

Kapitein KRUSENSTERN had het oogmerk, om nog voor het einde van September te *Nangasaki*, ~~eene groote~~ koopstad van *Japan* te komen, en hoopte door bespoediging zijner reize de, dikwijls in het midden dier maand plaats hebbende, omkeering van den noordoostelijken moufon te kunnen vermijden.

Om dus tijd te winnen, ging hij niet voor anker in de *Karacacua*-baai van het eiland *Owahi*, maar volgde het voorbeeld van andere zeelieden, die zonder verlies van tijd langs de ~~kusten~~ ~~eenen~~ voordeeligen ruilhandel met de eilanders hebben gedreven en zich daardoor in korte dagen van zwijnen en allerlei levens-voorraad voorzien.

Met hetzelfde oogmerk kruiste hij tot den 10den voor den zuiderhoek van dit eiland, doch moest, tot ons aller leedwezen ondervinden, dat de weinige inwoners, die ons
in

in dien tijd bezochten, de levensmiddelen, die zij medebragten, op eenen zoo hoogen prijs stelden, dat hij besloot, van eene nieuwe proef, wier uitflag zoo onzeker was, af te zien, het eiland te verlaten, en zonder verder verwijl naar *Kamtschatka* te zeilen. Hij kon dit zoo veel te gereeder doen, daar zijne manschap in den besten staat was van gezondheid.

De eilanders, welke wij hier gelegenheid hadden, waar te nemen, waren naakt, onrein, van geene schoone gestalte, van eene middelbare kloekte, van eene donkere vuilbruine kleur, en vol uitflag en wonden, de waarschijnlijke gevolgen van den kava-drank of het venus-smet. De meeste mans waren de voortander kwijt, die zij, volgens hun zeggen, in gevechten door steenworpen verloren hadden. Bij velen bemerkte men den navel zoo hoog opgezet, dat het gezwel naar eene navelbreuk geleeke (*). Zij onderscheidden zich als goede zwemmers, en waren op de armen en aan de zijden *getatueerd*. De figuren der

(*) Zie omtrent hetzelfde gebrek hetgeen van de ontbinding der *Nukahivers*-kinders bij de geboorte gezegd is, hier boven bl. 241. — *De Vert.*

satuering bestonden in hagedisfen , geiten , jagtgereedschap en andere evenwijdige trekken , die echter geenszins , zoo als op *Nukahiva* het ligchaam tot sieraad strekten , maar hetzelfde veel eer afschuwelijk maakten (*). De kwa-
de indruk , dien deze menschen op ons maak-
ten , was zoo veel te grooter , omdat wij voor
 slechts weinige weken , den 17den Mei , een
eiland hadden verlaten , welks bewoners ten
 aanzien van kloekte en ligchaamsgeftel met regt
 gerekend ~~moes~~ ~~worden~~ onder de schoon-
 sten des aardbodems. Voor het overige sche-
 nen de *Sandwich* - eilanders , waarschijnlijk
 door veelvuldiger omgang met de *Europeërs* ,
 meer afgeregt dan de *Nukahivers*. Onze
 Franschman CABRI had in deze menschen van
 beiderlei geslacht zoo weinig zin , dat hij
 niet kon besluiten , onder zoo afschuwelijke
 lieden te blijven , en dat hij Kapitein KRUSEN-
 STERN , die hem hier ~~aan~~ land wilde zetten ,
 op het vurigst bad , hem liever mede te ne-
 men

(*) KRUSENSTERN zegt: „zij zijn geheel niet ge-
 tatueerd.” — D. I. bl. 297. — In vergelijking van de
 Nukahivers zullen zij mischien *ongetatueerd* mogen hee-
 ren: maar de opgaaf van onzen Schrijver stemt volko-
 men overeen met de berigten van anderen , en met de af-
 beelding der *Sandwichers* in den MENSCH D. I. bl. 190.

I. DEEL.

V

men naar *Kamtschatka*, hetwelk dan ook geschiedde. CABRI, die de taal der *Nukahivers* volkomen verstond, gaf zich dikwijls vergeeffsche moeite, om met de inwoners van *Owaihi* te spreken: met behulp van eenige *Engelsche* woorden, konden wij ons somtijds beter doen verstaan (*).

De

(*) KRUSENSTERN zegt met eene behoorlijke omzigtigheid: „voor zoo verre wij naar de weinige eilanders, die aan boord kwamen, mogen oordeelen, zijn zij in vergelijking der *Nukahivers* niet van het schoonste ras, maar klein van gestalte, min welgemaakt van leden, veel donkerder van kleur, en allen, die aan boord kwamen, vol vlekken, de gevolgen van *venerische* ziekte of van het *kava* drinken, welk laatste echter bij het gemeene volk minder te vermoeden is; zij wonnen het echter ver van de *Nukahivers* in geestvermogens, en waren allen opmerkelijk door wakkerheid, handigheid en een levendig oog, even als hunne kanoos door derzelver betere bearbeiding en bestuur.” — D. I. bl. 297, 298. — Aan de kusten vindt men overal de minstbeschaafde, minst blanke, meer verwaarloosde en behoeftigste menschen. Hoeveel verschillen de binnenwaarts wonende *Nukahivers* in schoonheid en in eerbaarheid van die, welke zich het eerst rondom het schip vertoonden. — Zie boven bl. 174. COOK vond de gestalte der *Sandwichers*, klein en rank, maar welgemaakt en vlug, hun gelaat niet schoon, maar regelmatig, hunne oogen en tanden fraai, de eerste echter een weinig scheel ziende, de laatste door zeker godsdienstig gebruik geschilden, den knop van den neus een

De kanoos, waarmede zich deze natie verscheidene mijlen ver in zee begeeft, zijn ligt en over het algemeen fraai en net bewerkt, en toonen, dat dezelve in den scheepsbouw veel verder is gevorderd, dan de *Nukahiviers*.

De kust had aan die zijde, welke wij langs voeren, een vriendelijk aanzien; wij bemerkten veel bebouwden grond en eene menigte kokos- en bananen-boschen. Onze bijzondere opmerking trok de majestueuse berg *Mouana Roa*. Volgens vroegere waarnemingen zou bij 2578, doch naar de berekeningen van onzen vlijtigen sterrekundigen Dr. HORNER, slechts

een weinig plat, door onderlinge neusbegroeting veroorzaakt; het gelaat bij sommigen een weinig *Europeesch*; het haar zwart van natuur, maar bruin gepoederden aan de zijden weggeschoren, doch over het hoofd als een kam bij een gehaald; het karakter gul, gastvrij, eerlijk in den handel, trouw in vriendschap, teeder in huwelijksmin, zorgelijk voor kinderen, vernuftig, vindingrijk en altijd sprekende door den helden opslag der gitzwarte oogen in het steeds opgeheven, blijmoedig gelaat, en, bij de voornamen, jaloers tevens op der vrouwen eerbaarheid. Het is waar ook zelf, de lofredenaar dezer eilanders, werd op *Owahi* omgebracht: maar in eene soort van openbaren krijg, wiens oorzaak in veel misverstand, uit wederzijdsche onkunde van taal geboren, en in veel onvoorzigtig aan de zijde der *Engelschen* gelegen was. — Zie den MENSCH D. I. bl. 185-189. — *De Veri.*

slechts 2254 toisen boven het oppervlak der zee verheven zijn.

Deze aanzienlijke berg, die de piek van *Teneriffa* nog bij de drie of vier honderd toisen te boven gaat, verheft zich zoo langzamerhand van den voet, of liever van het oppervlak der zee, tot aan zijnen hoogen kruin, dat hij een geheel merkwaardig verschijnsel is en eene zeer aanminnige vertooning maakt, terwijl men voorzeker nergens eene zoo ontzettende hoogte met minder moeite kan beklimmen. Hier toe draagt inzonderheid de zachte luchtstreek bij, wijl de alleropperste top, onaangezien deszelfs geweldige hoogte, nog naauwelijks de sneeuwlinie van het gebergte onder den evenaar bereikt, en wij den kruin van dezen berg in dit jaargetijde geheel van sneeuw ontbloot zagen (*).

Hoe vele onbekende planten mogen hier nog wel ontdekt en hoe vele bijdragen tot de geogra-

(*) KRUSENSTERN zegt: „op den eersten dag onzer aankomst kwam hij slechts voor eenige oogenblikken uit de wolken te voorschijn, waarmede hij het grootste gedeelte van dien dag bedekt was; de volgende twee dagen hadden wij meerder gelegenheid, om dezen verbaazenden klomp te bewonderen, wiens kruin eene vlakte van bijna 13000 voeten beslaat. Wij hadden niet eene eenige maal

graphie en natuurlijke historie der planten hier nog wel verzameld kunnen worden! Het ware te wenschen, dat een natuuronderzoeker dit eiland ten minste één jaar lang tot zijne woonplaats nam en tevens ten voorwerp stelde van zijne navorschingen.

Wij verlieten op den 10den Junij *Owahi*, zonder zelfs het minste narigt van den tegenwoordigen staat der eilanders te hebben ontvangen. In de jaren 1805 en 1806 aan de Noordwestkust van *Amerika* overwinterende, had ik gelegenheid, berigten daaromtrent in te winnen, die ik hier kortelijk zal mededeelen.

De groep der *Sandwich*-eilanden, die zeer wel gelegen is voor alle schepen, welke naar de Noordwestkust van *Amerika*, naar de *Aleutische* eilanden of naar *Kamtschatka* zeilen, heeft veilige baaijen, eenen overvloed van varkens, broodvruchten, bananen, kokos- taroen yam- wortels, pataten, zout, hout, water enz. en biedt voortreffelijke ververschingplaatsen aan.

maal het geluk, om den berg geheel te zien. Dit kon ook zeer zelden gebeuren; want wanneer de top al van nevels ontbloot is, moet toch het midden door de zich verdeelende wolken omgeven zijn, die van den kruin, welke majestueus boven dezelve uitsteekt, naar beneden schijnen te storten. — D. I. bl. 297. — *De Vert.*

aan. De zeelieden van de Vereenigde Staten van Amerika bezoeken ze jaarlijks op hunnen togt naar de Noordwestkust, alwaar zij de pelterij van den, bij de Sinezen zoo hoog geachten, zee-otter (*Lutra marina*) tegen ijzerwerk, doek, mesfen, bijlen, keukengereedschap, rijst, suiker, tweebak, kruid en geweer van de inwoners inruilen, om dezelve vervolgens naar Canton te brengen. Deze handel wordt inzonderheid gedreven, na dat de Engelschen zoo wel als de Spanjaarden Nootka-land verlaten en van hunne aldaar te voren opgerigte handelkantoren afgezien hebben. De zelve moet zeer voordeelig zijn, want schier elk jaar kruisen zes of acht schepen van 50° tot 57° Noorder breedte langs de Nootka- de Koninginne-Charlotte- en de Norfolk-baai. Wanneer zij in één jaar geene genoegzame lading van zee-otters voor Canton bekomen, zeilen zij in October of November naar de Colombo-rivier, of nog gemeenlijker naar de Sandwich-eilanden, waar zij overwinteren en hunne scheepvaart zoo aanleggen, dat zij met het begin van Maart den ruilhandel aan de Noordwestkust weder aanvangen.

De menigte der in de Karacacua-baai aankomende schepen, en derzelver veelvuldige handel heeft

heeft tot dus ver eenen zoo grooten invloed op de beschaving van deze eilanders geoefend, dat deze natie met reuzenschreden in hare ontwikkeling is gevorderd en zich spoediger, dan eenig ander eiland der Zuidzee, tot eenen beschaafden handelstaat zal herschapen zien.

De Koning TOMOOMO heeft, door den gestadigen omgang met de zeelieden der *Amerikaansche* Staten en inzonderheid met de Heeren JOUNG en DAVIE, die reeds jaren lang bij hem wonen en zelfs zijne Staatsdienaars zijn, de *Europeesche* zeden nevens de *Engelsche* taal en gebruiken aangenomen, zoo dat de meeste en werkzaamste bewoners van dit eiland thans *Engelsch* spreken. TOMOOMO heeft zich al de eilanden van dezen groep weten te onderwerpen, en is derzelver alleenheerscher. Door den gedurigen handel en inruiling leerde hij in weinige jaren de waarde kennen van het zilver en verkocht hij aan de aankomende schepen zijne voortbrengfelen des lands het liefst tegen eene billijke betaling in geld, en wel in *Spaansche* daalders of *Piasters*. Zoodra hij eene toereikende som bijeen had, kocht hij van eenen *Amerikaan* een schip, bemande hetzelfde gedeeltelijk met zijn eigen volk, gedeeltelijk met vreemde matrozen, waar van

er heden ten dage nog velen op *Owahi* leven, vermits er de overvloed van voortbrengfelen des lands, bij geringen arbeid en schoone vrouwen, den zeelieden der Vereenigde Staten zoo wel bevalt, dat schier geen fchipper vertrekt, die niet éénen of eenigen zijner manfchap kwijt raakt. De Koning duldt echter op zijn eiland slechts lieden van goed gedrag en met goede getuigenisfen van hunne Kapiteins voorzien; en inmiddels hebben de inwoners zich zoo zeer aan het zee-leven gewend, dat zij zelve voortreffelijke matrozen zijn geworden. Aan de Noordwestkust van *Amerika* heb ik op *Bostonfche* fchepen, die van *Owahi* kwamen, inwoners van deze eilanden gefproken, die als matrozen dienden, en 10 of 12 *piasters* 's maands huur kregen.

In het vervaardigen van koord, bindgaren, lijnen en touwwerk, misfchien van de vezels van het *Phormium tenax* Forst., hebben zij het zoo ver gebragt, dat zich de zeelieden daarvan reeds voorzien, en dit touwwerk der *Sandwich*-eilanders duurzamer achten dan het *Europefche*.

Tomoomo legt in alle zijne handelingen veel verftand, fcherpzinnigheid en eene groote werkzaamheid aan den dag. Zijne zeemagt heeft

heeft hij in korten tijd zoo aanmerkelijk vergroot, dat hij in het jaar 1806 reeds 15 vaartuigen had, onder welke zich eenige driemast-schepen, brikken en kotters bevonden. In het zelfde jaar liet hij den Zaakgelastigden der *Russisch-Amerikaansche* Handel-compagnie, den Heer VAN BARANOFF, in *Nieuw-Archangel* (*Norfolks*-baai) zeggen, van de Noordwestvaarders vernomen te hebben, dat de *Russische* Stichtingen aan die kusten somtijds groot gebrek hadden aan levensmiddelen en andere noodwendigheden, weshalve hij zich aanbood, om hun jaarlijks een schip met eene lading zout, varkens, pataten en andere levensmiddelen, ja zelfs met *Europeesche* voortbrengselen, te zenden, wanneer men hem daar voor de zeeotter-vellen tegen eenen billijken prijs wilde laten, die hij voornemens was op avontuur naar *Canton* te sturen (*).

Onder anderen laat zich de Koning den scheepsbouw zeer aangelegen zijn, en moet hij al

(*) Deze handelbetrekking heeft reeds dadelijk, zoo als ik na mijne terugkomst in *Petersburg* vernam, haren aanvang genomen; de Keizerlijke *Russische* handelcompagnie heeft uit *Norfolks* baai een schip naar *Owaihi* gezonden, en van den Koning niet slechts levensmiddelen, maar zelfs eenen korter, gekocht, waarmede zij naar de Noordwestkust is terug gekeerd.

alreeds in staat zijn, de voordeelen en gebreken van een schip zeer juist te ontdekken en te beoordeelen. Al de tot den scheepsbouw behorende gereedschappen en werktuigen maken dan ook de voordeeligste artikelen voor den ruilhandel uit, en matrozen, die tevens timmerlieden zijn, worden uitstekend wel ontvangen en met landerijen en andere voordeelen beschonken.

Voor eenige jaren heeft men op *Owahi* de hoogst merkwaardige ontdekking gedaan van eene soort van hout tot het bouwen van schepen, hetwelk volstrekt niet aangedaan wordt van de, in deze wateren zoo gevaarlijke, scheeps- of boorwormen (*teredo navalis* Linn.) Door deze ontdekking, wanneer zij slechts wordt bevestigd, is het anders noodwendig beleggen der schepen met koperen platen onnoodig geworden.

Tot de voortbrengselen dezer eilanden behoort ook nog het suikerriet, hetwelk met het grootste voordeel wordt aangekweekt en met den tijd *Kamtschatka* en gansch *Siberië* met suiker zal kunnen voorzien, ingeval men deszelfs bearbeiding hier wil volmaken.

Oorlogen en staatkundige betrekkingen hebben in de laatste jaren den baatberekenenden geest van den *Europeischen* koopman van de-

ze

te streken afgetrokken en eeniglijk op *Europa* bepaald; wanneer echter eens de vrijheid der zee en de scheepvaart van andere volkeren weder hersteld zullen zijn, dan zullen ook de voordeelen van den handel op deze eilanden, die reeds COOK, LA PEROUSE, MEARES, PORTLOCK, VAN COUVER, MARCHAND, BROUGHTON, KRUSENSTERN en vele anderen zoo duidelijk hebben aangewezen, niet ongebezigd blijven.

Op den 10den des avonds om zes uren namen wij onder een wederkeerig drievuldig hoezee! afscheid van de *Neva*, die tot dus verre onze gezellin op reis was geweest. Kapitein LISIANSKY was met zijn schip bestemd naar *Codiak* en de Noordwestkust van *Amerika*. De tijd drong hem niet zoo zeer als ons. Hij was daarom ook voornemens, eenige dagen in de *Karacacua*-baai voor anker te gaan, om zijne manschap te ververschen: doch Kapitein KRUSENSTERN hield het noodig, een beslissend besluit te nemen, en, daar wij in vier dagen geene levensmiddelen aan de kust konden bekomen, zonder verder tijdverlies af te zien van de onzekere poging, om in gezegde baai voor anker te gaan, en regtstreeks op *Kamtschatka* aan te sturen.

In de eerste dagen dezer reize viel niets merk-

merkwaardigs voor. Onze keuken was eenvoudig, en de spijs der Officieren bestond, even als die der matrozen, in scheepskost, te weten, gezouten vleesch en scheepsbeschuit. De laatste was wel zeer smakelijk, doch in dezelve had zich een kleine kever (*dermestes paniceus*) in zulk een aantal genesteld, dat elk zijn stuk beschuit, eer hij het in den mond nam, moest uitkloppen.

De buitengewone menigte van vogels, die wij op 17° Noorderbreedte en 169° 30' lengte bemerkten, wekte onze opmerkzaamheid en tevens de hoop, om ergens een onbekend eiland te ontdekken, die echter, gelijk reeds meermalen te voren, weldra weder verdween. Nogtans zou zich de geographische zeeman zeer verdienstelijk maken, wanneer hij de uitgebreide ledige oppervlakte der zee van de westkust van *Amerika* tot aan *Japan* en zelfs zuidelijke eilanden, of van 24° tot 25° Noorderbreedte ten voorwerp zijner onderzoekingen maakte, en met dit oogmerk eene kaart ontwierp, waarop de koers van alle bekende zeereizen, nevens de waargenomene tekenen van de nabijheid van eenig land, was aangeduid. Er is volstrekt geen twijfel, dat hier niet nog ergens meer eilanden zullen
aan-

aanwezig zijn: doch waar zij zijn, dat moet het voorwerp der aanstaande onderzoeken uitmaken. Ik ken geen zeeman, die niet op zijnen koers van *Canton* naar de noordwestkust van *Amerika*, nu hier, dan daar, kenmerken van een nabijzijnde land heeft opgemerkt; nogtans heeft men, zoo ver ik weet, alleen in de parallel van 18° tot 26° Noorder breedte lage zandeilanden ontdekt, die de scheepvaart zeer gevaarlijk maken. Na eene opgemaakte vergelijking van alle tot hier toe bekende reizen, zou hij eenen nieuwen koers moeten nemen, en op deze wijze zou men, naar alle waarschijnlijkheid, nieuwe ontdekkingen doen (*).

Op mijne reis, in het jaar 1806 van *Norfolks*-baai naar de kust van *Nieuw-Albion*, heb ik van 37° tot 39° Noorder Breedte en 227° tot 228° schier dagelijks kenmerken van een nabijzijnde land opgedaan (†).

De 22ste Junij was in meer dan een opzigt

(*) Kapitein KRUSENSTERN was van gevoelen, dat hij op de boven aangegevene breedte en lengte, gedurende den nacht, niet zeer ver van het een of ander eiland, of van eene uit het water stekende klip, waar de vogels zich ophielden, moest gezeild zijn. D I. 306. — *De Vert.*

(†) Hier van in het vervolg meer.

zigt voor ons merkwaardig, wijl dezelve veel verandering aanbragt. Wij doorsneden dien dag op $81^{\circ} 56'$ wester lengte den keêrkring van de kreeft, toen de zon juist boven ons in het zenith stond. De luchtgesteldheid had eene warmte van 21° tot 22° . Kapitein KRUSENSTERN liet bij buitengewone stilte en eene spiegelgladde zee eene sloep uitzetten, en vergunde Dr. HORNER en mij, daar van gebruik te maken, hem om verscheidene natuurkundige waarnemingen ten aanzien van de temperatuur, doorschijnendheid, stroom en zoutheid der zee te doen, en mij om opmerkzaam te wezen voor de natuurlijke geschiedenis.

Volgens Dr. HORNER's waarnemingen stond de thermometer bij de oppervlakte der zee op $20^{\circ} 5'$ warmte, en in eene diepte van 125 vadem slechts op $13^{\circ} 3'$. Het onderscheid der temperatuur van het water aan de oppervlakte tot op 25 vadem diep bedroeg 1° ; tot op 50 vadem $3^{\circ} 2'$; tot op 125 vadem $7^{\circ} 2'$.

De menigte van kwallen en slijmvisfchen, be-roën, medusen, salpen, squillen, cijclopen *Mulleri*, zoën (*zoëa latifer et pelagica*) *Bosia*, kleine garnalen (*Gamarellus pedunculatus*) en vele andere mikroskopische voorwerpen, waarvan de Heer TILESIIUS er verscheidene in den atlas

van

van KRUSENSTERN zal mededeelen, bragten mij in verrukking; ook vond ik ontzaggenlijke scharen van bezaantjes (*Physalis pelagica*) en zeilende kwalen (*Medusa velella Linn.*) die zich, mijns oordeels, alleen door derzelver geringe grootheid onderscheiden van die in den *Atlantischen* oceaen, naauwelijks eenen duim lang zijnde in doorsnede.

Reeds des morgens vroeg zag men eenen grooten haai (*Squalus glaucius*) in de nabijheid van het schip, die, schoon hij hongerig scheen te zijn en hetzelfde om die reden alleen te volgen, in den begin echter niet wilde bijten aan den hem toegeworpen hoek; evenwel kon hij ten laatste de verlokking van het aas niet wederstaan, en werd onder veel geschreeuw en gejuich aan boord gehaald. Hij was $7\frac{1}{2}$ voet lang en woog 200 pond.

~~Terwijl men nog~~, vol van de eerste vreugde over dit nieuw schouwspel, het wonderdier stond te bekijken, werd een tweede van dezelfde soort en grootte bemerkt. Deze verslond het lokaas terstond gulzig, en wij verheugden ons over dit toeval zoo veel te meer, omdat wij alzoo van eenigen verschen voorraad werden voorzien. Alhoewel het vleesch
van

van den haai hard, droog en smakeloos is, lieten wij het ons dien zelfden avond nog zeer lekker smaken. Het geregt bekwam allen zeer wel. Bij eenige matrozen ontstond wel een sterk overgeven, het geen ik echter eer geneigd ben toe te schrijven aan onmatigheid of eenige andere oorzaak, dan aan den aard van den visch, dien ik zeer dikwijls te *Lisfabon* en op *Teneriffa* openlijk ter markt had zien brengen en aan de arme lieden tot spijs verkoopen.

Op 21° Noorder Breedte verlieten ons de pasfaatwinden, en daarmede had ook de aangename scheepvaart tuschen de keerkringen een einde. Nevelachtige lucht, harde, veranderlijke winden en onaangenaam weder bleven ons nu bij tot *Kamtschatka*. Den laatsten dezer maand zagen wij op 30° Noorder Breedte zulk eene menigte dolfijnen, dat men van verre de branding der zee op eene rots meende te zien.

Den 3den Julij, als wij ons op 36° Noorder Breedte en 191° 13' lengte bevonden, nam Kapitein KRUSENSTERN zijnen koers westelijk, om de, op de beste kaarten onderscheidenlijk opgegevene, en verscheidene malen te vergeefs gezochte, eilanden *Rica de Oro* en *Rica de*

de Plato, of het goud- en zilver-eiland, op te sporen. De dampkring was treurig en des namiddags verhief zich een sterke, tot dit oogmerk dienstige, oostewind, die echter spoedig in eenen storm verkeerde. Met opgereefde marszeilen liepen wij in dezen nacht, die zoo donker was, dat wij nauwelijks eene scheepslengte van ons konden afzien, 9 mijlen in één uur vlak naar het westen, zoodat het een groot geluk was, op geene goud- of zilver-klippen gestooten te hebben.

Den volgenden dag, den 4den Julij, keerde de wind; evenwel bleef de lucht zeer nevelachtig, en daar Kapitein KRUSENSTERN het zekere tijdverlies meer achtete dan eene onzekere uitkomst, hield hij het doelmatiger, van deze twijfelachtige ontdekking af te zien. Bij datgeen, hetwelk die verdienstelijke zeeman van deze eilanden zegt (*) kan ik dit alleen toevoegen, ~~dat deze~~ eilanden aan de *Hollandsche*.

(*) Het stond in de instructie van KRUSENSTERN naar dit land te zoeken, hetwelk, zegt die zeeman, misschien deszelfs vermoeden verschuldigd is aan twee onbewoonde, van klippen omringde, eilanden ten oosten van de baai van *Jeddo*, die op de oorspronkelijke *Japansche* kaarten worden gevonden. De *Spanjaarden* zochten hetzelfde vruchteloos in 1610 en 1611; MATTHIAS KWAST, door de *Hollanders* daarop afgezonden, slaagde niet beter;

I. DEEL.

X

even

sche tolken in *Nangasaki*, bij wien ik daarna dikwijls vernomen heb, 'zeer wel bij naam bekend zijn, en dat deze tolken derzelver aanzijn op eenen afstand van vier of vijf dagreizen oostelijk van de zuidwestkust van *Japan* stellen. Vermits de *Japanners* naauwelijks iets weten van het bepalen van hoogte of breedte, zoo was het zeer moeilijk, hier over iets bepaalds van hen te vernemen.

Den 5den Julij zagen wij op $38^{\circ} 32' \text{ N. B.}$ en $195^{\circ} 35' \text{ L.}$ eene schildpad, zonder nog ergens eenig ander kenteeken van een nabijzijnde land te ontdekken. Den 6den bemerkten wij op de breedte van $40^{\circ} 34'$ en de lengte van $195^{\circ} 35'$ eene menigte van walvisfchen; den 7den eenige eendvogels en eenen ouden boomstam; en nu vermeerderden van dag tot dag de kenmerken van een niet verafzijnde land: den 11den waren op $49^{\circ} 16' \text{ N. B.}$ en $199^{\circ} 49' \text{ L.}$ groote scharen van zeemeeuwen (*Larus*) papegaaiduikers (*Alca*) groote en kleine on-

even min DE VRIES in 1643 en LA PEROUSE in 1787. — COOK, CLARKE, DIXON en VAN COUVER hebben er niet na gezocht; en KRUSENSTERN zelf is nog al ligt van zijne instructie afgegaan. Zijne zorg tegen tijdverlies moge zijne reisgenooten en zenders hebben voldaan: hier zoo min als elders vindt zich de weetlust met deze ontschuldiging bevredigd. — D. I. bl. 310-313. — *De Vries*

onweersvogels (*Procellaria*), die met hunne lange smalle vleugels, doch niet met hunne vlugt, iets hadden van de leeuwerikken of zwaluwen en albatrosfen (*Diomedea exulans*), in de nabijheid van het schip te zien.

In den morgen van den 13den werd van den klood des masts *Land* geroepen. Dit woord klonk verrukkelijk in de ooren der genen, die na eene zeereis van meer dan vijf maanden eindelijk weder land, en, in zeker opzigt, vaderlandfchen grond onder de voeten hoopten te krijgen. — Stilte verhinderde ons den volgende dag verder te komen, en vol verlangen ftaarden wij op het voor ons liggende voorgebergte *Schibunskoy-nosf* op de breedte van $53^{\circ} 6'$ en de lengte van 200° (*), in welks nabijheid de langgewenschte haven van *St. Peter* en *Paul* is gelegen.

De hoogliggende bergrug en de met eeuwige sneeuw bedekte bergtoppen nevens de vuurfpuwende bergen zelve geven aan het land een geheel eigen voorkomen; doch daar wij reeds zoo ver in den zomer waren gevorderd, fcheen het ons twijfelachtig, of hetgeen wij zagen, da-

(*) Bij *KRUSENSTERN* is de lengte $200^{\circ} 10'$. D. I. bl. 316. — *De Vert.*

dadelijk sneeuw was, die de bovenste helft der bergen nog bedekte (*).

Hoezeer wij ook in het eerst door dit voorkomen en het ongunstig vooroordeel, welk men in het algemeen tegen *Kamtschatka* heeft opgevat, afgeschrikt en ter neder geslagen werden, nogtans sloeg ons hart ruimer, hoe nader wij aan de kust kwamen. Den 15den des morgens verhief zich een vrij frische en gunstige wind, en verrasten de met groene boschaadjes bedekte lagere bergen ons met derzelve aanminnige schoonheid. Na dat wij *Brasilie* hadden verlaten, hadden wij geen land gezien, dat ons zoo vriendelijk toelachte als dit, buiten schuld in kwaden naam staande, schiereiland van *Kamtschatka*. De schoone berkenboschen en dikbegaasde heuvels op den voorgrond hadden zoo veel overeenkomst met een *Europeesch* landschap, dat wij ons reeds in gedachten verplaatst waanden in ons vaderland, en heden de hooge Alpen op den

(*) Vermits de linie der bestendige sneeuw op 46° in *Europa* 1460 toisen boven het oppervlak der zee verheven is, zoo kan men, naar mijne gedachten, de middelbare hoogte dezer bergen op *Kamtschatka* zeer wel op 1000 toisen stellen. Eenige pieken van dit schiereiland, die namelijk van de *Glutshofskaia* schat ik op meer dan 2000 toisen.

den achtergrond, die gisteren zulk eenen ongunstigen indruk op ons maakten, als het sie-raad en de bijzonderheid des lands bewonderden.

Tegen den middag bevonden wij ons in de invaart van de groote bogt van *Awatscha*, welke wij met behulp van het zeer goede ontwerp van COOK en SARITSCHF zonder eenig gevaar konden inzeilen.

De scharen van vele duizenden zeemeeuwen, (*Larus*) die de kale rotfen der oevers bewonen, schenen ons een vriendelijk welkom toe te roepen. Wyl het geschreeuw dezer vogels veel overeenkomst heeft met de menschelijke stem, zoo geloofden eerst sommigen van ons gezelschap het geroep van eenigen bewoner van het nabijzijnde gebergte te hooren.

Behalve de meeuwen zagen wij eene ontelbare menigte van papegaai-duikers (*Alca cirrhata et alca arctica*) eenden, scholvers (*Pelecanus urile*), duikers (*Colymbus*) en vele andere ons onbekende vogels. — Naauwelijks hadden wij de ruime *Awatscha*-baai bereikt, of wij zagen eene boot met eenen Officier naar ons toeroeijen, die, zoodra hij hoorde, wie wij waren, ons zeide, dat men voorlang reeds uit *Petersburg* tijding had van ons vertrek en van onze waarschijnlijke aankomst

in deze haven. Hij begaf zich terstond naar de *St. Peter* en *Paul*-plaats, van waar men ons met het balderen van het kanon verwelkomde, hetwelk wij met een gelijk aantal schoten beantwoordden. Om één uur lieten wij het anker vallen, 35 dagen nadat wij het eiland *Owahi* hadden verlaten.

Petrapowlowsk ligt aan de noordzijde van de *Awatscha*-baai, in een smal, kort, ten noorden door eene groote zee van zoet water omgrendsd dal, aan den oever van eene kleine in de bogt gelegene haven, die door eene natuurlijke landtong van dezelve gescheiden, en voor alle winden en stormen ten volle beveiligd is,

De plaats bevat in de 30 huizen, die alle van hout zijn, en even als in geheel het overige *Russische* rijk, uit op elkander gelegde balken of boomstammen bestaan. Hier wonen omtrent 150 soldaten en eene compagnie artilleristen, eenige kofakken, en de commissaris van de *Russisch-Amerikaansche* handelsmaatschappij; als mede een geestelijke, schoon er geene kerk is. De haven behoort, volgens zeggen van alle zeelieden, onder de besten, die men heeft, en het is hoogstwaarschijnlijk, dat bij eene toenemende vlijt en handelbetrekking met *Sina*, *Japan*, *Ameri-*
ri-

rika, de *Aleutische* en andere Zuidzee-eilanden, *St. Peter* en *Paul* het middelpunt van den handel en eene zeer bloeiende stad zal worden. — Het klimaat van *Kamtschatka* is beter, dan onder denzelfden graad van breedte in *Siberie*; maar in de haven *St. Peter* en *Paul* zelve is het ruwer, dan in andere noordelijke streken van het schier-eiland.

De scheepvaart is zeven of acht maanden mogelijk, wijl de schepen van April tot November uit en in kunnen loopen. De baai is maar hoogstzelden gedeeltelijk en nimmer geheel bevrozen. De sneeuw ligt over het algemeen in de nabuurschap der haven hooger dan in andere streken, zoo dat de zeer lage woningen daarmede somtijds geheel bedekt zijn; doch dezelve smelt vroeg, en wordt spoedig van den weinig bevrozen grond ingezogen. In het laatst van April en op zijn hoogst, bij zeer koud weder, met het begin van Mei kan men op de lente rekenen en het, echter niet talrijke, horendvee in de weiden zenden. Landbouw wordt hier maar weinig gedreven. Men beweert, dat de zeelucht hinderlijk is voor den graanbouw; doch ik houde dit voor een louter voorwendfel der luiheid, want aardappelen, rapen, radijs en

andere moeskruiden , alhoewel zij zeer goed voortkomen , worden niettemin zeer spaarzaam geplant. Men verzekerde ons echter , dat de landbouw binnenslands , te weten rondom *Wirchnoi* , *Kamtschatka* en *Gluttscheffskaia* grootere vorderingen heeft gemaakt , en dat aldaar de vee- en akkerbouw jaarlijks toenemen.

In *Petropowlowsk* ontving ons de Kommandant van deze plaats , de Majoor KRUPSKOY zoo goed , als de gelegenheid toeliet. De Opperbevelhebber van het Schiereiland en Chef van het Bataillon , de Generaal-Majoor VON KOSCHELEFF woonde hier niet , maar in *Nischney — Kamtschatka* , hetwelk wel 700 wersten verder lag en als de hoofdstad der provincie werd aangemerkt. De Gezant naar het *Japansche* hof , VAN RESANOFF , die te kennen gaf , dat hij een allerbelangrijkst gesprek met den Generaal moest houden , zond onmiddellijk een advijsjacht aan hem af met het bevel , om , zoodra mogelijk , aan de haven te komen. Deze omstandigheid en het met dien afstand noodwendig verbonden tijdverlies maakten eene wezenlijke verandering in onze verdere zeereis.

Kapitein KRUSENSTERN begon intuschen de van *Kroonstad* voor *Kamtschatka* medegebragte waren te ontladen , ten einde zich , nu hij
de

de thans aanvangende Gezantschapsreis, de eeniglijk voor *Jāpan* bestemde geschenken aan boord mogten bevinden, en er alzoo bij de, buitendien zoo ergdenkende natie, geen het minste vermoeden van eene handelonderneming mogt kunnen ontstaan.

Een gedeelte der soldaten en plaatselijke inwoners reikten de behulpzame hand, om het schip des te spoediger te ontladen en weder in zeilvaardigen staat te brengen; een ander gedeelte was onledig, op bevel van den Majoor KRUPSKOY, met de jagt en visfcherij, ten einde versche levensmiddelen van allerlei aard voor de officieren en matrozen aan te brengen.

De Hofraad TILESIIJS en ik hadden tot nog toe geringe vorderingen in de *Rusfische* taal gemaakt, en gevoelden thans voor het eerst gedurende onze reis, hoe nadeelig het is, zich in een vreemd land te bevinden, zonder de taal des lands te verstaan. Hoe hartelijk wij ook den Gezant baden, ons toch eenen wegwijzer te geven, ten einde eenen togt door het binnenste des lands, of ten minste op eenigen afstand van de haven te doen, waren wij echter zelfs niet eenmaal gelukkig genoeg, onzen wensch vervuld te zien; want over de soldaten had hij eigenlijk niets te be-

velen en dezen waren meestal aan boord bezig; en *Kamtschadalen* en *Kosakken* waren hier maar weinig en dezen bezorgden de jagt en visfcherij, om levensmiddelen te krijgen; alleen konden wij het ook niet wagen, ons zonder gids van het etablissement ver te verwijderen, wijl de menigte van beeren en wolven, het meer dan manshoog en fchier ondoordringbaar gras, de moerasfen, bergen en boschrijke wouden zoo vele hinderpalen waren, om ons van zulk eene onderneming af te fhrikken. Wij moesten ons alzo, weinig bemoedigd tot wetenfchappelijke navorfchingen, in de nabijheid der haven ophouden, en bezochten flechts in gezelfchap van meer reizigers het kleine dorpje, *Awatscha*, twaalf werften van *Petrapowlowsk*, hetwelk uit vijf huizen en omtrent 30 menfchen bestond. Hier wonen alleen *Kamtschadalen*, die van de jagt en visfcherij leven, en twee oude foldaten. Het dorp *Paratunka*, wiens prediker en inwoners uit de reisbefchrijvingen van cook en LA PEROUSE genoegzaam bekend zijn, en die te dien tijde in den besten welstand leefden, was federt geheel uitgefcorven: het beftaat alleen nog in naam, en heeft dit lot, helaas! met vele andere plaatfen van het fchiereiland gemeen,

Ook

Ook de staatkundige gesteldheid is na den tijd van dien verdienstelijken zeeman zeer veranderd. * In plaats van *Bolschoiretsk* is nu *Nischney-Kamtschatka* de hoofdstad; in plaats van een burgerlijk bestuur is er nu eene krijgsgeregering.

Keizer PAUL wilde de steeds toenemende ontvolking van het schiereiland stuiten, en zond voor omtrent 10 of 12 jaar een bataillon van 800 man van het *Irkutskische* regiment derwaarts, om als eene soort van landmilitie den akkerbouw en beschaving te bevorderen. Het oogmerk was zeer goed, doch hetzelfde werd, zoo als dit dikwijls het geval is, door bijomstandigheden en een hoogst ongelukkig gevolg verijdeld.

De troepen werden er met zeer aanmerkelijke onkosten naar toe gebragt, en er daarna met nog grootere onderhouden. Zij werden uit *Irkutsk*, zijnde een afstand van omtrent 6000 wersten, geproviandeerd, gekleed en van ammunitie voorzien; en hadden niets te doen, dan op schildwacht te staan en de hun toegestane magazijnen te bewaken. Lui, traag, achteloos en in den akkerbouw gansch onkundig, hebben zij in weinige jaren veel meer schade dan voordeel gedaan, strekkende den *Kamtschadalen* tot overlast, zuigende den landman

man ten eenemaal uit, en den grond leggende tot het natuurlijk en zedelijk bederf dezer natie, zoodat, in geval de wijze regering niet spoedig andere wegen inslaat, de arme goedhartige inboorlingen, wier aantal van omtrent 10,000 tot op 3,000 is versmolten, hand over hand geheel zullen worden uitgeroeid.

Op den 12den Augustus kwam eindelijk de reeds zeer lang met ongeduld verwachte Generaal VAN KOSCHELEFF in de haven van *St. Peter en Paul* aan. Hij bragt zijnen jongsten broeder, den Kapitein FOEDOROFF en 60 man soldaten mede, die verlangd hadden den Gezant VAN RESANOFF te zien.

De voortzetting van onze reis naar *Japan*, aan wier mogelijkheid men bijna moest twifelen wegens de langdurigheid van het verwijl en de op handen zijnde verandering des moufons, werd toch eindelijk op den 20sten Augustus besloten. Drie onzer reisgenooten, te weten, de Luitenant der Garde, de Graaf TOLSTOY, de Gezantschaps-Geneesheer Doctor PRIKIN en de bij den togt behorende Schilder KURLANDZOFF, die tot dien tijd toe nog niet eene belangrijke schets van onze gansche reis had ontworpen, waren het reizen ter zee moede, en wenschten liever over land terug te keeren, dan zich nog langer aan de
on-

onrustige golven ten spel te geven. In derzelver plaats kwamen de broeder van den Generaal VAN KOSCHELEFF, en de Kapitein ROEDOROFF, als Gezantschapsridders, ook werd nog besloten, acht soldaten als militaire eere-wacht mede te nemen.

Na de aankomst van den Heer Generaal was het veel levendiger en vrolijker in *St. Paulshaven* geworden. Wij kregen thans in plaats van al den visch, die ons reeds begon tegen te staan, meer vleesch. Er werden osen aangedreven, wilde schapen (*ovis ammon*) en rendieren geslagt. Wij verheugden ons alzins, in den persoon van den Generaal eenen man te vinden, die ons gezelschap vervrolijkte, ons belangrijke berigten wegens den staat van het schiereiland mededeelde, en die ons met een zeer vriendelijk voorkomen en de grootste bereidwilligheid van allerlei levensmiddelen verzorgde. Door zijne goede diensten kregen wij vele levende osen en eenen aanzienlijken voorraad van gezouten visch, waar onder zich de *Tshawitscha*, eene zalmfoort, bijzonder door zijnen voortreffelijken smaak onderscheidde. ~~Moest~~kruiden, rendieren, gezouten ganzen en andere voortbrengfels, werden uit verafgelegene streken toegevoerd, en overtuigden ons, dat *Kamtshatka* niet

niet zoo arm is, als men gemeenlijk denkt. De Generaal gaf ons in eene tent, welke de Gezant VAN RESANOFF had laten opslaan, een bal. Behalve de vrouw van den Majoor KBRYSKI bestond de kring der dames uit officieren- en soldatenvrouwen, nevens eenige *Kamtschadalinnen*, die, naar *Russischen* smaak, in zijden stoffen, katoentjes en nankins gekleed waren. Bij deze gelegenheid zagen wij de *Kamtschadaalsche* dansen, die in eene nabootsing bestaan van beeren, vogels en honden.

De Generaal VAN KOTSCHALEFF verdient alzins onzen opregtsten dank voor de dienstvaardigheid, deelneming en zorgvuldigheid, welke hij ons bewees.

Tegen het laatst van Augustus was alles zeilvaardig. Het schip werd uit de haven naar de *Awaitscha*-baai gebragt, alwaar het nog tot den 6den September werd opgehouden door zuidelijke en oostelijke tegenwinden en dikke nevels. Op den 7den des morgens verlieten wij de haven, om de Gezantschapsreis naar *Japan* te ondernemen.

Einde van het Eerste Deel.

